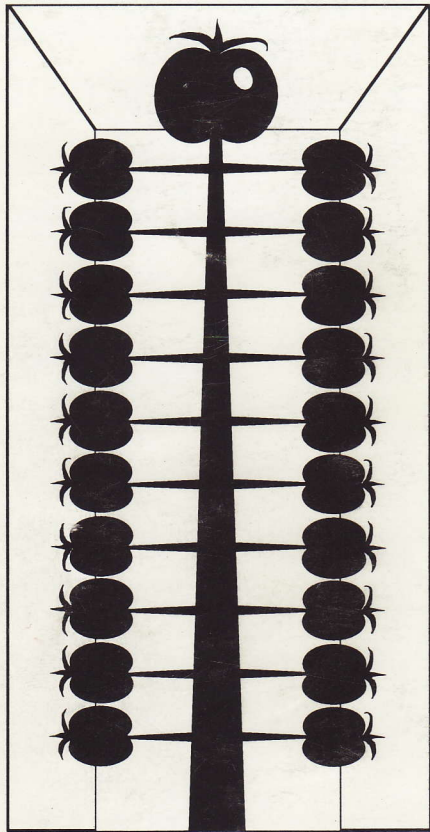

XXIV. ÓTDK

KJF-BME
1999

SZÉKESFEHÉRVÁR

1999. Diáktudós

BÁRTHÁZI ANDRÁS

Bánki Donát Műszaki Főiskola, Budapest

INTELLIGENS OTTHON

Az elektronika, a vezérléstechnika és a számítástechnika jelentős fejlődésével otthonainkban sok kényelmi újítás jelenik meg, s épül be szinte észrevétlenül életünkbe. Ilyen volt a televízió, mely napjainkra már teljesen életünk részévé vált, s ilyenek lesznek a számítógépek, az Internet, az elektronikus banki szolgáltatások, s így tovább, sokáig lehetne folytatni a sort a kisebb-nagyobb újdonságokkal.

Dolgozatomban – egy példán keresztül – azt szeretném bemutatni, hogy milyen újdonságok, eszközök segítségével tehetjük otthonainkat kényelmesebbé, komfortosabbá és már-már intelligenssé. Érzékeltetni szeretném, hogy amit a tudományos-fantasztikus filmekben látunk, könyvekben olvasunk, azok nem is állnak olyan messze a mai kor technológiai színvonalától, s ezekből nagyon sok elem akár ma is megvalósítható egy átlagos otthonban.

Témavezetők: dr. Kósa Csaba főiskolai tanár, Tóth Ákos adjunktus

SÖR ÉS SÖRFŐZÉS

A kezdetektől a középkor végéig

Dolgozatom a sörről, sörfőzésről, sörfogyasztásról, illetve a kapcsolódó művelődéstörténeti emlékekről, szabályozásokról szól. Végigkísérem a sör európai és hazai történetét az ital feltalálásától a nagyüzemi sörfőzés előtti időkig. A gyárakban történő sörfőzésről nem szólok, mert azt kevésbé tartom érdekesnek és értékesnek, mint a hagyományos serfőzési eljárásokat és fogyasztási szokásokat.

Dolgozatom művelődéstörténeti jellegű, részben mesterségtörténeti, részben pedig alapanyag-, illetve technológiatörténeti. Magyar nyelvű szakirodalom és kisebb számú magyar nyelvű szakmai folyóirat segítségével dolgoztam fel a témát. A sörfőzés európai története magyar nyelven hiányosan található meg, összefoglaló és mély művet keveset lehet találni.

Célom az volt, hogy a sörivást és a kapcsolódó szokásokat az étkezési kultúra részének tekintse a nagyközönség, ne pedig az „ivászat” egyik módjának. Azt kívántam bemutatni, hogy a ser fogyasztása régen a mindennapi élet része volt, így része lehet ma is. A középkori céhek életében a sörnek fontos szerepe volt, hiszen például a „seres csütörtökök” arra is szolgáltak, hogy a céhtagok összecsiszolódjanak, és szorosabb barátságot kössenek. Tehát láthatjuk, hogy valaha Magyarországon is fejlett sörkultúra élt, mely mára szinte teljesen kihalt. Talán újra meg lehetne honosítani a sör szeretete mellett a tiszteletét is, ami a mai nyugat-európai országok többségében jelenleg is él.

Témavezető: Abai Ilona főiskolai docens

AZ ERGONÓMIA SZEREPE NAPJAINKBAN

Az ergonómia fogalmával napjainkban egyre gyakrabban találkozhatunk, s nem csupán tudományos körökben, hanem az élet számos területén, ahol fontos az ember és a technikai környezet közötti harmónia megteremtése. Az ergonómia mint tudomány, és mint gyakorlati módszer ezt a célt szolgálja azáltal, hogy feladatául tűzi ki az igénybevétel csökkentését, amely az ember és a környezet állandó kölcsönhatása során jelentkező terhelés eredménye.

Dolgozatunkban az ergonómia fogalomrendszerének és alkalmazási területeinek bemutatása mellett szemléltetni kívánjuk az ergonómiai elvek megvalósulását a gyakorlatban az ülőbútorok, és konkrétan a veszprémi Balaton Bútorgyár Rt. székeinek kialakításában.

Választásunk nem véletlenül esett az ülőbútorokra. Bár az emberi test a mozgásra teremt, mai modern életvitelünk arra kényszerít minket, hogy a nap jelentős részét ülő testhelyzetben töltsük, nem csak munkánk során, hanem utazás, vagy akár pihenés közben is. Érthető tehát, hogy ezt az időt lehetőleg minél nagyobb kényelemben szeretnénk eltölteni, s ez csak úgy lehetséges, ha a bútor, melyen ülünk, minden tekintetben alkalmazkodik az emberi test sajátosságaihoz. Dolgozatunkban bemutatjuk, hogy ez a kényelem miként valósítható meg az ergonómia segítségével, és milyen követelményeknek kell megfelelnie az ideális széknek, különös hangsúlyt fektetve az irodai munkaszékekre. Ismertetjük az ergonómiailag helyes székszerkezetet, valamint a szükséges kiegészítő elemeket, amelyek a dinamikus ülést biztosítják a mozgásszervi panaszok, és a statikus izomfeszültség elkerülése érdekében.

Ma már a legtöbb bútorgyártó cég figyelembe veszi az ergonómiai szempontokat, és egyre újabb megoldási lehetőségeket soroltat fel a komfortérzet megteremtésére. Mi azt vizsgáltuk, hogy a Balaton Bútorgyár Rt. által főként fából készített étkező- és tárgyalószékek kialakításában

miként jelennek meg az ergonómiai megfontolások. Végül pár szót ejtünk a bútorgyár jövőbeli elképzeléseiről, s hogy miként próbálnak megfelelni a kihívásnak, amit az egyre összetettebb vevői igények jelentenek az ergonómia térhódításának hatására.

Témavezető: Tuczai Attiláné dr., egyetemi adjunktus

HORVÁTH ORSOLYA – JUHÁSZ VIKTÓRIA RÉKA –
TOLNAI KLÁRA

Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest

TERMÉKTERVEZÉSI DOKUMENTÁCIÓ FEJLESZTÉS

Minden terméktervezési feladatnak szerves része a dokumentálás, amely a tervezési folyamat minden részét leírja, megőrökíti, ellenőrizhetővé és visszakereshetővé teszi. Segít a tervezőnek rendszerbe szedni saját gondolatait, és vizuálisan megjeleníti ötleteit. Alapot szolgáltat a megbízónak a döntéshozáshoz, a későbbiekben pedig a legyártáshoz. E dokumentáció elkészítésének folyamatát a terméktervező mérnök hallgatóknak az egyetemen kell elsajátítaniuk. Mivel a terméktervezés oktatása a Budapesti Műszaki Egyetemen még meglehetősen fiatal, többek között a dokumentálás módszerét bemutató segédlet sem készült.

A szerzők a tervezői dokumentálás lépéseit, a dokumentáció szükséges tartalmi és formai követelményeit azonosítva és rendszerezve egy – elsősorban a terméktervező mérnökhallgatók számára készült – segédletet állítottak össze. Ez a füzet a terméktervezési folyamat dokumentálásának konkrét bemutatásán keresztül a hallgatói, mérnöki írásművek létrehozásához szélesebb körben is használható. A dolgozat kialakítása útmutatóként is szolgál: a keresett témánál fellapozva a füzetet, a jobb oldalon annak kifejtése, bal oldalon a hozzá kapcsolódó bemutató példák találhatóak. A kifejtés következetesen mindig négy alpontról áll, amelyeket különböző szimbólumok jelölnek:

- Definíció: az adott tervezői lépés rövid, tömör megfogalmazása.
- Cél: a definiált lépés célja, szerepe a tervezésben, dokumentálásban.
- Módszer: az adott rész kifejtése, kivitelezésének módja, elvek, útmutatások a lépés elvégzéséhez.
- Tapasztalatok: a szerzők saját tapasztalatai, amelyeket az olvasó saját megfontolása szerint figyelembe vehet.

A bemutató példák konkrét egyetemi tervezési feladatok dokumentációiból származnak. Egy dokumentációnál a tartalom mellett kiemelt szerepe van a külső megjelenítésnek, ezért a dolgozat ezt külön pontban tárgyalja, és maga is törekszik az esztétikumra.

Témavezető: dr. Szabó Gyula egyetemi tanársegéd

KANDÓ KÁLMÁN ÉS A NAGYVASÚTI
VILLAMOSÍTÁS –
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL
A FÁZISVÁLTÓS VILLAMOS MOZDONY
IPARTÖRTÉNETI JELENTŐSÉGÉRE

Kandó Kálmán a nagyvasúti villamos vontatás megteremtésének legnagyobb alakja. A hazai és nemzetközi villamosítási munkák során egyértelműen bizonyította, hogy a vontatásnak ez a módja lényegesen előnyösebb a korábbi megoldásokhoz képest. Dolgozatomban Kandó munkásságának rövid bemutatását követően (franciaországi pályakezds, Mechwart felkérése, aszinkron motorsorozatok fejlesztése, Val Tellina vasút villamosítása, az olaszországi mozdonyfejlesztések és egyes mozdonyok jelentősége, az I. világháború alatti körülményei és a háború utáni Ganz gyári tevékenysége) kitérek a hazai nagyvasúti villamosítás körülményeire (gazdasági helyzet, fejlesztési lehetőségek, az alagi próbapálya) és az ehhez kapcsolódó járműfejlesztésre (próbamozdony fejlesztések és energetikai visszhangjuk az I. Energia Világkonferencia tükrében). A fázisváltós mozdony – amelyet később egyszerűen csak Kandó mozdonynak neveztek – bemutatása során egy nagy jelentőségű részegység tárgyalására helyezem munkámban a hangsúlyt: ez a fázisváltó, amely a későbbi magyar mozdonyokra is hatással volt, egészen a félvezetős hajtások megjelenéséig. Ennek a villamos gépnek az elemzése során rámutatok technikai és energetikai jelentőségére, valamint a hozzá kapcsolódó villamos berendezésekkel, gépekkel (elsősorban a vontatómotorral) való együttműködésére. Munkámban kitérek a Kandó által írt Report A-F sorozat tartalmára és jelentőségére is, amelyek a korai fázisváltók problémáit és vizsgálati eredményeit tárgyalják.

Témavezető: dr. Németh József egyetemi docens

A GSM RENDSZER ÉS HATÁSA
AZ EMBERRE

A mobiltelefon világméretű jelentőségre tett szert. Egy felmérés alapján Magyarországon a mobil felhasználók az összes telefon-előfizetők 20–25%-át teszik ki: az előfizetők létszáma átlépte az egymillió határt.

A dolgozat első része műszaki-szakmai jellegű, amely a GSM rendszer rövid történeti ismertetésével, szolgáltatási rendszerével, szerkezetével, műszaki háttérével foglalkozik a szakmai-műszaki jövőkép felvázolása mellett.

A dolgozat második része inkább interdiszciplináris jellegű, és a humán szférához tartozó kérdéseket vet fel.

A dolgozat készítője saját kutatásai és a szakirodalom alapján vizsgálja a szakmától távol álló „átlagember” problémafelvetési körét a mobiltelefonokkal kapcsolatban (például viselkedés, etika, nyelvhasználat stb.). A szempontok között különösen fontos helyet foglal el a mobiltelefonok esetleges egészségkárosító hatásával kapcsolatos félelmek felvetése, és a válaszok vizsgálata.

Az angol nyelvű dolgozatot szemléltető ábrák, fogalomtár és tárgymutató egészíti ki, a szóbeli prezentáció a témának megfelelően audiovizuális elemekre is épít.

Témavezetők: Sziklainé dr. Gombos Zsuzsanna egyetemi docens,
dr. Simon Gyula egyetemi docens

MÜLLER PÉTER

Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, Szombathely

A TÉSI SZÉLMALOM

A lakhelyemhez közeli Tésen álló szélmalom kisgyermek korom óta foglalkoztat. Szinte azóta vagyok szemtanúja pusztulásának. A dolgozatomban igyekeztem feltárni azokat a társadalmi, gazdasági, technikai jellemzőket, amelyek a malom építési körülményeit meghatározták.

Az adott kor életviteléhez, életmódjához hozzátartozott a malom. A malom, a molnár meghatározó volt a falu és a környék életében.

A feltáró munkában igyekeztem a malom fő funkcionális szerkezeti egységeit, részeit bemutatni. Egyúttal összehasonlítottam egy korabeli alföldi malom hasonló szerkezeti adottságaival.

Kutatásaim során a korábban felmerült illúzióim – a malmot újra „életre kelteni” – egyre fogytak. Az idő vasfoga kikezdte a fa és fém szerkezeteket.

A dolgozattal remélhetőleg elősegíthetek egy leendő rekonstrukciós munkát.

Témavezető: Kóvári Istvánné dr., főiskolai docens

NÁNDORI KRISZTINA

Bánki Donát Műszaki Főiskola, Budapest

KÁROS SUGÁRZÁSOK HATÁSA AZ EMBERRE

A röntgen és az ultrahang hatalmas segítség a gyógyításban, az atomerőmű pótolja a föld fogyó energiakészletét, a Nap biztosítja a Föld melegét, azonban a sugárzás hatalmas, helyrehozhatatlan változásokat okoz mind az emberi, mind a növény- és állatvilágban. A tanulmány áttekintést ad az ionizációs sugárzás aktív molekulákra kifejtett hatásáról, a nap bőrkárosító, és a radioaktív sugárzás gén és környezetet károsító hatásáról.

Ezt követően az atomenergia előállításakor keletkező elhasznált fűtőelemek hatását és tárolását, illetve az ezekkel kapcsolatos baleseteket tárgyalom. Azért választottam ezt a témát tanulmányként, mert még mindig szomorú aktualitása van a csernobili katasztrófának, mely ma is szedi áldozatait, és fogja még hosszú ideig.

Témavezető: dr. Kósa Csaba főiskolai tanár

A TERMÉKFEJLESZTÉS FOLYAMATA
A FÉG
KONVEKTORGYÁRTÓ RT-NÉL —
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL
AZ ISO 9 000 SZABVÁNYRA

A dolgozat tárgya a FÉG Konvektorgyártó Rt. termékfejlesztési folyamata. A szerzők harmadéves terméktervező-mérnök hallgatók, így alapképzésben tanulmányozzák a termékfejlesztés folyamatát. Mivel a témát elméletileg már sok oldalról megvizsgálták, szerették volna látni, hogyan zajlik ez a gyakorlatban. Nemcsak elemezték a FÉG Rt. termékfejlesztési tevékenységeit, de össze is hasonlították a marketing szemléletű, ún. „ideális” fejlesztési folyamattal. A dolgozatban szemléltetik a téma komplexitását:

- betekintést nyújtanak a fejlesztési folyamat marketing szemléletű felfogásába,
- a minőség fogalmának értelmezésébe és a minőségkonceptiók fejlődésébe,
- a minőségbiztosítás és minőségirányítás kérdéseibe,
- kitérnek a TQM (Teljeskörű Minőségmenedzsment) fogalmára,
- részletesebben foglalkoznak az ISO 9 000 szabványcsalád kialakulásával és tartalmával – hiszen a vizsgált vállalat ezen szabványokra támaszkodva alakította ki termékfejlesztési folyamatát,
- és bemutatják mindezek kölcsönhatását.

A dolgozatban kifejtettek szakirodalom-kutatás, egyetemi és vállalati konzultáció és a FÉG dokumentációk felhasználása támasztja alá. Véggövetkeztetésükben a szerzők kitérnek a vállalati termékfejlesztés pozitív és negatív vonásaira, valamint a cég rövid távú terveire támaszkodva ajánlásokat tesznek a jövőre nézve.

Témavezetők: dr. Vágási Mária egyetemi docens, dr. Kramm György főosztályvezető, FÉG Konvektorgyártó Rt.

A BÁNKI DONÁT MŰSZAKI FŐISKOLA
ÉS JOGELŐD
INTÉZMÉNYEI 120 ÉVE

A Tudományos Diákköri Dolgozat egy négyes jubileum alkalmából tekinti át az oktatási intézmény gazdag történetét. Az 1879-ben alapított Középipartanodából alakult Magyar Királyi Felső Ipariskola 110 éve folytatja ipari szakemberek képzését a Hauszman Alajos által tervezett mai épületegyüttesben. Az intézmény jogelődje az Ybl Miklós Műszaki Főiskolának, a Thán Károly Vegyipari Középiskolának és az Újpesti Fajpári Középiskolának. Az iskola falai közül nőtt ki az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, valamint a Kermi és a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség. Az alapítás 75. évfordulóján az iskola felvette korának legnagyobb gépészmérnöke, Bánki Donát nevét. 1969 óta főiskolaként folytat képzést e nagyhírű intézmény.

Témavezető: dr. Gáti József docens

TAKÁCS ZSOLT

Gépipari és Automatizálási Műszaki Főiskola, Kecskemét

DÉRI MIKSA, A XIX. SZÁZAD VÉGÉNEK SIKERES FELTALÁLÓJA ÉS MŰSZAKI MENEDZSERE

Déri Miksa halálának 60. évfordulója 1998. március 3-án volt. Ez a dolgozat emléket kíván állítani a XIX. századi magyar elektrotechnika egyik legnagyobb úttörőjének, a sikeres feltalálónak és korabeli műszaki menedzsernek.

1885-ben Zipernowsky Károllyal és Bláthy Ottó Titusszal közös találmánya, a transzformátor akkora jelentőségű ipari forradalmat indított el az energiaátvitelben, mint annak idején a gőzgép feltalálása. Eredményeiket — mint megannyi más magyar feltalálónak — sokáig megkérdőjelezték, de ma már mindenütt elismerik, hogy a váltakozó áram szállítása és elosztása terén végzett munkásságukkal beírták nevüket a legnagyobb elektrotechnikusok közé.

Jelen dolgozat célja a múlt század nagy magyar elektrotechnikusának, a transzformátor egyik feltalálójának bemutatása a fellelhető szakirodalom összefoglalásával, valamint az életrajz kiegészítése saját kutatásokon alapuló mindeddig publikálatlan életrajzi adatokkal.

Rövid elektrotechnikatörténeti áttekintés után a Ganz-gyáron keresztül bemutatjuk a magyarországi villamosipar fejlődését és az elektrotechnika kezdeteit Zipernowsky Károly irányítása alatt. Ezután Déri Miksa életútját vázoljuk fel az elektrotechnikáig, majd a közös munkában játszott szerepét, első közös sikereiket, amelyek nagyon jelentős lépések voltak a transzformátor kifejlesztése felé.

Déri nem csak mint feltaláló és tudós volt jelentős, hanem az új áram-elosztási rendszerrel épült villamos erőművek kivitelezésében is részt vett mint elektrotechnikai műszaki menedzser. Igazgatója volt a Bécsben

erőműépítések finanszírozásával foglalkozó Internationale Elektrizitäts-Gesellschaftnak és e beosztásában töltött egy évtized alatt számos erősáramú villamos telep megszervezése és felépíttetése fűződik nevéhez.

Az életrajzok általában nemcsak szakmai pályafutásáról, szakmai tevékenységéről emlékeznek meg szűkszavúan, hanem magánéletéről is csak elvétve találni hiteles információkat. Itt bemutatásra kerül a Déri-család és a családfe, a művészi hajlamú Déri Miksa és testvéreinek művészettörténeti munkássága, képzőművészeti témájú szakcikkeinek összefoglalása is.

A függelékben megtalálható Déri Miksa saját, és Zipernowskyval, valamint Bláthyval közösen megjelent szabadalmainak jegyzéke, különös tekintettel a transzformátorrendszerrel kapcsolatos szabadalmakra.

Az elektrotechnika története nem csak találmányait, hanem előadásait és szakcikkeit is nyilvántartja. Átfogó munkássága miatt méltán tekintik az erősáramú elektrotechnika egyik legjelentősebb úttörőjének.

Témavezető: Somkutas Lajos főiskolai adjunktus

TEMESVÁRI PÉTER

Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest

ERGONÓMIA A MINDENNAPOKBAN – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZÁMÍTÓGÉPES MUNKAHELYRE

A dolgozat kettős céllal íródott. Egyrészt be kívánja mutatni az ergonómia rövid múltját és jelenlegi állását, különös tekintettel a téma aktualitására. Másrészt segítséget kíván nyújtani a számítógépes munkahelyen dolgozóknak saját környezetük ergonómiai értékeléséhez, továbbfejlesztéséhez.

Összefoglaló jellegéből adódóan széleskörű szakirodalmi háttéren alapszik.

Megvizsgálja az ergonómia fogalmát, szükségszerűségét, gazdasági hasznosságát, és gyakorlati példákkal szemlélteti ennek a fiatal tudományágnak a történetét. Felhasználói szemszögből írja le egy számítógépes munkahely legfontosabb ergonómiai jellemzőit. A dolgozat külön tárgyalja a hibás magatartásból származó problémákat, és rámutat ezek elkerülésének lehetőségére. A részletes leírások és szemléletes ábrák a követendő elrendezések és magatartásformák bemutatására szolgálnak.

Ellenőrző lista, fogalomtár és tárgymutató segíti a minél jobb felhasználhatóságot. Az írásmű a téma iránt részletesebben érdeklődők számára az esettanulmányon túlmenően néhány részletesebb leírást is tartalmaz az ergonómia néhány kiragadott területéről (például monitorok sugárzása, embermodellezés stb.).

A dolgozat eredeti címe: Ergonomie im Alltag (Mit besonderer Hinsicht auf die Ergonomie am computerisierten Arbeitsplatz)

Témavezetők: Mészárosné Dr. Szenes Judit egyetemi adjunktus, Peczőli Irén tanszéki memók

VARGA ILDIKÓ

Bánki Donát Műszaki Főiskola, Budapest

A HEGESZTÉS HAZAI TÖRTÉNETE A SZÁZADFORDULÓTÓL A II. VILÁGHÁBORÓIG

A technikatörténeti kutatás mind ez idáig figyelmen kívül hagyta a hegesztés hazai történetének vizsgálatát, pedig az első hegesztési tárgyú szakkönyvet Európában 1892-ben magyar ember írta, és adatta ki. A TDK dolgozat rövid áttekintést ad a hegesztés európai kezdeteiről (1880–1910), s ennek tükrében – jelentős szakirodalmi hivatkozásokkal – összefoglalja és bemutatja azokat a Magyarországon fellelhető dokumentumokat és emlékeket, amelyek a hegesztéstechnológia hazai megindulását és elterjedését, európai színvonalú műszaki létesítmények gyártását elősegítették. A tényfeltáró munka minden bizonnyal fontos része lesz majd a Gépipari Tudományos Egyesület és a Magyar Hegesztéstechnikai Egyesülés által közösen, 2000-ben kiadandó technikatörténeti kiadványnak.

A Bánki Donát Műszaki Főiskola jogelődje, a Magyar Királyi Állami Felsőipariskola jelentősen kivette részét a hazai hegesztőszakember képzésben, mivel Népszínház utcai műhelyeiben 1928–1938 között 56 tanfolyamon mintegy 1 000 fő hegesztőszakembert képeztek ki. A hagyományt a Főiskola folytatja, mivel Magyarország Európai Hegesztési Szövetségbe való decemberi felvételét követően, 1999. január 1-jétől a BME és az ME mellett a BDMF jogosult európai hegesztői képesítések kiadására.

Témavezető: dr. Kovács Mihály főiskolai docens

BÁNYAI LILLA

Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen

KIERKEGAARD DON JUANJA – MOZART DON GIOVANNIJA?

Dolgozatom az esztétika tárgykörébe tartozik, melyben Wolfgang Amadeus Mozart *Don Giovanni* című operája alapján tanulmányoztam az opera szereplőinek Don Giovannihoz való viszonyát, és Don Giovanni Kierkegaard életében betöltött helyét. Ezt zenei és esztétikai szempontból figyeltem meg elsősorban.

Az opera és Kierkegaard *Vagy-vagy* című munkája, életművének összehasonlítása során sok kérdés vetődött fel, amelyekre eddig az erre vonatkozó irodalomban nem találtam kielégítő válaszokat.

Ami igazán felkeltette a figyelmemet, az az etikai és az esztétikai „stádium” ütköztetése. Ezt Mozart és Kierkegaard is megtette. Mozartnál a Kormányzó képviseli az etikai, és Don Giovanni az esztétikai „stádiumot”. Kierkegaardnál ez másképp jelenik meg, hiszen egy külön fejezet foglalkozik a kérdéssel. A közös a kettőben az, hogy akár Mozart, akár Kierkegaard művét nézzük, a mondanivaló szinte ugyanaz. Ami nagyon fontos, hogy a ma emberének is közvetítenek üzenetet: a választás szabadsága (vagy-vagy) adott, mi dönthetjük el, mit választunk: az etikai vagy az esztétikai „stádiumot”, a jót vagy a rosszat. Ezért a következményeket is mi viseljük. Mint ahogy Kierkegaard szabadon választja az incognitót, hiszen a műveit álneven adja ki. Az indirekt közlésnek ezt a módját tartja az egyedül lehetséges formának.

Kierkegaard szemében ugyanis mindaz, ami közvetlenül közölhető, ami objektív igazságként birtokolható és másokkal megosztható, nem lehet más, csak lényegtelen ügy, ami a valódi igazságról eltereli figyelmünket. Kierkegaardnak ez a gondolata, szinte minden eddigi filozófiát arcul csap. Viszont ez a kijelentés egyszersmind filozofálásának sűrűjébe vezet, ami – Szókratészhez hasonlóan – állandó dialógusban, az egyes emberhez szóló beszédben bomlik ki, s azt célozza, hogy a másik embernek semmiképpen sem valamilyen megtanulható és rögzíthető tudást közvetítsen, hanem csak kérdéseket és gondolatokat ébresszen benne, arra indítsa, hogy saját igazságát megtalálja.

Témavezető: Erdeiné Nyilas Ildikó főiskolai adjunktus

BERECKI ZITA

Miskolci Egyetem, Miskolc

KIERKEGAARD ÉS DON JUAN

„Nem kíméltem sem fáradságot, sem munkát, hogy Prága számára valami elsőrangút alkossak” – írja Mozart. Ennek a törekvésnek a jegyében születik a *Don Giovanni* című opera.

A dán Kierkegaardot mint filozófust is magával ragadja a mű. Úgy tartja, hogy ez a mű Mozartot „klasszikus zeneszerzővé és feltétlenül halhatatlanná teszi.”

Elemzésem célja a *Don Juan*-tanulmány olyan értelmezése, amely magában foglalja egyfelől a tanulmány folyamán kibontakozó filozófiai alapkérdések taglalását, másfelől a mozarti dramaturgia jellemábrázolásának főbb jegyeit.

Témavezetők: Fabinyi Erzsébet kandidátus, Szűcs Sándor tanszékvezető

NAGY KAROLIN

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba

A KÉP HERMENEUTIKÁJA

Munkám fő témáját a kép hermeneutikája adja. Ahhoz, hogy a képről való beszéd legitimációját megpróbálhassuk megadni, definiálnunk kell a kép fogalmát is. De nem csak egy képet, hanem képek sorozatát, és ez végül elvezet minket magához a képhez.

Képek nem csak a festészetben léteznek, hanem más művészeti ágakban is, és ezek a képek is hozzásegítenek minket ahhoz, hogy nyomon tudjuk követni a kép alakváltozásait, a történetiségét, aminek jelentős részét képezi a képrombolás is.

A képek azonban nem csak önmagukban fontosak, hanem szerves részüket képezi az alkotó és a befogadó oldaláról felhalmozott ismeretanyag is. Már önmagában az a kérdés is érdekes, hogy mitől kép a kép. És az is lényegi kérdés, hogy a befogadónak egyáltalán fontos-e az alkotó oldala. Ha már beszélünk az alkotó oldaláról, és megvizsgáljuk azt, ennek ellenpontjaként még érdekesebb megvizsgálni a befogadó viszonyát a képhez.

Írásomban azonban a teória mellett a gyakorlat is fontos szerephez jut: azaz az írottakat lehet-e használni, megállják-e helyüket egy kép elemzésekor. Éppen ezért záróakkordként Vajda Lajos *Liliomos önarcképét* kíséreltem meg elemezni az elmondottak alapján.

Témavezető: Bazsányi Sándor adjunktus

SIMON GYÖRGYI

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba

A SZERETETHIÁNY KÖLTŐJE

(Ártatlanság – bűn – büntetés fogalomkomplexuma
József Attila életművében)

Dolgozatom József Attila életművének elsősorban utolsó éveire koncentrálok, a címben feltüntetett problémakör függvényében. A költő leveleit, prózai írásait, pszichoanalitikus vallomásait szembesítem lírájával, és a bűn fogalmának a századelőn megfogalmazott filozófiai, teológiai vonatkozásait állítom párhuzamba a kései versekkel, ahol az ártatlanság óhaja bűnkeressé, büntudattá fokozódik, majd végül az ártatlan bűn paradoxonában csúcsosodik ki.

Az ártatlanság–bűn–büntetés fogalomkörében csapódik le életének minden frusztrációja. Az én legmélyebb önmagába fordulásából a költő átlép egy én feletti közegbe, ahol az önmagával és a világgal szemben érzett ambivalencia hatására hol megvallja bűnét, hol feloldozást kér, hol hiányolja a bünt, hol pedig büntetésének okát szeretné racionalizálni.

Az Isten jelenlétére vágyó „hitetlenül hívő” költő a szeretethiányt Isten hiányaként élte meg. Az eredendő bűn mítoszához hasonlóan József Attila kései verseiben is tettenérhető (a bűn által) a halál, ami egyszerre jelenti a büntetés elfogadását és a feloldozást, az én ponttá zsugorodását, s ugyanakkor az én határainak szétfoslását. A magány indukálta szorongásban elidegenedik önmagától, s átlép egy metafizikai valóságba.

Az alábbi versek elemzésével bontom ki a fenti tematikát: *Mama, Szappanosvíz, Gyereksírás, Bukj föl az árból, Könnyű, fehér ruhában, Iszonyat, Tájvers-töredékek, Óda, Nagyon fáj, Mint a mezőn..., Magány, Ki-be ugrál, Karóval jöttél, Bánat, Kései sirató, Nem emel föl, (Talán eltűnök hirtelen...), (Tehervonatok tolatnak...), Ajtót nyitok, Temetés után, A bűn, Kész a leltár, (Le vagyok győzve...).*

Témavezető: Kiss Mihály adjunktus

SULYOK BERNADETT

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

FRANÇOIS TRUFFAUT FILMTÍPUSAI: AZ AUTONÓM ÖNKIFEJEZÉS ÉS A KÖZÖNSÉG MEGNYERÉSE

Dolgozatom tárgya a francia új hullám egyik kiemelkedő alakjaként ismert François Truffaut jellegzetes filmtípusainak, a vallomások jelleghez vonzódo alkatának és alkotási módszereinek a bemutatása három filmjén keresztül. Az 1962-ben bemutatott *Jules és Jim* talán legjobban sikerült regényadaptációja, és megjelenik benne a filmjeire oly jellemző erős nő típusa. Az 1973-ban készült *Amerikai éjszakát* a rendező önvallomásának tekintik a filmkészítésről, s állandó színésze, kvázi alteregója, Jean-Pierre Léaud szerepeltetése révén önéletrajzi elemeket is tartalmaz. A *Szomszéd szeretők* (1981) par excellence melodráma, s Truffaut több filmjéhez hasonlóan melodramatikus elemekre épül, valamint a szerelem és halál rendszeres összekapcsolódását is példázza. A dolgozat bevezetőjében a filmértelmezések két fő irányzatát mutatom be röviden. A hazánkban David Bordwell nyomán megismert formalista–konstruktivista gyökerű gyakorlat a filmek kifejezési anyagát különböző rétegekre bontja, és ezekhez funkciókat rendel. Az elterjedtebb filmszemiotika az általános kommunikációs modell és a nyelvi kategóriák alapján tárgyalja a filmeket. E két megközelítésimódból igyekszem az elemzésemnek megfelelő fogalmakat és módszereket kiválasztani és felhasználni a dolgozatban. A második, nagyobb részben a három filmet az elbeszélési mód, az idő és a tér ábrázolása szempontjából vizsgálom, kitérek az ismétlődő motívumokra, és a filmekben megjelenő különféle jelrendszerek, kommunikációs csatornák szerepének a bemutatására. Céлом mindezek révén egy-egy film felépítésének összetettségét és a jelentések sokrétűségét érzékeltetni.

Témavezető: Rubovszky Kálmán tanszékvezető egyetemi docens

VARJASKÉRI VIOLA

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

KÉRDÉSFELVETÉS ÉS TANÍTÁS

Zarathustra személye mint a kinyilvánítás eszköze Friedrich Nietzsche *Ím így szól Zarathustra* című művének előszavában

Friedrich Nietzsche filozófiai életműve, és ezen belül az *Ím így szól Zarathustra* egyike az eddig született legprovokatívabb, ezáltal leginkább vitatott, és a legnagyobb mértékben föl- és kihasznált eszmerendszereknek.

Vizsgálódásaim középpontjában *Zarathustra előjáró beszéde* áll. Célom, hogy a szöveget „irodalmi” szempontok alapján vizsgálva választ adjak arra a kérdésre, hogy miként fejeződik ki a filozófiai tartalom és mondanivaló a felépítésben, a formában, a stílusban. Megpróbálom vázolni a filozófiának és kinyilvánításának összekötőpontjait, és azt a módot, ahogy a mű provokatív jellege e két sík összhangján keresztül felerősödik. Zarathustra személyének nietzschei vázolására nagy figyelmet fordítok; azt vizsgálom, hogy hol a helye a fenti rendszerben, valamint kitérek a filozófus és az általa „szócsőként” megteremtett alak kapcsolatára is.

Nietzschéről szólva mindig óhatatlanul felmerülnek az életművel kapcsolatos 20. századi történelmi és politikai tények. Ezek tárgyalásától – amennyire lehetséges – eltekintek. Vizsgálom az olyan tézisek, fogalmak kinyilvánításának módját és hatását, mint az „Isten halott”, vagy az „ember feletti ember”. Egy ilyen irányú vizsgálat esetében fontosnak tartom, hogy kitérjek arra is, hogyan lehet a filozófiát művészeti ábrázolásában értékelni.

Témavezető: dr. Czifják József egyetemi docens

VÉG ADRIENN

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba

A MŰVÉSZ HIVATÁSA, AZ ELHALLGATÁS ÉS ÚJRA MEGSZÓLALÁS TARKOVSKIJ ANDREJ RUBLJOVJÁBAN

Kevés olyan film van, amelyet az ember dédelget magában, és képes felidézni a részleteket belőle hosszú évek múltán is; nekem ez az *Andrej Rubljov*. Az elhallgatás és az újra megszólalás filmje, a keresés és a megtalálás (hogyan lehetne elfelejteni azokat a képsorokat, amikor a kisfiú az agyagot kutatja, esőben, iszapos folyóparton, míg végül megleli, és amikor elkészült a harang, az egész jelenetet idézőjelbe teszi, mert egyáltalán nem tudta, hogy mit keres, hiszen az apja nem árulta el a titkát). A festő elnémulása a világ nyomorúsága, borzalmi miatt, amelyben gyilkossá lesz, és újra megszólalása, a bizonyosság, a hit visszanyerése, nagyon üresnek és leegyszerűsítettnek tűnik a filmhez viszonyítva. Mert a film remekmű, Tarkovszkijnak sikerült elkerülnie minden porszagú, múzeumszagú középkoridézést; egy történetet mesél el emberi méltóságról, hitről, reményről, művészsorsról, amely bár történetesen a középkorban játszódik, időtlen, örök érvényű példázat. A tehetség isteni adomány, amelyet a közösség szolgálatába kell állítania, a nyelv nem lehet elragadtatott hallgatás (minden borzalom, önvád és önbüntetés ellenére), a nyelv mindaddig lehet elragadtatott (tehát egyéni, és kifejező), amíg a közösséget szolgálja és nem próbálja eldobni magától a kapott tehetséget.

A továbbiakban Tarkovszkij többi filmjét elemzem, és azt keresem, hogy mennyiben kapcsolódnak témájukban a *Rubljov*ban felvetettekhez, illetve mennyiben módosulnak egy más időbe helyezett történetben (*Stalker*). Egybevettem Tarkovszkij írásait, filmről vallott nézeteit a saját műveivel, illetve feldolgozom azt, hogyan jelenik meg a némaság más filmekben.

Témavezető: dr. Szilágyi Erzsébet PhD, egyetemi docens

BAJNÓCZI ÁGNES

Jászberényi Tanítóképző Főiskola, Jászberény

FÉRFI ÉS NŐ AZ ÓTESTAMENTUMBAN

Dolgozatom témája – a két nem vizsgálata a Biblián keresztül – szinte az írás elterjedésének kezdetétől napjainkig foglalkoztatja a tudomány és a művészet több ágát is, jelezve, hogy a Bibliát sokan tekintették és tekintik alapnak például olyan örök kérdésekben, mint nő és férfi kapcsolata. Ennek ellenére ez a kutatási cél számomra azért vált időszerűvé, mert kíváncsi voltam, mit nyújthat a ma emberének. Annak, akinek tudatában ez a könyv nagyrészt már elvesztette szakrális jellegét, és akinek ma még sürgetőbbé vált létezése értelmének megtalálása, mint a korábbi korok emberének.

Az elméletalkotáshoz a Biblián kívül a zsidó nép életével kapcsolatos beszámolókat (Martin Buber, Várnai Jakab munkái), és a modern antropológiai kutatások eredményeit is felhasználtam.

A kérdés: segíthet-e identitásválságunk legyőzésében, ha visszanyúlunk a múltba, egészen a kultúra ősforrásáig, ahol egy másféle embert találunk, másféle problémákkal és környezetben? A találkozási pont kétőnk között: létezésünk értelme. Jung szerint: „Létezésem értelme az, hogy az élet kérdést tett föl nekem.” Saját válaszunk felmutatásában kaphatunk tehát segítséget a múlt emberétől, hiszen minden újabb ember által önmagunkat ismerjük meg egyre jobban.

Témavezető: Antal György főiskolai adjunktus

BALKÁNYI PÉTER
Miskolci Egyetem, Miskolc

HOGYAN KERÜLHETJÜK EL A SZENVEDÉLYEK NYÚJTOTTA CSAPDÁKAT SPINOZA SZERINT?

A dolgozat célja, hogy a szenvedélyek legyőzésének azokat a módjait mutassa be, melyeket Spinoza az *Etiká*ban felvázol. Ezt három főfejezetben tárgyalom. Az első rész egy általános bevezetőt tartalmaz, mely elhelyezi a spinozai szenvedélyfelfogást a filozófia történetében. Itt nagy vonalakban megemlítem a sztoikusokat, akiknek szenvedélyfelfogása a legnagyobb hatást gyakorolta a kora újkori etikákra. A dolgozat második része a spinozai etikába nyújt betekintést. Mivel Spinozánál az etika ismeretelméleti alapokra helyezkedik, ezért itt szólok a főbb ismeretelméleti nézeteiről és olyan fogalmakról, mint *adekvát és inadekvát ok, potentia, conatus, cupiditas*. Természetesen végig szem előtt tartom a szenvedélyek és cselekedetek kettősségét, aminek bizonyos fokú megszüntetésére Spinoza törekedett, mivel szerinte a szenvedélyek cselekvőképességünket csökkentik. Ugyanígy megvizsgálom a felmerült fogalmak egymáshoz való viszonyait is, miszerint míg a *potentia* az isteni hatóképességet jelöli, addig a *conatus* az emberi törekvést, ami tulajdonképpen az előbbi időbeliségbe és ok-okozati viszonyba helyezése, s ezáltal végessé tétele. A harmadik részben kerül sor a tulajdonképpeni cselekvésemélet pontosabb tanulmányozására, ahol a szenvedélyek legyőzéseinek spinozai módját tárgyalom. Mivel Spinoza több módszert leír, s ezek néhol ellentmondásokba is keverednek egymással, ezért ezeket a dolgozat végén összevetem, s megpróbálok valamifajta megoldást is javasolni. Például az V. rész 3. tételétől Spinoza csak az ész által tartja lehetségesnek a szenvedélyek „legyőzését”, míg addig a velük ellentétes irányú és nagyságú cselekedetek is képesek voltak megszüntetni azokat. Véleményem – s más neves Spinoza szakértők szerint is –, itt a megismerés harmadik neme lényegül

át bizonyos fokon az ész általi megismerésre. Végezetül egy rövid összefoglalás zárja a dolgozatot, mely egy hume-i utalás révén kitekintést ad egy másfajta cselekvéseméletre. E cselekvéseméleti kontextusban próbálom meg elhelyezni Spinozát, aszerint, hogy mit mondhat ma a számunkra.

Témavezető: dr. Forrai Gábor egyetemi docens

BÖTKÖS ADRIEN

Jászberényi Tanítóképző Főiskola, Jászberény

EUTANÁZIA

Belefásultunk a világ dolgaiba, közömbösek vagyunk a tragédiákkal szemben. Erősnek és halhatatlannak hisszük magunkat. De csak egy bizonyos pontig: a halálig.

A halálfélelem nagyon régóta kísérti az emberiséget. De még nagyobb probléma az életfélelem. Félelem a már csak szenvedéssel és gyötrelmekkel teli, magatehetetlen és kiszolgáltatott, öntudatlan „élettől”. Amikor már nem tudunk emberi méltósággal élni, legalább a halálunk legyen az: méltóságos. De hogyan haljunk meg, ha már cselekvőképtelenek vagyunk? Talán erre ad választ az eutanázia. Pontosabban csak szeretne adni, ha a törvény is engedné. A törvény, amely kimondja az emberi méltósághoz és élethez való jogot. S a halálhoz való jog?

Az eutanázia divatos téma a médiában, pedig még a fogalom sem tisztázott kellőképpen. Az agóniát övező homályt szeretném eloszlatni azáltal, hogy elméleti kutatásomban feltárom a különböző szakterületek viszonyulását az eutanáziához.

Az eutanáziát a modern orvostudomány vetette fel, bár már az ókorban is alkalmazták az ún. hasznossági elv alapján. A sokat idézett és ma is érvényben lévő hippokratészi esküt sem helyénvaló felhozni az eutanázia ellen, hiszen Hippokratész idejében teljesen természetes volt az öngyilkosságban való segítségnyújtás. A későbbi századokban az egyház hatására az a nézet terjedt el, hogy az élethez való jog elidegeníthetetlen, és a beteg kívánságára történő emberölés jogilag bűncselekménynek számít. A reneszánsztól újra felmerült a szenvedés megszüntetésének gondolata. Tehát az aktív eutanázia tulajdonképpen végigkísérte az emberiség történelmét. A passzív eutanázia problémája csak a múlt század végén merült fel, az orvostudomány fejlődése következtében. Mégis a legelső eutanázia-eset, amely nagy nyilvánosságot kapott 1975-ben egy 16 éves amerikai lánnyal történt. Azóta a téma folyamatosan foglalkoztatja az em-

beriséget. Gyilkosság vagy jótett? Ha jogunk van az élethez, jogunk van a halálhoz is? Melyik a helyes megoldás: a T. L. C., living will, terminális medicina vagy a kettős hatás elve? Az ókortól napjainkig követtem a „kegyes halál” útját, filozófiai és etikai megközelítéseit. Az eredmény – mint a valóság oly sokszor – igen mehökkentő.

Témavezető: Antal György főiskolai adjunktus

BREZOCZKI GABRIELLA – PREZA ANGELIKI

Miskolci Egyetem, Miskolc

VONZÁS–TASZÍTÁS CIPRUSI DIÁKSZEMMEL

Két évvel ezelőtt abban a magyar felsőoktatási intézményben, amelyikbe én is járok, a hallgatók értékorientációs felmérést készítettek. Az általuk használt kérdőívet vittem el a ciprusi görög fiatalokhoz.

Három különböző intézményben vizsgálgódtam:

- gimnáziumban, amely két osztályos, és az általános iskola után következik,
- líceumban, amely szintén két osztályos, és a gimnázium után következik,
- egyetemen, amely az érettségi utáni négy éves képzés.

Dolgozatomban tehát a 14–23 éves korosztály véleményét dolgoztam fel a jó és rossz emberi tulajdonságok megítéléséről.

Témavezetők: Fabinyi Erzsébet kandidátus, Sándorné Papp Edit főiskolai docens

BUKTA BEATRIX

Veszprémi Egyetem, Veszprém

NIETZSCHE ÉRTÉKFILOZÓFIAI ELMÉLETE

A *Túl jön és rosszon* Nietzsche késői műveihez tartozik. Ebben az időszakban már erőt vett rajta a magányosság okozta keserűség, és eluralkodott rajta a betegség. A mű az emberi archetipusok történelmi megjelenéseit és azoknak az élethez fűződő viszonyait vizsgálja. A maga erejéből a maga útját járó embertípus Nietzsche új, modern embere, aki a saját igazságát követi, nincs szüksége mások elismerésére. Ez a magasabb szférába tartozó embertípus lenne az első, akinek joga van „szeretni a felebarátját”. Egyedül ez az ember képes ugyanis a másikban meglátni és szeretni a tökéletesen mást, míg a „nyájember” (a tömegember) csak a vele egy nyájból valót, a hozzá hasonlót képes elfogadni, szeretni. Nietzsche meglátása az, hogy a „nyájember” nem is magát az embert szereti, hanem azt az érzést, hogy nem kell tőle félnie.

A 186. részben a filozófus elődei munkáját vizsgálja, akik a morált kutatták. Rá kellett döbbsennie, hogy ezek az írások mit sem érnek, hisz már az alapvető megközelítésük sem jó, ugyanis a morál legfontosabb problémái el sem jutnak hozzájuk. Ezzel a gondolkodók maguk akarták megteremteni a morált, az elvet, hogy senkit se bántss meg, sőt inkább mindenkin segíts, amennyire lehet. Nietzsche úgy véli, ez ízetlen, hamis és szentimentális egy olyan világban, melynek lényege a hatalom akarása. A filozófus szerint a morálok nem mások, mint az affektusok jelbeszédei, tehát a morál azokról tanúskodik, akik hirdetik. Ehhez a gondolat sorhoz fűzi, hogy a dolgok értékelésében az ösztön vagy az ésszerűség-e a meghatározóbb. Ész és ösztön magukból és egy célra irányulnak. A morál dolgaiban az ösztön, keresztényül hit, *nietzschéül* a nyáj győzött.

Dolgozatom azt a folyamatot kísérel meg bemutatni, amelyben F. Nietzsche a XIX. század 70-es 80-as éveiben végrehajt egy átfogó értékfilozófiai paradigma-váltást, amely meghatározó mértéke lesz a XX. századi gondolkodásmód értékkritikai szemléleteinek. Mit jelent az ezredfordulón számunkra a nietzschéi gondolkodásmód? Ezt vizsgálom dolgozatomban.

Témavezető: Garaczi Imre egyetemi tanársegéd

GARAI ZSOLT

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

ARISZTOTELÉSZ CSELEKVÉSELMÉLETE AZ ANALITIKUS FILOZÓFIA RECEPCIÓJÁBAN

Sokféleképpen nem tesszük meg azt, amiről azt gondoljuk, hogy legjobb lenne tennünk egy adott helyzetben. Nem minden ilyen nem megcselekvés önkéntelenség (*akrasia*), és nem minden ilyen cselekvés kognitív hiba (mert egyszerű kivitelezési hiba is lehet). De vajon létezhet-e olyan hiba, mely ugyan *akrasia*, de nem kognitív? Másképp: képes-e arra valaki, hogy minden további nélkül elfogadja, számára 'a' a legjobb cselekvésalternatíva, és ennek megcselekvésére képesnek és szabadnak is érzi magát; és mégis másképpen ('b') cselekszik? Ezt az eshetőséget tisztánlátó önkéntelenségnek nevezem. Egyes elméletek szerint az ilyenfajta *akrasia* lehetséges, mert a cselekvő nem a racionális megfontolásában, nem az értelmi vagy érzéki felfogóképességében mond csődöt, hanem motivációiban vagy a kivitelezéseiben. Nem alakítja ki a megfontolásával összhangban lévő vágyat vagy intenciót (és ezek az állapotok ezen elmélet szerint kauzális hatékonyságú állapotok, azaz okok lehetnek).

A tisztánlátó önkéntelenség lehetőségének kérdése Arisztotelész vonatkozásában is felmerül, különösen a *Nikomakhoszi etikán* az önkéntelenség témáját kifejtteni hivatott passzusaiban (VII.1-10). Mindenfajta érvelésnek azzal kapcsolatban, hogy Arisztotelész jóváhagyja-e, vagy sem az ilyesfajta önkéntelenség létezését – ez a kérdés a dolgozat tematikus vezérfonala –, a görög filozófus cselekvés-magyarázati elméletének általános értelmezési kontextusában kell mozognia.

A dolgozat összeveti a modern analitikus filozófia megközelítéseit saját olvasatával, és a válaszok rendszerezése által a kérdések egy rendszerét kísérli meg visszakeresni, avégett, hogy a probléma Arisztotelész eredeti intencióját megfelelő helyzetbe hozza.

Témavezető: dr. Somos Róbert egyetemi docens

HOGYINSZKI ÉVA

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

OTTHONUNK A (FÉLRE)GLOBALIZÁLT VILÁGBAN

Dolgozatom kísérlet azon tapasztalatok filozófiai reflexiójára, melyeket az ezredvég globális tendenciái által alakított világról szerezhetünk. Azt az alapvető élményt vizsgálom, mely szerint világunk dolgai és az emberi ügyletek olyan átláthatatlan „rendszerre” nőttek, melyet az ember önmagára nehezedő teherként él meg.

Ezen tapasztalatok elemzéséhez olyan szerzők munkáit használom fel, akik valamilyen módon gyógyírt keresnek egy jól berendezett otthon ismerőségének hiányára, a világ átláthatatlanságára, átláthatatlanságára. Kiindulópontként azokat az otthonélményeket veszem szemügyre, melyeket Heller Ágnes *Hol az otthonunk* című esszéjében vizsgál (térbeli-, időbeli otthon élménye, abszolút szellem szférája és a demokrácia). Mivel Heller írását csupán kiindulópontként használom, gondolatait nem kívánom interpretálni vagy kritikának alávetni. Az említett otthonélményeket azon globális tényezők fényében szeretném bemutatni, melyek meghatározó módon alakították át őket, s közben elemzésem középpontjába az embereknek a világhoz, elsősorban azonban egymáshoz való viszonya, a közöttük levő kötelékek meglazulása kerül. Mivel ez leginkább a politikai közösségben érhető tetten, így vizsgálódásom lehangsúlyosabb része a Heller által demokráciának nevezett otthonélmény, amelynek – véleményem szerint – alapvető strukturális eleme a republikánus közösségeszmény.

Témavezető: dr. Biróné dr. Kaszás Éva egyetemi adjunktus

IMETS LÁSZLÓ

Jászberényi Tanítóképző Főiskola, Jászberény

KELET ÉS NYUGAT HATÁRÁN

Egy megélt „itt-lét” mozaikszerű reflexiója

Dolgozatom célja bemutatni, érzékeltetni, egy a térségünkben (Erdély, Székelyföld) megvalósuló létállapotot, a korunkban felbukkanó életjelenségeket, és az ezekre való reflexiót. Célom továbbá bizonyos szociális, kulturális, gazdasági tényezők okozta változások bemutatása, és az ezekből adódó következmények levonása, ugyanakkor a reflektált jelenségek fölötti elgondolkodás és elgondolkodtatás. A feladathoz legmegfelelőbb módszernek a társadalmi tények leírását, ábrázolását találtam, valamint alkalmaztam az összevetés, összehasonlítás, az elemzés módszerét. A dolgozat műfajilag nem tekinthető esszének, s mivel nem tudományos igazságokat fejt ki, reflexiónak nevezem. A dolgozat tartalmi vonatkozásai miatt hat fejezetre tagolódnak, amelyek mindegyike külön-külön tematikával más-más problémakörrel foglalkozik.

A fejezetek a következők: Földrajzi, történelmi és gazdaságfejlesztési áttekintő – A kereszténység törésvonala – Társadalmi és szellemi átváltozás, válság és kiüresedés – Az élet rendje – Életszituációk, vagyis az egyszerű ember hermeneutikája – Megtartóerő.

A dolgozat összességében, mozaikszerű témaköreivel sugárirányúan kerek, egész, bár jelenlegi állapota tovább alakítandó.

Témavezető: Antal György főiskolai adjunktus

KURUCZ ZSÓFIA

Országos Rabbiképző Intézet, Budapest

SPINOZA ISTENKÉPE

Dolgozatom elsődleges célja átfogó képet adni a spinozai filozófia alapját képező istenideáról, bemutatni metafizikája legfőbb vonásait: racionalista érvelését, dezantropomorf, panteistának nevezett világlátását.

A dolgozat felépítése:

I. Életrajzi áttekintés

II. A descartesi örökség

1. A racionalista érvelés

2. A tiszta ideák – a cogito

3. Az ontológiai istenérv

III. Az *Etika* felépítése, az egyes fejezetek főbb témái

IV. Spinoza istenideája az *Etika* I. fejezete alapján

1. A megismerés egyetlen módja

2. Definíciók, axiómák

3. Az Istenre vonatkozó megállapítások és bizonyításuk

a. Végtelenség

b. Egyetlenség, oszthatatlanság

c. Isteni szabadság, szükségszerűség

d. Örökkévalóság

e. Az egyetlen önmaga által létező szubsztancia,

az első és szabad ok.

Témavezető: dr. Staller Tamás rektorhelyettes

MAKAI JÓZSEF

Veszprémi Egyetem, Veszprém

A TÖRTÉNETI ÉSZ MORALITÁSA HEGEL FELFOGÁSÁBAN

Hegel filozófiájában centrális jelentősége van az ész fogalmának. Hegel úgy vélte, hogy a filozófiai gondolkodás nem feltételez más csak az észet, és hogy az állam az ész megvalósulása. Az észnek mint Etre suprême-nek az istenítése Robespierre-nél megfelel az ész dicsőítésének a hegeli rendszerben. *Hegel filozófiájának a magja egy olyan struktúra, melynek fogalmai az ész eszméjétől származnak.* Maga Hegel a francia forradalomra vonatkoztatta az észről alkotott fogalmát. Hegel szerint a döntő fordulat a francia forradalomban az volt, hogy az ember gondolkodó lény-nyé vált, s az esze által felismerte saját maga és a világ lehetőségeit. Az ember rájött arra, hogy a történelem nem más mint, folytonos küzdelem a szabadságért, ténylegesen azonban szolgaság van és egyenlőtlenség. Ennek következménye, hogy a valóságot meg kell változtatni, a létező társadalmi rendet újjá kell szervezni, hogy az összhangba jusson az ésszel. A francia forradalom követelése tehát, hogy a gondolatnak kell kormá-nyoznia a valóságot. De Hegel szerint az ész nem kormányozhatja a valóságot, hacsak a valóság nem válik ésszerűvé. Ez csak úgy lehetséges, hogy a szubjektum behatol a természetnek és történelemnek a valóságos tartalmába, azaz az objektív valóság a szubjektum megvalósulása is. A szubjektum, amellet hogy ismeretelméleti én, a létezésnek egy módozata is. Minden csak annyiban valóságos, amennyiben önmagaként működik mindazokban az antagonisztikus kapcsolatokban, amelyek létezését konstituálják.

Lassan azonban lekopik az alapvető idealista koncepciók radikális jelentése, és egyre inkább beilleszkedik az uralkodó társadalmi formába. Hegel rendszerében végül kibékül a filozófia és a valóság.

Németországban hiányzott az abszolutizmus elleni küzdelem vezetésére alkalmas középosztály, a német reformációtól kezdve a

tömegek hozzászótkak ahhoz, hogy számukra a szabadság belső értéket képvisel, mely a rabság minden formájával összeegyeztethető. Az ember megtanulta, hogy életének értelmét önmagán belül, nem pedig a külső világban keresse. A német kultúra elválaszthatatlan attól a ténytől, hogy a protestantizmusból ered. Létrejött a szépség, a szabadság és a moralitás birodalma, melyet nem rendíthettek meg külső tények és küzdelmek. A gondolat szabadságát a cselekvés szabadsága fölé helyezték, a moralitást a gyakorlati igazság fölé, az ember belső életét a társadalmi élete fölé.

A hegeli rendszer ennek a kulturális idealizmusnak kifejeződése, az utolsó kísérlet arra, hogy az ész és szabadság számára a gondolatban menedéket biztosítson.

Témavezető: Garaczi Imre egyetemi tanársegéd

JOHN RAWLS ÉS AZ ÁLLAM SEMLEGESSÉGÉNEK ELVE

A dolgozat célja a semlegesség elméletét újraértelmezve, és a rawlsi megoldástól távolodva, egy perfekcionista semlegesség-elvet kidolgozni, amely kifejezetten három témakörben töltene be fontos szerepet.

1. *a család* A család kiemelt támogatása (pénzügyileg, erkölcsileg) megengedett az állam számára, ami azzal a következménnyel jár, hogy az állam a jó életről egy koncepciót tesz magáévá.

2. *az iskola* Az iskola sem semleges tökéletesen a jó étellel kapcsolatban, azaz az iskolában is folyhasson családpolitikai oktatás (ezzel előnyben részesítve a heteroszexuális kapcsolatot a homoszexuálissal szemben).

Az iskolában a családpolitikán túl a gyereket más értékek (magánéleti tökéletesedés – Rorty) képviselőire is oktassák. Ehhez nem illik a világnézetileg semleges iskolakép ideálja.

3. *az abortusz* A dolgozat ezt a nehéz témát megpróbálja kiszabadítani azokból a csapdákból, melybe valóban mindenképpen beleesik, ha a magzat személy voltáról kezdünk el vitatkozni. A megoldási javaslat abból áll, hogy a magzatra fogantatásától kezdve úgy tekintünk, mint a lehetőségek tárházára (gehleni értelemben).

A cél eléréséhez mindenképp Rawls személy-koncepcióját kell szemügyre venni, illetve nehézségeit figyelembe véve átalakítani.

Témavezető: dr. Hörcher Ferenc egyetemi docens

IDEÁLIS KOMMUNIKATÍV ETIKA — RACIONÁLIS KÖZÖSSÉGI TETTRE-KÉSZSÉG

A dolgozat az etika racionális végső megalapozásának lehetőségéről vagy esetleges lehetetlenségéről szól Karl-Otto Apel diszkurzív felelősségetikáját újragondolva. Apel az ún. „későliberalizmus” rendszereit a nyilvános szektorban az eljárások értékmentes racionalitása, míg a privát életszférába a preracionális végső döntések révén tartja jellemezhetőnek. E tendencia következményeképpen a tudományos-technikai racionalitás mintegy letépi magát az erkölcsi megítélések világáról. Így a gazdaság és az igazgatás területein a normatív helyesség szempontját pragmatikus érvekkel helyettesítik, miközben az erkölcsi kérdések nagymértékben privatizálódnak. A fő probléma mindezek miatt az, hogy a technikai-gazdasági fejlettség mai fokán az emberi cselekedetek várható következményei egyre inkább a makroszféra irányába tolódnak el, jóllehet az egész emberiségre „szabott” és elismert normatív szabályokban nagy hiány mutatkozik. A főntebb leírt gondolatok fényében szeretnék kísérletet tenni – Apel eddigi írásait, kutatási eredményeit felhasználva – egy olyan univerzális etikai keret megfogalmazására, amely kijelöli e keret normatív megalapozhatóságának lehetőségfeltételeit (A), valamint meghatározza a konkrét társadalmi körülményekre alkalmazható és alkalmazandó hosszú távú cselekvési stratégiákat is (B). Ez utóbbi célkitűzés (B) az ideális kommunikatív közösség létrehozását szorgalmazná, mindemellett a reális kommunikációs közösség túlélését is feladatának tekintené, mint elsődleges imperatívuszt érvényre juttatva. A racionális közmegegyezés irányába mutató cselekvéseket a kényszermentes vitát, érvelést előfeltételező transzcendentálpragmatikai reflexió hordozza, amely a klasszikus etikai felfogások kritikai újraelsajátítását kívánja meg. E reflexió merőben új kategóriahálózában értelmezhető csak az a sajátos mozgástér, amely a célok (A, B) megvalósításának legitim horizontját biztosítja, és egyben univerzális etikai keretté formálja azokat.

Témavezető: Bujalos István docens

SOÓS SÁNDOR

Gödöllői Agrártudományi Egyetem, Gödöllő

FELOSZTÁS

(Filozófiai vizsgálódás)

Az USA-ban, a '60-as években született, Critical Thinking elnevezésű modell olyan magatartást közvetít, amely az „információs korszaknak” leginkább megfelel. Ahelyett, hogy (manapság már szinte korlátlanul hozzáférhető) adatok tömkelegét memorizáljuk, információtartalmuk felfejtésével, a (gyakran kizárólag) burkoltan megnyilvánuló kapcsolatok explicitté tételével bővítjük tudásunkat – ez fő üzenete. Ilyen képességek előhozásához/fejlesztéséhez kedvelt eljárása az, melyben egy filozófiai szöveg szolgál filozófiai problémák megfogalmazásának, vizsgálatának (de nem egy szokásos interpretációnak) bázisaként. Jelen munkához ilyen kiindulópont volt Platón *Euthüdemosz* című dialógusa. A dolgozat első részében egy, a fellelést célzó, első megközelítést tükröző kérdéssorozat a kategorizálás fogalmának vizsgálatához vezet, amelynek során halmazelméleti kijelentések analogonjai vetődnek fel. Ezen az alapon a kategorizálás „objektumait” halmazelméleti objektumoknak feleltetem meg, a halmazelmélet ilyen alkalmazására rámutatva. Minthogy az alapot képezi, az analógia, illetve az analógiás érvelés fogalmának meghatározása is megtörténik. A második részben konkrét alkalmazásra kerül sor, szándékoltnan nem filozófiai diszciplínában. A növény- és állatrendszertan fogalmi vizsgálata az ott használatos kijelentésekből indul ki. Ezek logikai elemzése nyomán a fent leírt megfeleltetés alkalmazható; így előállnak e kijelentések halmazelméleti nyelven fogalmazott megfelelői, amelyek pedig – a dolgozat által igazoltan – egyszerre nem lehetnek igazak. A három vizsgált állítás két ellentmondásmentes párja alapján az „élőlények rendszerét” két, különböző halmazelméleti modell reprezentálja. Bizonyos kérdésekre való válaszadáskor teljesen különböző választ generál az egyik, avagy a másik modell figyelembe vétele. Bizonyossá válik, hogy ha egyes szaktudományok nyelvhasználatát, fogalmi hálóit logikai, konceptuális –

így hát filozófiai – vizsgálatnak vetjük alá, azok esetleges hiányosságaira fény derülhet, a korrekt megoldás körvonalazódhat. Ez rávilágít a filozófia és egyéb diszciplínák egyik fontos kapcsolatára. Másrészt e munka egy, a Critical Thinking modelljét alkalmazó CT-referenciának tekinthető.

Témavezető: dr. Tamássy Györgyi egyetemi adjunktus

TOMITY ANGÉLA

Jászberényi Tanítóképző Főiskola, Jászberény

A SZERELEMRŐL

A szerelemről mint tipikusan emberi jelenségről újat mondani lehetetlen. Arra vállalkoztam, hogy az eddigi tudományos és művészi reflexiók elemzésével és egybevetésével elméletben igazoljam az ember kettős természetét. Az ebből fakadó antinómia (melynek különböző megfogalmazásai: anyag–szellem, természet–kultúra, nő–férfi) minden többszempontú szerelemfilozófiában megtalálható, s már a definiáláskor jelentkezik.

Írásomat három részre tagoltam. Az *elsőben* a téma tudományos megközelítésének lehetőségeivel foglalkozom. A szerelem transzcendens többlete fogalmilag nem ragadható meg. A tudomány vagy a történeti oldalról közelít és a szerelmet koronként változónak tartja, vagy természeti jelenségnek tekinti és állandó magját hangsúlyozza. Első esetben a társadalmi életben betöltött funkciója vizsgálható a társadalomtudományok segítségével, második esetben a szubjektív pszichikus élmény. A jelenség e két oldalát külön fejezetben tárgyalom.

A *második rész* a szerelem európai kultúrtörténetén tekint végig. Az ókorban a szerelem kapocs volt ég és föld, test és szellem, egyén és állam között. A középkori kereszténységben ég és föld élesen szembekerült. A lovagkorban eszménnyé váló beteljesületlen szerelem máig tovább él a romantikus szerelmi sémában. A modern korban a világ megketőztöttségéhez az elidegenedés, a Semmi tapasztalata járul. A kölcsönös szerelmen alapuló modern házasság tragédiája, hogy a szerelem elmúlhat, akár az intézményesítés következtében, akár a szerelem lényegi természetéből fakadóan. Nem a szerelem lényegi magja változik a történelem során, hanem inkább a szerelemkép.

A *harmadik részben* a szerelem öntörvényű életét, fajtáit és szakaszait elemzem. A vágy érdeklődéssel kezdődik. A választás több a váagnál, mert egyetlen személyre irányul.

Összegzésül: az ember kettős természetéből fakadó ellentét elméletben nem oldható fel, csak a szerelem egyéni gyakorlatában. Az eleven szerelmi élményben építő energiává válhat a szerelem-elmélet merev antinómiája, ezáltal az egyén képessé válhat élete kiteljesítésére a mindennapi élet töredékességével szemben. Ezért lehet a szerelem megismerés és életprogram.

Témavezető: Antal György főiskolai adjunktus

VATTAMÁNY GYULA

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

A „KIRÁLYI METAFORA” ÉS AZ ANTISZEMITIZMUS RETORIKÁJA A TÖRTÉNELEMBEN

A dolgozat két nagyobb szerkezeti egységre tagolódik: az első egység a „királyi metafora” azon megfogalmazásait elemzi, amelyek szoros kapcsolatban állnak az antiszemitizmus retorikájával. A királyi metafora Northrop Frye-től átvett kifejezés: azt a beszédalakzatot jelöli, amely abban az esetben jelenik meg, amikor az egyént azonosítjuk a csoportjával. Voltaképpen a „test” metaforika elnevezésének egy változata. E metafora általános megfogalmazása azt sugallja, hogy az egyén egy nagyobb test tagja, valamint benne az egyéni önazonosság megtalálásának érdeke alárendelődik a valamivel – vagyis a közösséggel – való azonosságának. Az antiszemitizmus toposzainak vizsgálata során (az antik, a középkor-lutheri, valamint az új- és legújabbkori antiszemitizmus szövegeinek legelterjedtebb toposzait vesszük tüzetesen szemügyre) arra a következtetésre jutottunk, hogy e metaforikus nyelvhasználat elsősorban mitológiai jelleget kölcsönöz az antiszemita szöveghagyománynak. A dolgozat felismerése, hogy az önmagát normatív társadalmi korpuszként megfogalmazó közösség (Oikumené, minden ember, ethnosz katolikon, társadalom vagy faj stb. jelölővel elnevezve magát) ugyancsak korporális metaforikával, a normatív test életjelenségeit gátló entitásként tünteti fel és metaforizálja azt a közösséget, amelynek a létében önmaga fenyegetését látja. Ezek a metaforák a betegség vagy fekély, ördögi attribútumokkal felruházott közösség, alacsonyabb rendű emberi faj, vagy éppen kannibál humanoid lények csoportja, mindig annak a kozmológiának megfelelően, amely történetesen a normatív korpusz önimaginációját irányítja. Dialektikus úton ezek ellen a nézetek ellen nem lehet harcolni: mögöttes emberi

érdekek irányítása alatt e gondolkodásmód folyamatosan megkonstruálja önmaga mítoszait.

A dolgozat második szakasza ellenlátomást állít a bibliai hagyomány segítségével az előző, agresszív hatalmi felfogást implikáló megfogalmazással szemben: itt az önazonosság érdeke azonos alapra kerül a valamivel való azonosulásával, kifejezője és megjelenítője pedig a Krisztus teste metaforika. Természeténél fogva nem transzponálható társadalmi intézményes formára az előzővel szemben, ez a jellegzetesség azonban a hatalom számára elfogadhatatlan.

Témavezető: dr. Rugási Gyula óraadó tanár

CSÁK LÁSZLÓ

József Attila Tudományegyetem, Szeged

AZ ÁLOM-ARGUMENTUM FILOZÓFIATÖRTÉNETI TANULSÁGAI

A dolgozat az álom-argumentum filozófiatörténeti vizsgálatának lehetőségeihez mérten alapos kidolgozását tűzi ki céljául. Maga az álom-argumentum az álom és az ébrenlét megkülönböztetésének problémájából indul ki. Röviden összefoglalva: semmiféle módon nem vagyunk képesek eldönteni, hogy egy adott pillanatban ébren vagyunk, vagy álmodunk csupán.

A földolgozás során három szöveggel foglalkozunk: Platón *Theaitétosz*-száival, Arisztotelész *Metafizikájának* Γ könyvével, valamint René Descartes *Elmélkedéseivel*. A szövegekkel kapcsolatosan először azon szövegrészt foglaljuk össze, melyben az argumentum fölbukkan, így módon helyezve azt a szerző gondolkodásának összefüggéseibe. Majd ezt követi az argumentum konkrét megjelenésének alapos vizsgálata. Az így elvégzett kidolgozás nem csupán egyszerű szövegelemzésnek bizonyul majd, hanem fontos tanulságokat szolgáltat a szerzők módszerére, gondolkodói alapállására vonatkozóan is.

Platónnál az argumentum a tudás mibenlétének kutatásakor jelenik meg, összefüggésben Protagorász azon tételének értelmezésével, mely szerint minden dolog mértéke az ember. Utalunk majd a dialektika jellemzőire, Platón preszókratikusokról alkotott véleményére, végül pedig sajátos Protagorász-interpretációjára.

Arisztotelész a platóni dialógust használta forrásként. A Γ könyv e forrásra irányuló reflexióként is felfogható, bár a fordítások alapján ennek megállapítása néhol nehézségekbe ütközik. Láthatóvá válnak a szerző módszerbeli sajátosságai, a protagorászi tétel értelmezése, s kimutatjuk, hogy az argumentumot Platón emeli be a filozófiába.

Descartes álom-argumentumáról szólva először azt mutatjuk be, hogy nála is azonos probléma kapcsán, nevezetesen a tudás és az érzékelés

viszonyának vizsgálatakor kerül elő e szkeptikus érv. Ám Descartes-nál más szerepet játszik: itt előrevívó kételyről van szó. Ennek eredménye, azaz a matematikum bizonyos volta, ellentmondást vet fel a karteziánus filozófia két alapját illetően. Ezt egy Descartes és Berkeley párhuzamba állításának segítségével nyert hipotézis, a bizonyosság metafizikájának hipotézise segítségével oldjuk föl.

Témavezetők: dr. Dékány András egyetemi docens, Pavlovits Tamás egyetemi tanársegéd

FEKETE ZOLTÁN

József Attila Tudományegyetem, Szeged

PORFELHŐK, ZÁPORESŐK, FILOZÓFUSOK

A dolgozat a társadalmi- és az életközösség, valamint e közösségmin-ták keretein belül a filozófus önmeghatározásának vizsgálatán alapul. Fő szövegünk Platón *Hetedik levele*, emellett elsősorban Leo Strauss Platón-értelmezésére, Bertrand Russell államelméleti megállapításaira, valamint Ferdinand Tönnies közösségelméletének bizonyos elemeire támaszkodunk.

A társadalmi közösség problematikái kapcsán a *Hetedik levél*ben megjelenő szürakuszai államberendezkedés jellemzői, majd a polisz számára megfogalmazott politikai útmutatás főbb elemei kerülnek vizsgálatunk középpontjába. A filozófus javaslatának tárgyalásakor elsőként a szicíliai állam felkészült mivoltára kérdezzük rá; ezután a törvényhozási folyamat mikéntjét, s ezzel együtt a platóni reform jellegét és eszközeit szándékozunk bemutatni. A szürakuszaiak számára adott platóni tanácsok értelmezése során a törvényhozási folyamatot nagymértékben elősegítő tekintély szerepének bemutatására, valamint a pártok, a javasolt új politikai berendezkedés keretei között feltételezhető funkcióvesztésének, s e folyamat várható következményeinek vizsgálatára is sort kerítünk. A platóni reform lehetőségeit úgy értelmezzük, mint a társadalom olyan átalakító megújítását, mely annak közösségi jellegű megszervezéséhez vezet.

Ezután az életközösség főbb problematikáinak tárgyalására térünk rá, s megkíséreljük a filozófust saját életterében, a szellemi közösség keretei között bemutatni. Nagy figyelmet fordítunk arra, hogy hangsúlyozzuk a filozófus tevékenységének közösségi jellegét, a barátok és munkatársak szerepét, jelentőségét. Vizsgálódásunk során rákérdezzük az életközösség társadalmi izolációjának szükségszerű mivoltára, a filozófusok által a társadalomnak adható politikai útmutatás várható hatásaira, valamint arra, hogy a filozófus miként határozhatja meg jó állampolgárként önmagát.

A szellemi életközösségben élő filozófusok és a dialektika kapcsolatának bemutatása után a dolgozat az *Állam* dialógus tökéletlen társadalmakra vonatkozó részeiben megjelenő vad tömegemberek és a filozófusok viszonyának taglalásával zárul.

Témavezető: Pavlovits Tamás egyetemi tanársegéd

KATONA GÁBOR

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

ANTINOMIKUS ÉN, TEST-LÉLEK DUALIZMUS, ÖNISMERET

A dolgozatban három self-felfogást vetek össze abból a szempontból, ahogy azok a test-lélek dualizmust kezelik. Elsőként a homéroszi emberképet elemzem, ezt követi Szent Ágoston self-felfogása, majd Szent Tamásé. A homéroszi emberkép a test-lélek dualizmus hiányát példázza. Szent Ágoston és Szent Tamás self-felfogása a test-lélek dualizmus inkonzisztenciákat gerjesztő jellege folytán antinomikus természetű. Részletesen elemzem Szent Ágoston és Szent Tamás antinomikus self-felfogását, főként ismeretelméletük szemszögéből.

Témavezetők: dr. Bókay Antal tanszékvezető egyetemi tanár, dr. Somos Róbert tanszékvezető egyetemi docens, Heidl György egyetemi tanársegéd

KUCSORA ÁGNES

Miskolci Egyetem, Miskolc

A VALÓSZÍNŰSÉG FOGALMA ÁGOSTON CONTRA ACADEMICOSÁBAN

Ebben a dolgozatban a valószínűség fogalmát veszem vizsgálat alá. A Karneadész által használt fogalmat vetem össze az Ágoston által használttal. Azt vizsgálom, mennyiben és miért változott meg. Ezt a vizsgálódást a szkeptikus filozófia áttekintésével kezdem, hogy nyomon követhessem a fogalom változását, és fel tudjam tárnai annak okait. Majd Ágoston életének főbb állomásait tekintem át, s azt, hogyan változott közben a szkepticismushoz való viszonya. Arra próbálok választ keresni, mi volt az, ami befolyásolta ezt a viszonyt, s ezzel a fogalom tartalmának változását. Feltételezve, hogy az ágostoni valószínűség a reményt és a hitet fejezi ki, azt a keresztény gondolkodásmódot vázoló fel, amely ehhez Augustinust elvezette.

A *Contra Academicos* szerkezetének vizsgálata elvezet a fogalom ágostoni kritikájához. Két kritikával illette a karneadészi fogalmat, az első nyelvi jellegű. Azt veti a szkeptikusok szemére, hogy nem adják meg mi az a „való”, amihez a valószínűnek igazodnia kell. A második etikai. Szerinte nem teljesíti a fogalom azt az „életvezető”, irányító szerepet, amelyre kitalálták. Nagyobb figyelmet ez utóbbinak szentelek. Megpróbálok bemutatni azt az „etikai közeget”, amire reagálásként az Akadémia létrehozta a valószínűségi kritériumrendszert, valamint azt, hogy Ágostonnak mit jelentett ez a fogalom.

Az *Akadémikusok ellen* című művével Ágoston magának és másoknak az igazság megtalálásának reményét akarta visszaadni. Valószínűség fogalma is ezt a vágyat fejezi ki. Ez a legfőbb különbség Augustinus és a szkeptikusok között. Ő – ebben a fiatalkori művében – a földi életben kívánja megtalálni az igazságot, míg az akadémikusok „itt” csak keresik azt. Ágoston mindkét kritikai megjegyzésének alapja ez. Ez-

zel összefüggésben lehet és kell vizsgálni a fiatal filozófus ún. Krisztuskép változását, mely filozófiai fejlődését áthatja.

Ez a dolgozat, szűkös keretei miatt nem tartalmazza a *Contra Academicos* más kérdéseinek vizsgálatát, de ezek további kutatási lehetőséget kínálnak.

Témavezető: Gáspár Csaba László egyetemi tanársegéd

LÁNG BENEDEK

Eötvös Lorand Tudományegyetem, Budapest

OLVASHATÓ-E A TERMÉSZET KÖNYVE?

A mágia késő középkori megítélése

Az igény igaz és hamis tudomány elhatárolására feltehetőleg mindig jelen volt a tudományról szóló diskurzusban – még ha a *tudomány* szó referenciája korról korra változott is. A középkor folyamán a legkorábbi pillanatoktól figyelemmel kísérhetjük a törekvést „tudományos” asztronómia és babonás asztrológia megkülönböztetésére. Isidortól Hrabanus Mauruson, Hugo de Saint-Victoron és Roger Baconon keresztül vizsgálatom tárgyáig, Jean Gersonig vissza-visszaköszön ez a dichotomikus osztályozás, de kudarcra van ítélve minden olyan próbálkozás, mely ebben a megkülönböztetésben a modern tudomány öndefinícióját véli felfedezni. Gondos stúdiumok kimutatják, hogy a határ *astrologia vera* és *astrologia vana* között – bár kétségtelenül mindig létezett – szerzőnként máshol és máshol húzódott, és a két "diszciplína" más és más definíció alapján ítéltetett meg.

Írásomban kísérletet teszek arra, hogy Jean Charlier de Gerson, a párizsi egyetem 15. századi kancellárja írásait elemezve rekonstruáljam azokat a szempontokat, melyek mentén a szerző különbséget tesz elfogadható asztrológia és elutasítandó mágikus praktikák között. Végső soron: korának racionalitás-határait igyekszem így feltérképezni. Az elemzés során – részben mert Gerson idézi őket, részben pedig, mert a mágia meghatározásának történetéhez szorosan kapcsolódnak – szóba kerül Nicole Oresme, Pierre d'Ailly, és 14. századi inkvizítorok neve is.

Tanulmányom tárgya tagadhatatlanul a filozófiatörténet témakörébe tartozik, de a megközelítés módja tudományfilozófiai ambíciókról is tanúskodik. A vizsgálat (nem csak középkorászok számára értékelhető) relevanciáját az adja, hogy rákérdez a racionalitás és irracionalitás határának történetiségére, és e határvizsgálat során arra a következtetésre jut (természetesen jelentős tudományfilozófiai hagyományt követve), hogy

a demarkációs vonal korántsem ahistorikusan adott, és a legkevésbé sem egy előremutató, racionális, a tudomány fejlődésére nézve üdvös, valamint egy okkult, babonás, visszahúzó tradíció küzdelmének vagyunk tanúi. Reményeim szerint az olvasó a források ismeretében közelebb jut a középkori tudomány önképének megértéséhez.

Témavezetők: Klaniczay Gábor rektor, Collegium Budapest, Fehér Márta tanszékvezető egyetemi tanár, Budapesti Műszaki Egyetem

MAKAI PÉTER

Miskolci Egyetem, Miskolc

A NYELVI FENNÁLLÁSRÓL

A dolgozat egy előzetes élmény filozófiai átgondolása, kibontása és tematizálása. Ezen élmény nevezetesen az, hogy a beszédet önmagában és közvetlenül értjük. Ám miért? A kérdés éppen az, miként konstituálja a nyelv az értelmességet. A konklúzió szerint a beszéd *értelem*, vagyis a nyelv értelmessége nem bír nyelvtől különböző és tőle független ontológiai alappal. Mindenképp szükséges lenne tehát a nyelv ontológiájának felvázolása.

A munka első része annak kimutatása, hogy a nyelv – szemiotikai elgondolásából következő – ontológiája megszünteti ezt a közvetlenséget, és máshová, a nyelvtől különböző ontológiai helyzetbe utalja annak értelmességét. Teszi ezt azért, hogy a nyelvet husserli értelemben naturalizálja és instrumentalizálja, sőt, az elgondolás folyamán végző soron eliminálja is a nyelvi értelmességet. Átgondolandó és bírálendő tehát a nyelv jelrendszerként való elgondolása, és azon pozíció lehetősége, melyből egy ilyen elgondolás egyáltalán megnyílhat. Mindez annál is inkább szükséges, mivel stúdiumainkban mára evidenciaként vert gyökeret a nyelv ilyen reflexiómentes, naturalista tematizálása.

Második lépésben azt kérdezzük, hogyan juthatnánk tovább a nyelv lényegének tematizálásában, ha azt immár fenomenológiai módon szeretnénk megközelíteni. A probléma jelesül az, hogy a husserli fenomenológia előfeltételei okán szintúgy "belezuhan" az általa bírált naturalizmusba, éppen akkor, ha a nyelv lesz az a sajátos fenomén, melyet leírni szándékozunk, minthogy kétséges, valóban a tiszta tudat világa biztosítja-e a fenoménhez való közvetlen hozzáférés lehetőségét. A husserli fenomenológia mindenképp revízióra szorul, a nyelvhez való fenomenológiai hozzáférés ugyanis át kell írja a fenomenológia elméleti értelmét és módszertani határköveit, és megfordítva, csak a fenomenológia nyelvi fordulatával lehetséges odalépni a nyelvhez, annak értelméhez.

Végezetül megjegyzendő, hogy e dolgozat egy hosszas, jövőbeni kutatómunka előtanulmánya, így számos helyen jelzi a továbbgondolás horizontjait, és azt az irányt, ahová e továbbgondolás igyekszik.

Témavezetők: Gáspár Csaba László egyetemi tanársegéd, Schwendtner Tibor egyetemi tanársegéd

MOOLENAAR GABOR P.

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

Contemporary Approaches to Intentionality

Today, someone reading a philosophical book might well encounter the word *intentionality*. The term, often identified as a "folk psychological" trademark, has been employed to cover a long list of topics ranging from 'propositional content', 'reference', and 'representation of mind.' As such, intentionality embraces a wide range of philosophical issues.

The discussion concerning intentionality has taken different shapes over the years. During the second half of the 20th century the emphasis has shifted away from the purely "folk psychological" approaches. Attempts are made to reduce, and even eliminate intentionality from scientific discourse altogether. There is a definite need to somehow reduce these *propositional contents* to neurological levels. While Fodor's commitment to "folk psychology" remains firm, neuroscientists such as P. M. Churchland claim that this is unlikely to happen, the propositional content will not be found in "the head". Where does this leave intentionality, will "folk psychology" ultimately disappear like "folk physics"?

The present paper will attempt to chart the major positions that have emerged from the discussion. The main focus of attention will go out to Daniel Dennett's conception of intentionality. Dennett developed his theory gradually devoting several works on the subject before ultimately publishing his famous *The Intentional Stance* (1987). He is often, inaccurately catalogued as an *instrumentalist*. To demonstrate the inadequacy of this label, the philosophical tenets of Dennett's *teleo-functional* conception of intentionality will be explored in detail.

Supervisor: Professor Komlósi Laszlo I.

NÁNAY BENCE

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest

AZ ELMEFILOZÓFIA EVOLÚCIÓS MEGKÖZELÍTÉSE

Az utóbbi tíz-tizenöt évben mind az elmefilozófiában, mind a kognitív tudományban egyre nagyobb teret kapnak az evolúciós elmemodellek (neurális darwinizmus, evolúciós pszichológia, kognitív etológia, evolúciós nyelvelméletek, Millikan, Papineau, Dennett, Pinker). Ezen irányzatok legfontosabb célkitűzése, hogy az ember és az állatok elmeműködése között ne húzzanak éles határvonalat: az ember az állatból evolválódott, és ez nem csak az emberi testre, de az emberi elmére is igaz. Ha viszont elfogadjuk a fenti állítást, akkor radikálisan átértelmeződnek az elmefilozófia kérdésfelvetései, hiszen a legbonyolultabb gondolati tevékenységeinknek is a viszonylag egyszerű főemlős-elméből kellett kialakulnia a természetes szelekció mechanizmusának segítségével.

Az evolúciós szemlélet elmefilozófiai, illetve kognitív tudományi alkalmazásai sajnos nem igazán rendeződtek még átfogó elméleti keretbe, leginkább elszigetelt, egymástól független kísérletek maradtak. Ez nem kis mértékben amiatt van így, mert elhanyagolták a komplexitás növekedésének kérdését, azt a problémát, hogy miként lesz egy egyszerű mentális reprezentációból (vagy akár egy idegsejtből) bonyolult, összetett fogalom. Pedig az evolúciót éppen ezen a ponton lehet leghatékonyabban alkalmazni. Ha ugyanis a természetes szelekció viszonylag egyszerű és könnyen érthető mechanizmusával sikerül megmagyarázni, hogy miként alakulnak ki néhány neuronból bonyolult fogalmaink, akkor sok hagyományos filozófiai probléma radikálisan új megvilágításba kerül.

Tanulmányomban az evolúciós szemlélet elmefilozófiai alkalmazhatóságának feltételeit vizsgálom. Külön figyelmet fordítok a mentális reprezentációk komplexitásának növekedésére, amely a klasszikus elmefilozófiai kérdésfelvetések egy részére (redukció-probléma, mentális ok-ság, innát-tanult viselkedés, funkcionalizmus, téves reprezentáció) talán képes új megoldásjavaslatokat adni.

Témavezetők: Pléh Csaba tudományos tanácsadó József Attila Tudományegyetem, Szeged, Forrai Gábor tanszékvezető egyetemi tanár Miskolci Egyetem, Miskolc

RÁSKAI SZABOLCS
Körös Főiskola, Szarvas

A SZOLIPSZIZMUS, AVAGY A METAFIZIKAI TRADÍCIÓ RENDJE

A világ megismerése, átélése az emberi lét állandóan megújuló törekvései közé tartozik. E tapasztalati azonosulások azonban – ki kell jelenteni, bármennyire is objektív benyomásokról legyen szó – csakis és kizárólag belőlem, az Én-tudatomból fakadhatnak. Dolgozatomban e kérdéskör taglalását tűztem ki célul, egy olyan egyetemes és kikezdhetetlen rendszer szellemében, amit csak a metafizikai tradíció, a metafizikai megvalósítás és az ennek alapját képező szolipszizmus nyújthat. A szolipszizmus elsősorban lételméleti, ontológiai kérdés, másodsorban ismeretelméleti, s úgy gondolom ez a filozófiai, és még inkább filozófiai feletti filozófiai állásfoglalás „immorális” szemléletként megpecsételve, egy mélységesen degradált és félreértett démoni metódussá vált.

Célom az, hogy egy „egészséges” ismeretelméleti szinten megközelíthető képet alkossak a szolipszizmus alapvető kérdéseiről, végigvezetve a kezdet fogalmától az uralom ideáján, az istentételezéseken át a művészet és a „sötét kor” idejének taglalásáig. Rövid történelmi áttekintésben a legnagyobb hangsúlyt Julius Evola és László András gondolataira fektettem, s azokra, akik valamilyen szinten, de sohasem ki-mondva a szolipszizmus „bűvkörébe” kerültek.

Témavezető: Fellerne Búzás Klára főiskolai adjunktus

SZABÓ GYÖRGY
Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

GÖRÖGSÉG-KÉP A FIATAL HEGEL ÉS NIETZSCHE FILOZÓFIÁJÁBAN

Hegel és Nietzsche fiatalkori írásaikban egy olyan görögség-kép mellett foglaltak állást, amely egyúttal saját jelenük kultúrkritikájaként is szolgált. Dolgozatom célja kimutatni azokat az azonos alapelveket, melyek ezen filozófiai megfontolások magvát alkotják, s válaszolni a kérdésre: lehetsége-e *A tragédia születésének* olyan olvasata, amely a hegeli fogalmakon keresztül (azonosság, mássá-levés, reflexió, pozitivitás stb.) közelíti meg Nietzsche problémafelvetését.

Ennek a megközelítésnek a kulcsát a két gondolkodó Homérosszal kapcsolatos nézetében találtam meg, mert az esztétikaiak mellett alapvető etikai kérdésekre is (szubjektivitás és közösség, individuális akarat, próféta-szerep) megoldást nyújt.

Választ kerestem arra a kérdésre is, hogy a hegeli párhuzam révén integrálhatóak-e Nietzsche tragédia-felfogásába a winckelmanni–lessingi eszmék, s mennyiben adhatunk igazat Wilamowitz „Zukunftphilologie”-bírálatának.

Kutatásaim során Hegel ifjúkori írásai közül *A görög fantázia-vallás és a keresztény pozitív vallás különbsége*, a *Differenzschrift* és *A szellem fenomenológiája* című művekre helyeztem a legnagyobb hangsúlyt.

E gondolati fonalon továbbhaladva Walter F. Otto és Kerényi Károly mitológia-elméleti és művészettörténeti eredményeinek figyelembevételével az apollóni és a dionüszoszi princípiumok új szempontból való kibontására is kísérletet tettem. Különösen ösztönzően hatottak Várkonyi Nándor és Devecseri Gábor azon művei, amelyek a mitikus ember világát és a „homéroszi-kérdést” tanulmányozzák.

A dolgozat végső célja pedig, hogy a vizsgálódások eredményeit alapul véve utat nyisson Wagner zenedrámája felé.

Témavezető: Nyizsnyánszki Ferenc egyetemi docens

VÁRI GYÖRGY

Országos Rabbiképző Intézet Zsidó Tudományok Egyeteme,
Budapest

A HOLOCAUST AISZTÉZOSZA

Reflexiók a német filozófiában és a magyar irodalomban

Dolgozatom a Holocaust filozófiai és társadalomlélektani lecsapódását vizsgálja, különös tekintettel a Frankfurti Iskola reprezentáns filozófusának Theodor Wiesengrund Adornónak elhíresült kijelentésére, ami szerint a Holocaust után nem lehet többé verset írni. E munka megpróbálja bizonyítani, hogy Adorno kijelentése dogmatikus és téves, az erkölcsi törvény, a kategorikus imperatívusz nemhogy érvénytelenné vált volna Auschwitz után, hanem fokozottan érvényes. A szerző a dolgozat első részében megkísérli felvázolni a totális diktatúrák kialakulását, szerkezetét, hatását, szociálpszichológiai és filozófiai szempontból, Heller Ágnes, Kertész Imre filozófiai munkái és Adorno idevágó szociálpszichológiai kísérlete, valamint Rokeach ezzel kapcsolatos kételyei alapján. Itt – kis kitéréssel – a dolgozat szerzője a német filozófus tanítványának, Ortega műveinek bevonásával cáfolja, hogy Nietzschének köze lett volna a fasizmus ideológiájához, valamint Kertész Imre nyomán arról beszél, hogy a Holocaustnak áldozatul esett művészek nem esztétikai okokból vannak az irodalmi kánon perifériáján (Nagy Zoltán, Pap Károly, Gelléri Andor Endre, Hevesi András, Bálint György, Sárközi György, Halász Gábor, Szerb Antal). Ezután Lukács György *Az ész trónfosztása* című munkájának éles kritikáját adja a szerző, felmentve a század eleji filozófiai iskolákat, melyek ismeretelméletüket az intuícióra építették. Vizsgálja még a pályamunka a Holocaust kialakulásának társadalmi-filozófiai feltételeit, a különbséget filozófiai szempontból Auschwitz és a Gulag, valamint a cigány és a zsidó Holocaust között, s végül levonja a fenti konzekvenciákat, melyek szerint lehet, sőt kell verset írni a Holocaust után.

Témavezető: Staller Tamás egyetemi tanár

KÖRNYEZET ÉS TÁRSADALOM

BÁNFI ANDREA MÁRIA
Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest

A GLOBÁLIS ÉGHAJLATVÁLTOZÁS (ÜVEGHÁZHATÁS) KEZELÉSÉNEK HAZAI ÉS NEMZETKÖZI EREDMÉNYEI

A természetes üvegházhatás fontos volt az élet kialakulása és fennmaradása szempontjából, azonban az utóbbi 150 évben a CO₂ mennyisége 28%-kal, a N₂O-é 13%-kal nőtt, míg a CH₄ mennyisége megduplázódott.

Kutatási eredmények szerint az üvegházgázok megnövekedett koncentrációja olyan mértékben erősítheti az üvegházhatást, hogy a földi átlaghőmérséklet 2100-ra 1–3,5 °C-kal fog emelkedni, és ez 15–95 cm közötti átlagos tengerszint emelkedést eredményezhet.

Az éghajlatváltozás megváltoztatja az ökoszisztémák összetételét, jelentős környezeti, gazdasági és társadalmi károkat okozva.

Ezen hatások kiküszöbölésének fő lehetőségei elsősorban a korai felismerésben, illetve megelőzésben rejlenek. A megoldások során nagyon fontos a nemzetközi összefogás, együttműködés. Az utóbbi évtizedekben egyre több, az egész világ számára nagy jelentőséggel bíró konferencia, ülés volt, ahol elsősorban a kibocsátás csökkentésre hoztak létre nemzetközi egyezményeket, megadva a lehetőséget arra, hogy mind a fejlett, mind az átalakuló gazdaságú országok egyenrangú felekként részt vehessenek Földünk klímájának megóvásában.

Dolgozatomban egyrészt az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményben és a Kiotói Jegyzőkönyvben vállalt célkitűzéseket és a feladatok végrehajtását segítő lehetőségeket emeltem ki a nemzetközi gyakorlat bemutatására, másrészt a klímavédelem hazai gyakorlatának bemutatásával és az intézkedések gazdasági oldalról történő megvilágításával foglalkoztam.

Témavezető: dr. Valkó László egyetemi docens

GERZSÁNY RÓBERT

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest

„BOLDOG ZÖLDKÖZNAPOKAT!”

Érték- és mitológiarendszer a környezetvédelmi mozgalomban

A társadalmi szervezetek, csoportok (az ún. „környezetvédelmi mozgalom”) cselekedeteiből az emberek általában csak azt látják, hogy valami *ellen* harcolnak, holott a tiltakozás, az elutasítás alapja mindig valami *mellett* való állásfoglalás. Az érem e rejtett, arcát ritkán felénk mutató oldalát vizsgálom dolgozatomban.

Mi ellen harcolnak a környezetvédők? Milyen hiedelem, ítélet és tárgyi tudás áll a háttérben? Melyek a környezetvédők mitológiájának legfőbb (írott, illetve beszédben megjelenő) jegyei? Milyen összefüggések fedezhetők fel a – végül cselekvésekben megnyilvánuló – mitológiai alapok és értékrend között?

E kérdésekre válaszul a környezetvédők világképét, értékrendszerét és mítoszait elemezve egy szubkultúra különös elemei öltének előttünk testet:

1. Értékek

Az értékrend fő elemei a *természet*, s mellette az *élet tisztelete* – *melyből levezethető a holisztikus látásmód* és a *sokféleség* iránti csodálat és tisztelet, mely a környező világ iránt való *felelősségként* nyilvánul meg. Ebből következik a *jelen kritikus módon való szemlélete*, ami érvényes önmagukra is. A világ és maguk sokféleségét, másságát értékként elfogadva dinamikus kölcsönhatásban állnak környezetükkel.

2. Mitológia

A mitológiai háttér legfőbb eleme, a *Gaia-elmélet* szerint a *Föld* (mely egyben az anya archetípusa) egy *hatalmas élőlény*, mely egyes építőelemeivel (ózonburok, földköpeny, éltető tenger stb.) óvja, védelmezi az ember, és általában az ökoszisztéma létét. Az irányzat az ősi vallás képében, annak elemeit felhasználva is testet ölt (lásd: *kultúrparancs újraértelmezése*), de megtalálhatók benne spirituális tanok éppúgy, mint legújabb tudományos elméletek.

Témavezetők: Kapitány Gábor, Kapitány Ágnes megbízott előadók

HORVÁTH GERGŐ

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

A KÁLI-MEDENCE „VIDÉKE” – AVAGY A „VIDÉK” KÖZGONDOLKODÁSBELI ÁTÉRTÉKELŐDÉSÉNEK EGY PÉLDÁJA

Az ipusztriális társadalom átrendeződésének, „posztipusztriálisba” való átmenetének számos jele van. Közülük dolgozatomban kettőt emelek ki egy konkrét példa, a Káli-medence arculatának a mintegy húsz éve tartó konstrukciójának, illetve konstrukciós stratégiáinak elemzésével.

Az átmenet – talán legfontosabb – jellemzője, hogy megváltoznak azok a kategóriák, amelyek mentén a társadalom az eddigiekben megszerveződött. A hajdani, munkára, foglalkozásra épülő modell helyett *új struktúra* alakul(t) ki, melynek középpontja inkább a kultúra (az ízlés), a szabadidő területén, illetve a szabadidős tevékenységekben keresendő.

A másik, általam kiemelt jellemző *a környezethez való viszony megváltozása*, a környezet (mely egyaránt jelenti a természeti, a kulturális és a társadalmi környezetet is) átértékelése és újraértelmezése.

Dolgozatomban ennek a két momentumnak az összefüggéseire próbálok meg rávilágítani. Olyan – egyáltalán nem egyedülálló – jelenséget próbálok megragadni és értelmezni, amelynek fontos jellemzője az a megváltozó viszony, ami az embereket a „múlthoz” köti. Ahogy a társadalom átrendeződik, egyre nagyobb szerepet kap a „stílus” mint a fogyasztás szervezője. Az átalakuló társadalom ugyanakkor egyre teteme-sebb szabadidő-mennyiséggel rendelkezik, így a szabadidő fogyasztása, a turizmus kiemelt szerepet kap az életben. A turizmust pedig nem egy társadalomkutató szerint pontosan az autentikusság keresése jellemzi leginkább: a vágy egy „igazibb” élet után. Az autentikusságot a legtöbben éppen a múltban keresik. Ezért szabadidős tevékenységeikben a múltnak,

általában a vélt/valós „népi kultúrának”, az „eredeti” természeti állapotok (re-)konstrukciójára törekednek.

A Káli-medence, mint Magyarország egyik legfelkapottabb vidéke az arculat-alakítás szempontjából különösen érdekes. Az itt tevékenykedő önkéntes – a fővárosból nyaralóvendégekként idekerült – „vidékfejlesztők” elképzeléseit és tevékenységeit próbálom elemezni. Elképzeléseikben a fentebb említett szempontok mind teret nyernek: állandó a múltra való reflexió, a Káli-medence „egykori” képének rekonstrukciós igénye.

Témavezető: Szijártó Zsolt egyetemi adjunktus

NAGY DÁNIEL

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

„VENDEGVÁRÓ-VÁRAK”

Az idegenforgalom és az épített környezet kapcsolata
egy balatonmenti település életformaváltásának tükrében
(esettanulmány)

Dolgozatomban a Magyarországon sajátosan a Balaton-partra jellemző idegenforgalom hatására kialakult építőtevékenységet, s annak életmód-beli tartalmát – a gazdasági és társadalmi háttér felvázolásával – kívánom közelebbi vizsgálat alá vetni.

Előkészítésként a modern fejlett társadalmakban megjelenő szabadidő, nyaralás, idegenforgalom jelenségeit, mint világméretű – hagyományos társadalmak életét átalakító – tényezőkként értékelem a hazai szakirodalom áttekintő jellegű feldolgozásával. Ennek fényében a magyarországi idegenforgalomnak kulturális életet alakító szerepét mutatom be, főbb mozzanataiban, a Balaton körzetében kifejtett hatását kiemelten tárgyalva.

Az adott társadalom építő tevékenysége, életformájának megfelelően alakítja környezetét. Egy már meglévő településen belül a gazdasági-társadalmi változások az addig létrejött épített környezet – lassabban vagy gyorsabban bekövetkező – teljes átforgatásához vezetnek. Magyarországon a II. világháború után, a még jellegében hagyományosnak mondható falusi társadalom felgyorsult bomlása, a bomlás gazdasági és társadalmi vonatkozásának történeti előzményei ma már többnyire feldolgozottak. Ennek a folyamatnak a mai napig vannak következményei, melyek az épített környezetben bekövetkezett változásokon keresztül jól lemérhetők. Napjaink változásai, főként gazdasági átalakulásokkal hozhatók összefüggésbe.

Különösen érdekes, amikor ezek a változások egy speciális fogyasztó, a külföldi turista megjelenésének hatására következnek be. Az idegen

földről érkező nem csak pihenni, rekreálódni érkeznek az adott országba, hanem többletélként találkozik a másik – ideiglenesen befogadó – társadalom kultúrájával.

A hazai kiemelt nyaralóközvetekben a külföldi, elsősorban német ajkú turista ma egyértelműen – akár közvetlenül vagy közvetetten – a helyi lakosság megélhetési forrása.

E jelentős számú vendég szállásolására, ellátására, szórakoztatására jellegzetes, irányított stílusú, speciális műfajú építészeti alakult ki a Balaton-parton. Hiszen itt nem csak a változatos megjelenésű lakóépületek, hanem a megszorodott számú vegyesboltok, bevásárlóközpontok, benzinkutak alakítják teljesen saját képükre a tájat és az épített környezetet.

Ennek az átformálódott kultúrtájnak, faluképnek bemutatását végzem el, különös figyelmet szentelve a lakóházépítkezésnek, tipológiai rendszerezés felvázolásával, egy kiválasztott Keszthely–Hévíz régióhoz tartozó település, Gyenesdiás példáján keresztül.

Esettanulmányomban az egyes helyi interjúalanyoktól gyűjtött adatok által kirajzolódott kép háttéranyagaként a vonatkozó néprajzi, helytörténeti irodalmon túl a mások idegenforgalmi helyzetképet elemző tanulmányait is felhasználom.

Témavezető: Kézdi Nagy Géza egyetemi tanársegéd

NAGY ZSUZSANNA

Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár

A KÖRNYEZETI NEVELÉS SZEMÉLYISÉGFORMÁLÓ SZEREPE EGY ADOTT INTÉZMÉNYBEN

Az általam vizsgált intézmény, ahol az ornitológiai alapokon nyugvó környezeti nevelés egyedi, majd egyre jellegzetesebb színfoltja lett az iskolában folyó nevelőmunkának 1982-ben alakult.

A terepi tevékenység, mely egy tanár hobbyjaként indult – közel két évtizedes munka eredményeként – az 1998-ban elfogadott pedagógiai programban a környezeti nevelés kereshanterveként fogalmazódott meg.

Az intézmény – vizsgálatom időpontjában – megfelelni látszik „a környezeti nevelés mintaiskolája” 1990-ben megfogalmazott feltételeinek.

Dolgozatomban vizsgálni kívánom a tervezett program fejlődését, feltételrendszerének, az alkalmazott módszereknek a gazdagságát, és hatását a tanulókra.

Az 1980-ban megalakult helyi madártani csoport Búvár klubjának, majd 1984-től a természetvédelmi oktatóközpontnak lett bázisiskolája az intézmény. Az élmény- és tapasztalatszerzésre épülő terepi tevékenység programjain heti rendszerességgel 80–100 diák vett és vesz részt.

1982 és 1988 között a tanulók szabadidejében folyt a szakköri program, a célzott korosztály a 11–14 évesek csoportja. 1989 és 1994 között a korcsoport bővült a 7–10 évesekkel, s ezzel egyidőben helyi adaptációként a környezeti nevelés beépült az oktatási programba.

Időközben az oktatóközpont felvételi rendszerének megváltozása lehetővé tette, hogy újabb – most már minden korosztályhoz tartozó tanulót érintő – környezetnevelési programok épüljenek be a nevelés és oktatás folyamatába. Ennek szervezeti formái: erdei iskola, terepi bázishelyek kialakítása, témanap, témahét, tanösvények stb.

Vizsgálatom az 1–30 éves korosztályt érinti, azaz a már végzett diákokat figyeltem meg.

Témavezető: dr. Takács Éva tanszékvezető főiskolai docens

SÁNDOR BALÁZS

Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest

MAGYARORSZÁG ÉS A KÖRNYEZŐ ORSZÁGOK EGYÜTTMŰKÖDÉSE A VÍZMINŐSÉGVÉDELEM TERÜLETÉN

A dolgozattal egy olyan tanulmány készítése volt a célom, amelyben ezt az igen összetett problémakört környezetvédelmi (földrajz, hidrogeológia, vízkémia stb.) és nemzetközi jogi szempontok (szerződések, jogtörténet, aktuális helyzet) szerint vizsgálom. A tanulmány, szerkezetét tekintve alapvetően erre a két alapegységre bontható: ezeken belül a szomszédos országok és Magyarország múltját, a jelent és a lehetséges jövőt is tárgyalja.

Környezetvédelmi szempontból:

- leírom Magyarország vízföldrajzi adottságait;
- részletesen értékelem a folyóvizek 1990–1996 közötti állapotát;
- bemutatom az EU szabványoknak is megfelelő MSZ 12 749-es szabványrendszert;
- jellemzem a rendkívüli szennyezések alakulását, a kiváltó okokat, és ennek elkerülésére a jövőben megvalósítható lépéseket;
- tételesen összefoglalom a Magyarország és szomszédos államai között mért, illetve mérendő komponenseket, és azok közül a fontosabbak értékét.

A nemzetközi jog szempontjából:

- a nemzetközi egyezményeket;
- az egyezményekhez csatlakozó, illetve azokat ratifikáló közép- és kelet-európai országok ezen szerződésekben vállalt és valóban teljesített kötelezettségeit, valamint esetenként a hiányosságokat;
- a térségben létrejött két- és többoldalú megállapodásokat, szer-

ződések, valamint ezek gyakorlati eredményeit esetleg eredménytelenségét, és annak okait;

– a Bős–Nagymarosi építkezést megelőző és azt követő jogi helyzetet Magyarország és Szlovákia között;

– a jövőben előttünk álló feladatokat bilaterális és multilaterális szempontból.

Témavezető: dr. Valkó László egyetemi docens

SOMLÓI ZSÓFIA

Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest

A RÁKOS-PATAK REVITALIZÁCIÓJÁNAK KOMPLEX SZEMPONTRENDSZERE

A víz a Földön kialakult élet legalapvetőbb feltétele, és egyben az egyik legsebezhetőbb – csak részben megújuló – erőforrásunk is. Az utóbbi évtizedek ráébresztették az emberiséget, hogy az édesvízkészletek bizony végesek, a természeti környezet egyensúlyát végleg felboríthatja a szennyezés, és az egyoldalú, kizárólag gazdasági szempontokat figyelembe vevő vízgazdálkodás. A vizek problémaköre egyike az emberiséget és a földi természetet létében fenyegető globális környezeti problémáknak, amelyekre ma is választ keresünk.

Az 1992-es Dublini Nyilatkozatnak – mely *A víz és a fenntartható fejlődés* címet viseli, és amelyet hazánk is aláírt – első alapelve szerint az édesvíz véges és sebezhető erőforrás, amely elengedhetetlen az élet fenntartása, a fejlődés és a környezet szempontjából, ezért a vízgazdálkodást a természetes ökológiai rendszerek védelmével kell összekapcsolni.

A kisvízfolyások szabályozásának korábbi technikáját is felül kell vizsgálnunk, és további – ökológiai, vízvédelmi, esztétikai – szempontokat is figyelembe kell vennünk a patakok életébe történő beavatkozásokor.

Magyarországon az első nagyobb, hasonló megfontolásokat követő beruházás a Rákos-patak „újraélesztése”, revitalizációja, melynek első fázisa idén kezdődött el. Erről a konkrét beruházásról szól dolgozatom, amely azonban ezen keresztül általánosabb érvényű kérdéseket is feszeget.

Témavezető: dr. Valkó László egyetemi docens

KOMMUNIKÁCIÓELMÉLET

CSENGER FERENC

Pedagógiai Főiskola, Sopron

GYERMEKMŰSOROK A SZLOVÁK RÁDIÓ MAGYAR ADÁSÁBAN

Hetven évvel ezelőtt kezdte meg sugárzását a Csehszlovák Rádió magyar adása. Az eleinte kizárólag publicisztikai műsorokat közvetítő rádióállomás csak az 1960-as években kezdte meg a szélesebb hallgatói rétegek igényeinek a kielégítését.

A híradás és az irodalmi szerkesztőség összevonásával jött létre az önálló szerkesztőség, amely az 1989-es fordulatot követően tovább bővítette adásidejét. A gyermek és ifjúsági műsorok a 60-as években kifejezetten a párt ifjúságpolitikájának szócsövei voltak. A meseműsorok nagy részét orosz és szovjet népmesék alkották. A *Pionírhíradó* az általános iskolák felső tagozatában működő ifjúsági szervezet életéről szólt. Az *Iskolarádió* pedig az aktuális tantervnek megfelelően dolgozta fel annak kiragadott tananyagát. A középiskolás és egyetemista korosztálynak sugárzott *Kontaktus*, majd *Vasárnapi randevű*, illetve *Fiatalok stúdiója* a bennük tálat politikai témák mellett szórakoztató anyagokat is közlött, sok-sok slágerrel fűszerezve, amelyek a műsort nem csak a szlovákiai magyarok, hanem a szlovák fiatalok között is népszerűvé tették. A politikai változásokat követően megváltozott a műsorok szerkezete, témaválasztása és zenei kínálata is. A szerkesztők is szabad kezet kaptak az adások összeállításánál. A meseműsorok jelenleg tíz-tizenöt perces mesejátékokból állnak, amelyek alapja népmese, vagy bibliai történet. Ezek a megújult *Randevű* című műsorban hallhatók, amely vasárnaponként 10 és 14 óra között jelentkezik, mindig élőben. A műsor célja – a hallgatottság növelésén túl – az új hallgatói réteg felnevelése, a gyerekekkel való kapcsolattartás, és gyermekmunkatársak képzése. A magánrádiókéhoz hasonló zenei kínálat mellett színvonalas mesék, beszélgetések és játékok várják a hallgatókat. A felmérések szerint hetente több mint százezren hallgatják ezt a műsort. A *Randevű* második fele a közép- és

főiskolás korosztályhoz szól. A műsorok elkészítésében tevékenyen vesznek részt a gyermekmunkatársak is, akik pályázat útján kerültek a szerkesztőségbe.

A *Randevú* című műsor folyamatosan lépést tart a hallgatói igények és rádiózási szokások változásával. A továbbiakban szeretnénk, ha a műsor még jobban merítene a szlovákiai magyarság hagyományából, kultúrájából.

Témavezető: Zilahy Józsefné főiskolai docens

DEMETER TAMÁS

Miskolci Egyetem, Miskolc

A HANGOS OLVASÁS PROBLÉMÁJA

Filozófiatörténeti esettanulmány

Ebben a dolgozatban azt tekintem feladatommak, hogy megkíséreljem rekonstruálni egy kommunikációtörténeti változás folyamatának a filozófián belül végigkövethető hatástörténetét. Első megközelítésben egy lazább, problématörténeti perspektívából felvázolom azt a talán tudománytörténetinek is tekinthető vonulatot, melynek révén a hangos, illetve a csendes olvasás tanulmányozandó problémává lett. Itt mutatom be röviden azokat a történelmi-kultúrtörténeti állomásokat is, melyek a vonatkozó jelenséghalmaz alakulásában érdekességeknek – mint például az ír szerzetesek botladozó latintudásának következményeként megjelenő szóközözés –, vagy meghatározó trendeknek – például a közösségi olvasástól a magányos, privát olvasás irányába felfedezhető elmozdulás – tekinthetők; valamint itt ejtek szót néhány olyan filozófiatörténeti jelenségről, melyek történetileg vagy megelőzik a tárgyalt, jellemzően újkori filozófiai problémákat, vagy egyszerűen nem illeszkednek ezek keretei közé, esetleg pusztán filozófiatörténeti érdekességekre utalnak.

A második tartalmi egység foglalja magában a dolgozat lényegi mondanivalóját. Ez a rész elsősorban – ám nem kizárólagosan – arra a tényre épít, hogy a elmefilozófia, az elmét önnön magányában tanulmányozó tudomány kialakulása éppen a csendes olvasás történeti-szociológiai értelemben szignifikánsnak tekinthető elterjedésével azonos időre datálható. Főként tehát annak megmutatása a feladat, hogy ez nem csupán véletlen egybeesés, hanem a két jelenség között kapcsolat van, amennyiben az utóbbi alapot teremt az előbb említett problémakör számára. A fejezet további alfejezetei ezen általános tétel specifikációi: bizonyos meghatározott problémakörök – mint például a mentalizmus és az újkori szkepticizmus nehézségeinek – vonatkozásában azt igyekeznek megmutatni, hogy az olvasás elcsendesedése milyen új kérdések felvetésében

játszhatott szerepet, és milyen új perspektívákat nyithatott meg bizonyos hagyományos problémák tekintetében. E rész két záró alfejezete szorosan összetartozik: igen nagy filozófiai karriert befutott jelenségsoportot, jelesül a privátnyelv-problémát tárgyalják.

Témavezető: dr. Hell Judit egyetemi docens

ENG SZLER ATTILA

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

INTERNET – EGY KOMMUNIKÁCIÓS MÓD HATÁSAI ÉS PROBLÉMÁI

Napjainkban az Internet formájában egyre határozottabb képet ölt egy új kommunikációs lehetőség. Ez már nem egyszerű divatórület, ami jön és hamarosan el is múlik. Az Internet esetében ennél tartósabb, mélyebb és nem utolsósorban komplexebb hatással kell számolnunk. Már jelenlegi adottságai is a kommunikáció egy magasabb szintjét jelentik a korábbi lehetőségekkel összehasonlítva. Gyorsabban, nagyobb tömegekhez juttathatunk el információt rajta keresztül, mint más eddigi módon. Egyfajta forradalmat hozhat a tudás előállításának és közlésének világába. Ezek a hatások pedig részét képezik az emberi fejlődés új periódusának, amit a szakirodalomban információs társadalomnak neveznek. A világ átalakul körülöttünk, nem csak technikailag hanem gondolkodásmódjában, életmódjában is. A csúcstechnológia két fontos területén a számítástechnikának és a távközlésnek az alkalmazásban való együttes megjelenése elvezetett egy új médium kialakulásához az emberek közötti kommunikációban, ami egyúttal gondolkodásunkra is hat. Az Internet egyre általánosabban jelen van a gazdaságban a közigazgatásban, és egyúttal az emberek magánéletében is. Azok a változások amelyeket kivált, egyre nyilvánvalóbban megtapasztalhatóak. Ezek pedig újabb kérdéseket vetnek fel. Az Internet megítélését egyfajta kettősség kíséri végig. Vannak vélemények, amelyek egyértelműen üdvözlik terjedését, és vannak – nem is alaptalanul – bírálói is. Véleményem szerint az Internet az „információs társadalom” névvel illetett jelenség része. Az viszont még nem tisztázott, milyen problémákat vethetnek fel az általa is kiváltott változások. Ez a dolgozat ezen kérdések vizsgálatával foglalkozik.

Témavezető: dr. Rubovszky Kálmán tanszékvezető egyetemi docens, kandidátus

FEHÉR KATALIN

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

KONTEXTUSOK, METAFORÁK
ÉS FILOZÓFIAI KÉRDÉSEK
A VIRTUÁLIS VALÓSÁG
MAGYARORSZÁGI
SAJTÓ-INTERPRETÁCIÓJÁBAN

A virtuális valóságról Magyarországon eddig megjelent publikációk – a számtalan kontextus ellenére – alapvetően metaforák alkalmazásával és filozófiai kérdések felvetésével bástyázzák körül a témával kapcsolatos értékítéletüket, pozitív vagy negatív szemléletüket. (A virtuális valóság első megközelítésben itt az Internetet, szűkebb értelemben pedig a cyber space-t jelenti. A magyarországi sajtóban e kettőt rendszerint ugyanis nem különítik el, hanem általánosan beszélnek a virtuális közegről és annak lehetőségeiről.) Különösen fontos ezt a jelenséget megvizsgálni abból a szempontból, hogy Magyarországon a virtuális valóság divatos kifejezéssé vált, holott a lakosság nagy része csupán a „hagyományos” médiumok „szűrőjén” (a sajtón, a rádión, a televízión) keresztül kapnak képet a virtuális szféráról.

Hangsúlyozottan azon lapok írásait vizsgálom, melyek rendszeresen és sokoldalúan mutatják be a virtuális valóságot (pl. *HVG, KÁPÉ, Replika, Filmvilág, Magyar Narancs, Figyelő, Népszabadság, Magyar Hírlap*), kontextusaikra jellemző metaforáikat és filozófiai kérdésselvetéseiket pedig elemzés alá vetem. Így kerülnek terítékre olyan metaforák, mint például az utazás-metaphora, a gyarmat-metaphora, a nomád-metaphora, a drog-metaphora; és például olyan (populáris) filozófiai fejtegetésekre inspiráló fogalmak, mint az örökkévalóság lehetősége, a paradoxonok eltörlése, a globalizáció, a lázadás az ismerős paradigmák ellen, a lehetséges világok trendje, a test és szellem szétválaszthatósága, a sebesség, a hiperidő és a hipertér.

Az elemzés során egyes (fent említett) metaforák és filozófiai kérdések kiemelésén keresztül értelmezem az adott kontextusokba ágyazott, a virtualitásra vonatkozó koncepciókat és megfogalmazott ontológiai-társadalmi távlatokat, továbbá rendszerezem és kritika alá vetem azokat a közvetített preszuppozíciókat és sémákat, melyeket a magyar sajtó közvetít a virtuális valóság kapcsán egy hozzáférési lehetőséggel csekély számban rendelkező befogadó közönség számára.

Témavezetők: Horányi Özséb egyetemi tanár, Tillmann József adjunktus

FONYÓ ATTILA

Eötvös Lorádn Tudományegyetem, Budapest

A RENDSZERVÁLTÁS A SZABÓ CSALÁDBAN

A dolgozat a *Szabó család* című folytatásos rádiójáték téma- és értékvilágával foglalkozik, elsősorban a rendszerváltás megjelenési formáira fókuszálva. A tanulmány forrásanyagát a rádiójáték 1978., 1985., 1987-1991., 1994. és 1998. évi forgatókönyvei adják. A rendszerváltás korszakától távolabbi folyamatokból évente átlagosan minden negyedik, a rendszerváltáshoz közelebbi folyamatokból évente átlagosan minden harmadik forgatókönyv került a mintába, egyrészt szisztematikus mintavételi eljárással véletlenszerűen kiválasztva, másrészt a rendszerváltás nagyobb eseményeit követő adások forgatókönyveit beválogatva. Az első két fejezet a rádiójáték helyszíneit és szereplőstruktúráját írja le, összevetve amerikai rádiójátékokkal. A harmadik fejezet a rádiójáték témastruktúráját ismerteti. A műsorok témáinak, problémáinak kétharmadát a személyes kapcsolatok teszik ki. Sok a konkrét beszédhelyzetre utaló közlés, a két beszélő egymáshoz való viszonyának általános szintű kommunikálása, egymás, vagy közös ismerős jellemzése. A személyes kapcsolatok másik terepe a családi tevékenység, hétköznapi életvitel megjelenítése. A témák körülbelül két tizede a gazdaság, foglalkozás, üzlet hármaskategóriájába tartozik. A harmadik fő kategória a bűnözés, katasztrófa, baleset hármassal jelölhető. A témák további egy-két tizedét a közügyek adják. A közügyek megjelenése 1989-ben egyre gyakoribbá válik, majd az önkormányzati választásokat követően ismét csökken. A negyedik fejezet a *Szabó család* világképével és a témák adekvát megjelenésével foglalkozik. A *Szabó család* kimondva, kimondatlanul Magyarország – kicsiben. Szándékosan le kívánja fedni az egész lakosságot, s törekszik arra, hogy minden probléma, gond megjelenjen, ami a szerzők szerint foglalkoztatja a magyar népet. Az ötödik fejezet a *Szabó család* nyilvánosságához, médiához való viszonyát elemzi. A hatodik fejezettől a tanulmány végéig a *Szabó család-*

ban megjelenő közügyek, valamint a rendszerváltás észlelésének tematizálása és elemzése történik. Következtetés: a *Szabó család* világképe a rendszerváltás előttihez képest nem sokat változott, továbbra is paternalista, konzervatív beállítottságú, a közügyeket etikai alapon, vagy kritikátlanul jeleníti meg, mindössze mások lettek a jelszavak.

Témavezető: Heller Mária egyetemi adjunktus

JAKAB VERONIKA – VEÉR VERONIKA
Széchenyi István Főiskola, Győr

A NON-VERBÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ ISMERETE AZ ELSŐ ÉVES MŰSZAKI MENEZSER HALLGATÓK KÖRÉBEN

Az általunk összeállított kérdőív közreadásakor arra voltunk kíváncsiak, hogy napjaink fiataljai – akik erre vonatkozó előtanulmányokkal még nem rendelkeznek – milyen tájékozottak ezen a téren. Azaz milyen mértékben ismerik a saját és az őket körülvevő emberek speciális jelzéseit, illetve hogyan értelmezik azokat. Ezért bocsátottunk közre 70 csoporttársunk számára egy 25 pontból álló kérdéscsoportot, annak reményében, hogy kérdéseinkre választ kapunk. A kérdések 1–9-ig terjedő pontjaiban saját maguk, vizsgálatára szólítottuk fel a megkérdezetteket. A 10–25-ig terjedő pontokban a rájuk ható környezet egy-egy pillanatfelvételt vetítettük ki ábrák formájában. A dolgozat második felében arra a kérdésre kellett válaszolniuk a hallgatóknak, hogy a képen megjelenő személyek mit sugallnak számukra, illetve milyen szituációban tudnák őket elképzelni.

A kérdésekre kapott válaszok feldolgozásakor Allan Pease *Testbeszéd* című könyvében rögzített irányelveit tartottuk szem előtt. Az értékelést az összevetés módszerével végeztük el, azaz a kérdésekre összegyűjtött válaszokat párhuzamba állítottuk a pease-i gondolatokkal, majd ez alapján vontuk le következtetéseinket. Külön vizsgáltuk a fiúk és lányok által adott válaszokat, mert az általunk meghatározott kérdésekkel szemben felvetődött bennünk az a gondolat, hátha különbözőképpen reagál a két csoport, még ha ez a különbség árnyalatnyi is.

A dolgozat végén pedig észrevételeinket tüntetjük fel.

Témavezető: dr. Nagy György László főiskolai docens

KAZÁR HENRIETTA

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

A KÉPZŐMŰVÉSZETI KÖZLÉS JELRENDSZERE – EGY KÉP JELENTÉSÉNEK FELOLDÁSA AZ IKONOGRÁFIA SEGÍTSÉGÉVEL

Dolgozatomban a képzőművészeti alkotások vizuális jeleinek információközvetítő szerepével foglalkozom. A képi kommunikáció a múltban és jelen társadalmunkban is fontos szerepet tölt be, különösen a művészeti közlés területén. A különös hangsúly abból fakad, hogy a műalkotások, mint egy társadalom, egy korszak, egy kultúra „értékei” – lenyomatként – fennmaradnak és hozzáférhetőek egy korlátatlan jellemzőkkel rendelkező befogadói csoport számára. Vizsgálódásaim annak a módszernek a nyomában folynak, amellyel megfelelő hatékonysággal feldolgozhatóak a művészeti vizuális jelek és jelrendszerek.

E probléma megoldási lehetőségei tanulmányomban a vizuális kommunikáció, a művészeti szemiotika és a művészettörténet segédtudománya, az ikonográfia diszciplínáinak elméleti feltérképezésében bontakoznak ki. Pontos megközelítéseket a különböző elméletek terminológiai összevetésében és kapcsolódási pontjainak keresésében végzek, ezen belül pedig kiemelten foglalkozom a vizuális jelek kódolásának és dekódolásának folyamatában a fogalmiság szerepével.

A teoretikus leírást követően egy gyakorlati példa bemutatásával kívánom ismertetni, milyen eddig ismert megközelítési módokkal, módszerekkel tudjuk „olvasni” egy képzőművészeti alkotás üzeneteit, hogyan folyhat le egy „dekódolás”, hogyan tehetünk szert a „kódra”, és milyen mértékben bízhatunk ennek használhatóságában.

Feladatommak tekintem kideríteni, hogy abban az esetben, ha vizuális kultúránk fejlődik (feltevésém szerint igen), fejleszteni tudjuk-e, pontosítani tudjuk-e nyelvének szabályrendszerét, hogy kommunikációs szintjén az információk átvitele megbízhatóbbá váljon.

Témavezető: dr. Rubovszky Kálmán tanszékvezető

KISS BEÁTA

Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen

HELYI TÖMEGTÁJÉKOZTATÁS AZ 1956-OS DEBRECENI FORRADALOM IDEJÉN

Dolgozatom történeti jellegű, még feldolgozatlan témát felölelő munka, melyben igen érdekes és rendhagyó korszakot tárok az olvasó elé. Témaválasztásomban nagy szerepet játszott, hogy az idén végeztem kommunikáció szakon. Emellett debreceni születésű vagyok, s mivel itt élek, ennek a városnak a mai és múltbeli történései izgatnak leginkább.

Munkám során többek között az alábbi kérdésekre kerestem a választ: hogyan zajlott a helyi napilap, a *Néplap* szerkesztőségi munkája a forradalom napjai alatt? Kik és hogyan készítették az újságot? A debreceni polgárok honnan értesültek a város, a megye eseményeiről? A tömegtájékoztatásban mi vált fontossá ebben az időszakban? Az írott sajtón kívül a forradalom idején szerveződött rádióadónak, a Csokonai Rádióknak a tevékenységét is feltérképeztem. Igyekeztem a résztvevők élményein keresztül bemutatni a korabeli tömegtájékoztatást. Interjúkat készítettem újságírókkal, a Forradalmi Bizottmány sajtófelelősével, és más fontos személyiségekkel. Részletesen elemeztem a rendelkezésemre álló sajtótermékeket és röplapokat is. Emellett betekintést nyertem a Csokonai Rádió vezetőjének a perirataiba.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy mai, információkkal terhes korunkban egy olyan történelmi korszakot választottam elemzésem tárgyául, amelyben a televízió vagy az Internet mint tömegtájékoztatási eszköz még nem létezett. Az '56-os forradalom történetével foglalkozó szakirodalom nem tér ki részletesen a médiák világára, különösen a vidéki városok tekintetében feldolgozatlan a téma. Dolgozatom célja közvetve az ezen a téren mutatkozó hiányosság csökkentése.

Témavezető: Völgyesi Zoltán főiskolai adjunktus

KOTSIS MÁRK

Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár

SAJTÓ A HYPERTEXTEN

Ingoványos terepre téved az, aki ma a tömegkommunikáció jövőjét jósolgatja. A néhány évtizede még tiszta határok telekommunikáció, média, játék, munka és tanulás között lassan elmosódnak. Néhány irányvonal azonban követhető. Egyre világosabb a számítógépes hálózatok térhódítása. Sokak szerint az Internet a következő mérföldkő azon az úton, melyet a könyvnyomtatás, a sajtó megjelenése, majd a rádió és a televíziózás fémjelzett. Ám először a történelem folyamán az egyén, a fogyasztó is aktív résztvevője az őt érő információs egységek megalkotásának, szerkesztésének.

Az egyént megkötő és passzivitásra kényszerítő lineáris olvasást a csomópontokon és az ezeket összekötő kapcsolóelemeken alapuló hypertexten való szabad "mozgás" váltja fel. Új távlatok nyílnak a hagyományos írásbeliséget és irányított tájékozódást jelentő sajtó előtt is. Az információéhség jellemezte világ már most azt mutatja, hogy a jelenlegi lapstruktúrák nem elégségesek az összes fogyasztói réteg igényeinek kielégítésére. A már létező on-line lapok láthatóan arra törekednek, hogy többet adjanak a hagyományos lapterjedelemmel, de a papíron nem elérhető szolgáltatásokat is igyekeznek elérhetővé tenni olvasóiknak.

A hypertext fogalmi és történeti ismertetése után dolgozatomban bemutatam a digitális kultúra néhány szeletét. Szót ejtek az Internet tájékoztatási és informálódási lehetőségeiről, azok esetleges hátrányairól. Szólok azokról a még nem teljesen tisztázódott képességekről, melyekkel a hypertextet használnak rendelkezniük kell, és azokról az igényekről, melyek a felhasználói oldalon születnek. Megvizsgálom a magyar on-line sajtó helyzetét, eredményeit és hiányosságait, majd rávilágítok azokra a lehetőségekre, amelyek a jövőben az írott sajtónak létjogosultságot biztosíthatnak.

A hypertext alig néhány éve került a nyilvánosság elé, de sokak szerint ezen eszköz által néhány évtizeden belül sokkal nagyobb változás várható az emberi gondolkodásmódban, ismeret- és információszerzési szokásokban és a tudásról általunk alkotott képben, mint az írás megjelenésekor.

Témavezető: Czeizer Zoltán főiskolai tanársegéd

LOVÁSZI ILDIKÓ

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba

A VIDÉKI SAJTÓSTRUKTÚRA VÁLTOZÁSA 1989 UTÁN

Olyan témát kerestem, amely egyrészt a magyar sajtótörténet közelmúltbeli, még fel nem dolgozott szakaszával foglalkozik, másrészt személyesen is érint. Mivel magam is régóta olvasója vagyok egy megyei lapnak, így kezdtem el foglalkozni a gondolattal, hogy miben változott e lapok piaca a rendszerváltás éve, 1989 óta. Ekkor, gyakorlatilag egy év leforgása alatt az MSZMP tulajdonából javarészt külföldi befektetők kezébe kerültek a megyei lapok, és mint a gazdaság oly sok más területén, itt is a „vadkapitalizmus” időszaka következett.

A témáról hozzáférhető szakirodalmat nem találtam, ezért áttekintetem a *Signum Média Hírlevél* számaint, amelyek minden hónapban közölték a sajtóval kapcsolatos cikkek listáját. E listák alapján kerestem vissza az újságcikkeket. Miután ezeket átnéztem, segítséget kértem Juhász Gábortól, a *HVG* rovatvezetőjétől, aki sokat foglalkozott ezzel a témával. Tőle kaptam meg a hiányzó láncszemeknek számító információkat, és ő világitott rá a fő összefüggésekre is.

A megyei lapok piacának változása nyomon követhető volt a napisajtóban. Pontosán száz darab újságcikket találtam, amelyek erről a témáról szóltak. Az országos (például: *Magyar Nemzet*, *Magyar Hírlap*, *Népszava*, *Népszabadság*) és a megyei (például: *Zalai Hírlap*, *Kisalföld*, *Vas Népe*, *Heves Megyei Hírlap*) napilapok természetesen az aktuális történésekről tudósítottak. A hetilapokban (*HVG*, *Figyelő*), magazinokban (*Cash Flow*) és a folyóiratokban (*Hítel*) pedig elemző írásokat találtam.

A dolgozatban röviden bemutatam, az egy megye – egy lap modell kialakulását, majd részletesen végigkövettem a privatizáció történéseit, melyek során a megyei napilapokat német, angol és francia kiadóvállalatok szereztek meg. Foglalkoztam azzal is, hogy a terjesztés átalakulása (a legtöbb napilap átvette a Magyar Postától az előfizetéses példányok ter-

jesztését), valamint a nyomdák kapacitásának felszabadulása új lapok indulását eredményezte. Ezen kívül országos napilapok is beszálltak új lapok indításába, mert ezzel is erősíteni kívánták vidéki pozícióikat. Dolgozatomban azt is megvizsgálom, hogyan alakult a megyei napilapok példányszáma az országos napilapokéhoz képest.

Témavezető: Osztovits Ágnes docens

MALATYINSZKI SZILÁRD

Körös Főiskola, Békéscsaba

AZ IFJÚSÁGI MAGAZIN ÉRTÉKKÖZVETÍTŐ SZEREPE

Dolgozatom az ifjúság értékszemléletét az *Ifjúsági Magazin* elemzésével mutatja be. A tematikus háló segítségével feltárja az érdeklődési köröket, megállapítja a preferált rovatokat és a mögöttük meghúzódó esetleges okokat, felvillantja ezek lehetséges következményeit. Rávilágít az esetleges értéktorzulásokra és bemutatja a valós értékszemléletet. Dolgozatom módszere a rovat elemzés, a publicisztikai műfajok figyelembevételével.

Az első fejezetben a rovatok, illetve a reklámok százalékos elemzésére kívánok rátérni, ezek okait kutatom. A következő fejezetekben kitérek a rovatok elemzésére, végezetül pedig a megjelenítést veszem majd nagytitkos alá.

E kutatást részkutatásnak szánom, mely reményeim szerint a későbbiekben kiegészül a gyermekszleng, a játék, illetve a szabadidő elemzésével. Fontos továbbá a folyóirat szempontjából a megjelenítés is. Kiemelem, ez miként hat a fiatalságra, ennek mi a háttere.

Összegzőképpen az *Ifjúsági Magazin* értékközvetítő szerepét kívánom feltárni, elsősorban az ifjúság okulására céljából.

Témavezető: dr. Virághné dr. Horváth Erzsébet intézetvezető

PINTÉR RÓBERT

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

A TÁRSADALMI NYILVÁNOSSÁG HANYATLÁSA?

Munkámban arra a kérdésre keresem a választ, hogy napjainkban „hanyatlík-e” a társadalmi nyilvánosság. Az erre a kérdésre adandó átfogó válasz természetesen Jürgen Habermas ma már klasszikusnak számító munkáján, a *Társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása* című könyvén alapul.

A válasz legalább kétféle kell, hogy legyen. Igen, a társadalmi nyilvánosság „hanyatlík”. Nem, a társadalmi nyilvánosság nem hanyatlík, sőt egyre erősödik napjainkban. Ahhoz, hogy ezt a két, egymásnak teljesen ellentmondó választ adhassuk, két különböző, a társadalmi nyilvánosságot definiáló meghatározásra van szükségünk.

Mi a társadalmi nyilvánosság? Érvelésemben kétfajta megközelítést különíték el. Egyfelől, ahogy azt Habermas meghatározta, a társadalmi nyilvánosság a politikát legitimációra kényszerítő racionális politikai vita „tere”, amelyben a közvélemény formálódik. Másrészt a társadalmi nyilvánosság az a „tér”, ahol a (állam)polgár és az állam (politika) találkozik. A habermasi megközelítés meghatározza a társadalmi nyilvánosság tartalmát is, míg a második „ütközőzónaként” definiált társadalmi nyilvánosság csak egy keretet ír le.

Munkámban azt kívánom bizonyítani, hogy a habermasi értelemben vett nyilvánosság átalakul, úgy mond hanyatlík, míg az ütközőzónaként felfogott nyilvánosság erősödik. Ennek oka a nyilvánosságban hozzáférhető információ jellegének megváltozása, az információkezelés mögött húzódó ideológia változása, amely az információt egyre inkább áruként határozza meg, és a szabad hozzáférést erősen korlátozza.

A korlátozás által a társadalmi nyilvánosság politikai és gazdasági függetlensége sérül meg, és elvész a racionális vita lehetősége; a társadalmi nyilvánosság átalakul, habermasi értelemben „hanyatlík”. A társadalmi

nyilvánosságot egy pragmatikus politikai-gazdasági megközelítés jegyében piacostíják, ezáltal funkciója teljesen megváltozik: a (állam)polgárból fogyasztó lesz.

Ennek hosszú távú következménye pedig a modern tömegdemokráciák átalakulása.

Témavezető: dr. Z. Karvalics László egyetemi docens

PÓLYA TAMÁS

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

A RACIONALITÁS FOGALMA A RELEVANCIAELMÉLETBEN

Paul Grice mikrokommunikációs elgondolásai nyomán Dan Sperber és Deirdre Wilson dolgozta ki az ún. „relevanciaelmélet”, a „viszony” maximáját – mint a többihez képest elsődlegest – a társalgási maximák közül kiemelve. Elméletükben a relevancia (amely tulajdonsággal egy-egy információs egység bír) a mikrokommunikáció központi magyarázó fogalmává emelkedik.

Dolgozatomban azt szeretném megmutatni, hogy az értelmező („hallgató”) oldaláról tételezett racionális gondolkodás a relevancia fogalmánál alapvetőbb, mert tágabb fogalom. E feltevés alátámasztásához olyan racionalitás-fogalomra van szükségünk, mint amelyet Donald Davidson dolgozott ki nyelv- és cselekvésfilozófiájában; e fogalom különbözik a cselekvő/beszélő oldalán tételezett racionalitástól (pl. Habermas).

Elemzésünkben mind a racionalitás, mind a relevancia nemabszolút, azaz fokozatos tulajdonságként jelenik meg, amelyet az értelmező – végső soron – a saját önkényesen formált normatív perspektívájából tulajdonít a beszélőnek/cselekvőnek.

Témavezető: dr. Andor József egyetemi docens

AZ ÍROTT MÉDIA HELYZETE A XX. SZÁZAD VÉGÉN

TDK dolgozatunk céljaként azt tűztük ki magunk elé, hogy megismerjük mindennapjaink média-felhasználási, ezzel együtt olvasási szokásait. A dolgozat megpróbál rámutatni a menedzser hallgatók e témabeli különbözőségeire. A felmérések munkánk alapjául szolgáltak, ezért megpróbáltuk a benne szereplő kérdéseket úgy összeállítani, hogy minden részletre kiterjedő, nem túl hosszú, ugyanakkor könnyen elemezhető tesztet kapjunk. Az így kapott, 37 kérdésből álló sorozatot igyekeztünk minél szélesebb körben kitölteni, hiszen csak így juthattunk használható információkhoz.

Munkánkkal így igyekeztünk az újságok és a könyvek mellett napjaink „slágerét”, a virtuális világot, majd a számukra létfontosságú tényezőket (pl. reklámokat) bemutatni.

A dolgozat készítésénél számunkra nyilvánvalóvá váltak kisebb-nagyobb hiányosságok, melyek kiküszöbölésére, vagy legalább a helyzet javítására próbáltunk megoldást keresni.

Témavezető: dr. Nagy György László főiskolai docens

HOL ÉLNEK MÉG ISTENEK?

A tömegtájékoztatás kialakulása és a manipuláció kezdete az amerikai médiában

Az a nemzedék, amelybe beleszülettem, már nem ismerhette meg az isteneket. Nem találkozhattunk már jötevő angyalokkal sem, akik támogathatnának utunkon. Annak, aki a kelleténél többet álmodik valósággá kell tennie álmait. Dolgozatom célja felkutatni azokat az álmodozókat, akik a média hőskorában csatasorba állították vágyaikat egy új kor hajnalán.

Hogyan váltak az álmodozók kapitalista tőkéseké, médiabirodalmak uraivá? Miért volt szükség a tömegtájékoztatás kialakulására, és miért az Amerikai Egyesült Államokban indult el az információs forradalom?

A média hőskora az amerikai történelem aranykora is egyben, amikor az alapító atyák után a polgárháborús éveket követően a bevándorlási hullám konjunktúrát teremt. Ekkor válik az amerikai társadalom belülről irányított társadalomból kívülről irányított társadalommá. De e korszak az, amelyben elbúcsúznak a szabad indiánoktól, a szabadság romantikájától, és ezután az amerikai ember legnagyobb problémájává a másik ember válik.

A nagy olvasztótégely olajozott működéséhez mítoszokra volt szükség. Ez együtt járt az információáramlás felgyorsulásával, és a manipuláció elterjedésével. A tömegtájékoztatás lesz az a közeg, ahol Amerika magára talál, csak itt tudja önmagát nyújtani, és itt támad az igénye, hogy amerikanizálja a világot. Milyen eszközökkel teszi mindezt – globalizációs csapda, vagy áhítat rejlik ebben?

Történeti tanulságok, társadalmi változások leírásával teszem szemléletessé dolgozatomat, hogy oksági, magyarázó, feltáró következtetéseket vonhassak le.

„Kapcsolják be a távirányítót, és dőljenek hátra a fotelben, az utazás megkezdődött!”

Témavezető: Harcos Andrea tanársegéd

SIMONYI CECILIA

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

„A KÖZBELETÖRŐDÉS GYÁRTÁSA” – A NATO-KOMMUNIKÁCIÓ VIZSGÁLATA A CHOMSKY–HERMAN-FÉLE PROPAGANDA-MODELL ALAPJÁN

A tömegtájékoztatás rendszerként szolgál arra, hogy üzeneteket és jelképeket kommunikáljon a köznép számára. Feladata, hogy az egyének értékeit, hiedelmeket és viselkedési kódokat vészen eszébe, amelyek hozzásegítik a szélesebb társadalom intézményi struktúráiba való integrálódáshoz. A koncentrált jólét és a rétegérdekekből fakadó súlyos konfliktusok világában e szerep betöltése módszeres propagandát kíván. Ennek működése a forrásokkal való rendelkezés egyenlőtlenségén alapul, mely hatást gyakorol mind a privát média-rendszerhez való hozzáférésre, mind annak viselkedésére és teljesítményére. A Chomsky–Herman-féle propaganda-modell erre a jóléti és hatalombeli egyenlőtlenségre, valamint ennek a tömegmédiá-érdekekre és választásokra gyakorolt többszintű hatásaira összpontosít. Nyomon követi, hogyan képes a pénz és a hatalom kiszűrni a nyomdaképes híreket, peremre szorítani az eltérő véleményeket, valamint hozzásegíteni a kormányt és az uralkodó magánérdekeket, hogy üzenetüket eljuttassák a közönséghez. A modell alapvető összetevői a szűrő-tényezők: ezek leszögezik a diskurzus és interpretáció premisszáit, annak definícióját, hogy mi alkalmas első helyen való közlésre, illetve megmagyarázzák, mi alapján és hogyan dönthető el, hogy egy hír mekkora fontossággal bír a propagandahadjárat számára.

Dolgozatomban az 1997-es NATO-népszavazás médiakampányát elemzem e propagandisztikus megközelítésből. Vizsgálataim egyrészt a NATO-kommunikáció intézményi hátterének feltérképezésére vonatkoznak, másrészt egy kiválasztott reprezentatív minta tartalmi elemzésére. A kutatás során elsődlegesen az interjúzást alkalmaztam az intézményi

háttér és a vizsgált folyamat szereplőinek feltérképezésére és egy alapvető kapcsolatrendszer kialakítására, emellett komolyabb kutatást és utánajárást jelentett a dokumentumok megszerzése. A levonható következtetések vonatkoznak egyrészt a modell feltevéseinek igazolására, másrészt annak „magyar viszonyok” közötti működésére, az átültetés megvalósításának sikerére és korlátaira.

Témavezető: Szijártó Zsolt egyetemi adjunktus

SZÚCS BEÁTA

Veszprémi Egyetem, Veszprém

ÉRINTKEZÉSI VISZONYOK, FORMÁK ÉS MÓDOK A GAZDASÁGI ÉLETBEN

A beszélt nyelv tulajdoképpen még látszólag sem alkot teljes funkcionális egységet. Különböző szinteket kell benne elkülönítenünk, amelyek nem szoktak felismerni, s ennek az az oka, hogy a gyakorlatban általában összefolynak. Azonban a mindennapi életben, de kiváltképpen a gazdasági életben nagyon fontos szerepet játszik az, hogy a különböző szinteket felismerjük, és azokat értelmezni tudjuk. Így az érintkezési viszonyok, formák és módok különös szerepet kapnak. Ezek közül emelem ki a non-verbális kommunikációs csatornákat, illetve a metakommunikációs formákat.

Külön foglalkozom a célracionális és/vagy értékracionális tevékenységeink eredményét befolyásoló non-verbális (mimika, tekintet, hangnem-hanghordozás, gesztus, testtartás, térközszabályozás) csatornákkal, valamint a magatartás és viselkedésformák különböző kultúrákra jellemző megjelenési formáival.

Érintem a korszerű etikett követelményrendszerét is, amely alapjául szolgálhat a gazdasági élet kommunikációs mezőinek. Ezek mellett foglalkozom a kulturális szignálok tevékenységeket befolyásoló hatásaival.

Témavezető: dr. Jáger Ida egyetemi docens

VARJU KRISZTINA

Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Eger

A TURAI SCHOSSBERGER KASTÉLY

A turai Schossberger kastélyról készítek multimédia fejlesztést. Választásomnak két oka van: az egyik, hogy Turán lakom, és így meggyőződhettem arról, hogy az Ybl Miklós által tervezett és épített kastély Magyarország egyik legszebb épülete. A másik, hogy rajz-vizuális kommunikáció szakos vagyok, és a diplomám megszerzése után szeretném felhasználni a multimédia-fejlesztést az oktatásban.

A multimédia bemutatja Ybl Miklós életének és munkásságának néhány epizódját, illetve a turai Schossberger kastély történetét. Az épület és a hozzátartó park szépségét a több oldalról készített fotókkal, illetve videofelvételekkel a multimédiára jellemző hypermediás szerkezettel érzékelteti. Szerepet kapnak még gördülőképek, gördülőszövegek, akciógombok (kilépésgomb, nyilak, zenét elindító ikon stb.). Aláfestőzenének Brahms, Csajkovszkij, Muszorgszkij műveiből válogattam, mert úgy érzem így könnyebben tudom érzékeltetni egy „ódon” kastély hangulatát. A mű elkészítéséhez több segédprogramot használtam fel, mint például az Adobe Photoshop, Microsoft Word, valamint hang és video digitalizáló programokat.

A kastélyt a Schossberger család építtette 1883-ban Turára vadász-kastélyként. Stílusa neoreneszánsz, és a Loire-menti kastélyok jellegzetességeit viseli magán. Az épület 1944-ig a Schossbergerek tulajdonában volt, majd katonai szállás, kórház és általános iskola működött benne, később a Pallas Lapkiadó Vállalat kapta meg, akik eladták egy indiai üzletembernek.

A kastély emeletes, a bejárati ajtón belépve egy csarnokba jutunk, amely galériás, kupola fedi. Az itt látható groteszk falfestményeket Stolcz Róbert festette. A kastélynak két tornya van, az egyik csigalépcsős és a tetőre vezet, a másikat órákocka töri meg, tetején kovácsoltvas dísszel. A kémények érdekessége, hogy nem is igazi kémények, hanem három

rétegűek, két falréteg között 30 centiméteres levegőréteg van, amely a szigetelést szolgálta. Az épülethez Pálmaház is kapcsolódik, amely téli-kertként működött. A kastélyt nagy park veszi körül, amelyet „Nagy-magyarország” alakjára mintáztak, a hegyeket helyettesítő összehordott dombocskákkal, a folyókat és tavakat jelképező szökőkutakkal, és az egyes tájegységekre jellemző növényekkel. A kastélyt ma műemlékként tartják nyilván.

Témavezető: Forgó Sándor főiskolai tanár

MÉDIA, FILM ÉS TELEVÍZIÓZÁS

BORBÉLY LÁSZLÓ

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba

FILM ÉS TÁRSADALOM

a *Brüsszeli tizenkettő* filmjein keresztül

A filmművészet fejlődését megszületése óta alapvetően három tényező határozza meg: a film *technikai fejlődése*, mely alatt a filmek elkészítése során használt technikai eszközök gazdagodását, tökéletesedését értjük, a film *ipari fejlődése*, mely a film gazdasági szerepét jelenti, valamint a *társadalom és a film* kapcsolata, az a viszony, amely a filmet a történelem egyidejű leírójává tette.

A különböző filmművészeti korszakokat vizsgálva egyértelműen kimutatható a film és társadalom egymásra gyakorolt hatása. A film rendkívüli erővel sűrít és tipizál, képes előre jelezni a társadalmi válsághelyzeteket. A film ezen tulajdonságainál fogva „előidejűvé” válhat, és nemcsak megjósolhatja, hanem katalizálhatja is a társadalmi folyamatokat.

Megfigyelhetjük, hogy a filmtörténet kimagasló korszakait meghatározó alkotások mögött mindig valami jellegzetes történelmi, politikai, társadalmi háttér húzódik meg. A kifejező erőt, a művészi mondanivalót árnyalja, felerősíti, szimbolikussá teszi a kollektív történelmi, társadalmi, politikai ismeret és tudat. Ezek az alkotások ezen tudás nélkül szinte nem is értékelhetők, nehezen értelmezhetők.

Állításaink igazolására egy olyan válogatást hívtunk segítségül, amely méltán reprezentálja a filmművészet fejlődését. Ez a válogatás a *Brüsszeli tizenkettő*, amely az 1958-as brüsszeli világkiállítás alkalmából, nemzetközi zsűri részvételével készült, és amelyek minden idők legjobb tizenkét filmalkotását választották ki.

A *Brüsszeli tizenkettő* filmjei: Szergej Eizenstein *Patyomkin páncélos*, Charlie Chaplin *Aranyláz*, Vittorio De Sica *Biciklitolvajok*, Carl T. Dreyer *Jeanne d'Arc*, Jean Renoir *A nagy ábránd*, Erich von Stroheim *A gyilkos arany*, David W. Griffith *Türelmetlenség*, Vsevolod Pudovkin *Az anya*, Orson Welles *Aranypolgár*, Alekszandr Dovzsenko *Föld*, Friedrich W.

Murnau *Az utolsó ember*, Robert Wiene *Dr. Caligari*. A művek részletes elemzésén keresztül a filmművészet fejlődésének legfontosabb állomásait ismerhetjük meg.

Témavezető: dr. Szilágyi Erzsébet PhD egyetemi docens

BORBÉLY ZSUZSANNA

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

MAGYARORSZÁGI REGIONÁLIS TELEVÍZIÓZÁS, A SZEGEDI KÖRZETI STÚDIÓ MŰKÖDÉSE ALAPJÁN

Van-e értelme a regionális televíziózásnak itt és most Magyarországon? Van-e egyáltalán jelentősége, eredménye a körzeti stúdiókban dolgozók munkájának, hiszen sokan még azt sem tudják, hogy mit jelent az, hogy regionális stúdió. Vajon miért? Nincs régiótudat?

Lassan elcsépelet kijelentéssé válik, de igaz: információs forradalom korát éljük. A kommunikáció és ezen belül a tömegtájékoztatás szerepe soha nem látott méretekben értékelődik fel. Amikor a televíziózás helyét keresi a megváltozott társadalmi és piaci viszonyok között, amikor a kereskedelmi televíziózás nagy méreteket ölt, akkor nem árt tisztázni, hogy mit is jelent a közszolgálatosság. A válasz egyszerű: a közösséget és annak szolgálatát a „vidéki” Magyarországon is. Jelenleg a Magyar Televízió struktúrájában a műsoridőt tekintve a regionális televíziózás méltatlanul hátrányos helyzetben van. A vidék aktuális gondjainak ismerői nem Budapesten, a központban lelhetőek fel, hanem sokkal inkább az adott régióban. A régiók, mint az európai élet meghatározói egyre jelentősebbé válnak. Egyes előrejelzések szerint a jövő Európája a régiók Európája lesz. Európa jövőjét csak mint a különbözőségek egységét lehet elképzelni.

Dolgozatomban a regionális televíziózás legfontosabb stációit próbálom bemutatni, a múltat, a jelent és talán a jövőt. Bemutatom, hogy a szegedi stúdió milyen szerepet vállalt és vállal a hazai regionális televíziózás stabilizálásáért és jövőjéért.

Témavezető: dr. Fülöp Ilona egyetemi tanársegéd

DÖMÖTÖR ERIKA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba

A MAGYAR ANIMÁCIÓ TÖRTÉNETE 1918–68 KÖZÖTT

Dolgozatomban a magyar animáció történetét dolgozom fel a kezdetektől 1968-ig. A két dátumhatár választása korszakhatárok alapján történt. 1918-ban készült az első rajzfilm, Vértes Marcell munkája, amely ránk maradt. 1968 pedig szintén gyökeres változást hozott az animáció történetében. Ekkor jelent meg a televízió, a nagy megrendelő, és ekkor kezdődött az alkotók és a közönség egymásra találása is.

Szerkezetét tekintve dolgozatomban két nagy szakaszra bontható. Az első részben kitérek az animáció „jelentésére”, gyökereire és különböző technikai eljárásaira (rajzfilm, bábfilm, tárgyanimáció, félplasztikus bábfilm, gyurmafilm, papírkivágásos vagy kollázsfilm, festményfilm stb.). Az eljárások mellett megjelennek a készítés különböző fázisai is, és az egyes technikák közötti különbözőség, készítési eltérések, valamint az animáció kapcsolata az iparművészettel, filmművészettel, képzőművészettel és színésszel.

A második rész már történeti, és három nagy szakaszt mutat be. A kezdeteket 1918-tól a II. világháborúig, amely az indulási nehézségeket, a szoros kapcsolatot a reklámfilmekkel, és az animáció magára találását dolgozza fel. Majd az ötvenes éveket, melyben a Macskássy Stúdió kap meghatározó szerepet, és olyan munkák készülnek, mint *A kiskakas gyémánt félkrajcárja*, *a Két bors ökröcske* vagy *A telhetetlen méhecske*. Végül pedig bemutatja az új törekvések, új témák és technikák megjelenését a 60-as években, az egyéni és sorozatfilmek elkülönülését és meghatározó jellegét. A történeti részt táblázat egészíti ki a filmek méterhosszának változásáról, valamint tartalmazza a Pannónia Filmstúdió Animációs-katalógusát 1948–68 közötti művek filmográfiájával.

A dolgozat részben a szakirodalom feldolgozása (*Filmvilág*, *Filmkultúra*, a Pannónia Stúdió belső kiadványai, kéziratok, interjúk és tv-interjúk), részben pedig saját élmények és észrevételek alapján készült.

Témavezető: Szilágyi Erzsébet PhD egyetemi docens

ELEKES SZENTÁGOTAI BLANKA

Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár

WALT DISNEY FILMVILÁGA

Walt Disney munkássága hihetetlenül jelentős életmű, bár műveinek megítélésében rengeteg az ellentétes vélemény. A befogadás folyamata során filmjeinek üzenetét a címzettek különböző módokon értelmezték. Walt Disney célja az „amerikai álom” átadása volt, és ennek érdekében olyan formanyelvet fejlesztett ki, amely az „álom” bölcséleti töltését könnyen befogadhatóan, közérthetően közvetíti. Ez a formanyelv integrálja a tragikum elemeit is, ugyanakkor Walt Disney filmjeiben sűrűn oldja a feszültséget, gyakori jelzéseit adja elemi optimizmusának, és műveit minden esetben katarktikusan zárja le. Forradalmasította az animációs film készítését, ma már a legjelentősebb stúdiók kizárólag az ő nevéhez fűződő technikával dolgoznak. Az új módszert 1937-ben, a *Hófehérke és a hét törpével*, a filmtörténelem első egész estés rajzfilmjével vezette be Walt Disney műhelye. Ezt további nagy sikerű rajzfilmek követték, de Miki egér visszatérése a mozivászonra 1940-ben, a *Fantáziában* nem hozta meg a remélt sikert. Walt Disney kétségkívül jót akart a filmmel. A klasszikus zene és a rajzfilm-figurák vegyítésével szerette volna az idegen kultúrát meghonosítani hazájában, de kénytelen volt belátni, hogy a magaskultúrát senki nem tőle várja. Visszatért tehát ahhoz a műfajhoz, amihez értett, és olyan filmeket készített, mint a *Hamupipóke*, a *Csipkerózsika*, a *101 kiskutya* és *A dzsungel könyve*. Halála után a nevével fémjelzett stúdió az alapító által lefektetett szabályok szerint folytatta a rajzfilmkészítést. Az azóta elkészült filmek egyik legjelentősebbike a *Notre Dame-i toronyőr*, amelyben egyes kritikusok az érények, mások viszont a kifogásolnivalók teljes hadát vélték felfedezni. Walt Disney és a stúdió által készített filmek megítélésében ma is rengeteg az eltérő vélemény, de mindenki egyetért abban, hogy a „nagy mesélő” a rajzfilm-világ talán legmarkánsabb alakja volt.

Témavezetők: Ocsovai Gábor vendégelőadó, Horváti Éva tanársegéd

FÁBIÁN LÁSZLÓ

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba

A MAGYAR FILMESZTÉTIKA KEZDETEI

A terminológiai meghatározás, definícióalkotás vágya nélkül kezdjük azzal, ami tárgyunk tekintetében elsődleges; tudniillik mit értünk filmesztétika alatt. Az esztétika tárgya a művészet lényegének és általános törvényszerűségeinek magyarázata. Alapvető tehát a film művészetként való elismerése. Az 1895 utáni évek áttekintésére kerül sor, egészen a húszas évek közepéig, Balázs Béla és Hevesy Iván könyvéig.

A századfordulón, főként a társadalmi és gazdasági változások következtében a kor emberének megváltozik életritmusa, új megvilágításba kerül számára az idő és a pillanat átélhetősége; s mindezt a film már pusztán létevel is képviseli. Emlékezzünk csak a Lumière-fivérek első vetítésének hatására, vagy a későbbi filmesztétikák megállapításaira; gondoljunk akár az első írásra, Bresztovszky Ernő jövőképe, avagy Karinty Frigyes metafizikai magyarázatára az „emberi lelemény legcsodálatosabb alkotásáról”. A követők pedig konkrét érveket vetnek fel, megalapozva és megteremtve ezzel a magyar filmesztétikát. Somlyó Zoltán 1912-es cikksorozata a filmszínész arcjátékára hívja fel a figyelmet, míg Sztrakoniczky Károly a mozgókép esztétikai hatáskeltéséről ír. Bárdos Artúr az érzések kivetítését preferálja, Lukács György (németül) pedig már tudatosan esztétikát teremt, rámutatva az idő problémájára is. Bognár Cecil a film mélységeit méltatja, magyarul a legérthetőbben. A sor folytatható: Falk Richárd, Kassák Lajos, Török Jenő, Korda Sándor, Szabó Dezső nevével. Mindebből kitűnik, hogy a századforduló utáni évektől a második évtized elejéig a szaksajtó privilégiumáról beszélhetünk. A filmkritikák átmenetet jelentenek a filmesztétika felé, hiszen azokhoz már az alkotók művészetfilozófiája szükséges. Hevesy Iván és Balázs Béla könyveinek kimutathatóan előzményei ezek az írások, műfaji és dramaturgiai kérdések felvetésével.

A filmesztétika ilyen vizsgálata, a teoretikusok és az alkotók gondolatainak tanulmányozása a filmművészet lényegéhez juttathat közelebb.

Témavezető: Szilágyi Erzsébet PhD egyetemi docens

FEHÉR KATALIN

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

A MAGYARORSZÁGI TELEVÍZIÓS REKLÁMNyelv SZOCIOLINGVISZTIKAI VIZSGÁLATA

A kutatás a magyarországi televíziós reklámnyelvet vizsgálja, elsősorban abból a szempontból, hogy mennyiben tükröződik befogadói szinten az a reklámszakemberek által hangoztatott vélemény, mely szerint a képi kompozíció színvonalához mérten a reklámszöveg megalkotása pusztán egy „szükséges rossz”, kényszer.

Az alaphipotézis szerint tehát a reklámnyelvet illetően a reklámbe-fogadók elvárásai horizontja és a reklámkészítők szándékhorizontja között szakadék tátong: a képi megjelenítés jelentős mértékben leköti a figyelmet, s emellett a nyelvi megnyilatkozás nem éri el tervezett hatását, nem feltétlenül tudatosul a befogadóban a nyelvi közlés, sok esetben pedig nyelvi és logikailag nem értik meg magát az elhangzott vagy megjelenített szöveget.

A hipotézis értelmében kétféle anyaggyűjtés történt: az elsőben 21 televíziós reklámot rögzítettem videoszalagra, a másodikban pedig kérdőíves felmérést készítettem, melynek adatközlői kommunikációt és közgazdaságtant hallgató egyetemisták voltak. Ugyanis mindkét értelmiségi csoport aktívan foglalkozik reklámokkal és hatásmechanizmusai-
kal, ám egyik oldalról sem elsődleges szempont a reklám mint szocio-lingvisztikai jelenség. Viszont két különböző szempontot képviselnek azáltal, hogy a kommunikáció szakosok elsősorban bölcsész irányultságúak, valamint a reklámok társadalmi-viselkedésbeli területe koncentrálnak, míg a közgazdász hallgatók gazdasági-marketing oldalról közelítik meg a reklámokat.

Az eredmények feldolgozása és elemzése az SPSS számítógépes statisztikai program segítségével történt. A dolgozat az alaphipotézis alapján elemzi és értékeli a kutatás eredményeit, valamint többféle megközelítésben egybeveti és értelmezi a kérdőívek részeredményeit.

Témavezető: Perényi András egyetemi tanársegéd

HELMECZY DOROTTYA

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

A MAGYAR KÖZÖNSÉGFILM PIACKÉPESSÉGÉNEK VIZSGÁLATA

Dolgozatom célja a hazai közönségfilm problematikus mivoltának elemzése, s ebből kiindulva a lehetőségek, esélyek, megoldások felvetése. A kérdést három irányból közelítem meg, az értékesítés, a finanszírozás és a nézői attitűd oldaláról.

A Budapest-Film, az Intercom és a MOKÉP filmforgalmazó vállalatoktól nyert információimból kiindulva négy film – *A három testőr Afrikában*, *Csinibaba*, *A miniszter félrelép*, *Zimmer Feri* – vizsgálata arra enged következtetni, hogy a hazai filmforgalmazás eszmei – strukturális kidolgozatlansággal küzd, ami orvosolható, amennyiben a magyar filmgyártás megfogalmazza, hogy a külföldi filmek mellett ideológiailag mit kínál a piacon; a célpiac kiválasztása és a promóciós tevékenységek előzetes piackutatásban részesülnek, és tisztázódnak a forgalmazó vállalatok és a gyártó stúdiók között fennálló jogviszonyok.

A Magyar Mozgóképi Közalapítványnál készített interjúm és a vonatkozó szakirodalom tanulmányozását követően arra a megállapításra jutottam, hogy az állami mecenatúra meghatározóan értékorientációs finanszírozási politikát folytat, s jelentősebb összegek felett diszponál mint a „közönségfilm-gyártó” magánszektor, holott a nyereséges piaci pozíciót betöltő „tömegfilm” már képes eltartani a művészi oldalt is.

A filmipar „pénzéhységét” kívánja megszüntetni a '97-es filmtörvénytervezet. Az erre vonatkozó vizsgálataim tárgyköre: a létrehozandó filmes alap esélyei, a járulékreform életképessége a hazai moziforgalom tükrében, és a jelenleg tulajdon és forgalmazási jogait tekintve az ÁPV Rt. kezében lévő 710 játékfilm helyzete. A produkciók sorsáról a törvénytervezet állami úton próbál gondoskodni, ezen állásponttal helyezkedem szembe a forgalmazási jogok kereskedelmi célú értékesítésének hangsúlyozásával.

A közönség hazai filmtermékre vonatkozó ízlését, a nézői attitűdöt 140 fő, kérdőív általi megkérdezésével elemzem, s megállapítható, hogy az utóbbi 1–2 évben a magyar közönségfilmek népszerűsége nőtt, tehát a közönség igenis megnyerhető a hazai kommerszfilmek részére a filmtörvény életbe lépésével, és a marketing-szemlélet felöltésével.

Témavezető: dr. Szabó József egyetemi adjunktus

JAKSA IVÁN VIKTOR

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba

PETER GREENAWAY, A FILMMŰVÉSZET FESTŐJE

A témám Peter Greenaway. Számomra és nemzedékem számára számtalan alkotása vált kultuszfilmé. Azért választottam a rendezők közül őt, mert ezt a kultusszá válási kommunikációs folyamatot szeretném megérteni, magyarázni.

Dolgozatomban a filmelemzés módszerével dolgozom. Peter Greenawayt a filmjeinek elemzése által szeretném bemutatni. (A *rajzoló szerződése*, a *Macóni gyermek*, *A szakács*, *a tolvaj*, *a felesége és a szeretője*, *Prospero könyvei* és a *Párnakönyv*).

Greenaway nemcsak filmet rendez, hanem fest, fotózik, zenét szerez. Többirányú tehetsége filmjeinek „összművészeti” üzenetstruktúráját gazdagítja. Képzőművészeti tanulmányai és tehetsége nagy hatással vannak egyéni filmstílusára. Alkotásaiban mind a hat művészeti ág megjelenik, így a festészet, a szobrászat, az építészet, a tánc ritmusával, a zene és az irodalom. Ezek összessége sajátos egységet alkotva hozza létre a „hetedik művészetet”, a filmet, Greenaway filmjét.

Filmjeiben a XX. század legégetőbb társadalmi, emberi problémái jelennek meg. Ezek a következők: a vallási, faji alapon való megkülönböztetés, az elidegenedés általános léte, a művészet, a kultúra magányossága, elveszettsége, a globalizáció által elfojtott egyéni gondolkodás hiánya, a komformizáció, az emberi „butaság” megsemmisítő ereje. Greenaway prófétai stílusával azt sugallja, hogy a kultúra halála az emberiség halálát is jelentheti, de műveinek léte ellenbizonyítékként is értelmezhető. Kultusszá válása értékelhető, és amennyire a dolgozatírótól telik, annyira magyarázhatóvá válik.

Témavezető: Szilágyi Erzsébet PhD egyetemi docens

KAISER MÓNIKA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba

A MAGÁNY ÁBRÁZOLÁSA INGMAR BERGMAN FILMJEIBEN

Az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején a kor jelentősebb filmalkotásai az emberek *morális válságát*, az egymástól és a valóságtól való *elidegenedését* vizsgálták. Ingmar Bergman, svéd filmrendező filmjeinek középpontjába is ez a határhelyzetbe került, saját világát *belső magányosságában* kereső individuum helyezkedik el. Dolgozatom célja e magány mibenlétének feltárása művei különböző jelentésszintjeinek vizsgálatával. Ez az érzés, mint a folyamatosság jelképe, mindig jelen van alkotásaiban, de a filmek, mélységükben és ábrázolásmódjukban különböznek egymástól. Ennek megfelelően beszélhetünk a *magány hármastagolódásáról*. Ez a differenciálás a *Trilógia* filmjeiben nyilvánul meg a legtisztább formában: ezek a filmek alkotják dolgozatom centrumát. A többi alkotás ebből a megközelítési módból adódóan – e hármastagolódáshoz rendelhető hozzá. Megelőlegezik a változás folyamatát, vagy annak eredményeként jönnek létre. Az ebből fakadó érzéseknek és gondolatoknak a különböző megtestesülési formáit néhány kiválasztott film (*Trilógia; Suttogások, sikolyok; Fanny és Alexander; Őszi szonáta...*) értelmezésével, rendszerük elemzésével lehet bemutatni. Az ilyen módon felszínre került *másodlagos jelentések* szoros összefüggésbe hozhatók a rendező gyermekkori emlékeivel. Az apjához fűződő viszonyából és a keresztény tanítással szembeni ellenállásából született meg kétkedő, sajátos, *vallásos hitben égő ateizmusa*. Hite és a magányhoz fűződő viszonya egyenes utat mutat a *kierkegaard-i filozófia* felé, mely mélyen áthatja Bergman gondolkodását és érzésvilágát, így jutva jelentős szerephez alkotásaiban.

Témavezető: Szilágyi Erzsébet PhD egyetemi docens

KISS ANNAMÁRIA

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

A KOMMUNIKÁCIÓ ELMÉLETE ÉS A VALÓSÁG A DEBRECENI CSOKONAI SZÍNHÁZ ÉLETÉBEN

A kézi vezérlésű, reklámbevételre és gazdasági érdekekre építő tömegkultúrális eszközök átveszik-e teljesen a színház helyét, és mekkora a színház szerepe az átlagember kommunikációs kultúrájának fejlesztésében? Kísérletet tettem a Csokonai Színházban kialakult és működő kommunikációs rendszer feltárására, a kommunikációs hibák és a spontán működő kommunikáció bemutatására. Kutatásom magját a színházi előadásokon, bemutatókon, a főpróbákon szerzett saját, személyes élményeim, színészekkel és rendezőkkel készített kótetlen és mély interjúk képezik. Felhasználtam a színészek magukról, kollégáikról és az előadásokról alkotott véleményeit. Feltételeztem, hogy a XX. század racionalizmusának hatására a színházban a szavak kommunikatív jelentősége aránytalanul előtérbe került a gesztusnyelv és a mozgás ezzel szemben háttérbe szorult. Verbális színházak jöttek létre. Feltételezem, hogy a kommunikációs rendszer a színházban nem kellően működik. A hibák feltárásával a színházi munka egyszerűbbé válhat. Meglátásom szerint a színészek közötti szakmai kommunikáció a színpadon a képzettségtől és a munkastílustól egyaránt függ, mivel különböző helyről érkezett színészek dolgoznak együtt. A statisztéria és a csoportos szereplők aránya egy előadásban ugyancsak meghatározza a kommunikáció minőségét. Fontos tényező, hogy azonos képzettségű színészek dolgozzanak együtt egy jelenetben, ellenkező esetben a kommunikáció csődjéről beszélhetünk. Napjainkban a Csokonai Színháznál ez a jelenség nem jellemző. A meta-kommunikáció a színpadon tökéletesen működő kommunikációs forma, ha ez valóban működik, akkor beszélhetünk arról, hogy mit jelent egy gesztus. Jelen színház esetében a metakommunikáció háttérbe szorulása

érezhető. Vizsgálódásaim során arra a következtetésre jutottam, hogy a színészek szemkontaktusa kívánivalót hagy maga után. Bizonyos esetekben a színészek egymás gesztusait figyelmen kívül hagyva játszanak. A verbális kommunikáció elsőbbséget élvez a színészi játékban.

Témavezető: Rubovszky Kálmán tanszékvezető egyetemi docens

KISS TÜNDE

Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Eger

A 28. MAGYAR JÁTÉKFILMSZEMLE

Az általam készített multimédia-prezentáció témája az 1997-ben megrendezett 28. Magyar Játékfilmszemle. Célja a rendezvény, a résztvevő alkotások és alkotók, valamint a sajtóban megjelent visszhang bemutatása. Magyarországon 1965 óta évente rendeznek filmszemléket. Ez a rendezvény a hazai filmek legnagyobb fóruma. Itt kerülnek bemutatásra és zsűrizésre az adott évben, különböző kategóriában elkészült filmek. Az esemény korlátozott számban látogatható, a tágabb közönség számára mindebből csak néhány nagyjátékfilm válik hozzáférhetővé a későbbiek során. A hivatalos katalóguson kívül a rendezvénynek nincs írásos irodalma. Az ott bemutatott alkotásokat többségében csak a szakma tartja számon, vagy eltűnnek az ismeretlenségben.

A programban a következő témakörökről kaphatunk részletes leírást:

– a nevezhető filmkategóriákról, azon belül a konkrét filmek listájáról. Minden filmcím egy forrópont, amely egy külön oldalra vezet. Itt az adott filmről található a készítői által írt rövid ismertetőt, a készítők névsorát és a film technikai paramétereit, valamint több-kevesebb képet; néhány esetben mozgóképbejátszás is kérhető

– a rendezőkről; a rendezvény felépítését követve, kategóriánként csoportosítva található a rendezők neveinek a listái. Minden rendezőről egy rövid életrajz, filmográfia és sok esetben fotó is található;

– külön menüpont tartalmazza a díjazást;

– valamint a rendezvény adatait, és a sajtóban megjelent kritikákat is egy külön menüből érhetjük el.

Lehetőség nyílik az információ lineáris és non-lineáris elérésre is, mivel a különböző témakörök és szintek átjárhatók a közös hivatkozási pontokon, melyeket minden esetben egy akciógomb jelöl. Például egy rendezőt bemutató oldalról átléphetünk az általa rendezett film oldalára. A bolyongást aláfestő zene teszi élvezetesebbé.

Témavezetők: dr. Forgó Sándor főiskolai tanár, dr. Kis-Tóth Lajos tan-
székvezető

KOHÁRI MÁRIA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba

A MAGYAR MÉDIA ÉS A KÖZSZOLGÁLATISÁG

A rendszerváltást követő változások természetesen hatással voltak a médiára is. Komoly igény lépett fel a média komplex szabályzására. Hosszas viták után, 1996. január 1-jével lépett hatályba a magyar rádiózást és televíziózást szabályozó törvény, mely feladatokat, kötelezettségeket állapított meg a műsorszolgáltatók számára, ahhoz mérten, hogy kereskedelmi vagy közszolgálati minőségben tevékenykednek. Ezt a törvény által életre keltett rendszer nevezik duálisnak. A médiatörvény jogok és kötelezettségek finom egyensúlyú rendszerének kialakítását célozta meg. Különböző jogi kategóriákkal határozza meg a közszolgálatosság mibenlétét (például kiegyensúlyozottság, pártatlanság, tárgyilagosság stb.). Az ilyen szabályozás alapján a politikai, illetve a hírműsorok egyszerűen értelmezhetők, de más jellegű (például kulturális) műsorokkal szemben nehezen érvényesíthetők. A törvény hatályba lépte óta két év telt el. Ezalatt a két év alatt létrejöttek a kereskedelmi- és közszolgálati műsorszolgáltatók. Beindult a gépezet. A viták azonban nem szűntek meg a média világa körül, új problémák, kérdések vetődnek fel, melyek megoldásra várnak. A „szakmán” belül, azzal kapcsolatban, hogy valójában, mit is takar a közszolgálatosság szó, megoszlanak a vélemények. Viták folynak arról, hogy mi az ami még beletartozik ebbe a kategóriába, és mi az, ami már nem. A téma jelentősége többek között aktualitásában rejlik. Jelenleg a média összes szereplője, mind a jogalkotók, mind a jogalkalmazók, tanulóí fázisban vannak. Egy sor kérdés megoldásra vár.

Témavezetők: Szilágyi Erzsébet PhD egyetemi docens, Jany János
tudományos ösztöndíjas

MIKOLA BENCE

Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Eger

A MAGYAR ANIMÁCIÓ TÖRTÉNETE

Mostohán kezelt ága a magyar filmművészetnek az animációs film. Hiába érte el, sőt gyakran haladta meg a magyar játékfilmek színvonalát, és hozott elismerést a hazai filmgyártásnak, rendezőit, jelentős alkotásait nem ismeri a nagyközönség.

A műfaj „ismeretlenségéhez” a televíziós csatornák érdektelensége mellett jelentősen hozzájárul, hogy a témának alig akad magyar nyelvű irodalma. Kifejezetten az animációs filmművészetünkkel foglalkozó könyv fehér holló a magyar könyvkiadás területén. Az animáció iránt érdeklődő személy különböző folyóiratok cikkeiből, filmévkönyvekből, katalógusokból kénytelen csillapítani tudásvágyát.

Ezen a állapoton próbál meg javítani munkám. A multimédiás CD-ROM-on végigkísérhetjük a magyar animációs film történetét a születés pillanatától napjainkig. A program évtizedes bontásban, az évtizeden belül pedig az akkor indult jelentős rendezők munkásságának bemutatásával vezet végig a témán.

A kevésbé közismert műfaj szükségessé tette, hogy egy átfogó fogalomtisztázó, az animáció lényegének megismerését segítő fejezet is kerüljön a CD-re. Emellett helyett kapott egy vázlatos művészettörténeti áttekintés, mely a mozgásbrázolás fejlődését követi nyomon az őskortól a reneszánsz koráig. Az animáció történeti fejlődésének megértéséhez tisztában kell lennünk a filmkészítés alapvető sajátosságaival. Ennek elsajátítását egy újabb fejezet segíti.

Végül vázlatosan helyet kapott a lemezen a magyar animáció-történet mellett a nemzetközi animáció története, elsősorban a legnagyobb hatással bíró amerikai rajzfilmgyártás. A lemezen szinte minden oldalon felbukkanó színes képek mellett 13 teljes animációs film is megtalálható, továbbá 6 részlet hosszabb munkákból.

A program oktatási segédanyagként és otthoni felhasználásra is alkalmas, témáját tekintve hiánypótló alkotás.

Témavezető: dr. Forgó Sándor főiskolai tanár

NAGY MÁRTA – BAKA JÚLIA

Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár

EGY HÍR MEGJELENÍTÉSE HÁROM HÍRMŰSORBAN

1997-ben, egy országos tévépályázat eredményeként, a közszolgálati adók mellett a megkezdte működését két kereskedelmi tv is. Dolgozatunkban a két kereskedelmi csatorna – RTL Klub és TV2 – egy adott hírének megjelenítését hasonlítottuk össze a TV1 közszolgálati adó hírfeldolgozásával. Röviden kitértünk az adott hír elhelyezésére a három híradó felépítésén belül.

A hír tartalma, röviden: A KDNP választmányi ülésének célja a párt választási szövetségi politikájának meghatározása volt. A megbeszélést azonban egy, a párton belül lezajló konfliktus előzte meg. A kezdeti nehézségek után a KDNP ülésére bejutott tagok a kint rekedtek véleményének figyelmen kívül hagyásával a Kisgazdapárthoz való csatlakozást szorgalmazták.

Dolgozatunk célja kettős volt: mennyire különbözik, tér el a gyakorlati hírszerkesztés az elméletben tanult normától, és ennek okait kerestük; illetve, hogyan dolgoz fel egy közszolgálati adó, és hogyan jelenít meg két kereskedelmi csatorna egy azonos információhalmazt.

Elemzésünkben kitértünk a hír felépítésére, a képek és a narratíva összehangolására, a bevágott interjúrészletek sajátosságaira – feladataikra a hír történetének szempontjából, a különböző szimbólumok szerepére, sajátosságaira és végül a három csatornán különbözőképpen közvetített hír funkciójára.

Észrevételeink szerint a hír szereplője, a hír témája a hírkészítés alapvető kritériumának – a gyorsaságnak – sokszor lesz az áldozata; az adott információhalmaz amellelt, hogy érdekes és izgalmas történetet dolgoz fel, mégsem járja át alaposan a témát, fontos szereplők, a történet szempontjából kulcsszereplők nem jutnak szóhoz.

Ugyanakkor: a hírek feladatával kapcsolatosan felvetődik még egy lényeges kérdés: tájékoztatni vagy szórakoztatni akarja-e a hírkészítő a laikus nézőt?

Témavezető: Gayer Zoltán tanársegéd

PÁSZTORY ÁDÁM

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba

A VÉGIDŐK POÉZISE EIZENSTEIN *PATYOMKIN PÁNCÉLOSÁBAN*

Dolgozatom első részében az Oroszországban végbemenő változásokat kialakító vallásos, ideológiai mozgalmak történelemfelfogásbeli azonosságait mutatom be. Irodalomtörténeti és történelemfilozófiai munkák felhasználásával mutatom be azt az egyedülálló „eszkatológikus, messianisztikus teret”, amelyben a vallás, de leginkább ennek szekularizációs meghosszabításaként a forradalmi mozgalmak és a művészetek mozogtak. Az addigi hitelvek és teológiai fogalmak új használatukban, a forradalmi erők öndefiníciójává váltak. Ha a hitet mint hermeneutikai fogalmat értelmezzük, akkor olyan olvasói viszonyulást értünk alatta, amely egy vallásos szövegben (legteljesebben a Bibliában) a Kijelentést, azaz Isten rávonatkozó lényegét véli felismerni, manifestálódni. A XIX–XX. századi történelemfilozófiák és az őket követő mozgalmak történetében azonban az igazolódik, hogy ez a Kijelentés a vallási, teológiai „kontroll” alól átkerül a történelem kisajátított önértelmező körébe. A modern kor forradalmi mozgalmi éppen úgy tekintenek a történelemre, mint a hívő a Kijelentésre. Az orosz forradalmi értelmiség szinte összes cselekedete, közösségfelfogása, különböző radikalizmussal ezt az ugrást fejezi ki, amelyben a revolúció reveláció lett. Ebben a viszonyrendszerben közelíték Eizenstein filmjéhez, a forradalmi folyamat fenntartott azonosságát és különbségét keresem. A korral foglalkozó tanulmányok, amelyek felvetik a fenti szekuláris analógia lehetőségét, általában úgy ítélnék, hogy a Kijelentést átértelmező forradalmi teoretikusok, így Eizenstein is, retorikájuk során merítenek a vallásos vagy mitológikus elemekből. Céloom, hogy a *Patyomkin páncélos*ban kimutassam a retorikai alkalmazásnál jóval többet mondó poétikai sík meglétét is. A hermeneutikai vizsgálat a filmben egymásban lezajló narratív és

metaforikus folyamatot bontaná ki, mintegy parabolaként értelmezve Eizenstein művét, amely végső soron az élet újjáírására alkalmas fikciót alkot. A *Patyomkin* egy önálló beszédforma a korban, helyet készít egy lehetetlen követelésnek, amelyhez az utópia szókinccsével kell közelednünk, mivel lényegét semmilyen politikai cselekvés nem tudja mevalósítani.

Témavezető: Szilágyi Erzsébet PhD egyetemi docens

BOLDOGSÁG

Témám, a boldogság az emberiséget legjobban foglalkoztató kérdések egyike. Számos filozófus, író munkásságának középpontjában állt. Mivel az emberiség egyik legintenzívebb egyetemes vágyát fejezi ki, a probléma filozófiai feloldása az ókortól kezdve foglalkoztatta a nagy gondolkodókat. A keresztény boldogságkép és boldogságvágy azonban elsősorban morális dimenziókban érvényesül. A boldogság elérésének eszköze a büntelenség, és a jóság.

Ez az erkölcsstani felfogás Szent Ágostontól, a keresztény-katolikus filozófia legnagyobb alakjától származik. Szent Ágoston hatása nemcsak filozófiai, hanem irodalmi, művészeti szinten is érvényesül. Egyik legmodernebb követője, idézője a hetvenes–nyolcvanas évek egyik legnagyobb hatású lengyel filmrendezője, Krzysztof Zanussi. Pályaíve, filmjeinek hősei is mind a szent ágostoni lelkiség képviselői, bennük a *Confessiones* vívódó fiatalembere jelenik meg a hetvenes és nyolcvanas évek Lengyelországának kulisszái közt.

Dolgozatomban kettejük filozófiai kapcsolatát szeretném felvázolni. Zanussi, a rendező, aki filmjeiben megidézi, vitába hívja, vagy megadóan fejet hajt Augustinus előtt, elválaszthatatlan az ágostoni szellemtől áthatott kelet-közép európai katolicizmustól, s filmjei is ezt tükrözik.

Filmjei modern ikonokként tükrözik Szent Ágoston transzcendens filozófiáját. Ezen bonyolult világnézeti háló gordiuszi csomóját szeretném feloldani a legjelentősebb filmek, így a *Közjáték*, a *Ritka látogató*, az *Illumináció*, a *Spirál*, a *Védőszínek*, a *Konstans*, az *Imperatívusz*, a *Nyugodt Nap éve*, az *Életet az életért*, és a *Csendes érintés* elemzése során. Ezek ugyanis olyan művek, melyek egy kereső-kutató embertípust mutatnak be, akik olyan helyzetekbe kerülnek, melyek a magasztos szent ágostoni eszmék való világba helyezései. Ezek a filmek emberi kapcsolatok hálóját rajzolják föl, amelyek magukba zárják a keresztény lelkiség egy sajátos, kelet európai formáját.

Témavezető: Szilágyi Erzsébet PhD egyetemi docens

A SZTÁR MINT STÁTUSZSZIMBÓLUM

Dolgozatom a sztár, sztárság jelenségét kívánja megfejteni. Kiegészítve egy másik fogalommal is, a népszerűséggel. E kettő szorosan összekapcsolódik, szinte elválaszthatatlanok egymástól. Azokra a kérdésekre próbálok választ adni (keresni), hogy miért, hogyan lesz valaki, vagy valami egyszerre ismert, tömegek által népszerű, sztárolt. TDK-munkám első része magát a fogalmat értelmezi, majd történelmi áttekintést nyújt hazai, európai és természetesen amerikai példákon keresztül, hiszen az Egyesült Államoknak döntő jelentősége volt a sztár csináló gépezet megalkotásában. Munkám második felében a jelenséget napjainkban vizsgálom, itthon és külföldön. Segítenek ebben a hazai tudományos, kulturális, művészeti- és sportélet jeles képviselőivel folytatott beszélgetéseim, valamint munkáik, amelyek részesei (voltak) a reflektorfénynek. Megosztották a nyilvános közszereplés nyújtotta előnyöket-hátrányokat velem, azt, hogy miként élik meg ők maguk a népszerűséget. A fogyasztói kultúra, melyben élünk, nagyobb hangsúlyt helyez a megjelenésre, a megmutatkozásra és a benyomások menedzselésére. A siker titka a sikeres arculat kisugárzásában rejlik. Jó példa erre a tévé-korszak első politikai sztárja, az új médium lehetőségeinek első tudatos kihasználója, a kellemes modorú és megjelenésű J. F. Kennedy. Reaganról is azt hangsúlyozzák, hogy elnökként is médiasztárként viselkedett, s éppen ez a két elnök volt az utóbbi negyven év sokak által legsikeresebbnek tartott amerikai vezetője.

Magyarországon is elindult a „sztár csinálási” folyamat, példa rá, hogy az újonnan bemutatásra kerülő mozifilmjeink, szappanoperáink alkotói már tudatosan építik fel a termék eladhatóságát, melyben segít nekik hazánk első sztármagazinja, a *Story*, mely október óta igen nagy példányszámban kerül eladásra. Dolgozatom harmadik részében ezt a területet jártam körbe, és a legvégén megpróbáltam összegzést készíteni arról a jelenségről, melynek során "hatalommal" ruházzuk fel (részben a média, részben magunknak köszönhetően) a társadalom egyes tagjait.

Témavezető: dr. Rubovszky Kálmán tanszékvezető egyetemi docens

TÓTH KRISZTINA

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

A SITUATION COMEDY MŰFAJA, HAGYOMÁNYAI, KELLÉKTÁRA

A *situation comedy* a legrégebb televíziós műfajok egyike, ennek ellenére a magyar szakirodalom viszonylag keveset foglalkozik vele; a magyar közvélemény pedig összemossa a szappanoperával. Ahhoz tehát, hogy a *situation comedy* nem verbális jellegzetességei vizsgálhatók legyenek, először a két műfaj elkülönítésére van szükség.

Dolgozatom első része tehát a műfaj meghatározásával foglalkozik, elsősorban a szappanoperától való elhatárolásával. A különbségek mindenekelőtt a filmek szerkezetében, folytatásosságában vagy epizodikusságában, valamint időhasználatában ragadhatók meg. Második lépésben összevethetők a szereplők és a helyszín jellemzői, ezután pedig fellelhetők különbségek a történetben, mindenekelőtt a felmerülő problémák típusaiban és megoldásuk módjában (ez utóbbi szempontokból a *sitcom* maga is felosztható eltérő altípusokra: az *actcomra*, a *domcomra* és a *dramedyre*). Ezek fényében felderíthető az alapvető eltérés a *sitcom* és a szappanopera között: a „komoly” és a humoros intenció ellentéte.

A dolgozat második részében az HBO-n jelenleg vetített öt *sitcomot* elemzem, elsősorban a nem verbális kommunikáció szemszögéből. Témáik, populáris mítoszaiak vizsgálatát az elemibb és az ezekből összeálló komplexebb sztenderdek elemzése teszi lehetővé a kameramozgás, a beállítások; a szereplők külseje, alkata, kinezikus kommunikációja, színészi játéka; a helyszín proxemikai sajátosságai révén.

A *sitcom* kommunikációjában megnyilvánuló színpadias jelleg rámutat a műfaj főbb hagyományaira: a burleszkre és a kabaréra. A dolgozat utolsó része ezekre a műfaji kapcsolatlehetőségekre utal, kitérve a tömegkultúra hagyományképződésére is.

Témavezető: Béres István egyetemi adjunktus

KULTURÁLIS ÉS SZOCIÁLIS ANTROPOLÓGIA

BAJA HELGA

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

NŐI TEST, SPORT, TÁRSADALMI STÁTUS

A dolgozat kulturális antropológiai témát ötvöz sportszociológiai vizsgálattal. Középpontjában a női test áll. Az első részben áttekintést ad arról, hogyan tekint a testre az antropológia és a sporttudomány, valamint arról, hogy a közvéleményhez milyen utakon juthat el az ideális test képe. A legjelentősebb forrás a média: elsősorban a reklámok, filmek. A politika is „manipulációs eszköz” lehet, programjaival sugallhat egy kívánatosnak tartott test-képet. Ezek alapján felmerül a kérdés, hogy mi csapódik le mindebből a társadalom szintjén. A hétköznapi életben megfigyelhető egyfajta törekvés, hogy az egyén teste megfeleljen egy ideálnak. Az individuum felelőssé válik saját testéért, annak állapotáért, megjelenéséért. A sportot eszközként használja, hogy a testét egy „normának” megfelelővé alakítsa, vagy legalábbis közelítsen feléje. Fontos gondolat, hogy az ideális test összekapcsolódik a társadalmi státussal, ezáltal a megjelenés befolyásolja az egyén társadalmi pozícióját. Ugyanakkor a társadalmi státust sok minden meghatározza (iskolai végzettség, foglalkozás, családi háttér, lakóhely stb.). Ebből a szempontból a nőknél fontosabb a szépség, a megjelenés, a férfiaknál pedig az ész, az erő, a kreativitás. Az egyének a jó társadalmi pozíció megszerzéséhez – saját döntésük alapján – más-más utakat választhatnak. Hogy ki hogyan dönt, az saját képességeitől, illetve az egyéniségétől függ.

A dolgozatban vizsgált csoport egy 12–16 éves lányokból álló jégtáncsapat. Tagjai olyan lányok, akiknél a testük jelentős (bár nem kizárólagos) szerepet játszik társadalmi státusuk eléréséhez. E minta ad lehetőséget arra, hogy a fent megfogalmazott elméleti elgondolások igazolódjanak.

Témavezető: Szijártó Zsolt egyetemi adjunktus

BAKÓ KATALIN

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest

„HÚZZAD, CIGÁNY, HEGEDŰS!”

Gondolatok a népzeneoktatásról

A kutatás a táncházmozgalom sajátos szeletével, a magyar népzene oktatásának gyakorlatával, annak időbeli és térbeli változásával foglalkozik. Célja antropológiai szempontból bemutatni a zeneoktatás tradicionális gyakorlatát, annak megjelenését a városi társadalom közegében, a funkcióváltozás hatására kialakult új oktatási formákat; értékelni az elmúlt huszonöt év eredményeit és a jelenlegi helyzetet. Módszere a témával kapcsolatos irodalom feldolgozásán túl a terepmunka és az interjúkészítés. A táncház „eredeti környezetében” a falusi közösség kultúrájának szerves részét képező, annak életében fontos szerepet betöltő szórakozási forma, és egyben a „táncalkalmak” színtere. Működése íratlan törvények szerint folyt, a hagyományátadás és a szocializáció elve alapján történt a szóbeli, énekes és táncművelés elsajátíttatása, valamint a fiatalabb zenésznemzedékek nevelése, képzése. A hetvenes évek elején a táncház „intézménye” különböző hatások révén bekerült a városi táncgyűttek és a fiatal értelmiségiek tudatába, mindennapjaiba. A városi élet sajátosságai, az eltérő gazdasági-társadalmi-politikai viszonyokból, valamint a kulturális közeg másfajta elvárásaiból adódóan nem tudta betölteni hagyományos funkcióit, városi és – a közben lezajlott változások miatt – falusi léte is megkérdőjeleződött. Az új környezetben új szerepeket, új célokat kellett találni, megfogalmazni. A kihívásokra több válasz született, azonban a legtöbb oktatási forma megpróbálta integrálni a falusi társadalom hagyományátadó, a személyes kapcsolatokon alapuló mester-tanítvány viszonyának elvét, hangsúlyozni a helyszíni gyűjtések fontosságát. Tény, hogy a sok ellentét és probléma ellenére a városi népzeneoktatás mára intézményesült, megteremtődtek az átadás feltételei, körülményei; az elmúlt huszonöt év módszerei, az egyes képzési formák kiegészítik egymást, sőt kifejtik hatásukat a falusi társadalomra is.

Témavezető: A. Gergely András kandidátus

BALOGH SÁRA

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

SZÉKESFEHÉRVÁR, RÁDIÓ UTCA 11.

A konfliktus szimbolikus szintjeinek elemzése

Dolgozatom témája a többségi társadalom és kisebbség konfliktusának egy speciális esete, nevezetesen a székesfehérvári Rádió utca 11. ügyének vizsgálata. Arra kívánok részletesen kitérni, hogyan és miért alakul ki, illetve terelődik ilyen mederbe egy ilyen konfliktus ma Magyarországon. Azokat az indokokat szeretném felvázolni, melyek szükségszerűnek mondhatók, illetve azokat, melyek partikulárisak és csupán ezen egyedi eset logikáját követve fejthetők fel. Úgy gondolom, hogy szükséges és elengedhetetlen egyrészt lokális, speciális problémaként kezelni, másrészt nagyobb kontextusban értelmezni a fehérvári esetet.

A székesfehérvári eset, úgy gondolom, a maga szimbolikus jelentéseiből adódóan bizonyítéka annak, hogy egy ilyen konfliktus nem tisztán etnikai vagy szociális probléma, sem kizárólagosan politikai vagy hatósági ügy. Ebből következően a megoldására tett javaslatoknak is számolniuk kell mindegyik nézőponttal. A Rádió utca ügye több ellentét gyűjtőpontja volt: számomra megjelenítette a többségi társadalom és a kisebbség ellentétét, különböző politikai csoportok ellentétét, a főváros és a vidék ellentétét, egy marginalizált, s emiatt először deviáns, majd kriminalizált csoport és a hatóság ellentétét stb.

Az ügy kapcsán az egymással kommunikációba lépő felek konfliktusának elemzésével a probléma különböző, szimbolikus szintjeihez kívánok eljutni. Dolgozatom ezen szintek feltárására, bemutatására és elemzésére vállalkozik.

Kutatásom több pillérré támaszkodik: interjúkat készítettem a Városi Önkormányzat, a Székesfehérvári Cigány Kisebbségi Önkormányzat az ügygel foglalkozó munkatársaival, a Rádió utca 11. lakóival, illetve a környéken lakókkal (velük kérdőíveket is kitölttettem), valamint sajtófigyelést végeztem (ez elsősorban a nagy országos lapokat, illetve a székesfehérvári sajtótermékeket jelenti).

Témavezetők: Feischmidt Margit egyetemi tanársegéd, Szijártó Zsolt egyetemi adjunktus

DOBÁK JUDIT
Miskolci Egyetem, Miskolc

A SZOCIÁLIS ATLASZ MINT ANTROPOLÓGIAI KUTATÁSI MÓDSZER

A dolgozat, a címben megjelölt céljának megfelelően egy antropológiai terepmunka megtervezéséhez és problémaorientált kutatásként való továbbfejlesztéshez kíván módszertani ajánlást nyújtani.

A módszer kidolgozása egy konkrét terepmunka eredményeihez kötődik. Lényeges pontokban hasonlít a kartográfiai módszerhez, amit a társadalomföldrajzban, szociálgeográfiában alkalmaznak. Itt azonban nem önálló eszközként használatos, hanem a problémaorientált kutatás kérdésfeltevéseinek pontosabb megfogalmazásához alkalmazható.

A konkrét terepmunka egy település belső térszerveződésén alapuló szociális különbségeit térképezi fel. A terepmunka helyszíne egy Pest megyei nagyközség, Ócsa, ahol a helyi önkormányzattal sikerült olyan kapcsolatot kialakítani, amely nyomán a kutatás eredményeinek alkalmazhatóságáról azonnali visszajelzés érkezik.

Ócsa településszerkezetének és a lakosság számának megfelelő mintavételezése után az adatfelvétel kérdőívvel történt, amely négy nagyobb részből áll. Az első részt általános kérdések alkotják az adatközlőről és a vele egy háztartásban élőkéről valamint a háztartásról, a következő három rész speciális kérdéseket tartalmaz az adatközlő foglalkozására nézve: aktív dolgozó, nyugdíjas, illetve munkanélküli. A származtatott adatok is ezen a szálon vonulnak.

A település lakosságának általános jellemzése az alábbi szempontok szerint történt: a lakosság kor szerinti megoszlása, születési hely, felekezeti hovatartozás, iskolai végzettség, foglalkozási adatok, háztartások kiadásai illetve bevételei, technikai felszereltsége, lakások komfortfo-

kozata, tulajdoni megoszlás, egészség–betegség költségei és betegség-tudat.

A kérdésekre kapott válaszokból nyert kategorizálható és számszerűsíthető adatok – a dolgozatban, nagy számban előforduló – grafikus ábrázolása túlmutat az illusztráción, hiszen a grafikonok eleinte látens vagy kvázi összefüggéseket tehetnek nyilvánvalóvá, és támogathatják a kutatási terv indokolt korrekcióját.

Témavezető: Piróth István egyetemi tanársegéd

FELFÖLDI BARNABÁS

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

A TERMÉSZETGYÓGYÁSZOK SZAKMAI IDENTITÁSÁRÓL

A rendszerváltás óta eltelt évek átalakulásainak egyik előtérbe került jelensége az életmód ilyen vagy olyan megreformálásának erőteljes propagálása, és a különböző alternatív gyógymódok, gyógyászok térnyerése.

Dolgozatom első felében arra keresek választ, hogy etnográfiai interjúk segítségével hogyan ragadható meg és írható le több pécsi természetgyógyász közösnek tekinthető szakmai identitása. (A szakmai identitást a teljes szociális identitás olyan részének tekintem, mely elsősorban a megszerzett státushoz kötődik, arra reflektál.)

Dolgozatom második felében kiszélesedek a látószög, és a korábban leírt természetgyógyász szakmai identitást a nyilvánosság kontextusában vizsgálom tovább. 1997-ben megszületett a természetgyógyászati rendelet. Ennek kapcsán a média segítségével egyes természetgyógyász csoportok reflektálni tudtak nemcsak konkrétan a rendeletben foglaltakra, hanem sajátos legitimációs törekvések is megfigyelhetők. Kutatásaim alapján feltételezem, hogy a magyarországi természetgyógyászoknak van egy széles rétege, akik rendelkeznek közös szakmai identitással, és ennek elemeit fel lehetett használni a szakmai kompetencia kinyilvánítására. Mindez végső soron a honi természetgyógyászok szakmai autonómiájának megerősítését és megerősítését célozza.

Témavezető: dr. Zentai Violetta egyetemi adjunktus

FENYŐ ZSUZSANNA

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

SZIGETFESZTIVÁL

Szigetképek a realitástól a mítoszig

A dolgozat annak a terepkutatásnak az alapján készült, amelyet 1998-ban végeztünk a Pepsi Szigeten. A kutatás folyamán készült dokumentációs anyag – fotók, kérdőívek, interjúk, sajtóanyag – alapján felvetődött kérdések és megfigyelések képezik dolgozatom alapját.

A Szigetfesztivállal kapcsolatban sok, nemritkán egymásnak ellentmondó véleménnyel találkoztam, melyeknek háttérében különböző gondolati konstrukciók, eltérő szigetképek állnak. Ezeknek a létrejöttét, keletkezésük okait vizsgálom meg, elsősorban az utópikus gondolkodás, a multikulturalizmus, a kulturális fogyasztás megítélésének elemzése alapján.

Témavezető: Havasréti József tudományos munkatárs

„MEJEK PUSZTÍTOM EL MAGAMOT”

Az öngyilkosság antropológiai vizsgálata a gyimesi csángóknál

A dolgozat antropológiai szempontból próbálja vizsgálni az öngyilkosság problémáját egy elzárt etnikai csoport, a gyimesi csángók körében. A bevezetésben szó esik a csángók kultúrájáról, valamint a Gyimesben végzett terepmunka menetéről, majd kifejtjük az öngyilkosság jelenségének, valamint a halálnak a tradicionális társadalmakban való megítélését.

Gyimesben az utóbbi években az öngyilkossági ráta növekedésének lehettünk szemtanúi, aminek okai mindenekelőtt a társadalmi és értékrendbeli változásoknak tudhatók be. A modernizáció erősen bomlasztó hatással bír a tradicionális társadalmi szabályrendszerre, ami társadalmi feszültségekhez és frusztrációhoz vezethet a közösség tagjai körében. A dolgozatban ezek után bemutatjuk az utóbbi évtizedekre vonatkozó gyimesi halálozási és öngyilkossági statisztikákat. Elemezzük az öngyilkosság jelenségének különböző módjait, és az öngyilkos személyiség pszichológiai jellemzőit. Mindezekből általános képet nyerhetünk a társadalmi viselkedés formáiról, amelyek generációról generációra öröklődnek, és a későbbi krízisszituációkban újra aktiválódnak.

A gyimesi kultúra vallási meghatározója a bűntudat érzése. Az identitás és értékválság okozója a kommunikációs nehézségek és a problémamegoldó képesség hiánya mellett a gazdasági és etikai változások. A megfelelő tényezők hiánya felelős azért, hogy az öngyilkos személyiség nem képes kilábalni a válsághelyzetből.

Az aktuális esettanulmányok elemzéséből kiderül, hogy számos hasonlóságot találunk a fiatal és idős, valamint a férfi és a nő öngyilkos személyek között. A konklúzióban, vizsgálatunk eddig eredményeit figyelembe véve, úgy látjuk, hogy az öngyilkosság hátterében az individuumon kívül a modernizáció és a frusztráció hatásai állnak.

Témavezetők: dr. Biczó Gábor, Ilyés Zoltán egyetemi tanársegéd

SCREENAGEREK – A TECHNO-KULTÚRA MEGJELENÉSI FORMÁI

Jelen dolgozat egy önálló kulturális antropológiai terepkutatást mutat be. A kutatás tárgya egy eddig még definiálatlan szubkultúra vizsgálata, mely az amerikai irodalomban a screenager-kultúra vagy a techno-kultúra elnevezést kapta. A screenagerok a televízió, számítógépen, elektronikus zenén felnőtt generáció tagjai, számukra természetes közeget jelentenek a technikai eszközök, világképükbe beépülve, azok hatására formálódik gondolkodásmódjuk, s újfajta képességeik alakulnak ki. A kutatás fő célja ezen kultúra jellemvonásainak feltárása, s megjelenési formáinak vizsgálata a screenager generáció mindennapjaiban és világképében. A dolgozat a kapcsolódó szakirodalom feldolgozása mellett a kulturális antropológia módszereit használja adatszerzési eljárásaként, igyekszik komplex képet adni a téma kontextusáról a proxemikai megfigyelések, a résztvevő megfigyelések és az interjúk tartalmának jobb megértése érdekében. A dolgozat a fogalmak tisztázása után tudósít a kutatási módszerek használatáról, a kutatás időbeni alakulásáról, a nehézségekről és a megoldásra váró problémákról. Ezután következik a kontextus felvázolása a pszichológiai háttér ismertetésével, a techno-kultúra forrásokban fellelhető történetének feldolgozásával, s a hozzá kapcsolódó világképi elemek összegyűjtésével. A tudatállapot-változások kapcsán szó esik a neuropszichológiai háttérrel, és a droghatásról. A proxemikai megfigyelések feldolgozása során fény derül a partikon zajló társas interakciókra, majd a félig-strukturált szemantikai jellegű interjúk elemzése következik, melyek megadják a témára vonatkozó émiikus kategóriákat. A kutatás még lezáratlan, jelenleg is folyamatban van, így szó esik a továbblépés lehetőségeiről, s a későbbiekben felhasználandó módszerekről és eljárásokról. A dolgozatot a tecno-partikon készült fotó-illusztrációk egészítik ki.

Témavezető: Léder László kutató, Semmelweis Orvostudományi Egyetem, Budapest

KANYÓ LÁSZLÓNÉ

Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen

TEMETKEZÉSI SZOKÁSAINK – A FEJFÁK KOMMUNIKÁCIÓS RENDSZERE

A halottal kapcsolatos eljárások rendkívüli változatosságot mutatnak. Az eltemetés módját, formáját különböző tényezők határozzák meg, amelyek között az adott társadalom kulturális szintje, földrajzi viszonyai, a társadalom szerkezete, a túlvilágról és a halott szelleméről kialakított képzetek, továbbá az elhunyttal szembeni magatartás különféle változatai játszzák a főszerepet. Ezeket mindig a jelen társadalom tagjai, valamint azok az ősi értékek határozzák meg, amelyeket az egyének maradéktalanul elfogadnak.

A halottal kapcsolatos népi hiedelmeknek nyoma van a temetkezési szokásokban és a sírjeleken is. Ma már csak a sír megjelölésére szolgáló eszközöknek tekintjük a különböző fejfákat. Pedig azt, hogy mennyire nagy jelentőséget tulajdonítottak eleink a „fűtől való fá”-nak az is bizonyítja, hogy visszautazva a múltba egyre ékeesebb, több információt hordozó fejfákat találhatunk.

Szükséges is volt az ékes fejfák használata, hiszen évtizedekkel ezelőtt csak keveseknek adatott meg az olvasás és az írás tudománya. Így csak a falvak egyezményes jelrendszerének kialakításával érthették meg elődeink, hogy ki fekszik egy-egy sírban.

A korabeli falvak fejfái nem csupán sírjelek voltak, hanem emberi tulajdonságokkal felruházott, a hajdani embereket megszemélyesítő bálványok, amelyeknek a feladata az volt, hogy minden lényeges információt közöljenek az elhunytól.

A temetőket a klasszikus kommunikációs modellbe is bele lehet illeszteni, amelyben a halott az „adó”, az élő hozzátartozók a „vevők”, a fejfákból „közlemény”, a temetőkből kódrendszer válik, amelyek „vizuálisan dekódolhatóak”, így válnak a temetőben tapasztalható időjárás okozta károk, rongálódások „zajokká”, amelyeket a „jelcsatorna”,

vagyis a hagyomány a sírok gondozásával „kiszűr”. A temetők szemiotikáját, jelrendszerét – ezt a szinkretikus üzenetrendszert – el lehet helyezni egy tágabb értelemben vett kontextus, a magyar paraszti kultúra változási folyamatainak komplexumában.

Témavezető: dr. Csorba Péter főiskolai docens

KERN ÁGOTA

Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár

SVÁBOK A SOMOGY MEGYEI SZULOK KÖZSÉGBEN

Munkámat mindazok figyelmébe ajánlom, akik érdeklődnek a magyarországi német ajkú lakosság hagyományai, szokásai iránt, szeretnék jobban megismerni ennek a népcsoportnak gazdag, értékes kultúráját.

Hogyan kerültem kapcsolatba ezzel a kultúrával? Egy sváb faluval, Szulokkal szomszédos településen nőttem fel, de már kisgyermek korom óta sok dolog köt a sváb községhez. Tizenkét éves voltam, amikor a Szuloki Német Nemzetiségi Táncegyüttesben kezdtem táncolni. Ez nagyon nagy hatással volt gyermekkoromra, meghatározta, meghatározza ma is érdeklődési körömet, gondolkodásomat. A szuloki emberek mentalitása, az odakötő barátság, szerelem, a sváb tánc szeretete, a népviselet szépsége, a közös éneklés öröme mind-mind egy hatalmas érzéssé kovácsolódtak össze bennem. Szeretem ezt a falut, s kötelességemnek érzem, hogy tőlem telhetően tegyek valamit kultúrájának, értékeinek fennmaradásáért.

Ezért választottam dolgozatom témájának egy már-már feledésbe merülő szuloki szokást, a három napig tartó szuloki sváb lakodalmat. Kutatásaim során mintegy tíz adatközlőt hallgattam meg, fényképeket szinte minden sváb család a rendelkezésemre bocsátott, de magam is készítettem.

A szuloki svábok mindig megadták a módját az élet fordulópontjai megünneplésének. Tehették ezt, mert jómódú emberek voltak, s azok ma is. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy a menyasszony a lakodalom során öt alkalommal váltott teljes viseletet.

Témavezető: dr. Takács Éva tanszékvezető főiskolai docens

KOCSIS PÉTER

Miskolci Egyetem, Miskolc

ÉN MÁR FÉLIG MAGYAR VAGYOK...

Gondolatok a cigány–magyar, cigány–román együttélésekről

Videodolgozatomban egy erdélyi település, Zabola etnikumainak együttélését mutatja be, az érintettek megszólaltatásával. A három etnikum (cigány, magyar és román) közötti viszony az 1989-es változásokat követően új irányt vett.

A helyi cigánylakosság, kihasználva a gazdasági lehetőségeket, a paraszti közösségben tradicionális földművelés helyett kereskedéssel kezdett foglalkozni. Ennek következtében gazdasági erejük jelentős mértékben megnőtt, s egyes esetekben a másik két etnikum fölé emelkedett. Vizuálisan megnyilvánuló formái a településrend megváltozása. A tehetősebb cigány családok igyekeznek beköltözni a faluba, ott frekvenciált helyen (a főút mellett) venni vagy építeni házat. Ezáltal a cigányok között is elindult egy rétegződés, megkülönböztetnek „hegyi”, „hegyaljai” és „falusi” cigányokat.

A másik két etnikum viszonyulása ehhez a folyamathoz kettős, a magyarok, régi dominanciájukat elvesztve, ha kényszerűen is, de elfogadják az ő normáik szerint élő cigánycsaládokat. Ennek okai között a cigányok identitástudata is jelen van, a zabolai cigányság magyar cigánynak vallja magát.

Ettől eltérő vélemény is megfogalmazódik a filmben, itt mintegy összefoglalását találjuk a cigányokkal szembeni előítéleteknek.

A film szerkezete interjúrészek sorozatára épül, és a vélemények ütköztetésével igyekszik árnyalt képet adni a három etnikum együttélésének sajátosságairól.

A dolgozatot egy írásos melléklet egészíti ki, melyben a kutatás során rögzített „kemény” adatokat mutatom be.

Témavezetők: Gulyás Gyula művésztanár, dr. Kotics József egyetemi docens

KOVÁCS ÁGNES

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest

AZ „EZERARCÚ” INDIÁN – BONYODALMAK EGY DEFINÍCIÓ KÖRÜL

1493-as levelében Kolumbusz Kristóf elsőként közöl részletes leírást egy népről, melyet los Indios-nak nevezett el. A következő évszázadokban az indián kifejezés a világ minden részén ismertté vált, az indián a westernfilmek nélkülözhetetlen kelléke, az európai filozófia nemes vadembere, az amerikai szövetségi hivatalok örökös fejfájást okozó problémája, az amerikai kulturális antropológusok kedvelt kutatási terepe. Az 1960-as évek változásai, a gyarmatbirodalmak felbomlása, a polgárjogi mozgalmak újradefiniálták az egykori „kolonizáltak” társadalmi és politikai helyzetét, új jelentésekkel bővült az indián fogalma is.

Dolgozatomban az indián fogalmának mai jelentését szeretném meghatározni, mit jelent az euroamerikai világ számára, és hogyan határozzák meg a mai indiánok. A mai indiánkép megértéséhez az indián-fehér kapcsolatok történetéből szeretnék kiindulni: hogyan befolyásolta az európai kultúra, világnézet, politikai és gazdasági célok az indiánok kulturális másságának észlelését, feldolgozását a történelem folyamán; s hogyan alakultak ki a legfontosabb, ma is megtalálható sztereotípiák, a „mi és ők” szemlélet.

Az észak-amerikai őslakosság indián-definíciója tartalmában és formai megnyilvánulásaiban is élesen eltér az euroamerikai sztereotípiáktól. A törzsi társadalmak önmeghatározásai azonban az indián-fehér kapcsolatok története során jelentős változásokon mentek keresztül, a 20. századra pedig egy új kérdésben koncentráltak: hogyan lehet indiánként létezni a domináns fehér-amerikai világban.

Az indián fogalom meghatározásának problémáit elsősorban kulturális antropológiai szempontból, az antropológia fogalmainak felhasználásával szeretném megközelíteni, ugyanakkor ez a probléma fontos politikai, jogi, sőt gazdasági és etikai vonatkozásokkal is rendelkezik, melyek nem választhatóak szét egymástól.

Témavezető: dr. Borsányi László egyetemi docens

KOVÁCS KATALIN

Miskolci Egyetem, Miskolc

MAGYAR VILÁG BRAZÍLIÁBAN

A múlt század 90-es éveiben több mint kétszázan vándoroltak ki Veszprém megyéből Brazíliába, és telepedtek le a déli Santa Catarina állambeli Jaraguá do Sulban. Három esztendeje, pontosabban 1995 áprilisában a város kulturális titkárának kezdeményezésére többen összefogtak, hogy „ismerkedjenek” a magyar kultúrával. E mozgalom nyomában jártam – egy dr. Boglár Lajos vezetésével induló expedíció keretei között – 1997 júliusában és augusztusában Brazíliában. Előljáróban megjegyzem, hogy jelen dolgozatom nem kíván a brazíliai magyar emigrációval általában foglalkozni, csak az említett eset antropológiai megközelítését szeretné megkísérelni. A kutatás célja volt, hogy feltárja és dokumentálja a kulturális „örökségnek” tekintett jelenségcsoportok továbbélését vagy újjáéledését, olyan társadalmi helyzetben, amelyben az etnikai identitáskeresés és az össznemzeti integráció nem egymást kizáró, hanem kiegészítő tendenciák. Erre pedig kiváló terepnek bizonyult Brazília, az évszázadok óta kialakult „félvérország”. Az összehasonlítás alapjául egyrészt a hódító-kolonizáló portugál „örökség” survival jelenségei, másrészt több Magyarországról kivándorolt család elbrazilosodott leszármazottainak napjainkban is megfigyelhető revival akciója – hogy felelevenítsék őseik kultúráját – jelentette. TDK dolgozatom a fent említett antropológiai terepmunkán alapul, annak leírása mellett igyekszik a dél-brazíliai magyarság mitikus identitáskeresésnek az okait, előzményeit, jeles cselekményeit nyomon követni, majd az ezekből levonható következtetéseket megtenni. Támaszkodik eközben különféle kulturális és vizuális antropológiai eszköztárakra, így filmfelvételekre, mélyinterjúkra, a mentális régészetre és a hagyományos irattári munkára. A dolgozat bőséges mellékletanyagot tartalmaz, igyekszik ezzel időben és térben elhelyezni, folyamatában megmutatni a brazíliai magyarok azonosság-tudatának kialakulását, főbb lépcsőfokait.

Témavezető: dr. Boglár Lajos egyetemi docens

MIHÁLYFI MÁRTA

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

KATALÁN „MELEG” SZERVEZETEK STRATÉGIÁI

A dolgozat egy hat hónapos terepmunkám alapul, melynek fő helyszíne a Front d'Alliberament Gai de Catalunya – Katalán Meleg Felszabadítási Front, a legradikálisabb barcelonai meleg aktivista csoport. A barcelonai terepmunkát még további csoportok – Collectivo Gay, Casal Lambda, Coordinadora Gay y Lesbiana – tagjaival történő beszélgetéseket is magában foglal. A terepmunka másik helyszíne a Barcelonától 30 km-re fekvő Sitges falu, az európai meleg turizmus egyik legfontosabb központja.

A meleg aktivistákkal dolgozva, a „mozgalmi munká”-ba bekapcsolódva megismertem a meleg világ e szűk rétegének összetettségét, a mai barcelonai meleg mozgalomban résztvevő csoportok stratégiájának különbözőségét. A dolgozatban a barcelonai meleg mozgalomban meglevő három stratégiai modellt mutatom be, és egy konkrét példán – a sitgesi meleg tüntetés – keresztül e három alapmodellnek megfelelően a barcelonai meleg szervezetek ideológiájának és tevékenységének különbségére szeretnék rávilágítani. Megvizsgálom azt, hogy miért és hogyan alakultak ki a katalán meleg mozgalom különböző stratégiái. Mit jelent ez az „elmélet” az ideológia és a gyakorlat szintjén? Mit jelent a meleg mozgalom rétegzettsége? Tükröződnek-e, ha igen hogyan, a társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális különbségek a meleg mozgalomban? A stratégiai különbségek sarkalatos pontjai a meleg gettó, identitás, szubkultúra és a meleg „üzlet” kérdései, így a dolgozatban ezekről a problémákról részletesen szólok.

Mivel a terepmunkám hangsúlyosabb részét a Katalán Meleg Felszabadítási Front körében végeztem, így a dolgozatban kiemelkedő szerepet kap a FAGC érdekvédelmi csoport tevékenységének bemutatása (a mellékletben megtalálható a csoport részletes etnográfiai leírása), és a

barcelonai meleg mozgalomban betöltött szerepe. Megpróbálok rávilágítani arra, hogy a FAGC tevékenysége milyen jelentőségű ma a spanyol meleg szervezetek között, s mit jelentett megalakulásakor 1975-ben és napjainkban a csoport forradalmi szellemisége az ideológia és a gyakorlat szintjén.

Témavezetők: Szijártó Zsolt egyetemi adjunktus, Vargyas Gábor egyetemi docens

NÉMETH ILDIKÓ

Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen

A MULTIKULTURÁLIS NEVELÉS ÉS GYAKORLATÁNAK ELMÉLETE

Figyelnél rám egy kicsit?

...

A családom, a barátaim, a szokásaim, a dalaim, a hibáim, az erősségeim, a fájdalmaim és az örömeim nem olyanok, mint a tied. Mássá lettem.

Elfogadnál most olyannak, amilyen vagyok?

S vajon én el foglak tudni fogadni **téged**, ha találkozunk – itt, a konferencián, zötyögve a villamoson, **bort** iszogatva egy „vendéglátóipari egység”-ben; egy Balaton-parti ABC-ben, amikor kiszolgáljak mint vevőt; Amerikában, az egyik bátyámnál, vagy... vagy a Holdon..?

Lehet, hogy **nagyon** sok mindenben **különbözünk** egymástól, s benned is, bennem is élnek képek az „olyanok”-kal kapcsolatban, mint én és te. Lehet, hogy egészen különböző **kultúrákban** nőttünk fel.

Lehet, ha a **lelkünket** adnánk szerepek helyett, fel tudnánk oldódni egymásban, de lehet, hogy az előítéleteink nem engedik majd, hogy közel kerüljünk egymáshoz.

Van értelme ennek?

Vajon miért alakulnak ki ezek az **előítéletek**, miért élnek bennünk **képek**, s vajon miért akarjuk betuszkolni egymást olyan keretekbe, amelyekből – a másokban – nem, vagy csak nagyon nehezen van kilépés?

S vajon hogyan formálódnak a kapcsolatok, ha többen, sokan vagyunk együtt; hogyan jelentkezik mindez **társadalmi szinten**?

Vajon mi a „jó”, hogyan gondolkozzam rólad, a „másról”? S hogyan lenne jó szólniuk rólad a barátaidnak, szüleidnek, tanáraidnak; (**hogy**

ugasson a kutyád” (rólad)...), hogy téged vegyelek észre, ne csak a mázadat?

És hogyan szóljak majd én – tanítónéniként, tanárként – a **te gyerekeidnek**, hogy meg tudják érteni a „más-világokat” (is), amikor rányílik szemük azokra?

Lenne kedved egy közös **kalandozáshoz**? Talán találunk választ a kérdésekre.

Témavezető: dr. Csorba Péter főiskolai docens

PAPP RICHÁRD

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest

AZ IDŐ A ZSIDÓ KULTÚRÁBAN, EGY BUDAPESTI ZSIDÓ KÖZÖSSÉG ÉLETÉNEK TÜKRÉBEN

A kutatás célja bemutatni a zsidó kultúra egy olyan láthatatlan kulturális rendszerét, mely kulturális dimenzió értelmezése révén a zsidó kultúra alapvető jel és jelentésrendszereire pillanthatunk rá. A kutatás módszere a kulturális antropológia résztvevő megfigyelésén alapuló terepmunka, és a holisztikus megközelítés. A mikroantropológiai fókusz és a vallásantropológia különböző rítuselemzési technikáinak segítségével próbálja tanulmányom a zsidó időfelfogás mélyrétegeit elemezni egy zsidó közösség életén keresztül. Az idő megélésének különböző aspektusait vizsgálom a mindennapok, az ünnepek és a személyes életsorsokról szóló narratívák, interjúk segítségével, ezek elemzéséhez társul a judaizmus történeti és etnográfiai mélyrétegeinek feldolgozása, illetve ezek a jelenre vonatkoztatott hatásának értelmezése. Kutatásom módszerének és a vizsgált közösség bemutatásának leírása után, dolgozatomban foglalkozik az időről szóló társadalomtudományi látásmódokkal, kutatási kísérletekkel, majd rátér a zsidó időfelfogás kulturális tartalmaira. Munkahipotézisként, illetve kiinduló gondolatként kutatásom egy általánosabb érvényű megfogalmazást tesz az idő zsidó megélésének három (egymástól elválaszthatatlan) tartalmára. Eszerint a judaizmus világában beszélhetünk egy megismétlődő, körkörös, valamint egy folyamatos időfelfogásról, és egy olyan időritmus személyes és kollektív megéléséről, amelyet a másik két idődimenzió közös tartalmain belül kell megvizsgálnunk, s amelyet „teológiai időnek” neveztem el.

Mivel kutatásom a kulturális antropológia megközelítésmódjára épül, a fent említett tartalmaknak nem elvont kultúrfilozófiai vagy vallástörténeti feldolgozását kívánja nyújtani, hanem azok megélésére, az élő kultúrában betöltött kulturális jelentéseire fókuszál. Arra keresi a választ, hogy miként éli meg, és hogyan magyarázza ma a zsidó idő kulturális rendszerét egy budapesti zsinagóga mindennapjait megélő közösség.

Témavezetők: A. Gergely András kandidátus, Rékai Miklós főmuzeológus

PATAKY ANNAMÁRIA

Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár

KISKANIZSA MUNKAMORÁLJA

Eszébe jutott-e valakinek, hogy elgondolkozzon azon, mit jelent a szó: SÁSKA.

Új Magyar Lexikon:

1. Acrididae: az egyeneszárnyúak (Orthoptera) rendjének ugró egyenesszárnyúak (Saltatoria) alrendjébe tartozó, fejlett ugrólábú, ciripelő szervű rovar.

2. Veszprém megyében, a Tapolcai járásban 1960-ban 510 lelket számláló őstelepülés volt.

Vajon ényit jelent csak?

Nem.

A SÁSKA kifejezés egy Dél-Zalában élő népcsoport egy településhez köthető kisebb csoportja. Nagykanizsa harmadik kerületében, Kiskanizsán élnek.

Milyen szokásokkal rendelkeznek?

Milyen volt az életstílusuk, értékrendjük?

Honnan kapták a „Sáska” gúnynevet?

Hogy él ez a kifejezés ma a köztudatban?

Ezekre a kérdésekre kerestem a választ. A dolgozatomban kifejtettek hitelességét adatközlők megkérdezésével igyekszem alátámasztani. Adatközlőim mondanivalóját hangkazettán is megőriztem, hogy bemutathassam jóízű beszédstílusukat.

Mivel magam is „Sáska” vagyok, fényképekkel is rendelkezem, így szeretném bemutatni a helybeliek népviseletét, életük fordulópontjait.

Témavezető: Dr. Takács Éva tanszékvezető főiskolai docens

PÁZMÁNDI ÉVA

Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár

AZ ARABOK VILÁGA

Azt sokan tudják az arabokról, hogy naponta ötször imádkoznak, nem ehetnek disznóhúst, asszonyaik „elfüggönyözve” járnak, egyik ünnepük a ramadan, s még néhány közismert dolgot.

Vajon arról hallottak-e már, hogy kedvenc ételük a kuszkus, vagy az el ful? Hogy arrafelé a férfiak járnak vásárolni? S a csirke levágásakor annak vére Mekka felé kell hogy kifolyjon?

Ezek részleteit és még sok más érdekességet tudhatnak meg, ha belelapoznak a dolgozatomba, amelyben a ma élő arabokat szeretném bemutatni. Azokat, akik a 20. század végén is ragaszkodnak a tradícióikhoz, s azokat, akik már „európaiasabb” felfogással rendelkeznek.

Az információkat élő személyektől gyűjtöttem. Rác Balázstól, aki éveket töltött arab környezetben, ahol átélhette és megismerhette ennek a népnek a mindennapjait és az ünnepeit egyaránt. Ezért kértem meg, meséljen erről az életéről, arabiai élményeiről. A dolgozat alapvetően a vele készült interjúra épül.

Dolgozatomban szót ejtek a földrajzi jellemzőkről, a társadalomról és a vallásukról, hiszen ez utóbbi meghatározza az életmódjukat, gondolkodásukat. Az így megismert tényeket vetem össze Rami és Rajai Namas viselkedésével, megnyilvánulásaival, akik Tripoliból érkeztek látogatóba a Rác családnál, s ott sikerült megismerkednünk. Bevallom, sokszor megleptek a furcsa viselkedésükkel.

A saját tapasztalatomból szerzett érdekességeket szeretném megosztani mindenkivel, aki elolvassa az írásomat, meghallgatja az előadásomat. Video, hanganyag és fotók segítenek abban, hogy Önök is átéljék azt a hangulatot, amelyet az interjú készítése közben és arab vendégeink látogatásakor éreztem.

És ígérem, még az el ful receptjét is elárulom!

Témavezető: dr. Takács Éva tanszékvezető főiskolai docens

PRISKIN GYULA

József Attila Tudományegyetem, Szeged

THE MAGI FROM SAAB

SCIENCE AS MYTH IN A RECENT ADVERTISEMENT

The myth – or, in postmodern parlance, the grand narrative – that science coincides with the trajectory of human development has lost its universal validity under contemporary conditions. Science is now one of the language games, one type of discourse, with which certain groups of people can communicate with each other. Scientific discourse, based on rational thought, accumulated enormous prestige in the 19th, and in the early half of the 20th century. This prestige can no longer be maintained or created by appealing only to rationality in today's aestheticized world, which is rife with signification. This notion particularly applies to the discourse of advertising, as it puts great emphasis on non-rationality. Through the example of a recent printed advertisement, and through the analysis of the pictorial and textual elements of this advertisement's discourse, the paper investigates the process by which the myth of science – and the myth of its pragmatic twin brother, that of technology – can be reinstated and legitimized once again. Science is presented in the context of another grand narrative, as part of the story of the New Testament, as part of *the* text of Western civilization: the engineers are the Magi, the diagram signifying knowledge is the star in the east, the car is the assortment of gifts, the consumer is the newborn Jesus. In the story created by the ad, and then, through the act of buying the car (thus equating his identity with the car), the consumer-Jesus can re-enact the biblical story of salvation, and can uplift his life onto a higher, spiritual plane. In this way the whole advertisement is transformed into a modern iconostasis. The texts whose function is apparently to give information are in fact spells with magic power, or equivalents of the Gospel. Though these devices temporarily, within the limits of the advertisement, do reinstate the myth of science as the unquestionable benefactor of humanity, and without

doubt, of individuals, they cannot repress the interpretation also suggested by the advertisement: science today, having lost its grand narrative status, may be no more than a mere pragmatic means to bring producers and consumers together.

Supervisor: Vajda Zoltán assistant lecturer

SÁRKÁNY ANDREA

Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, Szombathely

A TRANSZVESZTITA SZUBKULTÚRA MAGYARORSZÁGON

„A harmadik nem ereje és bátorsága szörnyű volt s gondolkozásuk nagyratörő”, megpróbáltak felmenni az égbe és rátámadni az istenekre. Ők felbőszültek ezen, és megfélezték őket, így „csupán külső jel szerint egész ember mindegyikünk, mert ketté vagyunk vágva, mint a félszegűszó halak.”

Korunk emberében talán fel sem vetődik, kik is valójában azok az egykoron *androgün*nek nevezett lények, akik mindkét nem sajátosságait lényegükben hordozzák. Dolgozatom a transzvesztitizmus különös jelenségének genetikai, biológiai, fejlődéslélektani indítékait vizsgálja, valamint társadalmi vetületeit írja le a kultúranropológia tudományának eszközeivel és módszereivel. Fontos fejezeteket szentel a nemiség kérdéskörének (a témával foglalkozó tudományok meghatározásainak), valamint a nemi hovatartozás speciális eseteinek, így a homoszexualitásnak is (a vizsgált személyek ugyanis kizárólag a saját nemükbéliekhez vonzódnak). Beszél a mindenkori társadalmak és kultúrák, vallások viszonyulásairól, továbbá a speciálisan magyar ezredvégi társadalom velük kapcsolatos érzéseiről: félelemről, intoleranciáról (olykor gyűlöletről), valamint ezek gyökereiről. Sajátos eltéréseket mutat ezen vélemények hagyománytisztelet mértéke szerinti és értékrendbeli megoszlása, de nagyban függ egyéb, a teljes társadalom szintjén ható erők mozgásaitól is.

A dolgozat legtetemesebb részét azonban maga a szubkultúra (filmen rögzített interjúk és megfigyelések utáni) elemzése teszi ki, mely során részben saját intuícióimra, részben a tudomány hivatott művelői által lefektetett kódszótárra hagyatkoztam, és melynek segítségével a dolgozat alapkérdése – miszerint nevezhető-e szubkultúrának e társadalmi jelenség – bizonyítást nyert.

Témavezetők: dr. Szabó Gábor főiskolai adjunktus, Kapitány Ágnes tudományos főmunkatárs, Kapitány Gábor tudományos főmunkatárs, MTA Szociológiai Intézet

SOMLYÓDY NÓRA – SOMOGYI LÁSZLÓ

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

SZOCIOKULTURÁLIS FESZÜLTSEGEK A KOLOZSVÁRI ÁLLAMI MAGYAR SZÍNHÁZBAN

Dolgozatunk a Kolozsvári Állami Magyar Színházban 1997 őszén folytatott terepmunka eredményeit foglalja össze. A elemzés egyaránt foglalkozik a migráció problémáinak értelmiségi környezetre jellemző sajátosságaival, valamint a nemzeti identitás problémáival, amelyeket elsősorban a kulturális antropológia eszközeinek segítségével dolgoz fel.

Fontosabb kérdéskörök: a színház szerepvállalása a kisebbségi kulturális környezetben; e szerep módosulásai a romániai politikai, társadalmi változások következményeként; a hagyományos – a nemzeti kultúra és identitás megőrzésére vállalkozó – értelmiségi stratégiák, és a színjátszás korszerű, elsősorban a színházi szakma művészi szempontjai szerint történő átalakítása közötti konfliktusok értelmezése.

A kutatás vizsgálja a kolozsvári társulat nyugat-európai, illetve magyarországi vendégjátékainak tapasztalatait, valamint azoknak a társulat tagjai által való értelmezéseit. A dolgozat a Magyarországra települt kolozsvári színművészek szakmai és személyes identitástudatának vizsgálatával egészül ki.

Témavezető: Havasréti József tudományos munkatárs

TÁBORI ZSUZSANNA

Jászberényi Tanítóképző Főiskola, Jászberény

HAGYOMÁNYOS KULTÚRA EGY JÁSZ TELEPÜLÉSEN

(Jászfákóhalma jövőképe 1998-ban)

Dolgozatom kutatási iránya a Jászság közepén elhelyezkedő Jászfákóhalma kulturális életének empirikus vizsgálata. Előzetes tapasztalataim alapján azzal a feltevessel éltem, hogy a község életében 1989 óta jelentős változások mentek végbe. A helyi lakosság nagy része eltávolodik a közélettől, kevesen képviseltetik magukat a kulturális rendezvényeken. A politikai közéletet közömbösség is jellemzi. A község lakosságának anyagi körülményeiben nagyfokú differenciálódás indult meg. A lakosság közérzete és hangulata fokozatosan romlik.

Kutatásom folyamán arra kerestem a választ, hogy a község jelene, a lakosság életmódja, viselkedése mennyiben tér el a korábbi néprajzi-szociológiai leírásokban rögzített állapotoktól.

A mindennapi élet jelenségeit vizsgáltam, az empirikus kutatás mellett felhasználtam a Jászsággal és a Jászfákóhalmával foglalkozó monográfiákat és különböző társadalomkutatási tanulmányokat. Kutatásom eredményének tartom, hogy primér adatokat gyűjtve egyfajta leírást adhattam egy jász község életéről. Arra a megállapításra jutottam, hogy az életmód és a jász öntudat folyamatos és dinamikus átalakuláson megy keresztül. Szükség van olyan további jelenfeltárássra, amely a község jövőjének biztosításához kitorési pontok, gazdasági és kulturális alternatívák tervezéséhez nyújthatna segítséget.

Témavezető: Antal György főiskolai adjunktus

VAJDA MARGIT

Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár

EGYÜTTÉLÉS EGY IDEGEN ORSZÁGBAN

A 2000. évhez közeledve időszerű a visszatekintés. Honnan jöttünk, hol tartunk most, és milyen lesz a jövőnk. Nekünk, a magyar népnek. Nemcsak azoknak, akik Magyarországon élünk, hanem a világ összes magyarjának. Hiszen manapság alig van olyan család, amelynek ne élne külföldre szakadt rokona, barátja.

Dolgozatomban azt taglalom, hogy ők hogyan és miért kerültek oda, ahol most élnek, dolgoznak, szenvednek, örülnek. Két csoportot különböztetek meg. Az egyik azoké, akik önként vállalták azt, hogy mindent előlről kezdenek legtöbbször barátok, ismerősök, minden segítség nélkül – idegenként egy másik országban. Kezdetben csendben próbáltak beilleszkedni, bontogatták szárnyaikat, aztán sokan egyre nagyobb sikereket értek el. Köztudott, a magyar kitaró, s a jég hátán is megél. Ma már joggal vagyunk büszkéek, hogy Pierre Székely, Juan Gyenes, Victor Vasarely, Elisabeth Speter, vagy említhetném Szentgyörgyi Albert, Teller Ede nevét is, Magyarországon látták meg a napvilágot. De gondolhatunk például Györkös Sándor professzorra, aki a Kanári-szigetek „gyógyító lovagja”, vagy dr. Ruzsik Vilmosra, aki a franciaországi Magyar Katolikus Misszió főlelkésze.

A másik csoport tagjai, akikről a dolgozatomban megemlékezem politikai események következtében váltak más ország állampolgáraivá. Ez konkrét időponthoz is köthető: például 1920-hoz. Igen, a trianoni diktátum következtében több ezer embernek változtak meg az életkörülményei, sorsa, hazája. Ha a törvény adatokat módosíthatott is, az érzést az öntudatról, a hovatartozásról, a hazaszeretetről vajon sikerült-e megváltoztatnia? Valószínűleg nem. A határokon túl élő magyarok mindig a hatalom korlátjaiba ütköztek, ha a magyarságuk szóba került. A parázs azonban mégsem aludt ki a szívekben. Az elmúlt időszakban a szikra csak egyre tovább izzott. A folyamat most már valószínűleg nem áll le, de a hazai magyarságnak is segítenie kell fenntartásában, az egymáshoz való közeledésben.

Témavezető: dr. Takács Éva tanszékvezető főiskolai docens

ZANA ÁGNES

Miskolci Egyetem, Miskolc

VEGYES HÁZASSÁGOK VIZSGÁLATA A KEVERT ETNIKUMÚ TEKÉN

A Beszterce-Naszód megyei Tekén (Teaca, Tekendorf) 1996 óta folynak interetnikus kapcsolatokkal foglalkozó vizsgálatok. A kutatás célja az etnikumok együttélése során, a vegyes házasságokban kialakuló konfliktushelyzetek vizsgálata. Ésszerűnek tűnt az etnikumok közötti konfliktusok okait a társadalom legkisebb egységén, a családon belül megfigyelni. Ezt a résztvevő megfigyelésen alapuló kutatást megelőzte a tekei egyházi anyakönyvek feldolgozása. Próbáltunk képet kapni a vallási, illetve etnikai exogámia időben változó mértékéről. A helység etnikai viszonyai robbanásszerűen a II. világháború után változtak meg. Az ekkor kitelepített, és a Ceaucescu rezsim idején Németországba kitelepedett szászok által üresen maradt falvakat feltöltötte a románság és a cigányság. Tekén a magyar, román és cigány lakosság a mai napig őrzi a szász gazdálkodás és mentalitás nyomait, szimbólumokban adoptált értékeit. A Tekén és környékén élő szórványmagyarság a II. világháború alatti rövid időszakot kivéve nem volt monopolhelyzetben. A szász dominanciájú időkben a magyar–német lakosság aránya hasonló volt a mostani magyar–román arányhoz. A szász–magyar vegyes házasságok kérdésében megoszlanak a vélemények. Egyesek szerint sosem volt probléma a szász–magyar vegyes házasság, míg mások szerint nem szívesen keveredtek. Az eltérő vélemények is mutatják, hogy a magyar családok nagy része érdekelt a kérdésben. Mindenesetre tény, hogy a mára Tékében maradt csekély számú szász vegyes házasságban él. Tekén jelentős többségben köttetnek vegyes házasságok, ami a fogyó magyarság számára igen aggasztó jel. Bár az emberek úgy tartják, hogy a vegyes házasságok majdnem mind válással végződnek, úgy láttuk, hogy az esetek többségében meg tudják oldani a családon belüli konfliktusokat. A tekei magyarságban határozott kép él a vegyes házasságról, és a lehetséges kon-

fliktusokról. Az emberek átélik a román, mint ahogy azelőtt a szász dominancia hatását. Érzékelik, hogy egyre több a vegyes házasság, amit a magyarság asszimilálódásának jeleként értelmeznek, de koránt sincs konszenzuson alapuló kisebbségi magatartás a jelenséggel szemben. Ezt a tévesztést a magyar emberek úgy élik meg, hogy rávetítik a mindennapi kapcsolatokra. Ezért lehet, hogy a vegyes házasságot a legtöbben mint eleve kudarcra ítélt próbálkozást élik meg. A felhozott indokok szerint a konfliktust a más etnikumú partnerről kialakított általános sztereotípiák szerinti viselkedésminták okozzák. Az adatközlők sok esetben a szülők ellenségeskedését nevezték meg a vegyes házasságok első számú konfliktusforrásául. Az adatokból leszűrhetjük azt a következtetést, hogy mind a települési, mind a vallási exogámia Tekén jellemző és nagyszámú volt. Mindegyik egyházhoz tartozó feleknél egyaránt előfordult. Kitűnik, hogy etnikailag eltérő a házasságkötések mintája. A feldolgozott anyag alátámasztja a bevezetőben felvetett hipotézist, miszerint a magyarok más etnikummal kötött házassága nagyon gyakori. A feltételezésekkel ellentétben ez a helyzet nem a II. világháború óta alakult ki, hanem már a XVIII. században is bevett szokás volt. A magyar házasságkötésekben számított, hogy melyik etnikum milyen társadalmi helyzetben van, aminek gazdasági és politikai okai, vonzatai voltak ésvannak.

Témavezető: Illyés Zoltán egyetemi tanársegéd

MENEDZSMENT – TANULMÁNYOK I.

GERGÁLY KRISZTINA

Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár

A JELENKORI MAGYAR REKLÁMPIAC ÁLLAPOTA A HVG 1997-ES SZÁMAIBAN MEGJELENT HIRDETÉSEK ALAPJÁN

A dolgozat célja, hogy sokoldalúan (nem a szokványos definíciók szintjén) vizsgálja a sajtóban (pontosabban a *Heti Világgazdaság* című folyóiratban) megjelent reklámokat, hirdetések. Ennek megfelelően hármas tagolódású: az első fejezet a sajtóreklámok múltját, jelenét, lehetséges jövőjét, s mindezek jelentőségét taglalja mai világunkban. Cél: a reklám fogalmát teljes mértékben lefedő meghatározás. Ez a fejezet vállalkozik a (dolgozat írásakor még teljesen friss) reklámetikai kódex és a reklámtörvény összevetésére. A második rész a *HVG*-t mutatja be, a személyes találkozások (az újságírókkal, értékesítési igazgatóval) során szerzett ismeretek, a *Heti VG* Posta olvasói rovat véleményein, illetve a közvélemény-kutató cégek által gyűjtött információkon keresztül.

A különféle diagrammok elemzése megvilágítja, hogy kik (milyen életkorú, nemű, foglalkozású, nettó jövedelmű emberek) alkotják a *HVG* olvasótáborát, milyen olvasói szokásaik vannak, és mi a véleményük a lapról (milyen témák érdeklik őket, hol helyezik el a *HVG*-t a sajtótermékek piacán). Képet kapunk arról is, hogy az elemzett lap mekkora szeletet hasít ki a képzeletbeli reklámtortából. Az utolsó fejezet a *HVG*-ben megjelenő reklámok analizálását vállalja. Ehhez a reklámok fajtáit (fekete-fehér, blokk, szövegoldali, illetve színes) tisztázza. A főhangsúlyt a színes reklámokra helyeztem, melyek elemzése nyelvi (az igék, a jelzők szerepe, az idő és a pénz relációjának megjelenése, a kérdő, illetve felszólító mondatok manipulatív hatása) és képi (csoportosítás a reklám üzenete alapján, mi várható el egy jó képtől, mikor ellenjavallt a kép használata stb.) szempontok alapján történik. Végül a reklámok hatásmechanizmusa kerül terítékre (hogyan próbálnak áttörni az ún. kommu-

nikációs zajon az egyes reklámügynökségek, illetve mi a jelentősége az ismétléseknek a reklámokban). A téma kibontása változatos módszerekkel történik: diagramm elemzés, közvéleménykutatások kiértékelése, egyéni, személyes – reklám témakörben folytatott – beszélgetés elemzése, témához kapcsolódó rádió és televízió műsorok taglalása. A mellékletben felsorakoztatott illusztrációk, ábrák, fotómásolatok a „képes beszéd” műfaját jelenítik meg.

Témavezető: Tolnai Mária főiskolai docens

KAJÁRI ANNA

Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Eger

REUTERS – AZ INFORMÁCIÓ ÜZLETE

HA

- kíváncsi a vetélytársáról szóló legfrissebb hírekre,
- vállalati háttéradatakra van szüksége 10 évre visszamenőleg,
- munkájához elengedhetetlenek a megbízható gazdasági előrejelzések,
Ne keresgéljen tovább!

A **Reuters Business Briefing** pillanatok alatt válaszol minden kérdésére...

Az információ fontosságát és sajátos jellegét összefoglalóan az Arrowtól származó idézetek igazolják: „ az információ nem csupán kívánatos és megszerzendő jószág, de bizonyos fokig ugyanolyan áru, mint a többi, amelynek piacát tanulmányozzuk.” „Az információ azért kismértékű, mert egy egyén sohasem veszítheti el azáltal, hogy átadja.”

A különféle forrásokból származó információnak gyorsnak, pontosnak, megbízhatónak kell lennie. Összegyűjtése, feldolgozása és továbbítása az információszolgáltató hírügynökségek feladata.

Dolgozatomban azt vizsgálom, hogyan tesz eleget ezeknek az elvárásoknak a Reuters Hírügynökség. Milyen a vállalat szerveződése, hogyan működik, hogyan került nemzetközi piacvezető pozíciójába?

Neve hallatán főként hírek és képek jutnak a legtöbb ember eszébe. A Reuters azonban nem csupán egy nemzetközi hírügynökség. Kevesen tudják, de bevételeinek nagy része nem a hírközlő szervezetek szolgáltatott anyagokból származik. A Reuters gazdasági információs termékekkel látja el szinte az egész üzleti világot. Nemzetközi hálózatuk közvetlen összeköttetésben áll 292 tőzsdével, ezenkívül majdnem 5 000 partnerük (bankok, brokerházak, állami hivatalok) nyújt folyamatos tájékoztatást a gazdasági élet minden területéről. Ezek az adatok létfontosságúak rengeteg ember számára, akik nemcsak figyelemmel követhetik a piac alakulását a nemzet-

közi hálózaton keresztül, de kereskedhetnek is a Reuters tranzakciós termékeinek segítségével.

Kitérek arra a fontos, figyelmen kívül nem hagyható dologra is, hogyan képes egy ilyen vállalat megőrizni a függetlenségét. Ez azért izgalmas kérdés, mert köztudott, hogy az információ érték, ára van, sőt még tovább fokozva: az információ hatalom.

Témavezetők: dr. Kádek István tanszékvezető főiskolai docens, Hollóné dr. Kacsó Erzsébet főiskolai docens

LAKATOS LÁSZLÓ

Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest

A MOL RT. SZEREPE A BÉREN KÍVÜLI JUTTATÁSOK REFORMJÁBAN

Napjainkban mindinkább előtérbe kerül a Humán Erőforrás Menedzsment tudománya, bár jelentősége ma is heves viták kiváltója. Dolgozatom témája a humán erőforrás menedzsment egyik speciális szakterülete: a béren kívüli juttatások rendszere. A Kafetéria-rendszer (Cafeteria) a béren kívüli juttatásokat egységes rendszerbe foglalja, és Nyugat-Európában mindinkább használttá válik. Magyarországon először a MOL Rt.-nél valósították meg ezt a rendszert, ami a társaságnál a VBK (Választható Béren Kívüli Juttatások) nevet kapta.

A dolgozat két fejezetből áll. Az első fejezetben a humán erőforrás menedzsment helyét mutatom be a menedzsment tudományok között, ezen belül a motiváció témakörét és a Kafetéria-rendszert ismertetem. A második fejezet a MOL Rt. történetét és mai helyzetét, humánpolitikai célkitűzéseit és a bevezetett VBK-rendszert ismerteti. Fontos megemlíteni a változásokat, melyekre szükség van a hatékony működés érdekében.

Lehetőségem nyílt nyári gyakorlat keretében egy jól működő szervezet egységes humán-rendszerét megismernem és tanulmányoznom, ezen belül a VBK-rendszert vizsgálnom. A VBK-rendszer jelentősége nem csak újszerűségében rejlik. Fontos megemlíteni hatékonyságát, valamint azt a tényt, hogy bevezetése nem épülhet mechanizmusokra, azonban egy jól működő szervezetben mindenképpen javasolt.

A VBK-rendszert 1997-ben vezették be, majd 1998-ban módosították. A választás lehetősége mellett (amely minden dolgozóra egyaránt vonatkozik, és azonos keretösszeg erejéig történik) nagyon fontos a változtatás lehetősége, hiszen ez a működéshez szükséges rugalmasság alapfeltétele. Dolgozatom nem korlátozódik a rendszer történelmének figyelemmel követésére, számos fejlesztési lehetőséget megemlítek, és hasznos tanácsokkal szolgálok mindazok számára, akik egy hasonló rendszer kialakításán fáradoznak.

Témavezetők: dr. Gyökér Irén egyetemi docens, Vajda Róbert MOL Rt. Humánpolitikai Főosztály főosztályvezető-helyettes

ORSY BALÁZS

Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest

A VILLAMOS ENERGIA MINT SZOLGÁLTATÁS MARKETING SZEMLÉLETTEL

A villamosenergiát a 80-as években a fogyasztók a szociális jólét egyik elemének tekintették, és tökéletesen természetesnek vették, hogy a megfelelő műszaki jellemzőkkel a nap minden órájában rendelkezésre áll. A rendszerváltás legjelentősebb következménye az energiaárak emelkedése volt. A villamosenergia a piac résztvevői által meghatározott szolgáltatássá vált, és a jelentősen megdrágult energia új közgazdasági környezetbe helyezte az energiafogyasztókat, akiknek alkalmazkodniuk kellett ehhez az új körülményhez.

Dolgozatomban elemzem a villamos energia mint szolgáltatás minőségi összetevőit, és megmutatom, hogy egy szolgáltatónak mennyire értékes az az információ, hogy tevékenységéről és törekvéseiről mennyire sikerül fogyasztóit informálnia, illetve milyen kép alakul ki róla. A lakossági elégedettségi szintet vizsgálom, és elsősorban nem a számszerű adatokra, hanem inkább a tendenciákra, a számok mögött megbúvó jelenségekre fogok rámutatni.

Bár a fogyasztók a villamos energiát más szolgáltatásokhoz képest drágának találják, megmutatom, hogy egy átlagos háztartásban a különböző tevékenységek elfogadható áron elvégezhetőek, és annak ellenére, hogy a fogyasztók jövedelmükből jelentős összeget fizetnek ki a villanyszámlára, mégis, összehasonlítva néhány nem alapvető, de mindenki által jól ismert termék árával, a villamos energia felhasználásával igénybe vehető szolgáltatások és az ár egymással összhangban vannak.

Fel fogom oldani azt a látszólagos „ellenérdekeltséget”, ami a szolgáltató és a fogyasztó között van, hiszen a fogyasztó takarékoskodni szeretne, a szolgáltatónak viszont az az érdeke, hogy minél több „kilo-

wattórát” adjon el. Majd bemutatom, mennyire fontos, hogy a szolgáltató oldaláról a háztartásokat ösztönözni és segíteni kell az energiatakarékos életmód elsajátítására.

A teljesség igénye nélkül felsorolom azokat a kommunikációs csatornákat és motivációs lehetőségeket, amelyek segítségével a szolgáltatók a fogyasztóknak bemutatathatják tevékenységi körüket, tájékoztatást adhatnak az energiatakarékos életmód előnyeiről, és az energiaracionalizálást elősegítő programokról.

Összességében szeretném megmutatni azt, hogy a villamos energia mint szolgáltatás a mindennapi élet számára már nélkülözhetetlen, és hogy mennyire fontos az a szemléletváltás, amit a fogyasztónak a privatizációt követően magáévá kellett tennie.

Témavezető: dr. Tóth Judit egyetemi adjunktus

PINCZÉS BALÁZS

Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár

SZÉKESFEHÉRVÁR – EGY VÁROS AZ INNOVÁCIÓ ÚTJÁN

Székesfehérvár a rendszerváltás óta eltelt időszakban, a gazdaságfejlesztés területén elért eredményei alapján kiemelkedő teljesítményű, országos és nemzetközi szinten is. A helyzet amiatt jelentős, hogy a település ezeréves története során már többször bizonyította: válságos helyzetekből is képes talpra állni. A városban a második világháború után lendületes szocialista iparosítás ment végbe. Lakónépessége – a térségben és az országon belüli munkaerő-vándorlás következtében – erőteljes növekedésnek indult. A feldolgozóipar (elektronika, járműgyártás, alumínium-feldolgozás stb.) országos központjává vált. A nyolcvanas évek végén úgy tűnt, hogy a KGST-piacok összeomlása maga alá temeti a várost. Több tízezer fős munkanélküliséggel kellett megküzdenie Székesfehérvárnak, gyárkapuin kívül és belül egyaránt. A gyárkapukon belüli munkanélküliség miatt a város nem (vagy csak kevés) állami támogatást kapott a válsághelyzet megoldására. Mindezek ellenére a település és térsége pár éven belül a világ tíz legdinamikusabban fejlődő térségei közé küzdötte fel magát, és azóta a magyar gazdasági megújulás sikervárosaként említik. Az okok amelyek kivezették Fehérvárt a válságból – a városvezetés gyors reagálása a problémák kezelésére, a válságmenedzselés eszközeivel való tudatos gazdálkodás – eredményre vezetett. A gazdaságfejlesztés elemei közül az ipari struktúraváltás formáit és az adópolitikában rejlő lehetőségeket kihasználva, az önkormányzat munkahelyeket teremtett. A munkanélküliség nagy része ezzel megoldódott. Azonban a letelepült multinacionális vállalatoknak – a nemzetközi szinten olcsó munkabérek miatt – főleg a betanított jellegű munkák elvégzésére volt szükségük alkalmazottakra. A város vezetése a mennyiségi munkahelyteremtés időszakát lezárta, és mára a város minőségi fejlesztését tűzte

ki céljául. Lassan lejár a nagybefektetőknek nyújtott adókedvezmények időtartama, és az önkormányzat bevételeinek növekedése nagyobb méretű városfejlesztést tesz lehetővé. A város jelentős fejlődésének alapja: a jó térségi elhelyezkedés, a humán erőforrások hatékony kihasználása és a gyors reagálási készség. A városra néhány évszázad múltán újra komoly társadalom-, gazdaság-, térségszervező szerep vár.

Témavezető: Bertalan Péter főiskolai adjunktus

SZABÓ ALIDA

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

NŐI ÉS FÉRFI SZEREPMEGNYILVÁNULÁSOK A REKLÁMOKBAN

Reklámokkal átszőtt világban élünk.

A reklámok képeket: élethelyzeteket, életmódokat, viselkedés- és szerepnormákat kínálnak fel a fogyasztónak azonosulás céljából. Ezek nem eshetnek távol a fogyasztó elvárásaitól, amelyek szocio-kulturális környezete által erősen meghatározottak, így rendkívül sokfélék lehetnek, nagyrészt a különböző társadalmi csoportok függvényében. A reklám ezt a követhetetlen sokszínűséget azzal oldja fel, hogy megkeresi az elképzelések legkisebb közös nevezőjét – így talál rá a sztereotípiákra, amelyek közmegegyezésen alapulnak, elterjedtek, és valamiféle általános vélekedést, illetve viszonyulást tükröznek.

A nem a sztereotipizálás ideális terepe. A közgondolkodás adott, és különböző tulajdonságokat, jellemzőket társít a férfiakhoz és a nőkhez. A reklámok többsége nagymértékben alkalmazza ezt a tipológiát, így szerepük jelentős a férfiakról és a nőkről kialakított képiük befolyásolásában.

Adódik a kérdés: milyenek ábrázolják a reklámok ma a férfiakat és a nőket, mennyiben ragaszkodnak a régi sztereotípiákhoz, és mennyiben próbálják átírni, alakítani azokat?

Dolgozatomban ennek vizsgálatával foglalkozom, száz, a televízióban napjainkban látható reklám áttekintése, elemzése alapján.

Témavezető: dr. Szekeres Melinda egyetemi docens

SZÜCS ANDRÁS

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

A FELNŐTTKÉPZÉS A PIACI SZEKTORTÓL AZ ÁLLAMI SZEKTORIG

Minőség, hatékonyság, érdekek

Egy önállóan felállított modell alapján vázolom az átmenetet a piaci szektor és az állami szektor munkahelyi, szakképzési és karrierhez kapcsolódó felnőttképzési tevékenységei között. Kísérletet tettem arra, hogy ezen modell alapján hasonlítsam össze a különféle gazdasági szervezeteket, állami, önkormányzati intézményeket képzésük hatékonysága, minősége szempontjából. Megpróbáltam bemutatni, hogy a képzés során keletkező érdekkülönbségek mennyire összeegyeztethetők, és mikor fedik egymást. A dolgozatot végigkíséri a hármas alapegység gondolata – képző, képzett, a képzési folyamat –, egésze. Munkám három tematikus egységből áll: az elméleti alapon szakirodalom, egyéni beszélgetések, vizsgálódások tapasztalatai alapján téziseket fogalmazok meg, többek között arról, hogy kevésbé hatékony-e az állami, önkormányzati irányítás alatt álló, a társadalom hosszabb távú gazdasági, szociális érdekeit szem előtt tartó képzés egy nagyvállalatnál, mely elsősorban gazdasági haszonra törekszik az emberi erőforrások minél jobb felhasználásával. A dolgozat második része egy empirikus kutatás folyamatát dolgozza fel. Kérdőíveket készítettem, melyeket a különböző egységek által végzett vagy végeztetett oktatás résztvevői, oktatói és volt hallgatói töltöttek ki. Ezek a kérdőívek alkalmasak arra, hogy az elméleti alapon vázolt kérdéseket bizonyos fenntartásokkal megválaszoljuk. Összeegyeztethetők, tehát vizsgálható az, hogy milyen a hallgatók és oktatók véleménye, illetve az, hogy miben tér el egy képzésben jelenleg résztvevő és már végzett, tehát aktív munkaerőpiaci helyzetbe került hallgató tapasztalata. Azt hiszem, hogy egy munkahelyi, szakmai, karrierhez kapcsolódó képzés eredményességét leginkább az elhelyezkedési arányok

és a munkában tanúsított teljesítmény igazolja. Végül feltételezéseimet cáfolom, illetve igazolom kutatási eredményeim által, összefoglalva a modellben szereplő egységek képzéseinek előnyeit, hátrányait. Azt hiszem, hogy az iskolarendszeren kívüli felnőttoktatás még nem ért el arra a pontra, hogy valódi permanens tanulásról beszélhessünk.

Témavezető: Kálmán Anikó tanársegéd

UZICZAY MELINDA
Széchenyi István Főiskola, Győr

A BÜRÓKOMMUNIKÁCIÓRÓL

„Az információ – hatalom.” Az ezerszer hallott közhelyet újragondolva kezdtem el az információtovábbítás technikai fejlődését végigkísérő kutatásomat, melynek során az vezérelt, hogy jobban megismerjem a szakirányomhoz kapcsolódó feladatokat és problémákat.

Kutatásomat az információáramlás történetének rövid áttekintésével kezdtem, melynek már az őskorban is nagy jelentősége volt. Az idő előrehaladtával az emberi kultúra megkívánta az információközlés egyre fejlettebb technikáját.

Ennek a jelentőségére szeretnék rámutatni munkám második részében, melyben a korszerű bürókommunikációt mutatom be. Az információhálózat fejlődésének köszönhetően napjainkban egyre több személyi számítógép kerül magánhasználatba, ami nagy segítséget nyújt az információközlés különböző területein. A kommunikáció ugrásszerű fejlődését a számítógép-hálózatok bevezetésében és elterjedésében látom, ahol az Internet alkalmazását emelem ki.

Munkám harmadik felében az összegyűjtött adatokat ahhoz a felméréshez használtam fel, ahol három különböző cég felszereltségét és működését mutatom be.

Végül, az eddig összegyűjtött ismeretek alapján szeretném leírni, hogy mindez hogyan működik egy cég életében. Ezt a Porsche Győr Autócentrum információs rendszerének felmérésén keresztül mutatom be.

Témavezető: dr. Nagy György László főiskolai docens

ZSEBE PÉTER

Államigazgatási Főiskola, Budapest

AZ ÖNKORMÁNYZATI PR HELYZETE MAGYARORSZÁGON

A tanulmány bevezetőjében rövid, lényegre törő áttekintést nyújtok a Public Relations nemzetközi és hazai kialakulásáról, ezt követően a PR fogalmát, fejlődését, valamint feladatkörét taglalom.

A tanulmány további részében az önkormányzati PR helyzetét 42 kérdésben felmérő kérdőívre adott válaszokat elemzem. (A kérdőívet elküldtem minden megyei és városi önkormányzatnak, valamint az összes Veszprém megyei települési önkormányzatnak.)

A vizsgálat nyomán próbáltam fényt deríteni arra, hogy az önkormányzatok kommunikációs feladatainak milyen szervezeti formában, hány, milyen korú és végzettségű munkatárssal tesznek eleget. Kíváncsi voltam arra is, hogy a szakemberek „dolgukat” melyik iroda munkatársaként, és mely vezetőnek alárendelve végzik. Érdeklődésem főleg a településnagyság és a kommunikációs feladatok ellátásának kapcsolatára irányult. Mindemellett figyelemre méltó megállapítások vonhatók le a szakemberek válaszai alapján kommunikációs kapcsolataik fontossági sorrendjéről, a feladatellátás szervezeti megoldásairól, és a munkaidőben történő elhelyezéséről. A továbbiakban az ezredvég modern technikájának a kommunikációban is használható eredményeit (például Internet) is mérlegelem. Az önkormányzatok nemzetközi kapcsolatai, álláspontom szerint, rengeteg kiaknázatlan lehetőséget rejtnek magukban.

A befejezésben összegzem a kérdőív elemzése során tapasztaltakat, majd megfogalmazom konkrét javaslataimat az önkormányzati kommunikáció javítása érdekében. A szemléletesség érdekében a tanulmány mellékletében helyezem el a leglényegesebb adatokat, információkat tartalmazó táblázatokat és diagramokat.

Annak reményében ajánlom munkámat szíves figyelmükbe, hogy egy apró lépéssel sikerül hozzájárulnom a szakterületi PR tevékenység valódi jelentőségének hangsúlyozásához.

Témavezető: dr. Lovas Jánosné adjunktus

MENEDZSMENT – TANULMÁNYOK II.

BENDE BALÁZS

József Attila Tudományegyetem, Szeged

A VEZETÉS SZUBJEKTÍV PROBLÉMÁINAK ELEMZÉSE OBJEKTÍV MÓDSZEREK SEGÍTSÉGÉVEL

Olyan témakör tanulmányozását, kutatását választottam, amely ma sokakat érdekel, sokan kénytelenek vele foglalkozni, sőt divatossá vált. Mi fiatalok, akik majd kikerülünk az oktatásból, munkába állásunkat követő 4–5 év múlva kerülhetünk olyan helyzetbe, hogy vezetői munkakört kell betöltenünk.

Döntéshelyzetbe kerülhetek bizonyos termelési, gazdálkodási folyamatokban, valamint az emberi kapcsolatrendszerben felmerülő bármilyen problémában.

Terveznem, szerveznem, irányítanom, ellenőriznem kell az emberi erőforrások összehangolt, a szervezeti hatékonyságot növelő működtetését, és befolyásolnom kell egy kisebb-nagyobb csoport mindennapi munkatevékenységét. Úgy kell alakítanom a feltételeket, hogy mások minél nagyobb erőfeszítést tegyenek a kitűzött cél elérése érdekében, és minél nagyobb teljesítményt érjenek el.

Mindezek tehát felvetik a vezetői személyiség, vezetési alkalmasság, kiválasztás problematikáját, valamint a már gyakorló vezető vezetőfejlesztését, a vezetői tanácsadás, illetve szupervízió, sőt a szervezetfejlesztés kérdését.

A menedzsmenttel foglalkozó szakemberek már hosszú ideje alkalmaznak olyan módszereket, melyek nagy segítséget jelentenek a szubjektív tényezők kézzel foghatóbbá tételében. Erre példa a kérdőíves módszer, mely alkalmazása az utóbbi időben nagyon elterjedt, azonban felhasználásával kapcsolatban számos félreértés támadt. Meg kell említenünk a kérdőívek számítógépes elemzését is, mely manapság a technikai ismerethiány miatt óriási pénzüsszegeket emészthet fel, néha feleslegesen.

Dolgozatomban először a vezetői funkciók vezetéslélektani dimenzióit szeretném tanulmányozni olyan cégeknél, ahol kérdőíves, illetve strukturált interjútechnikai módszerrel megtapasztalhatom a fenti mechanizmusokat, megismerhetem a legtipikusabb problémákat, és az ott alkalmazott intervenció lépéseket.

Témavezető: Nagy Elemér műszaki tanár

HÁRY ANDRÁS

Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest

AZ OPEL MAGYARORSZÁG MINŐSÉGÜGYI RENDSZERE

Napjainkra a minőség fogalma túlnőtt a szó klasszikus értelmezésén. A vállalatok közötti verseny valójában minőségi versennyé vált. A globalizálódó piaci viszonyok között a minőség már stratégiai kérdés, ezért egyre inkább a hatékony vállalatirányítás középpontjába kerül. A minőség iránti igény erősödésével párhuzamosan a minőségmenedzsment is jelentős átalakuláson ment keresztül. A termék megfelelőségének ellenőrzését a vállalat minden szintjére és területére kiterjesztett menedzselési folyamat váltotta fel. A minőség megközelítésmódjának változásával együtt az alkalmazott módszerek, eszközök is módosultak. Az egyik fő nehézséget ezen komplex eszköztár hatékony alkalmazása jelenti.

A minőségmenedzsment tehát egyfajta kihívásként jelenik meg a vállalatok számára, ugyanakkor a minőségorientált működés jelentősen javíthatja a vállalati eredményeket. Különösen fontos e kérdéskör Magyarországon, az ország viszonylag fiatal és alakuló gazdasági rendszeréből eredően. A már sikert befutott cégek hazai megjelenése elősegíti, sőt kikényszeríti a minőségközpontúság elterjedését.

TDK-dolgozatomban az egyik legnagyobb multinacionális szervezet, a General Motors szentgotthárdi OPEL-gyárának minőségügyi rendszerével foglalkoztam. Dolgozatom előzménye a vállalatnál eltöltött négyhetes nyári szakmai gyakorlat, amely során több projektben is lehetőségem volt részt venni.

TDK-munkám célja az OPEL minőségügyi rendszerének bemutatása mind elméleti, mind gyakorlati oldalról. Ennek kapcsán részletesen tanulmányoztam a TQM koncepcióját és módszereit. Dolgozatomban a szakirodalmi források alapján összefoglaltam a TQM lényegét, majd áttekintettem az OPEL Magyarország minőségügyi rendszerének főbb jellemzőit, néhány minőség-módszerre részletesen is kitérve. Foglal-

koztam a TQM-rendszerek értékelésére szolgáló minőségdíj-modellrel, illetve a cég 1997-es Nemzeti Minőségi Díj Projektjével, amelyben alkal-
mam volt részt is venni; végül ismerttem a vállalat rendszerének
kapcsolódásait az elméleti modellhez.

Témavezető: dr. Topár József adjunktus

ILLÉS MELINDA

Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Eger

DILEMMÁK A KÖZÖS PÉNZ KAPCSÁN

Mi az euro, és hogyan fog működni a Gazdasági és Monetáris Unió, az EMU? Hogyan reagálnak bevezetését követően a gazdasági szereplők? A közgazdászok széles körben vizsgálják az Euroland jövőbeni életét, az új gazdasági rendszer hatásait az élet minden területén. A vélekedések és hipotézisek természetesen eltérőek a munkapiacot, a pénzügyi piacot, a külgazdaságot tekintve.

Az euro bevezetésén már nincs mit töprengeni, ez már visszafordíthatatlan folyamat. De ellensúlyozzák-e a várható nyereségek a várható költségeket, mennyire lesz hatékony a kitűzött célok elérésében és képes lesz-e valóban egy politikai unió felé vezetni Európát? Nem elhamarkodott-e az az elképzelés, hogy megvalósul a minden szempontból egységes Európa? S elképzelhető-e, hogy ez az új Európa majd az újjáéledő világgazdaság vezető ereje lesz az USA-val szemben?

Persze az EMU meg is bukhat, előfordulhat az is, hogy nem váltja be a hozzá fűzött reményeket. Mi történik, ha ez az alternatíva valósul meg?

Annyi bizonyos, hogy ha az euro segítségével megvalósíthatók a kitűzött célok, azok eltérő hatással lesznek az integráció szereplőire. Gazdasági fejlettségüktől, egyéb adottságaiktól függően különbözőképpen hathat a csatlakozó országokra. Ugyanígy, befolyásolni fogja az új valuta bevezetése az önként kimaradók, illetve az alkalmatlanság címén kirekesztettek gazdaságát.

Az EMU életbe lépésével még számos megválaszolatlan kérdés marad, emiatt az EMU melletti, illetve az azzal szembeni egyértelmű állásfoglalásról nem igazán lehet szó. E történelmileg példátlan próbálkozás tesztelése pedig csakis a gyakorlatban lesz.

Témavezető: Hollóné dr. Kacsó Erzsébet főiskolai docens

KISS KATALIN

Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Eger

MARKETING A KÖZOKTATÁSBAN

Az 1989-es rendszerváltás után a gazdasági szférában elementáris változások következtek be, amelyek egy véget nem érő folyamatnak csak kezdetét jelentették. Komplex hatásait még érintőlegesen is könnyelműség lenne egy OTDK dolgozatban elemezni, ezért csupán egy új irányvonal – a marketing – non-profit szektorra történő specializálódását, átalakulását vizsgálom.

A marketing vitathatatlanul kulcspozícióra tett szert, az eredményes működéshez ma már nélkülözhetetlen a gazdasági szféra szereplői számára. Piacosult gazdaságunkban azonban olyan szektorok is szorosan kapcsolódnak a termelői szférához, amelyek tevékenysége nem profit-orientált. Létük és fennmaradásuk finanszírozásához elő kell teremteniük a minimális vagy esetleges fejlesztésre módot adó anyagi forrásokat, amelyeknek csak töredéke származik közvetett vagy közvetlen állami forrásból. A „pénzcsinálás” ezen módjának leghatékonyabb eszköze pedig a marketing.

Azonban ez a „marketing” nem az a „marketing”, azaz más eszközök, módszerek, stratégiák szükségesek a nyereségorientált, és másak a non-profit szférában.

E tudomány kutatóit és gyakorlati szakembereit két fő nézet osztja meg. Az egyik szerint a non-profit marketing önálló, független létjogosultsággal bír, míg a másik vonal kizárólag áthatásoknak tulajdonítja megjelenését. Tény azonban, hogy a nem profit-orientált ágazatok közül az oktatásban szerepet vívott ki magának, és egyre jobban terjed. Lehetővé teszi ezt az iskola-rendszer alapjaiban bekövetkezett, és korántsem befejezett változása, nyitottabbá válása, fogékonysága az új dolgok iránt. Kemény ára van ennek: az emberek gondolkodását kell átformálni, képezni őket, motiválni, hogy aktív befogadó válják belőlük. A marketing az oktatásban csak ezt követően funkcionálhat.

Számos jó példát sorolhatnánk az eredményes iskolák marketing-stratégiájáról, menedzserré vált iskolaigazgatókról, ütőképés, modern tanterületekről, pozitív és fogékony diákokról. Dolgozatom célja azonban inkább általánosabb, néhány ötlet, lehetőség és azok hatásainak vizsgálata, tendenciák, „áthatások”, új irányvonalak feltérképezése a mai magyar oktatásban.

Témavezető: Hollóné dr. Kacsó Erzsébet főiskolai docens

KLUIBER DÉNES

Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest

HELYESBÍTŐ TEVÉKENYSÉG TAPASZTALATAI A VOEST-ALPINE INDUSTRIEANLAGENBAU GMBH. (VAI) MINŐSÉGÜGYI RENDSZERÉBEN

A VOEST-ALPINE Industrieanlagenbau Gmbh.-nál végeztem nyári szakmai gyakorlatomat. Az itt szerzett információk és tapasztalatok képezték TDK-dolgozatom alapját. A dolgozatban az acélelőállítás minőségügyi kérdéseivel foglalkozom, azon belül is részletesen a helyesbítő és megelőző intézkedések hatásával a minőségügyi rendszer működésére.

A vállalat az ISO 9 001 szerint végzi tevékenységét, érdekes volt megfigyelni egy ilyen hatalmas, mozgásban lévő rendszer működését.

Dolgozatomban megvilágítottam, hogy mik is ezek a helyesbítő és megelőző intézkedések, milyen előírások vonatkoznak rájuk, hol helyezkednek el az ISO 9 000 rendszerben, és hogy miért is ez az egyik legfontosabb eleme az ISO 9 000-nek. Ismertetek néhány konkrét példát az Acél-előállító és Acélöntő Részlegnél felmerült hibák alapján, a hiba – hozott ellenintézkedés – eredményesség viszonylatában.

Választ adtam olyan kérdésekre, mint például: mi is az a Hibabejelentő lap, a hibaanalízis, hibacsoportok. Ezen kívül még sok egyéb fogalom felvetődik, amelyeknek a tisztázása szintén célom volt.

Végül pedig a kérdés: Vajon mi lesz az ISO 9 000 szerinti minőségbiztosítási rendszerek jövője?

Témavezető: dr. Topár József egyetemi adjunktus

MINNEI GABRIELLA

Államigazgatási Főiskola, Budapest

VÁLSÁGHELYZETEK A NEMZETKÖZI LÉGIKÖZLEKEDÉSBEN

Egy felmérésben az Ohio State University pszichológus csoportja 120 utastól megkérdezte a Columbus nemzetközi repülőtéren, hogyan vélekednek a biztonsági intézkedésekről. Többek között az derült ki, hogy a fiatal utasok ellenzik a gyanús repülőgépek személyzetének harci kiképzését. Ezek a fiatalok talán egy, a kortárs fiatalok körében elterjedt liberális eszméktől fűtött attitűdöt képviselnek. Azonban a potenciális személyes fenyegetettség ellenére a kérdésben annyira nem érezték magukat érintettnek, hogy bizonytalanok voltak abban, milyen alternatív intézkedéseket javasolnának a légiközlekedés világszerte elterjedt problémájának kezelésére, amely attitűd azon egyszerűsítésen alapulhat, hogy ez a probléma nem probléma.

Tizenöt évi légiutaskísérői munkám tapasztalatai mutatják, hogy a katasztrófavakság milyen elterjedt jelenség mind a légiutasok, mind a légiiparban dolgozók között, pedig a polgári légiközlekedés a nemzeti és nemzetközi erőfeszítések ellenére a terrorizmus állandó célpontja napjainkban. Felmerülhet bennünk a kérdés, vajon miért olyan vonzó célpont a légiközlekedés. A repülés az ember számára a mai napig megfoghatatlan élmény, annak ellenére hogy napjainkra tömegközlekedési eszközzé vált. A Földtől való elszakadás az ember természetétől idegen, és a gépi repülés talán így lett a távoli vágy manifesztációja. Jellemző, hogy a vágyódás egyben valamiféle atavisztikus, borzongással teli félelemmel járhat, amelyet a bizonytalanság érzése szül. A légiterrorizmus mindenki fantáziáját megmozgatja, ezért kapnak a légiközlekedésben történt ún. „repesemények” akkora publicitást, amekkorára egy terrorista csoport vágyhat céljai elérésének érdekében. Tanulmányom igen széles körűen dolgozza fel a témát, ebből a körből szeretném kiemelni az emberi tényezők fontosságát, nem utolsósorban az utasok biztonsági szemléletét.

Mindnyájunknak át kell éreznünk a repülésvédelem személyes felelősségét, és a repülés minden csodája mellett bizonyos vonatkozásban mégis csak „a földön kell járnunk”. A terroristák nem a krimikben, hanem köztünk vannak.

Témavezetők: dr. Csuth Sándor adjunktus, Tóth József János adjunktus

NYIRŐ JÓZSEF

Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest

AZ ISO 9 002-ES MINŐSÉGÜGYI RENDSZER FONTOSABB KÖVETELMÉNYEI EGY ÉLELMISZERIPARI VÁLLALAT PÉLDÁJÁN

Napjainkban a minőségügy túlnőtt a szó eredeti értelmezésén. A vállalatok közötti verseny valójában minőségi versennyé vált. Jelentős mértékben előtérbe helyeződött a minőségügyi rendszer szerepe a vállalatok életében, a hatékony vállalatirányítás középpontjába kerül. Minden cég szem előtt tartja a minőségi szempontokat. Ilyen piaci viszonyok mellett a minőségmenedzsment szerepe is jelentős változáson ment keresztül.

A minőségmenedzsment tehát egyfajta kihívásként jelenik meg a vállalatok számára, ugyanakkor a minőségorientált működés jelentősen javíthatja a vállalati eredményeket. A szabvány megfogalmazása alapján: *„A versenyképesség és a jó gazdasági teljesítmény fenntartása érdekében a vállalatoknak és a szolgáltatóknak egyre hatékonyabb és eredményesebb rendszereket kell alkalmazniuk. E rendszereknek folyamatos minőségi javulást, valamint a vevők és a többi érdekelt (alkalmazottak, tulajdonosok, alvállalkozók, végső soron az egész társadalom) megelégedettségének növekedését kell eredményezniük.”*

Különösen fontos e kérdéskör Magyarországon. Az országban még csak kismértékben vannak jelen ezek a rendszerek, még viszonylag kevés az ismeretünk velük kapcsolatban.

TDK dolgozatom egy élelmiszeripari cég minőségügyi rendszerével foglalkozik. Ebben az iparágban hatalmas jelentősége van a minőségügynek (ISO 9 000 szabványgyűjtemény), és ezzel együtt a higiéniai rendszernek (HACCP). Tulajdonképpen e két különálló, de egyben azonos érdekeket képviselő, egymásra épülő rendszer megismerése volt a feladat.

TDK dolgozatom célja volt, hogy egy konkrét minőségügyi rendszer követelményeit továbbfejlesztve egy nagyon jól működő minőségügyi rendszer alakuljon ki. Ami megfelelő lesz a cég számára, és az eredmények kézzelfoghatók lesznek.

Témavezető: Topár József egyetemi adjunktus

PRINCZ ÁGOSTON

Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest

Y2K – A 2000. ÉV PROBLÉMÁJA TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI NÉZŐPONTBÓL

A nem 2000-kompatibilis számítógéprendszerek átállítása a legnagyobb projekt, amelyre automatizált társadalomban kerül sor. Nem szabad csupán informatikai feladatnak tekinteni, mivel jelentős hatással van mind a társadalomra, mind a gazdaságra. Az életnek szinte valamennyi területén a segítségünkre van a számítógép, s mert világunkban minden összefügg mindennel, az első hiba további meghibásodásokat okoz majd. Ha a telekommunikációs rendszerek omlanak össze, követi őket a banki szektor. Ha az olajfinomító áll le, a teherautók nem szállíthatnak, és a dolgozók hidegben dolgozhatnak. Nem lehetünk biztosak, hogy a beépített chippek a biztonsági berendezésekben (trezorajtók, beléptetőrendszerek, mérges gázokat érzékelő szenzorok), orvosi diagnosztizáló- és betegfelügyelő készülékekben hogyan reagálnak majd az ezredfordulóra, lefagyásuk, helytelen működésük mennyire sodorhat emberi életet is veszélybe. Ezernyi téves riasztás közül a rendőrség és a tűzoltóság nem tudja eldönteni, melyik a valódi. A probléma eredete igen egyszerű: főleg a régi, hatvanas, hetvenes években írt programokban a dátumok tárolásánál az évszámok ábrázolását erőforrás-takarékossági okokból (memória-, háttértár-takarékoskodás, számítási sebesség növelése) a szükséges négy karakter helyett csak két karakteren oldották meg. Az évszázad jelölésének lespórolása akkoriban még szükségszerűnek is tűnt sok esetben, sokkal inkább vitatható a felelősség kérdése a később írt programoknál, amikor már nem volt indokolt ez a lépés, mégis megmaradt „rossz szokásként”.

A rendszerek 2000. évre való felkészítésének projektje nem csúszhat, a határidő kötött, ráadásul nehéz pénzt mozgósítani elvégzéséhez, mert

nem tekinthető produktívnak. Mindez hatékony projekt- és kockázatmenedzsmentet követel meg. A 2000. év problémájával az USA-ban foglalkoznak a legmélyrehatóbban. Európában főleg a brit kormány veri félre a harangot, s az euro, a közös európai valuta bevezetésének elhalasztása mellett érvel, mivel mindkét projekt ugyanazokat az erőforrásokat igényli. Magyarország az európai mezőny sereghajtói közé tartozik, a cégek vezetői még nemigen ismerték fel a probléma jelentőségét.

Témavezető: dr. Z. Karvalics László egyetmi docens

SOMOS ANNA

Modern Üzleti Tudományok Főiskolája, Tatabánya

SZERVEZETI STRUKTÚRA ÉS HUMÁN STRUKTÚRA INKONGRUENCIÁJA

A főiskola gyakorlati képzése keretében több szervezethez is módomban volt ellátogatni és megfigyeléseket végezni a szervezeti kommunikáció terén. Egyik alkalommal tanúja voltam egy főnök-beosztott konfliktusnak, amelyben hosszas odafigyelés ellenére sem tudtam megállapítani, hogy mi a vita valódi oka, miért nem próbálnak a megoldás irányába haladni? Úgy döntöttem felteszem nekik is a bennem felvetődött kérdést, hátha meg tudják válaszolni. Hosszas köntörfalazás után kiderült, hogy nem egymással van problémájuk, hanem úgy általában nem értik, miért nem tudnak a munkatársak kooperatívak lenni. Ekkor fogalmazódott meg bennem, hogy meg kellene vizsgálni mélyebben az adott szervezet viszonyait: a strukturális felépítettség, a hierarchia, a csoportszerepek kialakultsága, az általános közérzet, a motivációs igényszint szempontjából. 1998 őszén kezdődött a szervezeti struktúra és a humán struktúra részletes analízise. Az előfelismeréseket követően kezdett kirajzolódni a hipotézis, miszerint: ha nem hozható fedésbe – azaz nem kongruens – egy szervezet humán struktúrája a szervezeti struktúrával, akkor az demotiváltságot, közérzetromlást, végső esetben tartósan sikertelen munkavégzést idézhet elő. Ez értelemszerűen indukálja, hogy a szervezeti célok nem valósulnak meg, újabb célokat pedig már nem tűznek ki maguk elé. A vizsgálódás módszere két lépésből áll. I. Strukturális diagnózis mellett interjúsorozat a szervezet minden szintjén a szocializáció mértékének vizsgálatára. II. „Párhuzamosítás” azaz a két struktúra fedésbehozhatóságának vizsgálata.

A felmérések elemzése során beigazolódott a hipotézis: a két struktúra inkongruenciája okozza a szervezetben fent felsorolt problémákat, tehát valamilyen megoldást kell találni a szervezet operatív működésének helyrehozatalára. A dolgozatban két megoldási alternatívát fejtek ki részletesen. A mellékletben találhatóak az alkalmazott pszichológiai és

szervezetfejlesztési módszerek: szociometriai felmérés (Merei: Közösségek rejtett hálózata), csoportszerep-felmérés, Herzberg-féle kéttényezős teszt, motivációs igényszint vizsgálat, a motivációs szintek elhelyezése Maslow piramisának besorolásai szerint.

Témavezető: dr. Szakács Ferenc főiskolai tanár

SZIRBIK ELEONÓRA

Államigazgatási Főiskola, Budapest

JAPÁN MENEDZSMENT MÓDSZEREK A KÖZIGAZGATÁSBAN

A japán közigazgatás hosszú múltra tekint vissza. Már az Edo-korszakban megjelent egy igen sajátos közigazgatási intézményrendszer, amelyben felfedezhetők a centralizáció csírái.

A Meidzsi-korszak új távlatokat nyitott meg Japán számára. A hatalomra került új kormányzat tíz év leforgása alatt eltakarította a színról a korábbi politikai és társadalmi rendszert, és szilárd hatalmat szerzett az egész ország felett.

1885-ben nagyon fejlett közigazgatási rendszert vezettek be – német mintára –, amely még a mai napig is érvényben van.

A köztisztviselők alkalmazásának gyakorlata, a kiválasztás, a személyi politika és előmenetel nagymértékben különbözik az európai gyakorlattól. A közigazgatásba való bekerülés alapfeltétele a magas szintű versenyvizsgán való megfelelés. A japán minisztériumokat, hivatalokat általában az elit generalisták kis csoportja irányítja, néhány elismert szaktekintéllyel minden szakterületről. A köztisztviselők karrierjét elősegítő munkahelyi képzésre nagy hangsúlyt fektetnek. Az „életre szóló” munkahely különösen a közigazgatásra jellemző. Az előmenetelt a ranglétrán való lassú, de biztos előrehaladás jellemzi. Az előrehaladási folyamat összhangban van a „senioritás” elvével, az alkalmazott a különböző posztok és területek széles skáláját járja be. A rotáció elvének a szélesebb körű ismeretek megszerzése mellett korrupció megelőzési szerepe is van. A főnök és beosztott kapcsolatára a hierarchikus szerepeket tiszteletben tartó alá- fölérendeltség és az ennek megfelelő engedelmesség a jellemző. Jellemző a szervezetre az összetartozás. Nagy érték a szervezet harmóniája és a szervezeten belüli konszenzus. Az állami hivatalnokok fizetése jogszabályban meghatározott összegű bér. A fizetést kiegészítik a különféle juttatások és kompenzációk. A köztisztviselő alapvető kötelességei

két csoportba oszthatók: a feladataival kapcsolatos kötelezettségek; valamint a hivatásához kapcsolódó kötelezettségek, amelyek egy életen át végigkísérik.

A köztisztviselők és a civil társadalom két teljesen elkülönült világra szakad szét.

Témavezető: dr. Gállos Zsuzsa ügyvéd

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET ÉS -ELMÉLET

BURKUS TÍMEA – LÓCZY NOÉMI
Széchenyi István Főiskola, Győr

GYŐR VÁROS ISMERTSÉGE AZ ELSŐ ÉVES MŰSZAKI MENEDZSER HALLGATÓK KÖRÉBEN

A Széchenyi István Főiskola újdonsült hallgatóiként egy felmérés elvégzését vállaltuk, melyhez az alapötletet dr. Nagy György László tanár úr kommunikáció óráján kaptuk.

A tesztet elsőként szaktársainkkal, az első éves műszaki menedzserekkel töltöttük ki. Az idő rövideje miatt az ankét-módszert választottuk, melyet szeretnénk interjúval kiegészíteni. A felmérésben 70 hallgató vett részt. Fontosnak tartjuk, hogy az itt tanuló fiatalok megismerjék a várost, mert ez segítheti őket a beilleszkedésben és a kötődés kialakulásában. Ezért felmérésünk témájául Győr és környékének ismeretét választottuk. A kérdőívben megpróbáltuk a lehető legjobban megvilágítani az itt élő diákok témánkkal kapcsolatos ismeretanyagát, és így 51 kérdésből álló tesztet állítottunk össze.

A tesztsor összeállításakor a gazdasági és kulturális életre vonatkozó kérdéseket felváltva szerkesztettük, az ismeretanyag kontrollálhatósága érdekében.

Az eredmények elmaradtak a várakozásainktól, de erről részletesebben dolgozatunkban olvashatnak. Reméljük idővel sikerül mindenkinek megismernie Győrt, az itt található művészeti alkotásokat és kulturális értékeket, valamint megszeretnie ezt a gazdaságilag is jelentős, nagy történelmi múlttal rendelkező megyeszékhelyt. Talán az általunk elvégzett felmérés mindenkinek segítségére lesz ebben.

Szeretnénk, ha munkánk elősegítené egy fiataloknak szóló városismereti könyv megírását, amire véleményünk szerint szükség van.

Témavezető: dr. Nagy György László főiskolai docens

BÜCHLER BORBÁLA

Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár

A ZSIDÓSÁG SZEREPE KAPOSVÁR VÁROSKÉPÉNEK ALAKÍTÁSÁBAN 1890–1914

Az építészeti szecesszió

A tanulmány témáját tekintve a kaposvári zsidóság szerepét mutatja be a város életében és mindenekelőtt a városkép alakításában, miközben a szecessziós épületeket is számba veszi.

Az emancipáció utáni és a világháborúk előtti korszak mint a magyarországi zsidóság fénykora egybeesik Kaposvár kiépülésével, városiasodásával, fejlődésével. Mindennek kimutathatóan legfőbb mozgatója a kezdetben viszonylag alacsony, majd egyre növekvő számú izraelita közösség.

A címben jelölt téma eddig sem feltárássra, sem publikálásra nem került. A kutatás bebizonyította, hogy ezek, a tanulmányban szereplő épületek izraelita családok tulajdonában voltak, akiknek a névsora a II. világháború áldozatainak névsorával szinte teljesen megegyezik. Sem életüket, sem ingatlan-, és ingó vagyonukat nem tudták menteni, főként nem irataikat. Családi levéltárak nem maradtak utánuk, így alapvetően a korabeli lapokra lehetett támaszkodni az alispáni, a főispáni, a polgármesteri iratok mellett. Bizonyos esetekben olyan meghatározó iratokra is utalnak, melyek szintén a viharos idők áldozatai lettek. Megmaradtak viszont polgári palotáik, villáik, a középületek, melyek létrejöttüket főként zsidóknak köszönhetik, szellemiségüket pedig levéltári dokumentumok őrzik.

Némi kitekintés kivételével a dolgozat az 1890 és 1914 közé eső két és fél évtizedet vizsgálja, melyben a város életében oly sokat jelentő zsidó családok, személyek jelennek meg, mint Antl Ödön, Vidor Ferenc, Bien Dávid, Szabados Imre, a Haidekkerek, a Goiteinek, a Königsbergerek, a Rechnitzek, a Fleinerek, a Kemény, a Borovitz, a Freystädtler család.

Közülük kerültek ki nemcsak a hitközség, hanem a város jelentős előljárói is. A tanulmány részletekre vonatkozó adalékokkal szolgálhat a somogyi, illetve a magyarországi zsidóság századfordulójának történetéhez is. A dolgozat valamennyi épületnél bemutatja a háttérben álló személyeket, tényezőket, így a művészetet-, az építészetet-, a családot-, a várost-, de elsősorban a zsidóság történetének témakörébe tartozó gondolatokat fogalmaz meg.

Témavezető: Simonné dr. Pallós Piroska főiskolai docens

CSÁKI TAMÁS

Eötvös Loránd Tudomány Egyetem, Budapest

ÁRKAY BERTALAN CSALÁDI HÁZAI

A régi építészcsaládból származó Árkay Bertalan 1927-től tervezett családi házakat. Ekkor a magyar építészetnek ezt az ágát elsősorban az utóhistorizmus és a nemzeti szecesszió továbbélő változatai uralták. A harmincas évek elejéig ebben a környezetben Árkay házai igen újszerűek voltak, a későbbi történeti értékelés azonban a Bauhausban tanult építészek műveinek radikalizmusától való elmaradásukat róta fel hibájukul. A tanulmány egy olyan óvatos megújulási törekvés tanúiként mutatja be ezeket az épületeket, amely alaprajzi megoldásaiban az első világháború előtti magyarországi progresszív építészetnek – elsősorban apja korabeli házai – szabad, a funkciót követő alaprajzait modernizálta a kor újabb igényeihez alkalmazkodva; tömegformálásban, homlokzat-alakításban pedig az európai építészetnek az expresszionizmus hagyományait a modernizmus felfogásához közelíteni kívánó áramlataihoz kapcsolódott. Ez az építészet a historizmus reprezentációs formáitól már elszakadni kívánó, de az avantgárd megoldásoktól idegenkedő megrendelői, valamint a saját, elsősorban a dekoratív formákhoz vonzódó ízlése számára is megfelelő kompromisszumot kínált. Az ezekre az épületekre jellemző tömegformálás jelenik meg, fiának szerzőségét valószínűsítve, néhány Árkay Aladár nevével jelzett korabeli pályázati terven is, legérettebb formájában pedig az apa által elkezdett, de végleges változatában fia elképzeléseit tükröző Városmajori templomon. A tanulmány Árkay Bertalannak ezeket, és a következő évtizedben épült családi házait elsősorban tervtári dokumentumokra támaszkodva, részben kronologikus rendben, részben alaprajzi, funkcionális csoportok szerint tárgyalja, a hangsúlyt az építész korai házaira és azoknak a kortárs magyar és külföldi építészet áramlataihoz való viszonyára helyezve. Ezek azok a korszak honi építészetének átlagából kiemelkedő, egy Európában középutasnak számító építészeti felfogás egyéni változatát képviselő művei, amelyek a magyar

építészet megkésetttségénél fogva itthon újító jellegűek lehettek, úgy, hogy egyúttal jelezték az abban szerény mértékben, de meglévő megújulási lehetőségeket is.

Témavezető: Gábor Eszter nyugalmazott tudományos főmunkatárs, Szépművészeti Múzeum

DIÓS JUDIT

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba

A XVIII. SZÁZADI MAGYAR SAJTÓCENZÚRA

Dolgozatom témája a 18. századi újságok és folyóiratok cenzúrázásának története. Először a Mária Terézia uralkodása alatt bekövetkezett változásokról ejtek szót: a korábban egyházi kézben levő cenzúra világi irányítás alá kerüléséről és fokozatos egységesítéséről. Ezt követően vázolólok II. József 1781-ben kiadott cenzúrendeletének az időszaki sajtóra vonatkozó tételeit, enyhítéseit és az új cenzúraszervezetet. Ezután a jozefinista cenzúrának az újságokra és folyóiratokra gyakorolt hatását vizsgálom meg a nyolcvanas évek második felének szigorításaival együtt. Az 1791-es cenzúra-rendelkezések ismertetésénél kitérek a végrehajtás lazaságaira, melyek következtében sok tiltandó cikk jelent meg a lapokban. Igazi fordulatot I. Ferenc trónralépése eredményezett a sajtó cenzúrázása terén, ő a lapok jelentős részét megszüntette, és a megmaradtakat szigorú rendőri módszerekkel ellenőriztette. Dolgozatomban igyekszem rávilágítani, hogy az 1760-as évek egyházi cenzúrájából hogyan vált a század végére rendőri cenzúra, miközben a referáló újságírás fokozatosan véleménynyilvánító újságírássá fejlődött.

Kutatásom során az általánosan ismert szakirodalmon kívül szakmai folyóiratokban megjelent tanulmányokat is felhasználtam. A forrásokban fellelhető ellentmondásokra dolgozatomban külön kitérek. Arra törekedtem, hogy a 18. századi magyar sajtócenzúráról a lényeg kiemelésével és az összefüggések bemutatásával komplex, átfogó képet nyújtsak.

Témavezető: dr. Kókay György óraadó tanár, MTA Irodalomtudományi Intézet

FRICSKA ZSUZSANNA

Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola, Szekszárd

A MOHÁCSI CSATA

Referátumom témája a mohácsi csata.

Az előzmények rövid áttekintése után főleg a csatára koncentrálok. Fontosnak tartom a csatahely pontos megismerését, a csata lefolyását és a csatavesztés okainak feltárását. Beszélek II. Lajosról és Habsburg Máriával való tragikus szerelmükről, mert szerintem nem sokak ismerik a történetet. Ha időm még engedné, előadásomba bevinném Mohács azon nevezetességeit, emlékműveit, melyek a csata emlékére épültek az évek során. (A térképek mellett a képek sorozata se maradna el.)

Rövid vázlat:

- Előzmények röviden
- A csatater ismertetése
- Hadrendek felállása
- A csata lefolyása
- Közvetlen események a csata után
- A csatavesztés katonai okai
- II. Lajos halála
- Habsburg Mária, II. Lajos király felesége és az arany szív története
- Felhasznált irodalom

Témavezető: Dr. Bebesi György adjunktus

GYOVAI CSILLA

Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola, Szekszárd

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÉLETE

Erzsébetről, Ausztria császárnéjáról és Magyarország királynéjáról tartottam előadást.

Elsőször is a merényletről beszéltem, melynek során megölték Erzsébetet.

Folytattam az életével:

- szerelmi házasság akadályokkal,
- gyermekei,
- rossz viszony az anyóssal,
- kitörési kísérletei,
- Magyarország királynéja,
- a magányos asszony tragédiája.

Végül a tettesről ejtettem pár szót.

Témavezető: Dr. Bebesi György adjunktus

HATOS HAJNALKA

Széchenyi István Főiskola, Győr

A MAGYAR TÁRSASÁGOK TÖRTÉNETE

Az 1700-as évek végén nemcsak a magyarok, de a kelet-európai népek mozgalmára is jellemző a felvilágosodás és a nyelvművelés összefonódása a nemzeti lét védelme érdekében. E történelmi korszak egyik jelentős célkitűzése a latin nyelv egyeduralma elleni törekvés. E célból alakultak nagyhirű városokban különböző nyelvművelő társaságok, önképző- és diákkörök. Ezeket nevezték általában „Magyar Társaságok”-nak, melyeknek tagjai eredetileg a magyar nyelv ápolásával és fejlesztésével foglalkoztak.

A felvilágosodás korában szerveződött diáktársaságok – több évtizedes átmeneti hanyatlás után – a reformkorban már a nyelvápoláson túl új eszméket, elsősorban a polgári és nemzeti haladással összefüggő gondolatokat is magukévá tettek. Így nemcsak a szorosan vett iskolai nevelésben, hanem közművelődésünk magyarrá válásában is igen jelentős szerepet töltöttek be. A társaság tagjai több évtizeden át adtak bátorítást az anyanyelvi műveltség terjesztéséhez, a nemzettudat erősítéséhez olyan korban, amikor a Habsburg és török birodalom egyaránt veszélyeztette népünk és nyelvünk fennmaradását. A „honszeretet, művelődés, felvilágosodás” céljainak szolgálata mellett a társaságok feladata volt a „magyar nemzeti öltözet kultuszát” is tovább örökíteni.

A dolgozat – eredeti kortörténeti dokumentumokra is hivatkozva – átfogóan mutatja be a Magyar Társaságok megalakulásának történetét: a soproni, a pozsonyi, a nagyenyedi, a sárospataki, az eperjesi és a debreceni társaságok életét, mindennapjait, valamint jeles képviselőinek munkásságát, és kultúráközvetítő hatásuk történelmi jelentőségét.

Témavezető: dr. Vásárhelyi Zsuzsanna főiskolai docens

HÖLBLING TAMÁS

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

FELTÉTELEZETT ASSZIMILÁCIÓS FOLYAMATOK A IX–XI. SZÁZADI KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Kutatásom tárgyát két, történészek által feltételezett asszimilációs folyamat mélyebb vizsgálata képezi. Ezen kutatók általános véleménye szerint a Kárpát-medencét a magyar honfoglalást közvetlenül megelőzően szláv nyelven beszélő népek alkották. Mivel a XI. században az oklevelek és egyéb írott források alapján a Magyar Királyság lakosságának már túlnyomó többsége magyarul beszélt, a X. században gyors elmagyarosodást lehet feltételezni. Ezt korábban Árpád népének az őslakókkal szembeni lényeges többségével magyarázták, ám az antropológia az elmúlt egy-két évtizedben bebizonyította ennek ellenkezőjét: a hétmagyar törzsek – genetikailag – rövid idő alatt beolvadtak az itt talált népességbe, tehát ennek tükrében állítható, hogy kisebbségben voltak a X. század folyamán. Ennek alapján a kutatók állítják, hogy ebben az időszakban egy olyan ritka jelenség zajlott le, amire kevés példa akad: egy uralkodó szerepet játszó kisebbség olvasztott be egy alávetett helyzetben lévő többségi népcsoportot. Analógiaként Gallia romanizálódását szokás felhozni, ahol ugyanez a jelenség figyelhető meg: a kelta–germán őslakosságra telepedő római elit olvasztotta be az őslakos tömegeket. A helyzetet tovább bonyolítja az újra és újra felmerülő kérdés: vajon tényleg szláv nyelven beszéltek-e az itt talált népek? A hetvenes évek óta egyre többen vallják: ők is magyarul beszéltek. A másik, szélesebb körben elfogadott vélemény szerint az eredetileg török nyelven beszélő őslakos avarok a IX. század folyamán elszlávosodtak a tömegesen betelepülő szláv népek hatására, és ezt a szláv, illetve elszlávosodott avar tömeget „magyarosította el” a X. században a honfoglalók kisebbségben lévő népe. Kutatásom során azt vizsgáltam, vajon milyen tényezők játszottak szerepet

a párhuzamként felhozott romanizálódásban (romanizálásban?), és ugyanezen tényezők hatottak-e (hathattak-e?) a IX. századi elszlávosodás és a X. századi elmagyarosodás folyamatára. Ezeket a politikai, gazdasági és kulturális tényezőket nevezem az asszimiláció infrastruktúrájának, mivel ezekre épülve tudott egy nyelv, illetve kultúra – hordozóinak kisebbségi helyzete ellenére – elhatalmasodni egy másik nyelven, kultúrán.

Témavezető:

KISS ADRIENN

Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola, Esztergom

A KOPASZ PÉTERI ÖRÖKSÉG,

avagy a hivatásszerű szállásadás
az életmódváltozás tükrében, Esztergomban,
a 19. században és a századfordulón

„Különös szakma a vendéglátás” — írja Gundel Imre a *Vendéglátás emlékei* című könyvében. Ez való igaz, hiszen a vendéglátásnál, vendégfogadásnál bonyolultabb és összetettebb foglalkozás nemigen létezik.

Dolgozatomban a hivatásszerű szállásadás történetét, funkcióinak változását vizsgáltam Esztergomban, az életmódváltozás tükrében a 19. században és a századfordulón a művelődéstörténet tudományán belül mesterség-, ipar- és életmódtörténeti megközelítésben. Vizsgálat alá vettem a vendégfogadók meglétét, majd azok szállóvá, szállodává alakulását. Kitértem a vendégfogadók, a szállodák funkcióira, az ott folyó társadalmi életre, valamint az ezt befolyásoló közlekedés hatására. A hivatásszerű szállásadók érdekvédelmi szervezeteit is vizsgáltam. Foglalkoztam időszaki kiadványaikkal, illetve (szak)folyóirataikkal és a kapcsolódó hirdetésekkel a helyi és országos sajtótermékekben.

Kutatásomat elméleti síkon folytattam, amely során magyar nyelvű szakirodalomra, kordokumentumokra és levéltári forrásokra támaszkodtam.

Témavezető: Abai Ilona főiskolai docens

KOVÁTS ANDREA

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

A PÉCSI POLGÁRSÁG TÖRTÉNELMI, TÁRSADALMI ATTITÚDJEI

A dolgozat elméleti adalékokat ad a polgári énképek alakulásához. A polgár fogalmának történeti változásán át napjaink egyik legtöbbet használt kifejezésének értelmezési kereteit keresi elsősorban empirikus módszerrel.

Témájában a pécsi polgár fogalmát szemléletileg két irányból közelíti meg. Egyik oldalról olyan családok történetén keresztül, akik a századfordulón a város polgárai voltak, és leszármazottaik ma is itt élnek. A másik irány az itt és most, a folyamatosan alakuló polgári jellegű csoportok, illetve darabjaira hullott polgári entitások felkutatása. Keresi a mai polgárság csoportképző mechanizmusainak politikai, szociológia, szociálpszichológiai összetevőit.

A kutatás mintájának színtere Pécs. A dolgozat törekvése, hogy a polgári tradíciókkal rendelkező városban felkutassa a polgári életminták reprezentánsait, leírja a mai polgári életmód szervező elveinek, közösgé alakító értékeinek, élettörténeti tendenciáinak fontosabb jellemzőit. Az írás föltárja a pécsi polgárnak a helyi társadalomban gyökerező identitás-szeleteit.

Az anyag a polgárság helyi identitásának tartalmát, történeti átalakulását, értékváltozásait a mai pécsiség polgári tendenciáinak interdiszciplináris módszerrel való megismerésén keresztül interpretálja. A kutatás a szociológia, filozófia, történettudományok, gazdaságföldrajz, politológia, pszichológia, kulturális antropológia, az empirikus szociálpszichológia, tartomelemzés, levéltári kutatások módszertani eszközeit használja.

Témavezető: dr. Reisz Terézia tudományos munkatárs

MAKK PIROSKA

Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola, Esztergom

AZ ETHNOGRAPHIA ÉS A FÖLDIRAT TESTVÉRPÁRJA

Hunfalvy Pál és Hunfalvy János útkeresése

Két múlt századi tudós, Hunfalvy Pál és Hunfalvy János tudományos munkásságáról szól dolgozatom. Útkeresésük állomásait azzal a céllal tanulmányoztam, hogy rendkívül széles működési körükből egyetlen folyamatot kísérjek végig. Azt, hogy miképp jutottak el különböző utakon és tudományterületeken át a néprajztudományig, és ott milyen eredményeket értek el.

Dolgozatom művelődéstörténeti jellegű, egyes részei pedig tudománytörténeti kérdéseket is érintenek. Az Országos Széchényi Könyvtár forrásanyagából dolgoztam, amelynek feldolgozását magyar nyelvű szakirodalom segítségével végeztem. A két polihisztor tevékenységéről egy-egy tudományágra kivetítetten található kis számú tanulmány. Összefoglaló jellegű mű, amely az általam is felvetett kérdést tárgyalja, alig akad.

Témavezető: Abai Ilona főiskolai docens

MÁRKUS MELINDA

Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola, Szekszárd

ZÁCH FELÍCIÁN MERÉNYLETE KÁROLY RÓBERT ELLEN

1. Zách Felicián (? – 1330) Trencsényi Máté (1260–1321)
Károly Róbert (1288–1342)
2. K. R. – Erzsébet: – Károly 1321+
– László 1324–29
– Lajos 1326–82
– András v. Endre 1327–
- Z. F.: – Sebe
– Klára
+ 1 fiú
3. 1330. április 17. Visegrád merénylet + következményei
4. Tett okai: 1. Népi legenda 2. méltóságvesztés
5. Források: 1. Névtelen olasz 1344 – Erzsébet – Rómában
2. Müglen Henrik (+1365)
3. Dlugosz (140 évvel később)
4. Bonifinius (+1503)
5. Istvánffy Miklós – kódex – 1329. advent + újév
6. Kérdések: 1. Megbecstelenítés – merénylet (4 hónap)
2. Erzsébet királyné lelkülete – kerítő szerepe
3. Miért nem Kázmért vette elő az apa?
Pór Antal: méltóságvesztés + Z. F. természete a merénylet oka;
Klára története mendemonda – Marczali Henrik: 2 lány halálának különbsége
a) szentencia szövegének felépítése
b) bírói testület felépítése
7. Szentencia ismertetése
a) végrehajtása – ispánok (megyénként gyűlés + következmények)
b) célja: – szabad szó elfojtása, vérbosszú elkerülése
– rémuralom alá helyezi az országot

Témavezető: Dr. Bebesi György adjunktus

MIHÁLY EVELIN

Kecskeméti Tanárképző Főiskola, Kecskemét

HALOTTI TALÁLKÁK A SZILÁGYSÁGBAN

A hun elődökre visszatekintő Szilágyság, azon belül összes őseim szülőföldje, Szer halotti szokásai képezik dolgozatom gerincét. Megalapozta „halálélményeket” gyűjtő munkámat három éves tüdő-, illetve szívkorhási, ápolónővéri tapasztalatom. Ez időben magam is „asz-szisztense” lehettem a halálnak. A biológiai, társadalomtudományi szakirodalom mellett főleg a keleti (tibeti) halottas könyvek ismereteit szőttem bele elemzésembé. Kórházi naplóm döbbenetes képét mutatja (így utólag) az elhagyatottságnak, a mai otthontalan haldoklásnak. Ezzel szemben ősi falvaink máig őrzik a túlvilág közvetlen reményét. A részletes példákkal bemutatott virrasztás, siratás, temetés, tor, kopjafa-állítás egy-egy stációja a lélek „hazaérkezésének”. A halál-jelek és az esetleges kísértetmegjelenések jelzik a halál folyamatos jelenlétét elődeink életében. A kevés számú helyi gyűjtési adat felhasználásával három falut (Szért, Sámsont, Bogdándot) átszövő egyéni kutatómunkámra támaszkodtam. Mélyinterjúkban, életutakat megjelenítő hosszú beszélgetésekben tárultak fel előtem szülőföldem halotti hiedelmei. Számos családot látogattam, beletekinthettem a hagyományos halottas varrottasok rejtelmibe. Több esetben valódi titkok tárultak fel, illetve elemzéseimben jutottam meglepő következtetésre. A szakszerűség mellett elengedhetetlennek tartottam írás közben az élményszerűséget és érdekességet. Személyemen keresztül szűrtem át a meghalók élményeit, s ez nem elhanyagolható. A keményen protestáns vidéken nem kis nehézséggel járt hajdani táltoshitünk egyes boszorkányos elemeit előcsalni a szemérmes „adatközlőkből”. Mindezzel célom: a hagyomány felfejtése révén önmagunk jobb megértése.

Témavezető: dr. Turai G. Kamil főiskolai docens

NYISZTOR ÁKOS

Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola, Szekszárd

A HÓDÍTÓ OSZMÁN BIRODALOM

– Bevezető: A török birodalom szerepe és hatása a XVII. századi Európa politikájában.

– Témakijelölés: Betekintés a birodalom életébe a hódítások szempontjából.

A hódítások okai:

– Vallás: az Iszlám tűzzel, vassal való terjesztése (szent háború).

– Gazdaság: Sajátos tulajdonviszonyok (minden föld a szultáné) miatt gyenge gazdaság és kereskedelem. A hivatalnoki és a katonai réteg a társadalomnak óriási eltartott része.

A HÓDÍTÁS fontos energia és erőforrás.

A hódítások módja:

– Diplomácia vagy hadakozás.

– Hadakozás: – előkészítése

– módja nyílt csatában és ostromnál.

A hódítások eredménye: – A hódoltsági területek felosztása.

– Közigazgatás.

Témavezető: dr. Bebesi György adjunktus

PÓTHE ATTILA

Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola, Esztergom

HATALMI PRÉSBEN A KOMÁROMI JÓKAI SZÍNHÁZ
Jogalanyiség nélkül, kiskorúsítva
(1996–1998)

Szlovákiában, Komáromban, a Komáromi Jókai Színház a szlovákiai magyarok legjelentősebb hivatásos kulturális intézménye 1952. október 1-jén létesült Magyar Területi Színház néven. Ma már Komáromi Jókai Színházként fennállásának 47. születésnapját ünnepli. Szlovákia első magyar nyelven játszó színháza kisvárosi magyar színház – amely kisebbségi színház létére az ország leglátogatottabb és külföldön is elismert szintű színháza. A dinamikus fejlődő színház és a szlovákiai művészvilág sem gondolt arra, hogy mindez a fejlődés egyszer csak gátak közé lesz szorítva. 1996. augusztus 23-tól azonban minden megváltozott. A kulturális minisztérium döntése értelmében megszűnt nemcsak a nemzetiségi színházak, de az anyanyelvi színházak önállósága is, s bevezették az ún. intendatúra rendszert. Ez annyit jelent, hogy egy tollvonással megszűnt a színházak alapítóelve, jogalanyiségüket eltörölték, a fennállásuk óta megszerzett ingó- és ingatlan értékeik az intendatúra intézményére szálltak. A színház jogalanyiségától megfosztva, beszűkült pénzügyi és művészi lehetőségek között működött. A minisztériumi „kéresek” teljesítésétől függött az állami dotáció mértéke. Egyezkedni a felettesek nem kívántak, így a figyelmeztető- majd a kulcs-sztrájk után tüntetések és utcai megmozdulások kezdődtek, melyeknek nem volt fogamatjuk. Kézzelfogható eredmény nem született 1998 novemberéig, amikor a parlamenti választások meghozták a változást, és a színházak visszanyerték jogalanyiségüket. Hogy milyen áron? Ezt egyelőre még senki sem sejtí. Dolgozatom 1996 augusztusától – a jogalanyiség elvesztésétől – 1998 novemberéig – a jogalanyiség visszaállításáig veszi sorra a változásokat hol napló-, hol összefoglalásszerűen, a történetek sűrűségétől függően. Eme 2 évről hiányoznak az elemző kiadványok, kutatások és könyvek. Munkámban a szlovákiai- és magyarországi lapok cikkeire és interjúkra támaszkodtam.

Témavezető: Horváthné dr. Farkas Éva docens

SZÜTSNÉ UNGÁR ÁGNES

Budapesti Tanítóképző Főiskola, Budapest

AZ ÓSI MAGYAR HITVILÁG ELEMEL
A MAGYAR NÉPMESÉKBEN

Magyar népmeséinkben ott rejlik őseink hitvilága. Dolgozatom azokra a párhuzamokra próbál rámutatni, amelyek népmeséink szereplői, motívumai, szerkesztési sajátosságai és őseink vilásképe között vannak. Ezen motívumok tárgyalásának sorrendjét népmeséink, illetve pogány világképünk felépítése, szerkezete szabja meg. Így dolgozatom három nagyobb egységre tagolható.

Az első rész az úgynevezett felső világgal foglalkozik. Bemutatja, hogy egyes motívumok vagy szereplők miképp kerülhettek a mesékbe, mit jelentenek ott, milyen gyökerei, megfelelői vannak a pogány magyar ember hitében és hitének gyakorlásában.

A második része, ennek megfelelően az alsó világot térképezi fel. Itt hasonló párhuzamokra mutatok rá, mint az előző nagyobb fejezetben, ugyanakkor a felső és az alsó világ közötti különbségekre, illetve hasonlóságokra és összefüggésekre is felhívom a figyelmet.

Dolgozatom harmadik egysége a táltosról szól, aki mind a népmesék, mind az ősi magyar hitvilág központi figurája, és aki egyben az alsó és felső világot a középső világgal összeköti.

A bevezetésben és a befejezésben azokról a tudósokról, kutatókról – és különböző módszereikről – esik szó, akik népmeséink kutatásával, néprajzi adatok segítségével ősi hitvilágunkat feltérképezték.

Témavezető: dr. Farkas Mária főiskolai docens

TAMUSNÉ MOLNÁR VIKTÓRIA

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

KÉPZŐMŰVÉSZET ÉS MECENATÚRA

A képzőművészeti élet menedzselése
a rendszerváltás utáni Debrecenben

Képzőművészet és mecenatúra – amióta művészet létezik, támogatásának ügye örök kérdés és feladat a társadalmak életében, így örökké aktuális téma még akkor is, ha manapság már menedzselésnek nevezzük ezt a fajta tevékenységet.

A dolgozat témája Debrecen képzőművészeti intézményrendszere 1990–98 közötti mecenatúrájának elemző összegzése; a hazai, a rendszerváltás utáni viszonyokat tükrözve. Végső soron arra keresek választ, hogy kik, illetve milyen intézmények biztosítják városunkban a képzőművészek egyéni és kollektív alkotómunkájának anyagi háttérét.

Debrecen képzőművészeti élete – az anyagi nehézségek ellenére is – igen sokszínű képet mutat napjainkban. A rendszerváltás utáni országos átrendeződés városunkat sem hagyta érintetlenül: a galériák, kiállítóhelyek számának rohamos emelkedése, az egyre szaporodó művésztelepek, a műkereskedelem fellendülése mozgalmas mindennapokat kínál lakóhelyünk művészeinek és közönségének. Mindez országos viszonylatban is kiemelkedő, a vizuális kultúra képi és plasztikai palettáján sok színt felmutató művészéletet hozott létre a kilencvenes évek Debrecenében, amely jól példázza e művészeti ág presztízsét és megélhetési gondjait a mai Magyarországon.

Ha az országos helyzetből adódó problémáink megoldására nincsenek is biztos (pénzügyi-támogatói) receptjeink, továbbá bevált, kidolgozott, átvehető minták, az azért nyilvánvaló, hogy a kiutat a nyilvánosság infrastruktúrájának (objektív kereteinek) még hatékonyabb kiépítésében kell keresnünk. Minden – bármily apró – gyakorlati lépés, ami ebben az irányban történik, tulajdonképpen a képzőművészet körülményeinek, életlehetőségeinek javulásához vezet(het). Az említettek közül számos szempontot figyelembe véve készül Debrecen képzőművészeti intézményrendszere a jövőre vonatkozó nagyszabású tervekkel.

Témavezető: dr. Éles Csaba egyetemi docens

TÓTH ERNŐ

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

A BORKULTÚRA OKTATÁSA A DEBRECENI KOSSUTH EGYETEMEN

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen két éve tartanak a magyar borokat, hazánk borvidékeit és a nagy hagyományokkal rendelkező borkultúrát bemutató előadássorozatokat. A hallgatói kezdeményezésre beindított kurzus felvehető a leckeönyvbe. A száraz elméleti oktatás után, az órák második részében borvidéki borkóstolókat tart a szervező Zamat Borbarát Társaság.

A népszerű „borelőadást” választottam vizsgálatom tárgyául. Kérdőíves hatásvizsgálattal próbálom igazolni a feltevésemet: az egyetemi hallgatók borfogyasztási, borvásárlási szokásai befolyásolhatók, attitűdjük pozitív irányba változtatható.

Témavezető: dr. Szabó József egyetemi adjunktus

BESE ÉVA

Külkereskedelmi Főiskola, Budapest

MAGYARORSZÁG NEMZETI SZUVERENITÁSÁNAK ÉS NEMZETI ÉRDEKEINEK MÉRLEGELÉSE AZ EU-TAGSÁGRA KÉSZÜLŐDVE

Dolgozatom alapvetően három téma köré csoportosul: Magyarország szuverenitása, nemzeti érdekei, európai integrációja (különös hangsúllyal az előnyök, hátrányok mérlegelésére, az érdekütközésekre).

Igyekeztem a fenti fogalmakat először elméleti, általános szinten megfogalmazni, mintegy definíciót adni, majd második lépésként ezeket specifikusan Magyarországra „kivetíteni”.

Témám kiválasztásakor az motivált, hogy Magyarország, ami az Európai Unióhoz való csatlakozását illeti, az elkövetkező években fontos döntések előtt áll, ám a teljes jogú tagságig rögzös út vezet. A csatlakozási tárgyalások során meg kell találni azokat a kompromisszumos feltételeket, melyek a gyakorlatban nemzeti érdekeinket szolgálják és szuverenitásunkat a lehető legkisebb mértékben csorbítják – mert egy nemzetek feletti szervezethez való csatlakozás során mindenképpen le kell mondanunk szuverenitásunk egy részéről. A szuverenitás fogalmát újra kell értelmeznünk. Amennyiben a fejlődést és biztonságot ígérő integráció és az állami szuverenitás között választanunk kell, egy modern, az újra fogékony Magyarország az előbbit fogja választani. (Ha végigtekintünk hazánk történelmében, látni fogjuk, hogy a szuverenitás e módon való korlátozása nem is olyan kedvezőtlen.)

Magyarországon a legtöbben sajnos még tájékozatlanok az Európai Uniót illetően, s a köztudatban képe „mítoszként” él. Megpróbáltam az integrációt némileg abból a szempontból is megvilágítani, hogy majdani tagságunk milyen befolyással lesz az átlagemberek életére. Választ kerestem arra, hogy mire számíthatunk a csatlakozásunk során, és mit nyújthatunk az Uniónak.

Témavezető: dr. Majoros Pál tanszékvezető főiskolai tanár

BODA ANNAMÁRIA

Kereskedelmi Főiskola, Budapest

A STABILITÁS ÖVEZETE EURÓPÁBAN

A dolgozat első része elemzi az 1989/90-es év meghatározó történéseit a közép- és kelet-európai térségben. A csaknem fél évszázadig tartó megosztottságot követően új gazdasági és politikai folyamatok indultak el, a nyugat-európai integrációkba történő bekapcsolódás lehetősége egyre beláthatóbb közelségbe került, amely Magyarország számára is lehetővé teszi, hogy tevékenyen részt vegyen a régió jövőjét is meghatározó világgazdasági folyamatokban. Az elmúlt közel egy évtized során a térség biztonsági környezete nagy mértékben megváltozott, amely új kihívások elé állította nem csak az államokat, de a nemzetközi intézményeket is. A továbbiakban elemzést láthatunk a hazánk biztonságát jelenleg fenyegető tényezőkről. A biztonság meghatározásában is egyfajta evolúció ment végbe a hidegháború óta. Mind a külső, mind a belső biztonság sokkal komplexebb kategóriává nőtte ki magát.

A második rész összefoglalja Magyarország helyzetét a szovjet szövetségi rendszerbe történő betagozódás után, majd a külpolitikai irányváltás korszakát tekinti át, azt az utat, amely elvezetett a hármas prioritás kialakulásához.

A harmadik, egyben utolsó fejezet a kontinens stabilitásához és biztonságához jelentős mértékben hozzájáruló NATO tevékenységét és hazánk csatlakozását foglalja össze.

Témavezető: Gazdagné Nemes Viktória főiskolai docens

BURU ÉVA

Miskolci Egyetem, Miskolc

A CIVIL SZERVEZETEK KIÉPÜLÉSE MAGYARORSZÁGON A RENDSZERVÁLTOZÁS UTÁN

A civil szervezetek a mai magyar demokrácia szerves alkotóelemei. Az utóbbi években a közvélemény és a kutatók is egyre nagyobb figyelemmel fordulnak feléjük. Létrejöttükben, tevékenységükben megnyilvánul a társadalmi önszerveződés igénye, az állampolgár és az egyén önkifejezése, és a társadalmi önszerveződés erénye. Dolgozatomban megpróbáltam ismertetni a nonprofit „gumifogalmát”, a civil szervezetek helyét és szerepét, a civil szféra kialakulását, hazai történetét, a jelenlegi helyzetüket, Magyarország nonprofit szervezetekkel kapcsolatos politikáját.

A nonprofit kifejezés nem azt jelenti, hogy az illető nem termelhet profitot, hanem hogy a befolyt nyereséget nem oszthatja fel mondjuk a kuratórium tagjai között, és nem gazdagíthatja üzleti tevékenységgel az őt létrehozót. Magyarországon még nonprofit minden ami önkéntes, szervezetenként és gazdaságilag autonóm és közhasznú. A nonprofit szervezetek kritériumainak az egyesületek, a különböző társadalmi szervezetek (szövetségek, körök, klubok stb.), az alapítványok, illetve a köztisztviselők és közhasznú társaságok felelnek meg. Egyre nagyobb a jelentőségük az oktatás, az egészségügy, a szociális szféra, s a kulturális intézmények működtetésében.

Magyarország nonprofit szervezetekkel kapcsolatos politikája az idők folyamán megváltozott. Egészen 1989-ig a kezdeményezéseket megpróbálták korlátozni, állami ellenőrzés alatt tartani. A szervezetek létrehozásának okai rendkívül sokfélék lehetnek, és a tagok is különböznek az életkor, az iskolai végzettség, az eltérő érdeklődés és nemek szerint.

Dolgozatom mellékletében közlöm az 1989. évi II. törvényt, ami megteremtette az egyesülési szabadság demokratikus normákon nyugvó garanciáit, illetve az 1997. évi CLVI. törvényt, amely elsőként szabályozza a közhasznú szervezeteket. A szervezetek jogi környezete és adószabályozásuk azonban ma még áttekinthetetlen.

Témavezető: Bozsik Sándorné dr. egyetemi docens

CSERNE PÉTER

Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest

BIBÓ ISTVÁN ESZMEVILÁGÁNAK EREDETE ÉS IFJÚKORI MUNKÁSSÁGA

„S mit vésnek fel majd az én fejfámra? Bibó István. Élt 1945–1948.” Azt jelenti-e Bibónak e szállóigévé vált mondata, hogy életének első felét későbbi önmagától idegennek, említésre méltatlannak ítélte? Akárhogyan is, az utókor számára, ha az életmű tudományos feldolgozására vállalkozik, a korai írások értelmezése elengedhetetlen. Bibó világlátását és értékfelfogását az ifjúkori hatások szemügyre vételével érthetjük meg. Ráadásul 1945 csak egy szempontból jelent fordulópontot: azt a gyorsan elillanó lehetőséget adta meg Bibó számára, amelyre régóta készült. (Mint mondta: „Végső kitekintésben mindig politikát szerettem volna csinálni.”)

De hogy miben állt (volna) ez a politikacsinálás, az már a bibói emberkép, társadalomszemlélet és módszertan kérdése. Ezek alapelemei pedig a harmincas évek közepétől szinte folyamatosan végigkövethetők. Melyek ezek az alapelemek? A Sein és Sollen dualizmusa és „szinopszisa”, a legitimitás és a hatalom problémája, a „naiv pszichologizálást” kerülő lélektani megközelítés, a közösségi „hamis helyzetek” és hisztériák ördögi köreinek megszakíthatósága, s a mindezeket egybefoglaló törekvés, a hamis alternatívák, az „állítólagos kibékíthetetlen ellentétek” megvilágítása és meghaladása. Bibó tételeinek, előfeltevéseinek „forrásvidékén” többek között Horváth Barna, Kelsen, Ferrero, Hajnal közvetlen hatását lehet kimutatni. Gondolkodói habitusát nagyrészt mesterei és olvasmányai formálták. E hatások mellett azonban meg kell ismerkednünk családi hátterével és barátságainak, politikai állásfoglalásainak (az Erdeivel való kapcsolat és a Márciusi Front) jellegzetes vonásaival is.

Bibó 1943–44-ben írt, *Az európai egyensúlyról és békéről* szóló munkája már magában hordja mindazon elemeket, melyek legnagyobb

hatású, 1945–48 közötti tanulmányait sajátosan bibóivá teszik. A „sajátosan bibói” kitétel persze magyarázatra szorul. Témánk szempontjából az is fontos kérdés: miben ragadható meg műveinek egyedi volta, azok a gondolatok, amelyek Bibót századunk politikai gondolkodóinak élvonalába emelik.

Témavezető: Varsányiné Szabó Mária egyetemi adjunktus

DONGÓ ÁGNES

Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest

MAGYARORSZÁG INTEGRÁCIÓS PERSPEKTIVÁI REGIONÁLIS MEGKÖZELÍTÉSBEN

Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz ma a legaktuálisabb gazdasági-politikai kérdés. Fontos azonban nemcsak általánosan vizsgálni a csatlakozás feltételeit, hanem hangsúlyt fektetni regionális kérdésekre is. A lassan fél évszázados múlttal rendelkező integrációs csoportosuláshoz való közeledéssel párhuzamosan országaink egymás közötti kapcsolatait is új alapokra kell helyezni.

Dolgozatom gondolati gerince: a kelet-közép-európai régió – benne kiemelten Magyarország – és az EGK/EK/EU kapcsolata, s e fő gondolatvonulat képez összeköttetést a strukturálisan és tartalmilag különálló két rész – a második és harmadik fejezet között, melyből az előbbi, bővebb fejezet hazánk és a közösség kapcsolatára, az utóbbi inkább a regionális kapcsolatokra összpontosít.

Munkám a kidolgozási módszer szempontjából kompilatív, magyarázó, a témával kapcsolatos – igen bőséges – irodalom szintézisére törekvő dolgozat. Részletesen azt az álláspontot fejtettem ki, amellyel leginkább azonosulni tudok, és igyekeztem az adott megközelítést megfelelő statisztikai adatokkal alátámasztani.

Témavezető: dr. Hajba Éva docens

GEDEI NORBERT

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

IFJÚSÁGI SZUBKULTÚRÁK A POLITIKAI RENDSZERVÁLTÁSBAN

Az ifjúsági szubkultúra témakörének szakirodalmában egy sor, egymásnak gyakran ellentmondó definíciót találhatunk a fogalom meghatározásával kapcsolatban. A jelenség kutatói szinte csak abban értenek egyet, hogy a fogalom történelmietlen, s azt mindig a tudományos értelemben vett értékmentesség alapján kell vizsgálni. Napjainkra általánosan elfogadottá vált az a nézet, mely szerint a szubkultúrákat nem lehet pusztán devianciaként kezelni. A kutatások középpontjába a szubkultúráknak a tömegkultúrához és a domináns társadalmi értékhierarchiához való viszonya került.

Magyarországon a rendszerváltás előtt kialakuló ifjúsági csoportosulásokat a hatalom olyan politikai jelenségekként értelmezte, melyek veszélyeztetik a fennálló társadalmi rend legitimitását. Az egypárti hatalom csupán rendőri eszközökkel próbálta kezelni a problémát, s nem alakultak ki a nyugati országokban megfigyelhető finom manipulációs technikák a szubkultúrák „domesztikálására”. A rendszerváltás után jelentkező irányzatok már torzulva, egy tömegkulturális szűrőn keresztül, a fogyasztói ideológia jegyében jelentek meg hazánkban. Kivételt jelent ez alól a bőrfejű szubkultúra, amelynek magyarországi „fejlődése” szoros összefüggésben állt a Kádár-rendszer ifjúságpolitikájával, és a rendszerváltást követő átmeneti évek politikai kultúrájával. A kilencvenes évek első felében egyes pártok saját ifjúsági bázisukat kívánták megalapozni a skinhead csoportok megszervezésével, melyeknek túlzott politikai jelentőséget tulajdonítottak. E kísérletek kudarca után végleg eltűnni látszik a szubkultúrák átpolitizált megközelítési módja.

Dolgozatomban olyan ifjúsági szubkultúrákat tekintettem át, melyek – közvetve vagy közvetlenül – hatást gyakorolhattak a magyar szubkulturális csoportok kialakulására is. A rendszerváltás után jelentősen

megnőtt ezen csoportoknak a politikai szocializációban betöltött szerepe, mivel a család és az oktatási rendszer funkcióvesztésével párhuzamosan felértékelődött a kortárs csoportok felől érkező impulzusok jelentősége. Dolgozatomban emiatt a szubkultúrákra vonatkozó szakirodalom mellett oktatásszociológiai, és a politikai kultúrát vizsgáló felmérések megállapításait is felhasználtam.

Témavezető: dr. Thoma László egyetemi docens

HEGEDŰS ANDOR TAMÁS

Miskolci Egyetem, Miskolc

KÜSZÖBÖN? A GLOBÁLIS KORSZAK

A XXI. század küszöbén álló Földünk lakói egy új kihívással, nevezetesen a globalitással és annak következményeivel kell hogy szembenézzenek.

A globalitás olyan mint egy gyújtózsák, nagyon sokrétű, újszerű vagy már korábban is meglévő, de most felerősödő problémaegyüttes. Ezek a problémák keletkezésüket, létüket és megoldásukat illetően is szerves összefüggésben állnak egymással.

Dolgozatomban kísérletet teszek arra, hogy Földünk jelenlegi helyzetét és az ebből adódó egyik lehetséges jövőhipotézisét felvázoljam.

Témavezetők: Fabinyi Erzsébet dr. kandidátus, Sándor Zoltán igazgató

JOVÁNY ATTILA

Rendőrtiszti Főiskola, Budapest

A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI RENDŐRKAPITÁNYSÁG ÉS A HELYI ÖNKORMÁNYZAT KAPCSOLATA

A Rendőrségi és az Önkormányzati törvény szabályozása alapján a két állami szervnek együtt kell működnie a helyi közbiztonság megteremtése érdekében. A centrális rendőrségi szervezetben a helyi feladatok ellátására specializált rendőrség tevékenysége a két szerv kölcsönös együttműködését feltételezi. Célom a dolgozat megírásával az volt, hogy megismertessem városom rendőrségének és önkormányzatának kapcsolatrendszerét, mind a törvényi szabályozás, mind a helyi rendeletek, speciális kapcsolódások szintjén.

Dolgozatom első részében a rendőrségi törvény elfogadása előtti, vitafórumokon elhangzott bíráló és támogató felszólalásokat említem meg. E részben írok a nyugati rendőrségi szervezetről: a közösségi rendőrségről. A törvény által kötelezően előírt kapcsolatokat általánosságban mutatom be.

Dolgozatom második részében a városi kapitányságnak bemutatása mellett leírom a törvény általi kapcsolat alkalmazását a gyakorlatban. Ismertetem a helyi rendőrkapitányság éves kötelezően előírt beszámolási kötelezettségét, és kapcsolatát az önkormányzattal vezetői szinten. A vezetői kapcsolat után az osztályok közötti kapcsolatrendszer taglalom. Így a bűnügyi, közlekedési, közrendvédelmi, igazgatásrendészeti osztályok kapcsolatát a helyi önkormányzat osztályaival. A törvény által előírt kötelező kapcsolatok bemutatása után a helyi, régióra jellemző kapcsolódási pontokat mutatom be. Külön kitérek a mezőrség és a polgárőrség szerepére a közbiztonság megteremtésében.

A helyi szervezetek segítségével létrehozott Közbiztonságért Alapítvány forrásainak felhasználását segítő kapcsolatrendszer fontosságát is megemlítem.

Végezetül megfogalmazom azt a következtetést, hogy a rendőrség szervezeti átformálásával, a centrális irányítás megváltoztatásával, valamint a nyugati példák alapján jól működő közösségi rendőrség eszméjének a magyar gondolkodásba történő beépítésével hogyan lehetne megteremteni egy régióra specializált rendőrséget.

Témavezető: dr. Tarján Gábor főiskolai docens

KARASSZON DEZSÓ

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

A GLOBALIZÁCIÓ, AZ IMF ÉS AZ ÁLLAM

A dolgozat vázát 1998-ban napvilágot látott írások alkotják, továbblépni is ezekre alapozva szándékozom, hiszen aktuális társadalmi problémákról lévén szó, fő szempont a friss szellemi termékek segítségül hívása. A dolgozat első részében a globalizáció fogalmát, annak jelenlegi állását elemzem, különös tekintettel a pénzügyi-gazdasági szférára és a világ államaira, kormányaira, társadalmaira gyakorolt hatására. A tőke „új internacionáléja” azzal fenyeget, hogy egész államokat fordít ki a sarkából, és fölforgatja eddigi társadalmi rendjüket is. Gigantikus nagyságú konszernek ma már kormányokon és e kormányok választóin egyaránt uralkodnak (Martin-Schuman). A kapitalista mondializáció kétségtelen problémákat okoz az államok gazdasági hatalmával kapcsolatban. Új retorikát vezetett be velük, és új ellentmondások föloldására kényszeríti őket. Az egymástól való egyre erősebb függés nem az országok közötti gazdasági feltételek homogenizálódása, hanem éppen a köztük lévő különbségek kihasználása. Nemzetgazdaságról beszélni a termelési egységek és a kereskedelmi rendszerek tekintetében egyre kevésbé érdemes. Azonban van értelme annak, hogy a szociális és a munkaerő reprodukció szempontjából, vagy a gazdaságszervezési környezet esete kapcsán ezt megtegyük. A „made in” eltűnése nem jelenti a gazdasági cselekvés teljes kikerülését a területi meghatározottság alól (Varnier).

Hogyan győzött a neoliberális gazdasági fölfogás szinte az egész világon? Erre a kérdésre próbál rávilágítani a dolgozat második része. A válasz két szóban összefoglalható: Washington konszenzus (Dezalay-Garth). Végigkísérjük az utat Bretton Woodstól a „szabad spekulációig” (Martin-Schumann). Az IMF-fel és a Világbankkal kapcsolatba került országokra kényszerített reformok, a költségvetési fegyelem, a pénzpiacok liberalizálása, privatizáció stb. egy univerzális összehajlást konkretizál az elméletek és gazdaságpolitikák között (Dezalay-Garth). Foglalkozom az-

zal, hogy a változás elméleti hátterét alkotó kör – chicagói iskola – milyen harcokat vívott meg a tudományos-hatalmi térben, hogyan talált egymásra a Wall Street-tel. Végül az eddigiekről beszélve óhatatlanul fölmerülő kérdések kerülnek terítékre: a dehistorizáló szemléletmód (Bourdieu-Wacquant), a kultúra globalizációja.

Témavezető: Szekeres Melinda docens

KARÁCSONY GERGELY – MIKE KÁROLY
Eötvös Loránd Tudományegyetem – Budapesti
Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest

A MAGYAR VÁLASZTÓ ESETE A RACIONALITÁSSAL

A hazai választói magatartás-kutatás fő árama elsősorban a választói magatartás szituativitására és képlékenységére, a politikai pártoknak a társadalom felett való lebegésére hívta fel a figyelmet. Úgy gondoljuk, hogy a talányos magyar választó képét számos módszertani probléma okozza. Ezek közül a legfontosabb, hogy számos kutató a politikai preferenciákat egyszerűen az egyén társadalmi helyzetének derivátumaként értelmezi. Mi a pártpreferenciákat egy speciális társadalmi tudásként, annak formálódását egy összetett kognitív folyamatként értelmezzük. Ebben a folyamatban természetesen fontos része van az egyén társadalmi, demográfiai és kulturális jellemzőinek, ám ezek nem önmagukban, hanem különböző tudati tükröződések révén épülnek be a politikai preferenciákba. Másrészt a hazai kutatás fő árama egyoldalúan fogja fel a pártok és választók viszonyát. Véleményünk szerint a politikai elit által felkínált politikai koncepciók, imázsok, ideológiák legalább annyira formálják a választók politikai preferenciáit, mint amennyire a pártok igyekeznek megfelelni a választók elvárásainak. Hogy megpróbáljunk túllépni ennek a két módszertani aránytalanságnak a problémáján, dolgozatunkban a választói magatartás racionális modelljét alkalmazzuk a magyar választói magatartás elemzéséhez. Ez a modell a pártpreferenciák kialakulását az egyéni preferenciák és a pártoknak tulajdonított álláspontok összevetésének kognitív folyamataként értelmezi. Másrészt a pártok és a választók viszonyát a piac analógiája szerint képzelem el, ahol mind a vevők – tehát a választók –, mind az eladók – tehát a politikai pártok – igazodnak egymás szempontjaihoz. A racionális modell megfontolásából következő előfeltevéseinket egy 1997-ben készült közvéleménykutatás adatain empirikusan is ellenőriztük. Adataink igazolni látszanak előfeltevéseinket: a közhiedelem-

mel ellentétben a magyar választók jelentős része megfelel a racionális választó típusának, és a politikai pártok jelentős szerepet játszottak ebben a racionalizációs folyamatban.

Témavezetők: Enyedi Zsolt tudományos munkatárs, MTA Politikatudományi Intézet, Róbert Péter egyetemi docens, Tóka Gábor egyetemi adjunktus, Közép Európai Egyetem

LENCSÉS ESZTER

Külkereskedelmi Főiskola, Budapest

FRANCIAORSZÁG EURÓPAI SZEREPÉNEK ALAKULÁSA A KILENCVENES ÉVEKBEN

A kilencvenes években mennyire meghatározó Franciaország szerepe Európa sorsának alakításában?

Párizs Európa-politikájában három általános jellemzőt emeltem ki: elsősorban a franciák által kialakított önképet, és a többi európai állam általólunk kialakított kép közötti eltérést külpolitikai szerepvállalásukat illetően. Másodsorban említendő az ország középhatalmi státusza, harmadsorban pedig az elkötelezettség és függetlenség kettőssége külpolitikai lépéseiben.

Párizs célja az európai folyamatok mindenáron való kézben tartása. Ez abban az esetben valósulhat meg, ha saját nemzeti érdekeiket összekötik az integrációs érdekekkel, amely számára jelentős kihívás, hiszen ez részben a függetlenség feladásával jár, amely számára rendkívül fontos. A kilencvenes években a francia különutas politika nem folytatható, Franciaország kénytelen a németekkel való maximális együttműködésre, hiszen szüksége van annak gazdasági potenciáljára. Franciaország csak annyit akar az Európai Uniótól, hogy saját érdekeit érvényesíthesse, ugyanakkor szuverenitását is megőrizze. Az Uniót egyfajta „ugródeszkaként” használja fel, hiszen világpolitikai, világgazdasági szinten egyedül nem boldogul.

Párizs az EU mélyítésében látta meg a lehetőséget arra, hogy a Németország újraegyesítéséből adódó térvészését csökkentse. Ezért erőszakolta ki a maastrichti szerződés megkötését, amelynek első pillérét képezte az EMU. A második pillér, a közös kül- és biztonságpolitika területén a kilencvenes években az útkeresésé folyamata dominált. A franciák kétféle koncepciót tudnak elképzelni: egy tisztán európai megoldást, vagy egy, a NATO-n belüli védelmi rendszert. Mára bebizonyosodott, hogy a két lehetőséget kombinálni kell.

A bővítéssel kapcsán Párizs jóval több figyelmet fordít a kelet-közép európai országokra, mint korábban, emögött elsősorban gazdasági indokok állnak.

A geopolitikai változások, és a jelenlegi gazdasági mutatók miatt a kilencvenes években Franciaország szerepe az európai folyamatok irányításában egyre kevésbé meghatározó, a közeljövőben Franciaország térvészése várható.

Témavezetők: dr. Nyusztai László tanszékvezető, dr. Gazdag Ferenc Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem igazgató

LENGYEL ATTILA

Miskolci Egyetem, Miskolc

SZÉLSŐJOBBDALI SZERVEZETEK A MAI NÉMETORSZÁGBAN

Ha ma Magyarországon megállítunk valakit az utcán, és arra kérjük, hogy nevezzen meg legalább egy németországi szélsőjobbdali szervezetet, akkor jó esélyünk van rá, hogy az illető az NSDAP-t fogja megemlíteni. Ha tovább szűkítjük a kört, és ma is működő szervezet után faggatjuk, akkor szinte biztos, hogy tanácstalanul szét fogja támi a kezét. Pedig a második világháború után nem tűntek el ezek a szervezetek Németországból, csupán az eltelt ötven évben nem nagyon lehetett hallani róluk. Az újraegyesített Németországban azonban a szélsőjobbdal megerősödéséről tanúskodtak az egyre gyakoribb, elsősorban idegenek ellen elkövetett erőszakos cselekmények. Kik állnak e támadások mögött? Milyen szervezeti keretek között működnek? Mennyien lehetnek? Olyan kérdések ezek, amelyekre válaszolva talán jobban megértjük a magyarországi szélsőjobbdalt. Ám a magyar, egy-két szervezetből álló szélsőjobbal szemben a németországi meglehetősen sokszínű és jól fejlett: a különböző tartományok parlamentjeiben képvisellel rendelkező pártoktól kezdve a bejegyzett egyesületeken és a betiltott szervezeteken keresztül a pár fős akciócsoportokig elég széles a paletta. A német szélsőjobbdalhoz közelálló csoportja is igen heterogén: a kiérlett, szélsőjobbdali eszmerendszerrel rendelkező radikálisokon kívül a divat-szkinhedek mellett számtalan, gyökerét vesztett fiatal is ebben az irányzatban véli megtalálni a számára leginkább megfelelő társadalmi közeget. Ez a sokféleség egyben bénító is, hiszen a számtalan, egyesítési próbálkozás ellenére a szélsőjobb nem tud felülemelkedni a véleménykülönbségeken, illetve az egyes szervezetek vezetőinek önértékein, aminek következtében az elsősorban a fiatal, felsőfokú végzettséggel nem rendelkező, az egykori

NDK területén élő választópolgárok körében népszerű szélsőjobboldali pártok nem tudnak komoly alternatívaként fellépni, és az 5 százalékos küszöböt átlépve bekerülni a Bundestagba. Ez a dolgozat ezt a sokféleséget igyekszik bemutatni, deskriptív módszerrel számba véve a különböző szélsőjobboldali szervezeteket.

Témavezető: Zárug Péter Farkas egyetemi tanársegéd

LOVAS KATALIN

Külkereskedelmi Főiskola, Budapest

A GAZDASÁGI ÉS MONETÁRIS UNIÓ (EMU) LÉTREJÖTTÉNEK HATÁSA AZ EURÓPAI UNIÓ POLITIKAI EGYSÉGÉRE ÉS A TAGÁLLAMOK SZUVERENITÁSÁRA

A hosszú folyamat eredményeként létrejött Gazdasági és Monetáris Uniót minden nap figyelemmel kísérhetjük, mi magyarok is. A közös pénz a legújabb kori Európa alighanem legnagyobb vállalkozása. Minden nap izgalmas az európai újszülött valuta, az *euro* életében, hiszen ezekben a hónapokban már megmutatkozik, milyen gyorsan áll majd talpra. A téma így igen aktuális, egyik napról a másikra figyelhetjük mozgását a nagyvilágban, hiszen születése napján bekerült a világkereskedelem forgatagába, a világ szeme előtt.

A dolgozatban megpróbálom a Gazdasági és Monetáris Unióhoz vezető göröngyös utat, majd a megvalósulás körül zajló vitákat, félelmeket bemutatni, melyekkel az új közös európai valuta szembe kell hogy nézzen. Természetesen a legizgalmasabb rész csak 2002 júliusában kezdődik, amikor az *euro* a pozitív forgatókönyv szerint a lakosság körében is megjelenik. Nagy kérdés mindannyiunk számára, milyen fogadtatásra talál, hiszen sikere (vagy sikertelensége) Magyarországra is számos területen kihat. Sikere esetén pedig a következő lépés az európai államok *politikai uniója* lenne.

Miről kell az EMU-ban résztvevő országoknak lemondania annak érdekében, hogy a rendszer hatékonyan és stabilan működjön? Nemzeti önmeghatározásuknak, *szuverenitásuknak* egy jelentős részéről, árfolyam- és kamatpolitikájuk vezetéséről, a pénz nemzeti jellegéről. Vizsgálódásunk tárgya az, megéri-e ezeket az eszközöket szupranacionális szintre emelni, azaz az Európai Központi Bank irányítása alá rendelni.

Témavezető: dr Törő Csaba adjunktus

MAJOR ANIKÓ

Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár

ALBÁNIA TÖRTÉNETE A XX. SZÁZADBAN

Néhány évvel ezelőtt jártam először Albániában egy túrán, egyetemista fiatalokkal. Meg szeretnénk volna ismerni az ország történetét, néprajzát, és kezdő hegymászók lévén a természeti adottságokat is. Ilyen utak előtt mindig járjuk a könyvtárakat, és könyvesboltokat, hogy felkészülhessünk a helyi szokásokról, illetve egy-egy szót, mondatot elsajátítsunk, legyen nálunk térkép, szótár, mellyekkel az ott élő emberekkel kommunikálhatunk. Először fordult elő velem, hogy nem találtam megfelelő felkészülési anyagot, ami igen meglepett, pedig végigjártam az országos nagykönyvtárakat is. Albániát csodálatosnak találtam, és rabul ejtett az ország érintetlensége. Többet szerettem volna megtudni az ott élő emberek múltjáról, jelenéről. Hazatérésem után kutatni kezdtem a témával kapcsolatos irodalmat, és még jobban megtetszett, főként az albán történelem feltáratlanságának ténye. Jelenleg két témával foglalkozom: TDK dolgozatom Albánia XX. századi történelmét tárgyalja, míg szakdolgozatom az ókori és a középkori Albániát tárja fel. Szerettem volna – csupán vázlatosan – képet festeni Albánia múltjáról, Európára gyakorolt hatásáról, és a Balkánon betöltött szerepéről. Néhány szóban megemlítettem az Albánia és Magyarország közötti történelmi kapcsolatot, valamint a nacionalista mozgalmak és a szocializmus balkáni kibontakozását is. Az ott készített saját fotókkal, illetve diákkal, és természetesen fénymásolatokkal illusztráltam a dolgozatomat.

Témavezető: Bertalan Péter főiskolai adjunktus

NAGY ORSOLYA

Külkereskedelmi Főiskola, Budapest

A POLITIKAI ISZLÁM KIHÍVÁSA KÖZÉP-ÁZSIÁBAN AZ EZREDFORDULÓN

A kilencvenes évek elején felvetődött az „iszlám újjászületés” lehetősége a posztszovjet térség muzulmán országaiban, ezen belül Közép-Ázsiában. Különleges szerepet játszik a régió és az iszlám kapcsolatában Tadzsisztán, más tényezők hatnak a politikai iszlám térnyerésére Üzbegisztánban, s hasonlóság fedezhető fel Kazahsztán, Kirgizisztán és Türkmenisztán között az iszlám politizálódását tekintve.

A *muzulmán világ nem egységes*, ennek megfelelően a politika és az iszlám kapcsolata nem csak a különböző történelmi korszakokban, de az egyes országokban is másként alakul. Iránban totális iszlám rendszert vezettek be, amikor az uralkodói önkény és az iszlám előírások alkalmazásának hiánya forradalomhoz vezetett, melynek élére a síita vallási vezetés állt. Szaúd-Arábiában, a modernizáció az iszlám normák betartásával ment végbe, ezért nem váltott ki ellenállást. A világi és a vallási vezetés együttműködése kiegyensúlyozott, mivel az iszlám legitimálja az uralkodó hatalmát, aki az ország irányításában figyelembe veszi a muzulmán előírásokat. A „nyugatosító modernizáció” keretében Törökország megkísérelte a muzulmán civilizációtól való elszakadást. Az 1960-as években azonban a népesség növekvő támogatása miatt az ország vezetése kénytelen volt bevenni az iszlám erőket a politikába.

A *posztszovjet félperiférián elhelyezkedő, az iszlám civilizációhoz tartozó Közép-Ázsia (Tadzsisztán, Üzbegisztán, Kazahsztán, Kirgizisztán és Türkmenisztán)* rendkívül sokszínű, mégis létezik néhány olyan vonás, mely a régió egészére érvényes. A Szovjetunió felbomlása után a térség országai először dönthettek önállóan fejlődési útjukról. A „szovjet örökség” részei a mesterséges politikai határok által teremtett bonyolult etnikai viszonyok, duális társadalmak, a jelenlegi elnöki rendszerek. A gazdasági válság ellenére nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy – a rendszer

kegyetlensége ellenére – a térség népei korábban soha nem tapasztalható módon fejlődtek. Az írásbeliség, az irodalmi nyelv és az oktatási rendszer megteremtése hozzájárult a kulturális elmaradottság felszámolásához. Politikai szinten nem jelent meg az iszlám a Szovjetunió idején, de a csaknem hetven évig tartó „uralom” nem tudta befolyásolni a hagyományos társadalmi- és iszlám kötődéseket.

Témavezető: dr. Nyusztai László tanszékvezető

PAPP ÁKOS

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

GYŐZELMEK ÉS KUDARCOK

A „kis pártok” szereplése az országgyűlési képviselők
1998. évi általános választásán

Dolgozatom rövid komparatív elemzés a választásokról, amelyben szólok a választás kiírásának kérdéséről, az államfő ezzel kapcsolatos jogkörének korlátozásáról. A kampány problematikája és a koalíciós lehetőségek külön elemzést kívánnak különös tekintettel a MIÉP-re és a Munkáspártra. Meghatározom a kis párt fogalmát és jellemzőit, szólok a törpepártokról a magyar pártrendszerben.

A következő részben a kis pártokat külön-külön vizsgálom: a KDNP-t kettészakadása és veresége, az MDF-et pedig sajátos helyzete miatt, hiszen 5% alatti párt került kormányzati pozícióba. Kitérek a MIÉP parlamentbe kerülésének okaira, ezzel összefüggésben röviden ismertetem a párt történetét egészen 1993-ig. Milyen esélyei lehettek a választás előtt két évvel alakult pártnak, az MDNP helyzetét ezen keresztül kell megvilágítani. A Munkáspárt 1994-es és 1998-as vereségének okai: a vezetés dilettantizmusa és a nyitásra képtelenség.

Ezután a kis pártok és más pártok kapcsolatát elemzem. A parlamenti pártok érdeke, hogy új pártok ne jussanak be a parlamentbe, ebben a kisebb pártok ellenérdekeltek.

Foglalkozom a politikai paletta kétpólusúvá válásának lehetőségével és esélyeivel. A két választás közötti helyzetet abból a szempontból kell megvizsgálni, hogy mennyiben konstruktív ellenzék a MIÉP, valamint milyen az önkormányzati választás után kialakult helyzet. Végül a magyar modell kétpólusúvá válásának megakadásáról és az SZDSZ eredményeiről szólok.

Témavezető: dr. Thoma László egyetemi docens

RADICS ANETTA

Külkereskedelmi Főiskola, Budapest

EURÓPAI INTEGRÁCIÓ ÉS A KISEBBSÉGEK

Dolgozatomban szeretnék rávilágítani egy olyan problémára, mely a politikai integráció elmélyülésének akadálya lehet majd az elkövetkezendő években. A kisebbségi kérdés közösségi szintű szabályozása eddig még csak elvétve került megvitatásra az Európai Parlamentben, a tényleges politikai szerepvállalásért felelős Bizottság pedig szinte alig foglalkozott az ilyen jellegű problémák megoldásának intézményesítésével.

Az Európai Unió története már több évtizedes múltra tekint vissza, fejlődését a kialakított közös politikák határozták meg. A legnagyobb mértékű összefogás a gazdasági életben valósulhatott meg. Ezt mutatja a Monetáris Unió létrehozása is. A Politikai Unió tervének megvalósítása azonban még várat magára. A Maastricht-i szerződések értelmében meg kell valósítani a közös bel- és igazságügyi szabályozást is. Ezen belül szeretném áttekinteni a kisebbségpolitika közösségi szintre emelése érdekében az EU-n belül eddig tett lépéseket.

Dolgozatom első részében kifejtem, hogy miért indokolt a kisebbségi problémakör ismerete, mik voltak azok az események, melyek rávilágítottak a dilemma megoldatlanságára, és hogy valójában milyen kérdések is tartoznak ebbe a témakörbe. A következő fejezetet teljes egészében a nyugat-európai kisebbségek elemzésének szentelem: kialakulásuk, történeti fejlődésük, földrajzi elhelyezkedésük, típusaik, mozgalmaik ismertetésének. Ezután az etnoregionalizmusról írok, vagyis az EK regionális politikájának és a kisebbségi kérdés kapcsolódásának sajátos megnyilvánulását elemzem.

A következő tartalmi egység a kisebbségi kérdés nemzetközi jogi megközelítésével foglalkozik. Itt tekintem át a jogi rendezés lehetőségeit, valamint az egyes nemzetközi szervezetek tevékenységét a kisebbségvédelemben. Dolgozatom utolsó alegységét pedig az EU

kisebbségvédelemmel és kisebbségpolitikával foglalkozó dokumentumainak szentelem.

A kisebbségi kérdés megoldása messze meghaladja ennek a dolgozatnak a témáját. Arra próbálok csupán választ adni, hogy miért jelentenek még a 20. század végén is gondot a kisebbségi ügyek rendezésének kísérletei, és hogy a meglévő mechanizmus hogyan működik.

Témavezetők: Balogh András főigazgató Magyar Külügyi Intézet, Törő Csaba tanársegéd

ROMSICS GERGELY

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

A FOREIGN AFFAIRS ÉS MAGYARORSZÁG 1940–1948

A *Foreign Affairs* az amerikai külpolitikai gondolkodás legnevesebb fóruma. Kiadója a Council on Foreign Relations (Nemzetközi Kapcsolatok Tanácsa), a keleti part legnagyobb független politikai kutatóintézete, amely 1921-es megalakulása óta különböző módokon gyakorol jelentős befolyást az Egyesült Államok külpolitikájának alakulására. A dolgozat célja a folyóiratban 1940 és 1948 között megjelent azon tanulmányok és cikkek bemutatása, amelyek információval szolgálnak egyrészt a szerkesztők és a Council tagjainak Magyarország-képéről, másrészt pedig a különböző európai érdekcsoportok törekvéseiről, hogy az országról az amerikai elitben élő elképzeléseket érdekeiknek megfelelően alakítsák.

A dolgozat két részre oszlik. Az első egység a *Foreign Affairs* megjelenésének történetét ismerteti, és megkísérli a lap bemutatását. Ennek kapcsán kitér a szerzőkre, a megjelent írások jellemzőire, valamint a folyóirat mögött álló csoportokra, és elhelyezi a folyóiratot az amerikai politikai és tudományos életben.

A második egység az első tizenhét évfolyam (1922–1939) legfontosabb tanulmányainak áttekintése után az 1940 és 1948 között megjelent írásokat ismerteti. Ezekből egy Kelet-Közép-Európa és Magyarország viszonyosságainak véget vetni hivatott terv megszületésének, változásainak, végül pedig bukásának körvonalai rajzolódnak ki. Az első elemzett írások az amerikai béketervekhez kapcsolódnak, amelyeket jelentős részben a Council tagjai és a *Foreign Affairs* szerzői dolgoztak ki, ám megjelentek bennük egyes emigráns csoportok törekvései is. Az 1945 utáni tanulmányok a demokratikus Magyarország megszületését ünneplik, míg 1948-ra a szerzők kénytelenek elismerni a kísérlet bukását, és beszámolnak a Magyarországon végbemenő könyörtelen szovjetizációról. A befejezés jelzésszerűen foglalkozik az Egyesült Államok külpoli-

tikájában a rendezési terv teljes kudarcának hatására végbement attitűdbeli változásokkal, és ennek kapcsán kitekint az 1989-es változásokat feldolgozó tanulmányokra.

Témavezető: Balogh András tanszékvezető egyetemi tanár

SISA PÉTER

Rendőrtiszti Főiskola, Budapest

A NEMZETBIZTONSÁG ÉS A POLITIKA KAPCSOLATA 1945 UTÁN

Egy rövid bevezető és történeti áttekintés után a dolgozat három külön részben, időszakokra bontva dolgozza fel a politika és az aktuális biztonsági szervek kapcsolatát. Az első ilyen részben kerül sor annak bemutatására, hogy a ÁVO és az ÁVH milyen szerepet játszott a kommunista erők hatalomra kerülésében. Előbb a háború után újjáalakult koalíciós pártokat járatták le a hatalom megszerzése érdekében, vezetőiket kémkedéssel, hazaárulással és demokráciaellenes viselkedéssel vádolva. Ezzel együtt a közigazgatást is „megtisztították” az előző rend embereitől. Rávilágítok, hogyan indítottak egyre keményebb támadást a nagy elleniségnek számító egyházak ellen. A későbbiekben pedig a párton belüli ellenséget kutatta sikeresen az ÁVH. Ezzel párhuzamosan a lakosság széles rétegeit támadták, és tartották terror alatt a legkülönbözőbb politikai és személyes indíttatás alapján. A következő nagyobb részben felvázolom az 1956 után kialakult helyzetet, és hogy milyen szerepet játszott az Állambiztonság a rendteremtésben és a megtorlásban. A következőkben igyekszem rávilágítani, hogy a hatvanas évektől mennyiben enyhült a politikai nyomás, és ezzel együtt miként finomodtak a módszerek is. Szeretném hangsúlyozni, hogy a sokat szidott állambiztonsági szervezet alapján egy viszonylag jól működő, és a maga módján sikeresnek mondható egység volt. A nyolcvanas évekre pedig már odáig jutottak, hogy egyes vezetőik – ha csak burkoltan is – ellent mertek mondani a politikusi potentátoknak. A rendszerváltozás során az akkori ellenzék az ÁB-vel szembeni fokozott ellenszenv keltésével a saját későbbi helyzetét nehezítette meg, mivel lejártatták az egész szervezetet. Később pedig számos olyan döntés született parlamenti és kormányzati szinten (például: ügynök-törvény), ami igen sokat ártott a szakmai munkának. Ezzel együtt viszont számos olyan eset történt, amikor gyors és szakszerű fellépést vártak el

a nemzetbiztonsági szervektől. Az utóbbi nyolc év alatt az is bebizonyosodott, hogy a hatalmon lévők a saját legitimitásuk tudatában mindig is megpróbálták a maguk céljára és érdekeiknek megfelelően felhasználni a titkosszolgálatokat. Ezzel együtt politikusaink sérelmezik, ha bármilyen módon valamelyik biztonsági szervezet látókörébe kerülnek (például: Nyírfa ügy).

Témavezető: dr. Tarján Gábor főiskolai adjunktus

VASALI ZOLTÁN

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

KÖRNYEZETVÉDELEM ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ

A környezetvédelem és az ökológiai gondolat megjelenése a politikai kultúrában konfliktusos folyamatként zajlott le a hetvenes években. Az Európai Közösségnek, s később az Európai Uniónak (EU) is olyan prioritásváltásokat kellett végrehajtania a környezetvédelem területén, amely ellentéteket szült a liberalizált piac megteremtéséért fogantatosított intézkedésekkel. A politika, és ezen belül a döntéshozatali mechanizmus minden esetben arra kényszerült, hogy szakpolitikák és érdekek között kompromisszumot teremtsen. Fontos nyomon követni azokat az eseményeket, amelyek valóban cselekvésre kényszeríthették a politikai döntéshozókat mind integrációs, mind szubnacionális (régiók, tartományok vagy akár a szakszervezetek érdekei) szinten. Ebben a lassan harminc éve tartó folyamatban kialakult az a kommunikációs rendszer, amellyel az integráció intézményei kommunikálnak egymással a környezetvédelemről. Ehhez a témához tartozik az is, hogy az egyes tagállamok, milyen mértékben képesek érvényesíteni a saját törvényi szabályozásukat és összhangba hozni az integrációs elvárásokkal. Létrejött az a jogi keret (több mint háromszáz direktíva és irányelv), amely a tagállamok cselekvési lehetőségeit ezen a területen meghatározza, de ez nem jelenti azt, hogy megszűnt volna a lemaradó-haladó *dialektika*, amely a résztvevőket környezetvédelemileg aktív és inaktív államokra osztja.

A hetvenes évektől kezdve több koncepcióváltás történt a környezetvédelmi akcióprogramok célkitűzéseiben. Ezt a fejlődést jól tükrözi az egyes fogalmak – mint a transzparencia, szubszidiaritás, és a szuverenitás – értelmezésében és jelentőségének felértékelésében beállt változás. Megváltozott az a kritikai nyelv is, amit a politika használ az ökológia területén, hiszen sokkal árnyaltabbak lettek azok a kompromisszumok is, amelyekre az Unió ezen a területen rákényszerül. Dolgozatomban fontos

szerepet játszik, hogy melyek azok az alternatív és civil szervezetek, amelyek aktívan kritizálják az EU környezetpolitikáját, és melyek azok a lobby pozíciók, ahol nyomást is képesek gyakorolni a folyamatok alakulására. Dolgozatomban a környezetvédelem integrált politikaként jelenik meg, azaz azt is vizsgálnom kell, hogy az egyes szakpolitikák milyen mértékben érvényesítik az ökológiai megfontolásokat.

Témavezető: dr. Bayer József egyetemi tanár

BELLUS GABRIELLA

Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest

AZ INTERNET MINT ÚJ MÉDIUM SZEREPE A KÖZPOLITIKÁBAN

A mai felgyorsult, egyre komplexebbé váló világban az információk szerzése, a gyors és hatékony kommunikáció rendkívül fontossá vált. Mind a politikai, mind a gazdasági, mind pedig a magánszféra nagy változásokat él át. A számítógépes technika fejlődésével századunk második felében mindhárom említett terület problémáit, kihívásait elektronikai megoldásokkal próbáljuk orvosolni. A személyi számítógépek megjelenésének, elterjedésének és tökéletesebbé válásának eredményeként napjainkra a fejlett országok háztartásainak jelentős része rendelkezik PC-vel. Kormányzati, vállalati és oktatási szinten ez a folyamat már korábban elindult. Az Internet elterjedése újabb hatalmas lépést jelentett az információcsere területén, sokoldalú felhasználási lehetőségeinek köszönhetően az élet egyre több terén tölt be fontos szerepet. Az Internet politikai, gazdasági és társadalmi jelentőségének növekedése, a még kiaknázatlan lehetőségek készítették arra, hogy e témával részletesen foglalkozzam.

Dolgozatomban az Internet közpolitikában játszott szerepére, hatásaira helyezem a hangsúlyt. Új médiumként történő megjelenése ugyanakkor elengedhetetlenné teszi jogi szabályozásának vizsgálatát is. A MATÁV Rt. mind az előfizetők számát, mind tőkeerejét tekintve a legnagyobb hazai Internet-szolgáltató, így ezen cég marketingkommunikációs stratégiájának vizsgálatán keresztül mutatom be az új médium egy lehetséges népszerűsítési módját.

A telefóniában korábban egyeduralkodó cég a hazai távközlés fokozatos liberalizációjának következtében egyre inkább szembesülni kényszerül a versenykörnyezet hatásaival, melyet az Internet piacán teljes egészében érzékel. A MATÁVNet marketingkommunikációján keresztül nem csupán az Internet-szolgáltatáshoz kapcsolódó, hanem nagy vonalakban a cég

egész marketingkommunikációs stratégiáját elemzem, hiszen a MATÁV egyetlen szolgáltatását sem lehet a vállalat globális stratégiájából ki-
szakítva kezelni. Mindez igen érdekes feladat, mert kitűnően mutatja a
cég alkalmazkodási törekvéseit a megváltozott piaci körülményekhez.

Témavezető: dr. Hajba Éva docens

FODOR GÁBOR

Miskolci Egyetem, Miskolc

IDENTITÁS(HIÁNY) ÉS ANTROPOLÓGIAI DIMENZIÓ A (POLITIKAI) KULTÚRÁBAN

„Identitás(hiány) és antropológiai dimenzió a (politikai) kultúrában?”
– érdekes és egyben nagyon nehéz kérdésfeltevés. Természetesen ki lehet
vonni magunkat ebből a helyzetből úgy, hogy minderről nem veszünk
tudomást. Menedéket keresünk egy idő feletti logikánál, és nem bo-
csátkozunk „spekulatív” elméleti fejtegetésekbe. De a világ, a társadalmi
valóság felfedezésére úgy kerül sor, ahogyan a vizsgálandó valóság a
szubjektum számára önmaga kibővítésének folyamatában megjelenítődik,
tehát mintegy annak a folyamatnak a során, ahogyan horizontját bővíti.

Jelen dolgozat a modernitás problémáit, elsősorban a modern em-
ber/individuum identitásával és/vagy identitáshiányával összefüggő
kérdéseket fürkészi, különös tekintettel a kultúra és a politika szférájára.

Identitás és identitáshiány; a közössé tevés posztulátuma és az
elkülönülés mechanizmusai – csak ezen erők együttes létezése, kölcsönös
feszültségük, egyszersmind állandó egymásba hatolásuk érleli ki azokat a
formákat, melyek összessége kiadja a történelmi teljességet.

Témavezető: Zárug Péter Farkas tanársegéd

GÁSPÁR BOLDIZSÁR

Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola, Szekszárd

A 2. MAGYAR HADSEREG PUSZTULÁSA A DON-KANYARNÁL

Előadásom témája: A magyar királyi 2. hadsereg pusztulása a Don menti harcokban.

Előadásomat három fő részre osztottam. Az első részben az előzményekről, Magyarország hadbalépésének, valamint a második hadsereg frontra küldésének okairól.

A második részben először a második hadsereg parancsnokának, Jány Gusztáv vezéreztetésnek az életútjáról szoltam, majd a hadsereg felszereléséről és kijuttatásáról a frontzónába. Ezt követően a harccselekményeket tárgyaltam, két fő részre bontva az eseményeket. Először az 1942 júniusától 1943. január 12-ig terjedő időszakról beszéltem, majd magáról a katasztrófáról, az 1943. január 12–14-ig terjedő időszakról.

A harmadik és egyben utolsó részben a visszavonulásról és a különféle következményekről beszéltem.

Témavezető: dr. Bebesi György adjunktus

KISS VIKTOR

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

A VÁLTOZTATÁS LEHETETLENSÉGE?

A legtöbb politikai ideológia mára gyakorlatilag teljesen elvesztette offenzivitását. A helyzetet mind a marxista-baloldali, mind a polgári gondolkodók megkísérelték már leírni. Példaként Lukács György elemzését, illetve a legújabbak közül a francia J. F. Kahn „egységes világnézet” elméletét mutatjuk majd be. Megállapíthatjuk, hogy a politikai ideológiák defenzivizálódása két alapvető okra vezethető vissza: egyrészt a demokratikus intézményrendszer követelményeihez való alkalmazkodásra, a néppártosodásra, másrészt a „modernitás válságának” nevezett tünetegyüttesre.

Ezután azzal a kérdéskörrel foglalkozunk, hogy ki, illetve mi is az a politikai cselekvő, akiről a társadalmi méretű változtatások kapcsán szó van. Bemutatjuk, hogy miként rejti magában a vizsgálati pontatlanságot mind az individuális, mind a csoportelméleti vizsgálódás.

A csoportelméletek kapcsán bemutatjuk, hogy a politikai változtató csoportoknak milyen problémákkal kell szembesülniük: a szimbólumokban való önmeghatározás, a „harnis tudatúak” rövid távon való kiszűrhetetlensége és a csoportlétszám kérdésköre kerül itt elsősorban terítékre.

A dolgozat utolsó részében felvázoljuk, milyen problémák vetődnek fel a demokratikus rendszerekkel kapcsolatban, illetve hogy ezekre a felvetésekre milyen válaszok érkeznek.

Ezután szót ejtünk arról, hogy az ideológiák jelzett átalakulása két lépcsőben megy végbe: először relativizálódnak, majd pedig védekező pozícióba helyezkednek.

A változtató csoportok célja: az egyes alanyok léthelyzetét és racionális környezetét úgy módosítani, hogy tudatukban, és ebből adódóan a társadalom egészében a kívánt változások végbemenjenek.

Ennek két útja a forradalmi és a reformista-demokratikus út. Előbbinek sikerességét gyakorlatilag kizárhatjuk, hiszen a társadalom teljes to-

talizálása lehetetlen. Utóbbival kapcsolatban, vagyis a demokráciák valós potenciáljáról semmi biztosat nem mondhatunk, elvileg nem kizárt a „változtatás lehetőségessége”, ám aggályainkat legalább négy kérdéskörben felvetjük majd. Ezek a kérdések – mint látni fogjuk – nagyon is mindennapi problémákat takarnak, melyek megoldása a demokráciának gyakorlatilag alapfeltétele, így nélkülük semmi biztos nem állítható a reformista út sikerességéről.

Témavezető: dr. Thoma László egyetemi docens

KOLEDA ATTILA

Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest

A MUNKAVÁLLALÓI RÉSZTULAJDONOSI PROGRAM ÉS A VÁLLALATÁTVÉTELEK A MAGYAR TŐKÉS ÁTALAKULÁSBAN

A régiókban végbemenő privatizáció páratlan politikai és gazdasági folyamatok részeként értelmezhető, melynek elemei folyamatosan egymásra hatva óriási változást indukáltak. A párhuzamos – politikai és gazdasági – reformok eredményeképpen az egypárti politikai rendszer a pluralizmuson alapuló, többpárti parlamenti demokráciává transzformálódott, míg a központi tervgazdaság uralta vállalati szféra a magántulajdonon alapuló gazdasági rendszerként integrálódott a szabad áru és tőkemozgások jellemezte világ gazdasági rendszerbe.

Munkámban a vállalati privatizáció megvalósításának a politika által befolyásolt elveit vetem össze a valós, gazdasági racionalitáson és profitorientáción alapuló vállalatátvételi gyakorlattal. Nem vállalkozom a teljes privatizációs spektrum bemutatására, hiszen ez meghaladná a dolgozat kereteit, inkább (némi önkényesen) a privatizáció egy szegmensére koncentrálok, nevezetesen a Munkavállalói Résztulajdonosi Programra (MRP), melynek elsődleges célja a magyar vagyontulajdon magyar tulajdonbajuttatása volt. A program megítélése azonban nem egységes, hiszen néhányuk már pénzügyi befektetők „áldozatává esett”, míg mások még mindig hiteleiket fizetik, megint mások teljesen egészségesen működnek. Abban azért megegyezik a szakma, hogy az eljövendőben még jónéhány MRP-s cég „fullad bele” E-hitelébe, alkalmat nyújtva a „cégátvételi szakma” erősödéséhez.

Végezetül vállalati példán demonstrálok, hogyan determinálja egy elhibázott koncepció egy cég sorsát, alkalmat nyújtva az erősebb és jobb struktúrában működő vállalatnak az átvétel jelentette expanzióra.

Témavezető: dr. Hajba Éva egyetemi docens

KOZMA ÁGNES

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

A PÉCSI POLITIKAI SAJTÓ 1944 ÉS 1949 KÖZÖTT

Dolgozatomban egy fordulatokban gazdag, napjainkban kutatott korszakot választottam. Érdekelt, hogy milyen volt 1944 és 1949 között a sajtó helyzete a baranyai megyeszékhelyen, mit olvastak nap mint nap az emberek.

Dolgozatom célja az 1944 és 1949 között Pécsen megjelent politikai sajtóorgánumok bemutatása: milyen minőségben, tartalommal, anyagi feltételekkel jelentek meg, kik voltak a munkatársai. Bemutatom, hogy a legfontosabb kül- és belpolitikai eseményekhez milyen kommentárt fűztek, ezeken keresztül érzékeltetem a különböző pártok és a hozzájuk tartozó lapok egymással szembeni véleményét. Igyekszem kiemelni, hogy az általuk képviselt pártok mely irányzatához tartoztak ezek a lapok, mennyire tértek el az országos vezetés irányvonalától.

A korszakot felpezsdült politikai és szellemi élet, nagy számú sajtóorgánum létrejötte jelezte országosan és helyi szinten is. Általános tendencia volt, hogy kezdetben a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front helyi szervezeteit megalakító pártok összefogtak, és közösen indítottak el egy lapot. Ezek azonban egyre inkább kommunista befolyás alá kerültek, a kommunista párt irányelveit tükrözték, más véleményeket nem jelenítettek meg. Ekkor a különböző pártok létrehozták saját, nyomtatott sajtójukat, és külön megjelent a kommunista sajtó is. A pártok vitái pedig teret kaptak a lapok hasábjain. A politikai események fonalát követték a lapok között felerősödött sajtóviták. 1947 nyarán a Kisgazdapárt tervesztésével lapjának markáns politikai jellege is megváltozott, ekkor a kommunista és a szociáldemokrata lap fordult egymás ellen. A munkáspártok egyesülésével lapjaik is egyesültek, majd 1949-ig fokozatosan megvalósult az állampárt sajtómonopóliuma.

A dolgozat legfontosabb következtetése, hogy a média, és ezen belül

az írott sajtó mennyire lehet a politika eszköze, mennyire lehet rajta keresztül, az újságírás segítségével manipulálni az embereket. A lapokon keresztül naponként végig lehet követni azt a folyamatot, ahogy a külső tényezők hatására az egypártrendszerű, kommunista Magyarország létrejött.

Témavezetők: dr. Kunszt Márta egyetemi docens, dr. Vonyó József egyetemi docens

MISZLER TAMÁS

Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola, Szekszárd

A HABSBERG MONARCHIA FELBOMLÁSA

Dolgozatomat Jászi Oszkár a *Habsburg Monarchia felbomlása* című műve alapján készítettem el. Ezen belül részletesen kitérek a Monarchiára ható erőkre, melyeket Jászi Oszkár két nagy csoportba sorolt: centripetális erők (dinasztia, hadsereg, római katolikus egyház, arisztokrácia, bürokrácia, szocializmus, kapitalizmus és zsidóság, szabadkereskedelem), amelyek a Monarchia fennmaradását szolgálták, valamint a centrifugális erők, amelyek a Monarchia széthullásának irányába hatottak (nemzetiségi problémák).

Kitérek az 1867-es osztrák–magyar kiegyezésre, az 1868-as Eötvös József által kidolgozott nemzetiségi törvényre, és annak részleges megvalósításának okaira. Szembeállítom az ausztriai nemzetiségi politikát a hazai, magyar nemzetiségi politikával.

Megvizsgálom Ausztria–Magyarország helyzetét az első világháborúban, a trónváltást követő osztrák–magyar diplomáciai próbálkozásokat, valamint a nemzetiségek diplomáciai tevékenységét, majd a saint germaine-i, illetve a trianoni békeszerződést.

Témavezető: Dr. Bebesi György adjunktus

OLGYAY-SZABÓ ATTILA
Miskolci Egyetem, Miskolc

PLACEBÓ, AVAGY A REFORMIZMUS TÁRSADALMA 1988–1998

Tíz év telt el a rendszerváltozás megkezdése óta. A rendszerváltozás társadalmának állandósultak intézményei, szokásjogai és ideái. Felvetődik a kérdés, milyen ez a társadalom, mennyi problémát tudott megoldani azok közül, melyeket '56, a kádári rendszer és a XX. század hagyott itt.

A rendszer, mely létrejött – és ebben mindenki egyetért – más, mint amit megszoktunk, és különbözik attól is, amit liberális demokráciának szokás nevezni. Megpróbáltam a fennálló pártrendszert az ismert kategóriák szerint értékelni: viselkedésük, ideológiájuk és ezek egymástól viszonyított távolsága szerint, valamint megkeresni azon jegyeket, amelyek alapján ezen államforma egyértelműen besorolható valamely ismert kategóriába.

A létrehozott államot egyértelműen a bankrendszer jellemzi a legjobban – ez az alapja. Dolgozatomban a bankrendszer működési mechanizmusait vizsgáltam, valamint viszonyát az államhoz, állampolgárhoz. Arra kerestem a választ, hogyan alakulhatott ki olyan rendszer, mely ennyire kiszolgáltatottá tesz minket, állampolgárokat, és hogyan élhetnek, illetve élnek vissza ezzel.

Minden államot a hatalmi intézményrendszerek szabadságfokai jellemzik a legjobban. A jogbiztonság, a jog- és esélyegyenlőség ezen intézményrendszerektől függ. Az állandó létbizonytalanság – mely a költségvetési osztozkodásokat jellemzi – hogyan hat egy intézményrendszer függetlenség-érzésére, lehet-e függetlennek nevezni egy olyan intézményrendszert, mely finanszírozásáról folyamatosan azok döntenek, akiknek jogsértései ellen részben fel kell majd lépnie.

Az állam, melyben élünk, speciális helyen és speciális helyzetben van. A trianoni döntés tagadhatatlanul napjainkig hat életünkre. A politikai elit viszonyát és helyzetét vizsgáltam: hogyan viszonyul az „új” elit a meg-

oldandó problémákhoz, politikájuk kiterjed-e a helyzet kezelésére, megoldására, vagy éppen ellenkezőleg, céljuk a kiszolgáltatottság fenntartása.

A felhasznált irodalom kizárólag a 1988–1998 időszak újságokban (*Figyelő*, *HVG*) és könyvekben megjelent politikai elemzéseit foglalja magában. Arra akartam rávilágítani, hogy az új államrendszer a rendszerváltáskor meghirdetett ideológiai eszményektől lényeges és alapvető távolságra áll.

Témavezető: dr. Garadnai János tudományos főmunkatárs

PÉNZES FERENC

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

UTAK A SZABADSÁGHOZ

Értekezés a szabadság fogalmának megközelítési lehetőségeiről

Az európai kontinensen majdnem minden ember tisztában van azzal, mi a *szabadság*, egészen addig, amíg az annak jelentésére vonatkozó kérdéssel nem szembesül. A parlamentáris demokráciákban közhelyként él az a felfogás, hogy az ezen politikai rendszerekben élő állampolgárok a lehető legnagyobb szabadságot élvezik, ám ha bárkit megkérünk, hogy igazolja ezt az általános felfogást, senki sem képes rá. A szabadság – ami civilizációnk és politikai öntudatunk alapját képezi –, úgy tűnik, *dogmává* vált napjainkra.

A gondolkodás története évszázadainak hosszú során át filozófusok és társadalomelméleti teoretikusok ennek a fogalomnak más és más tartalmi aspektusát tárták fel és állították a középpontba. Századunkban pedig már többen próbálkoztak a szabadságértelmezések fent említett sokaságának rendszerezésével – több-kevesebb sikerrel. Értekezésemben arra teszek kísérletet, hogy egy trichotometrikus rendszer keretei között mutassam be a szabadság fogalmának értelmezési lehetőségeit, s – e lehetőségeket konkrét példákkal illusztrálva – felhívjam a figyelmet egy a *fin-de-millènum* embere számára is érvényes és követhető megközelítés meglétére.

A bevezető részben írom le azt a három utat, amelyek mindegyike a szabadsághoz vezet, ám más és más útvonalat követve. Az első, a „hagyományos” *etikai-metafizikai* megközelítési lehetőség, amely az akarat szabadságára és/vagy a szabad akaratra helyezi a hangsúlyt. Ennek ismertetésére, elemzésére – éppen közismertsége miatt – kevesebb teret szentelek. Lényegesebbnek tartom a másik két utat, amelyek közül az első egy pragmatikus vagy politika-központú approximációval próbálkozik, azaz, a legfőbb hatalomnak – az államhatalomnak – és az egyénnek a viszonyán keresztül próbálja felfedni a szabadság terepnumára vonatkozó,

a két aktor között felmerülő határvitákat. Ennek a képviselőit bemutató szeretőm kirajzolni bizonyos angolszász szerzők nézeteinek egy J. S. Milltől I. Berlinig futó ívét. Végül, de nem utolsó sorban, egy igen érdekes szemléletmódra szeretőm felhívni a figyelmet, amelynek elemei visszavezethetők Szókratészig/Platónig, amelynek modern felvetői S. Kierkegaard és F. W. Nietzsche, kiteljesítői pedig J. P. Sartre és M. Foucault: a szabadságra mint esztétikai jelenségre.

A továbbiakban – az első lehetőségtől eltekintve – egyes szerzők konkrét művein keresztül szeretőm elemezni/értelmezni az eltérő útvonalak eltérő sajátosságait. Így, illusztrációként, szerepeltetem Platón, Mill, Dosztojevszkij, Nietzsche, Sartre, Berlin és Foucault elképzeléseit, gondolatait, eszméit.

Befejezésül, végső konklúzióként, Foucault sorait állítanám etikai értelemben sokarcú társadalmunk kiváló és újra beolvadó individuumaik elé mint a szabadság felfogásának egyik lehetséges módozatát, amely azonban számomra, itt, az ezredforduló küszöbén, a legszimpatikusabb álláspontként adott.

Témavezető: dr. Dénes Iván Zoltán meghívott egyetemi tanár

SZENTGYÖRGYI CSABA

Budapesti Közgazdaságtudomány Egyetem, Budapest

MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS A KÖZIGAZGATÁSBAN

A városok között az utóbbi években felerősödött a befektetőkért folytatott verseny, s ebben a versenyben előnyöket jelenthet a beépíthető szabad területek, a szabad és mobil munkaerő, a képzési, oktatási háttér megléte. Nem utolsó szempont az sem, hogy a beruházók, befektetők megbízhatónak tartják-e a város közigazgatását. Több fórumon szóba került, hogy ebben a versenyben célszerű erősíteni a városok pozícióit. A befektetők bizalmát nagymértékben erősítheti, hogy ugyanazokkal a közigazgatási minőségi standardokat találják, mint a számukra ismerős európai városokban.

Bizonyos minőségi feltételek esetén a minőségi tanúsítvány megléte vagy hiánya nem csak a vállalkozások terén, hanem a városok esetében is eldöntheti a versenyhelyzeteket, s az nem mellékes következmény, hogy a minőségi szabványnak való megfelelés haszonélvezői elsősorban a polgárok, hiszen ők kapják a magasabb minőségű közigazgatást és szolgáltatást.

A minőségi szabványok a közigazgatásnak dolgozók, a beszállítók minőségi rendszerét is megkövetelik, s ezzel a városi közbeszerzés minősége is javulhat. Pontosán kiszámítható, hogy a minősítésre való felkészülés időszaka a hivatali apparátusra átmenetileg többletterheket ró, s várhatóan a képzéseken is részt kell venni, de a várható előnyök, amelyek a pontosabb, magasabb minőségi munkában jelentkeznek, kompenzálják a terheket.

Dolgozatomban megpróbálok általános, minden város, illetve település életében előforduló problémákat felvetni és remélhetőleg választ is adni.

Témavezető: dr. Hajba Éva egyetemi docens

SZLÁVIK PÉTER

Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest

A KÖZLEKEDÉS MINT KÖZPOLITIKA NÉHÁNY VONATKOZÁSA

Az Európai Unióhoz való magyar csatlakozási törekvések – amelyek a magyar gazdaság és politika központi kérdéseihez tartoznak – elemzésének egyik fontos területe az infrastruktúra, azon belül is a közlekedés. A közlekedés és fejlettsége egyben mutatója és elősegítője is az integrációnak. A közlekedés mint közpolitika vizsgálata a közlekedési fejlődési trendek vizsgálata mellett ki kell hogy terjedjen a különböző „szereplők” tanulmányozására. Dolgozatom ebből két fő területet érint. A szállítót, a gépjárművet, illetve a társadalmi vetületet, a közlekedés okozta konfliktusok területét. Az uniós kapcsolódásban központi jelentőségű környezetvédelem – amelynek problémái a közlekedést illetően különösen jelentkeznek – zárja az elemzési sort.

A járművek vizsgálata során elsősorban a gépjárműimporttal, a gépjármű értékesítésével, valamint a vezérlésviseleti rendszerrel foglalkozom. A magyar gépjárműértékesítés egy vevőközpontú, minden szempontból piaci alapokon álló, élesedő verseny mellett működő, a nyugati mintához hasonló rendszerre kezd válni. Csatlakozásunk az EU-hoz alapvetően megváltoztathatja majd hazánk szerepét e téren is. Az uniós polgárok bárhol megvehetik gépkocsijaikat a közösség határain belül, azokat további költségek, főként vámok, nem sújtják. Ezért hazánk relatívan alacsony autóárai miatt addicionális kereslet ébredhet a járművek iránt osztrák, német és más polgárok részéről. A jövőre azonban már ma meg kell kezdeni a felkészülést, a hálózatok kiépülése már megtörtént, azok európaizálása még további lehetőségeket rejt magában. A magyar piac, amely korán reagált a kihívásokra, a térség központjává válhat e téren.

Ideális közlekedésfejlesztés és -használat jó gépjárműellátottság mellett sem valósítható meg a gyakorlatban. Konfliktusok jelentkeznek, amelyek megfelelő konfliktusmegoldási technikákat igényelnek. A

közlekedési konfliktusok megoldásában is alapvető a lakosság részvétele, a döntések társadalmi elfogadottsága. Mind az úthálózat fejlesztésében, mind pedig a közlekedési módban jelentkeznek alapvető konfliktusok, amelyek megoldása elkerülhetetlen. Ezen konfliktusok csökkenthetők, ha környezetbarát közlekedést valósítunk meg.

Témavezető: dr. Hajba Éva egyetemi docens

VÁNYI ÉVA

Miskolci Egyetem, Miskolc

„AKI NINCS VELÜNK, AZ ELLENÜNK, VAN!”

A Rákosi Mátyás szövegeiben kibontakozó ellenségkép
1945–1948 között

Dolgozatom Magyarország II. világháború utáni, koalíciós éveinek keretein belül vizsgál egy sajátos kommunikációs jelenséget, a Rákosi Mátyás beszédeiben tetten érhető ellenségkonstruálás mechanizmusát. Ennek a folyamatnak az elemzésére a politikai szemantikai elemzést választottam, ennek gazdag eszköztárával igyekszem megvilágítani a szövegekben tételeződő ellenséget.

A vizsgált időszakban három nagyobb csomópontot lehet elkülöníteni e téren.

Az 1945–1946-os évek ellenségtematizációját a fasiszmissal, illetve a Horthy-rendszerrel való azonosítással lehet jellemezni. Ebben az első időszakban kialakul egy alapképlet: fasiszta = horthysta = reakciós képlet. A későbbi évek ellenségtételezése erre az alapsémára épül; a fentieket vagy egyet közülük ráerőltet politikai ellenfelére, ezzel fokozatosan ellehetetlenítve őt. Ennek a módszernek a következetes alkalmazása figyelhető meg 1948-ig.

A következő szakaszban az ellenségkép differenciálódását az alapséma fokozatos konkretizálódásában, illetve 1947-től egy új tartalommal való telítődésben lehet tetten érni. Az 1946–47-es évektől konkrét formákban, megnevezve is megjelenik az ellenség, először a Kisgazdapártban, majd az 1947-es választások után a parlamentbe bejutott ellenzéki pártokban megtestesülve.

Az ellenség képéhez a nemzetközi események hatására, a kétpólusú világrend kialakulásával adódik új tartalmi összetevő: a nyugati világ, s annak fő reprezentánsa, az amerikai imperializmus.

A dolgozat végkövetkeztetése a fentiek alapján nem más, mint hogy az alap ellenség-séma ugyanaz maradt, de ehhez, alkalmazkodva a változó körülményekhez, újabb jellegzetességek adódtak hozzá.

Témavezető: dr. Szabó Márton egyetemi docens

ZONGOR ATTILA

Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest

AZ EURÓPAI UNIÓ KULTURÁLIS POLITIKÁJA

A dolgozat az Európai Unió kulturális tevékenységét vizsgálja. A téma pontos ismerete hazánk küszöbön álló csatlakozásának fontos eleme, ám míg gazdasági kérdésekben szép számban találkozhatunk tanulmányokkal, az integráció humán oldala javarészt feltáratlan terület. Erre tesz kísérletet a dolgozat.

Az Európai Unió kultúrpolitikájáról beszélve nem lehet a szokásos „már a Római Szerződésben is” frázissal kezdeni a bemutatást. A kultúrával mint politikai tényezővel legkorábban a nyolcvanas évek végén, a kilencvenes évek elején találkozunk. Ekkor születtek az első olyan kezdeményezések, amelyek nem kizárólag árucikként kezelik a kulturális javakat. A közösségi politikák szintjére a kultúra a Maastricht-i Szerződésben került, mely kibontotta és új elemekkel gyarapította a kultúrát érintő kérdéseket. Külön cikkelyt, a IX. cím 128-as cikkelyét, szentelik a kulturális tevékenységnek. A szerződés ratifikálásától e cikkely szolgál alapjául valamennyi közösségi programnak. E közösségi programok három fő területet ölelnek fel. Az első a művészeti és kulturális együttműködés fejlesztése (Kaleidoscope), a második a kulturális örökség megőrzése (Raphaël), a harmadik a könyv és olvasás támogatása (Ariane). A dolgozat részletesen kifejti a három kulturális program tevékenységét, eredményeit, majd végezetül a Kultúra 2000-t, az új, előkészítés alatt álló akcióprogramot ismerteti.

A három tárgyalt program jelenti az EU kulturális politikájának három fő bástyáját. Az Uniónak nem célja, de nem is lehet feladata a nemzeti kultúrpolitikák közössé formálása. Fontosabb viszont a közös szervezésű akciókban rejlő lehetőségek minél jobb kihasználása, mindenkor szem előtt tartva a nemzeti-regionális függetlenség alap gondolatát. Annak ellenére, hogy az uniós szerződésben csak a vázat, a kultúrpolitika kereteit

fektették le, a mindennapok gyakorlatában a konkrét együttműködési projektek megvalósításának támogatása az eredmény.

Témavezetők: dr. Hajba Éva egyetemi docens, Pálóczi-Horváth Viktória nemzetközi referens, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

SZOCIOLÓGIA

I.

BARDI EMÍLIA

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

A FERENCVÁROSI T. C. MINT TÁRSADALMI JELENSÉG

Tanulmányom a Ferencvárosi Torna Club szurkolóiról szól, amely informális csoport lévén szinte minden nap szolgál valami magyarázatra váró eseménnyel a társadalom részére. Ennek a csoportnak a cselekedeteire keresem a magyarázatot, amikor magát a szurkolói létet vizsgálom; megpróbálom felfedni, hogy milyen társadalmi, politikai események következtében „szabadult el” az az áldatlan állapot, mellyel kénytelenek vagyunk szembenézni; milyen változások mentek végbe a csoporton belül; milyen erkölcsi norma és tudatalatti bévésődött cselekedetsor mozgatja azt a szurkolótábort, mely sokak szerint Magyarország legnépszerűbb egyesületének, a Ferencvárosi Torna Clubnak szurkol.

Kutatási módszerem a kérdőíves felmérés volt. A kérdőív elsősorban a fent említett tábort vette alapul, tehát olyan tényekről is kikérte a szurkolók véleményét, melyekre a napi sajtó nem tér ki. E felméréseimet egy országos felméréssel is összevettem. Felmérésem, mint a kutatások kezdetén szokásos ún. „mélyfúrás” jelenik meg, így az a minta, amit megvizsgáltam csak megközelítőleg tükröz reális eredményeket, csupán egy metszetet ad a szurkolói csoport megítélését illetően. Dolgozatomban ezen kívül a napi sajtó és a törvénytervezetek nézeteit is értékeltem.

Célom tehát magyarázattal szolgálni a társadalom számára, egy szubkulturális csoportról, mely a történelem sodrásában olyan értékrendbeli alternatívát alakított ki, amely sokak szerint elítélendőnek, kezelhetetlennek tűnik.

Témavezetők: dr. Sári Mihály tanszékvezető egyetemi docens, dr. Rubovszky Kálmán tanszékvezető egyetemi docens

CZEIZLER TAMÁS

Gépipari és Automatizálási Műszaki Főiskola, Kecskemét

A FŐISKOLAI HALLGATÓK ÉLETSTÍLUSA EGY MŰSZAKI FELSOÓKTATÁSI INTÉZMÉNYNÉL FOLYTATOTT PIACKUTATÁS ALAPJÁN

Dolgozatomban azt kívánom bemutatni, hogy milyen az átlagos műszaki főiskolás. Mennyit olvas, milyen kiadványokat részesít előnyben, egy hónapban hányszor jár moziba, milyen a családi háttere stb. Az általam összeállított kérdőívet több mint 200, főiskolánkon tanulmányaikat folytató nappali tagozatos hallgató töltötte ki, ezzel is hozzájárulva munkám sikeréhez. Az adatok feldolgozása erre a célra, a kérdőívhez készített adatbázis-kezelő program segítségével történt, miután a feldolgozandó adatok mennyisége a manuális feldolgozást már nem tette lehetővé. A kapott adatokat összehasonlítva meg tudhatjuk, hogy mennyire térünk el az országos átlagtól.

Kutatásaim eredményét a főiskola, a hallgatók, és végül, de nem utolsósorban a vállalkozói szféra egyaránt hasznosíthatja. A főiskola betekintést nyerhet, hogy mire fogékonyak hallgatói, és mire számíthat az elkövetkező időben. A hallgatók többet tudhatnak meg társaikról, míg a vállalkozói körnek segít megtalálni a célszegmensét.

Témavezető: Fáy Józsefné dr., főiskolai adjunktus

CSATA ZSOMBOR – KISS DÉNES –
KISS TAMÁS – SÓLYOM ANDREA

Babes-Bolyai Tudományegyetem, Cluj-Napoca

VALLÁS ÉS MODERNIZÁCIÓ A MEZŐSÉGBEN

Dolgozatunk vallásszociológiai jellegű, a különböző vallások belső dinamikáját és egymáshoz való viszonyát igyekeztünk tárgyalni.

Vizsgálatunk terepe az erdélyi Mezőség, vagyis a Kolozsvár–Szamosújvár–Dés–Betlen–Szászrégen–Marosvásárhely–Aranyosgyéres–Torda körben elhelyezkedő rurális régió. A városok által körülvevett rurális térségben, peremétől befele haladva a periférikus jelleg egyre szembeötlőbb, rosszabb az infrastrukturális ellátottság, és nagyobb a legközelebbi várostól való távolság.

Kiemelten kezeltük a Hetednapot Ünneplő Adventista Egyházat, mivel az adventista közösségeknél egy, a térség egészétől eltérő modernizációs utat feltételeztünk, melynek létrejöttében közrejátszott a kommunista modernizáció második, nagy iparosítási szakaszából való (részleges) kirekesztettség, illetve önkirekesztés. Az adventista közösségeket éppen ezért a rendszer bukása nem érintette olyan érzékenyen.

Vizsgált témakörök: a kutatás hipotézisei négy nagyobb téma köré csoportosulnak. Ezek a szekták keletkezésének problémaköre, a szektásodás és modernizáció, valamint a szektásodás és a nemzeti identitás összefüggései és a szekták felekezetesedésének problémája.

Témavezető: Horváth István adjunktus

A KÜLÖNBSÉG TÉNYLEG KÖZTÜNK VAN

Dolgozatomban az egyetemi hallgatók körében 1992-ben végzett kérdőíves antiszemitizmus-kutatás másodelemzését végzem el azzal a céllal, hogy a kutatási anyag publikált elemzésében olvasott következtetések közül egynek igazságtartalmát tudományos igényvel megkérdőjelezzem.

A kutatási eredmények publikációjaként jelent meg Kovács András könyve *A különbség köztünk van* címmel. Ennek a könyvnek egyes állításaival összehasonlításban végeztem elemzésemet az egyetemi és főiskolai hallgatók antiszemitizmusáról. Az általam kifogásolt állítás: „az egyetemi és főiskolai hallgatók között nem azokban az intézményekben a legerősebb az antiszemitizmus, amelyek hagyományosan – és bizonyos szempontból még ma is – a zsidó és nem zsidó értelmiségi csoportok közötti konkurencia terepei – azaz az orvosi és jogi karokon –, hanem inkább ott, ahol feltehetően ez a konkurencia alig játszik szerepet, hiszen nem valószínű, hogy a vidéki mezőgazdasági és műszaki főiskolákon sok zsidó tanulna.” A kutatási anyag másodelemzésében első lépésben különválasztom a manifeszt megnyilvánuló antiszemitizmustól a látens antiszemitizmust, feltételezve, hogy a leendő humán értelmiségiek körében az antiszemitizmus utóbbi formája a valószínűbben jellemző. Második lépésben igyekszem kimutatni a leendő humán értelmiségiek körében olyan csoportokat, amelyek körében a mintába kerülési részarányuknál nagyobb mértékű antiszemitizmussal jellemezhetők. Harmadik lépésben magyarázatot keresek a vizsgált csoport antiszemitizmusára, tudva, hogy e csoport negatív előítéletei a zsidókkal kapcsolatban gyakorta csak latensen léteznek. Negyedik lépésben összefoglalom a kutatási anyag másodelemzése során felszínre kerülő adatokat és elméleti keretbe helyezem.

Témavezető: Kovács András egyetemi docens

ÉS MOST MIBŐL LESZ A SLÁGER?

Dolgozatom tárgya Lévai Júlia és Vitányi Iván *Miből lesz a sláger?* című művének bemutatása, értékelése, s ezen mű alapján a mai slágerek szövegének elemzése. Az analízis tárgyát képező mai slágereket a közkezdelt ifjúsági lapok zenei listáiról, illetve a kereskedelmi rádiók slágerlistáiról válogattam. Az összegyűjtött dalok mindegyike magyar, illetve régebbi külföldi sláger magyar nyelvű, felújított változata.

A slágerek vizsgálata négyrétgű, a szövegek téma – réma – séma és stratagéma szempontú bemutatása. Elemzésüket témabeli kategorizációval kezdem, mely kategóriákat az elemzés alapjául szolgáló mű szerzői alapítottak meg; illetve kibővítem ezen témacsoportok körét. Ezek után a slágerek rémáját, továbbá a dalok által közvetített értékrendek változását vizsgálom meg. A régebbi és az új dalok szövege által felhasznált séma-szerkezet és esztétikai kódrendszer bemutatása, s az azok közti különbségek és egyezések feltárása alkotja a következő lépést. Végül pedig a slágerek stratagéma-szerkezetét, azok orientációs, életvitel-irányító rendszerét analizálom.

A slágerek elemzésének célja mindazon különbségek bemutatása, melyek hűen reprezentálják a magyar társadalom értékrendjének, érzésvilágának és gondolkodásmódjának változását; s mindazon egyezések kimutatása, melyek a két elemzés közt eltelt idő, és a társadalmi, gazdasági s politikai változások ellenére is megfigyelhetők.

A kutatás megkezdése előtt alkotott hipotézisemet, miszerint a slágerek szövegvilága a Lévai–Vitányi féle analízis óta teljes mértékben megváltozott, időközben módosítanom kellett, s egyet kell értenem Hankiss Elemérrel abban, hogy a slágerek szövegei konzervatívok.

Témavezető: Lencsés Gyula tudományos segédmunkatárs

KELEMEN ANDREA – SZILÁGYI SZILVIA
Wargha István Pedagógiai Főiskola, Hajdúböszörmény

KELET-MAGYARORSZÁGI FIATALOK SZÓRAKOZÁSI SZOKÁSAI

Tanulmányunk a mai fiatalok szórakozási szokásairól szól. A szórakozás mint tevékenység fontos szerepet játszik a fiatalok életében, mindennapjaiban, hiszen nem pusztán a regenerálódást szolgálja, hanem az egyének kibontakozását is.

A szórakozás jelenségéhez tapadó köznapi felfogásokban sajátos ambivalencia mutatható ki. Ezt támasztja alá tanulmányunk is, amelyben kérdőív elemzése alapján vontuk le a következtetéseket a fiatalok szórakozási szokásrendszeréről. Felmérésünk a Kelet-Magyarországon élő fiatalok egy szűk körében (111 fő) történt, a megkérdezettek a 15–18 éves korosztályba sorolhatók. Kutatásunk fő célja az volt, hogy képet kapjunk a Kelet-Magyarországon élő fiatalságról a szórakozási szokások tekintetében.

Kíváncsiak voltunk arra, hogy hogyan vélekednek a szórakozásról mint jelenségről, tevékenységről, mit jelent számukra a szórakozás, és milyen módon értékelődött át a XX. század végére. Melyek azok a veszélyforrások és negatívumok, amelyek rányomják bélyegüket a mai fiatalság szórakozási szokásaira.

A kérdőíves felmérésben a következő szempontokat vizsgáltuk: a szórakozás rendszeressége, a szórakozóhelyek típusai, a szórakozóhelyek minősítése. További szempontok voltak még a szórakozást mint tevékenységet kísérő jelenségek: a tánc, a drogfogyasztás, alkoholfogyasztás, dohányzás, ismerkedési szokások.

Napjainkban a médiák hívják fel a figyelmet igen erőteljesen, a fiatalok szórakozási szokásainak veszélyeire, ártalmaira. Vajon milyen segítségnyújtási lehetőségeik vannak a segítő intézményeknek, szakembereknek, egyáltalán az önkormányzatoknak? E kérdést is igyekszünk megválaszolni dolgozatunkban.

Témavezető: Kelemen Lajos főiskolai adjunktus

KISS DÉNES
Babes–Bolyai Tudományegyetem, Cluj-Napoca

A VEZETŐ RÉTEG ÁTALAKULÁSA EGY ERDÉLYI FALUBAN 1945 ÉS 1998 KÖZÖTT

Tanulmányunkban egy 1 500 lakosú falu vezetőrétegének 1945 és 1998 közötti átalakulásait vázoltuk. A vizsgálatunk tárgyát képező személyeket a falu rétegzési kritériumai alapján választottuk ki, melyek szerint a kérdéses személyek a falu struktúrájában a csúcson helyezkednek el. E kritériumok a vizsgált periódusban változóak. Annak kezdetén elsősorban a birtokolt földterület a meghatározó. A szocialista korszakban a falu lakossága vagyon (illetve földterület) szempontjából nagymértékben homogenizálódik. Ebben az időben a rétegző kritériumok a „kapcsolati tőke” (pozicionális előnyök) és egyre fokozódóan az iskolai végzettség. Az 1990 utáni években a végzettség veszt jelentőségéből, elsődlegességre a vagyon tesz szert (elsősorban vállalkozások és mezőgazdasági gépek formájában).

A fenti kritériumok alapján megpróbáltuk leírni a falu társadalmi hierarchiájának csúcsát közvetlenül a második világháború utáni helyzetben, a viszonylag stabilizálódott viszonyokkal jellemezhető 80-as években és 1998-ban. E keresztmetszeti képeket a falubeli társadalmi viszonyok szocialista átalakulásának és a '90-es évek gyors változtatásainak hosszmet-szeti tárgyalásai kapcsolják össze. E három periódusból elsősorban a szocialista átalakulásra, illetve az ennek eredményeképpen kialakult vezetőrétegre összpontosítunk. E korszak kiemelése mellett szól, hogy az 1990 utáni faluszerkezetet döntő módon szintén ez határozza meg. A vizsgált település etnikai megosztottsága miatt az átrétegződési folyamatok etnikai dimenziójára is kitérünk.

Témavezető: Veres Valér tanársegéd

KISS VIRÁG

József Attila Tudományegyetem, Szeged

A DROGFOGYASZTÓK SZÁMÁRA NYÚJTOTT EGYHÁZI SEGÍTSÉG

Dolgozatomban röviden bemutatom a hazai droghelyzet alakulását a hatvanas évektől napjainkig, valamint az erre adott állami reagálásokat.

Részletesebben foglalkozom a magyarországi egyházak, felekezetek drogfogyasztók számára felkínált alternatíváival, segítségnyújtási formáival, ezek történetével és jellemzőivel, az állami reagálásoktól eltérő szemléletével. A témát azért választottam, mert nagyon kevés szakirodalom foglalkozik az ilyen típusú lehetőségekkel.

Az egyházi segítségnyújtás témakörében a következő főbb szempontokat vizsgálom meg:

1. Milyen jellegű szakirodalom, tanulmányok jelentek meg ez idáig ebben a témakörben?

2. Elvárja-e a társadalom az egyházaktól, hogy tevékenyen részt vállaljanak a drogosok megsegítésében?

3. Miért kompetens ebben a feladatban bármilyen egyház?

4. Milyen szerepet játszik a hit, az esetleges térítési szándék egy drogos rehabilitálásában, reszocializációjában?

5. Mitől nyújthat többet az egyházi segítség, mint akármelyik egészségügyi intézmény?

6. Mi lehet az oka annak, ha a különböző gyülekezetek tiltakoznak a drogosok gyülekezetbe fogadása ellen, az egyházak pedig nem igyekeznek segítséget nyújtani számukra?

Ezeknek a szempontoknak a vizsgálata során a hazai egyházi segítségnyújtási formákból hozok fel példákat, főként a Római Katolikus Egyház (egyéni kezdeményezések, Magyar Karitász Rév Szenvedélybeteg-segítő Szolgálat) és a Református Egyház (Kallódó Ifjúságot Mentő Misszió, a misszió Ráckeresztúri Drogrehabilitációs Otthona, Válaszút Alapítvány) kezdeményezései közül, de szó lesz az Evangélikus Egyházról is. Röviden fogom érinteni a hazai kisegyházak kezdeményezéseit.

Témavezető: dr. Pászka Imre egyetemi docens

MAKULA GYÖRGY

Rendőrtisztai Főiskola, Budapest

ROMA KILÁTÁSTALANSÁG NAPJAINKBAN

Egy cigány család elszegényedésének folyamata

A dolgozat bevezető fejezetében áttekintést adok a járszági cigányság történetéről, sorsának alakulásáról. Külön kitérek a rendszerváltás utáni munkanélküliség alakulására, a térség cigányságának elszegényedésére. A folyamat bemutatása során kiemelem a települések közül Jászkisért, amely témaválasztásom színhelye. A kört szűkítve így jutok el magához Jászkisérhez, ahol a lakosság ötödét – 1 200 főt – alkotják a romák. Fele-fele arányban romungrók (magyar cigányok) és oláh cigányok. A romák sorsát meghatározó, befolyásoló gazdasági-társadalmi folyamatok ismertetését követően kitérőt teszek a demográfiai és oktatási helyzet bemutatására, melyek számadatai jelentős eltérést mutatnak a községi átlagtól. A település lakossága csökken, de ezen belül a cigány származású népesség aránya nő. Az iskolában a tanulók mintegy 35 százaléka cigány származású.

Több fejezetre tagolva mutatom be azt az oláh cigány közösséget, melyből magam is származom, s melyből kiválasztottam azokat a családokat, akik reprezentálják a címben megfogalmazott témát. A kiséri cigányok a három cigánytelep felszámolása után nem csupán fizikailag integrálódtak a település szerkezetébe – a szegregáció nem létezik –, hanem a cigány férfiak nem cigány társaikkal együtt jártak elsősorban Buda-pestre dolgozni. A romák között szinte nem akadt munkanélküli, illetve munkakerülő. Amiben különböztek a romák és nem romák, hogy az előbbieknél inkább vállalták a napi öt-hat óra utazást Jászkisér és munkahelyük között, az utóbbiak közül többen csak hétvégén jöttek haza. A nők tekintetében azonban a cigányok körében ismeretlen volt a munkavállalás. A rendszerváltás után a segéd- és betanított, de még a szakmunkás cigányok is egyik napról a másikra váltak munkanélkülivé. Négyen-öten szakmunkás vállalkozóvá lettek, a többiek számára maradt a „fekete munka”

– például a hagyománnyal összefüggő alkalmi pénzkeresés – és a munkanélküli segélyt biztosító közhasznú munka. Néhányan elhelyezkedtek a térség egyetlen – s monopóliumából adódóan a „civilizált rabszolgaságot” megvalósító – nagyüzemében, a jászberényi hűtőgépgyárban. A cigányok többsége a segélyekre van utalva. Ezért foglalkozom a cigány kisebbségi önkormányzat tevékenységével, amely nem képes semmilyen hathatós segítséget nyújtani – objektív és szubjektív okokból egyaránt.

Témavezető: dr. Tarján Gábor főiskolai docens

MATISCSÁK ATTILA

József Attila Tudományegyetem, Szeged

GONDOLATOK ÉS ÉSZREVÉTELEK A HALLGATÓI ELIT POLITIKAI CSELEKVÉSMINTÁIRÓL

A kutatás célja: az új típusú hallgatói elit kialakulásának feltárása a rendszerváltás utáni felsőoktatás struktúrájában. A kutatás módszerei: a vizsgálat mintája a József Attila Tudományegyetem Hallgatói Önkormányzata volt. A kutatás a Hallgatói Önkormányzatok egykori és jelenlegi vezetőivel, a testületek képviselőivel valamint a József Attila Tudományegyetemen működő hallgatói szolgáltató csoportok tagjaival készített interjúkra épül. A dolgozat továbbá jegyzőkönyvek, beszámolók, vitairatok, újságcikkek és interjúk, egyéb egyetemi kiadványok és felsőoktatási tanulmányok felhasználásával és segítségével készült. Eredmények és levonható következtetések: a felsőoktatás-politika rendszerváltás utáni folyamataival párhuzamosan a hallgatói mozgalom, illetve létrejött önkormányzati szervezetei politikai-gazdasági pozícióba kerültek. A hallgatók politikai cselekvésmintái egyre radikálisabb érdekképviseleti, majd később piacgazdasági folyamatokat erősítettek, egyfelől a hallgatói létszám megnövekedésével, másfelől pedig a piaci viszonyok felsőoktatásban történő előretörésével. A mozgalom kialakulását és későbbi folyamatait, valamint a képviselői magatartásmintákat az említetteken kívül a hallgatói értékorientáció változása, és az ezen belüli új értelmiségi szerepvállalás is befolyásolta. A hallgatói elit csoportjait, köztük elsősorban a hallgatói önkormányzatokat, a piac és a politika nagyon heterogénné tette. A kialakult kettős struktúra – a szolgáltatói és az érdekképviseleti – nemcsak megosztotta a testületeket és a képviselőket, de életre keltett egy belső konfrontációt is. Míg kezdetben az intézményi autonómia és a hallgatói jogok kivívása volt a cél, ennek elérésével az érdekképviseletek

átalakultak olyan politikai szervezetekké, amelyek az egyedüli ütközőpontok lehetnek a kormányzat és a felsőoktatási intézmények között, ami magával vonta a hallgatók esetleges pártpolitikai szerepvállalását is a testületekben.

Témavezetők: dr. Gábor Kálmán szociológus, Oktatáskutató Intézet, dr. Balog Iván egyetemi tanársegéd

MEZŐ BARNA – SZARVÁK TIBOR
Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

ADAPTÁCIÓS ÉS INNOVÁCIÓS LEHETŐSÉGEK A LESZAKADÓ TÉRSÉGEKBEN, BÉKÉS, HAJDÚ-BIHAR ÉS JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYÉK TAPASZTALATAI ALAPJÁN

Már-már közhelynek számít, hogy a XX. század utolsó évtizedében a magyar társadalom elodázhatatlan lehetőség előtt áll, mert résztvevője lehet egy szorosabb európai integrációs folyamatnak. Ahhoz, hogy ne legyenek újabb „elkésődéssel” jellemezhető fejezetei az ország modernizációjának, elengedhetetlen a társadalom adaptációs, valamint innovációs stratégiáinak teljesebb vizsgálata.

Jelen munka egyrészt az újítás különböző szerepkészletével hagyományosan kevésbé bíró, az objektív-relatív depriváció elemeivel (alacsony jövedelem, alacsony iskolai végzettség, rosszul felszerelt, egészségtelen lakások vagy szűkös lakáskörülmények stb.) jellemezhető, rurális térségekben élő népesség felzárkózási és fejlődési (adaptáció-innováció) esélyeit kutatja az ország három, a területi egyenlőtlenség különböző dimenzióval jellemezhető megyéjében. Másrészt szerepel vizsgálatunkban a folyamatok egyik lehetséges outputjának elemzése is: a gazdaság aktorainak Hajdú-Bihar megye határmenti kistérségeiben betöltött innovatív-adaptív szerepeire, funkcióira fókuszáljuk a kutatás ezen fejezeteit.

Témavezetők: dr. Szekeres Melinda egyetemi docens, dr. Baranyi Béla tudományos főmunkatárs, csoportvezető MTA RKK ATI Debreceni Csoport, Szoboszlai Zsolt tudományos csoportvezető MTA RKK ATI Szolnoki Társadalomkutató Csoport

NÉMETH KATALIN

Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola, Esztergom

DÜBÖRGŐ LELÁTÓ

Közelkép a ferencvárosi ultrákról

A labdarúgómérkőzéseket látogató nézők viszonylag kis csoportját alkotják az ún. ultrák, akik csapatukat mindenhová elkísérik, és előre megtervezett szurkolással is jobb teljesítményre buzdítják őket. Ezen kívül a mérkőzések előtt és után – gyakran már közben is – kitörő verekedések előidézőiként is számon tarthatjuk a szurkolók e körét.

A hírek vagy deviáns magatartásukat kárhoztatják, vagy túlzott csaptszeretetüket hangsúlyozzák. A publicisztikában megjelenő szélsőséges álláspontok, valamint saját tapasztalataim irányították figyelmemet a ferencvárosi ultrákra.

Dolgozatom elkészítéséhez a szociológiai indíttatást Földesiné Szabó Gyöngyi: *Helyzetkép a lelátóról* című tanulmánya adta, melynek mintája az átlagnéző. Velük hasonlítottam össze az általam vizsgált, önmagát ultrának valló száz fiatallal készített kérdőíves felmérésem eredményét.

Az ultracsoportok szociálpszichológiai jellegzetességeit standardizált interjúk segítségével mutatom be.

Korántsem vállalkozhatom arra, hogy az érintett szurkolók cselekedeteinek minden mozgatórugóját, az egyes csoportok egész szerkezetét feltárjam. De árnyaltabb képet kaphatunk például agresszív magatartásukról, fanatizmusukról.

Dolgozatom felderítő típusú kutatás, mely néhány probléma megfogalmazására vállalkozik.

Témavezető: dr. Kéri Teréz főiskolai tanár

ÓDOR MÓNIKA

Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola, Veszprém

A MAI MAGYAR CSALÁD ÉLETE VÁROSON ÉS FALUN

Kutatásom a mai magyar család életét vizsgálja attól függően, hogy milyen településtípuson laknak. Céлом megvizsgálni – elsősorban statisztikai adatok alapján – hogy a családok helyzete miben hasonlít illetve különbözik, attól függően, hogy falun vagy városban élnek. Egyúttal a jelenleg a magyar köztudatban élő településtípusokhoz kapcsolódó sztereotípiákat is „tesztelem”.

A magyar népesség nagy része családban él. Az urbanizáció hatására pedig a mai magyar családok többsége már város lakó. Hazánkban a válások száma magas, és növekvő tendenciát mutat. Hasonlóképp az egyszülős családok aránya is egyre nő a népességen belül. A nyugat-európai trendhez igazodunk az „egykézés” terén, azaz a családok egyre kevesebb gyermek felnevelését vállalják. Ugyanakkor jelentős különbségeket fedeztem fel e területeken a település jellege szerint.

Dolgozatomban vizsgálom a családok életkörülményeit, infrastrukturális hátterét és azok összefüggését a családnagysággal, családi kohézióval.

Végül a család öt alapvető funkciója (a társadalom reprodukálása, a felnőttek pszichés védelme, a gyermekek szocializációja, a termelés, a fogyasztás) alapján vizsgálom a falusi és a városi családok jellemző vonásait.

Témavezető: Sebő József óraadó tanár

ORISEK ANDREA MÁRTA

Miskolci Egyetem, Miskolc

ÉNEK DEBÓRÁRÓL

A Magyarországi Református Egyház lelkésznőinek helyzete

Világi jogi síkon mára már megszületett a teljes emancipáció, a gyakorlatban azonban nem mindig sikerül érvényt szerezni annak. Mi a helyzet a keresztény egyházakban, hol tartanak ma a „krisztusi egyenlőség” megvalósításában? Néhány felekezetenél még a jogi szabályozás sem történt meg, ezért ezek kívül esnek a vizsgálódásunkon.

A kérdést a Magyarországi Református Egyház lelkésznőivel kapcsolatban vizsgáltam meg, ugyanis itt már nagyon sok minden megvalósult a nők egyenjogúsága tekintetében, azonban mégsem tekinthetjük azt teljes körűnek. Feszültséget figyelhetünk meg: az egyház törvénykezése megszüntette a megkülönböztető helyzetet és megítélést a nemi hovatartozást illetően, azonban az emberek (gyülekezeti tagok, lelkészek, lelkésznők stb.) gondolkodásában korántsem valósult meg ez a transzformáció.

Az egyház lelkésznői szolgáltatják a legjobb példát mindezek alátámasztására: helyzetük nem egyértelmű (például az egyházi vezetés egyetlen tagja sem nőnemű – ez mint mutató fontos szempont). Tudatában vannak ennek, elégedetlenek, de nem dolgoztak ki megoldási stratégiákat helyzetük orvoslására. A dolgozatban két lehetséges végletet ismertetek: a feminista teológiát és a fundamentalista megközelítést. Ezek érvényesülését egy mélyinterjú sorozat során megvizsgáltam, és arra a következtetésre jutottam, hogy az előbbit csak *néhány* lelkésznő ismeri, de *szinte valamennyi* elzárkózik tőle, ugyanakkor az utóbbi konzervatív beállítódású irányzat eszméit a többség sértőnek érzi magára nézve. Gyakran visszarettennek attól, hogy valódi felelősséget vállaljanak, jobbnak vélik, ha a vezető szerepet, a döntési helyzetet a férfiak tartják a kezükben továbbra is. Kevesen vannak, akik nyíltan vállalják, hogy képesnek érzik magukat akár püspöki feladatok ellátására is, vagy ismernek erre a feladatra megfelelő képességű nőt.

Témavezető: dr. Pecasz Zsuzsanna egyetemi docens

RÁCZ ATTILA

József Attila Tudományegyetem, Szeged

FALFIRKA VAGY GRAFFITI

Kommunikáció, deviancia, avagy művészet

Az utóbbi években a különféle falfirkák készítése az úgynevezett „graffitizés” egyes emberek számára életformává vált. Csoportok alakultak és alakulnak, írott és íratlan szabályok jönnek létre a firkák helyére, stílusára és fajtáira vonatkozólag az ezeket készítő egyének és csoportok között, valamint azon települések önkormányzati ülésein, ahol már „túl népszerűvé” vált a falfirkálás.

Mi hívhatta életre ezt a „társadalmi ténytet”? Mióta és miért firkálnak az emberek közterületekre, nyilvános helyekre? Milyen fajtái léteznek, közöl-e valamit, ha igen, akkor kinek és mit? Besorolható-e, és ha igen, be kell-e sorolni a művészetek kategóriájába, vagy pedig csak egyszerűen deviáns viselkedésnek minősíthető, amit a társadalomnak szankcionálnia kell? Elsősorban kik azok, akik ezt a fajta tevékenységet végzik? Melyek azok a társadalmi tényezők, amelyek e csoportok létrejöttét motiválják?

Az e témában eddig megjelent hazai tudományos jellegű munkák elsősorban nyelvészeti, valamint antropológiai megközelítésben, gyűjtésményes jelleggel közelítették meg a vizsgálni kívánt témát, de a külföldi feldolgozások sem mutatnak túl nagy számot. Dolgozatom a szociológiai, ezen belül is a művészetszociológiai megközelítést tűzte ki céljául, és ebből az aspektusból keresi a fenti kérdésekre adható választ.

A dolgozat három fő részre bontható:

1. A falfirkák története, fejlődési, alakulási folyamatai, fajtái, az egyszerű falfirkától a „modern graffitiig”.
2. A közlemény formái, a jel és kódrendszer.
3. A közlő és befogadó viszonya.

A fentebb felsoroltak mellett a dolgozat tartalmaz egy, az egri graffitik körében végzett kérdőíves vizsgálatot, amely a helyi falfirkálók társadalmi helyzetére, valamint a tevékenység módoszataira, szabályaira vonatkozó kérdéseket volt hivatott felmérni.

Témavezető: dr. Pászka Imre egyetemi docens

SÁNDOR FERENC

Miskolci Egyetem, Miskolc

KÁRPÁTALJAI UKRÁN DIÁKOK A JÓRÓL ÉS A ROSSZRÓL

Dolgozatom kapcsolódik ahhoz a vizsgálathoz, amelyet hallgatótársaim végeztek magyar diákok körében Miskolcon.

Ennek megfelelően a felmérésnél használt kérdőívet fordítottam ukránra, és töltöttem ki a kárpátaljai ukrán diákokkal.

A vizsgálat tárgya a fiatalok értékorientációjának egy adott szempontból való megközelítése volt.

A dolgozat az általam megkérdezettek véleményének elemzése mellett összehasonlításra is lehetőséget ad.

Témavezetők: Fabinyi Erzsébet kandidátus, Keresztfalvi Gizella igazgatóhelyettes

STEFÁNKÓ MELINDA

Hajdúböszörményi Wargha István Pedagógiai Főiskola,
Hajdúböszörmény

DROGKÉRDÉS MAGYARORSZÁGON ÉS HOLLANDIÁBAN

A kábítószer egészségkárosító, személyiségromboló és társadalmi hatása, fertőző betegséghez hasonló terjedése, a XX. század végére általános érvényű. Mindennapjainkat átszövik a szörnyűbbnél szörnyűbb hírek, amelyek a drogról, áldozatairól, az óriási leleplezésekről, a rendőri és határőri sikerekről számolnak be. Az utóbbi időben a jogi háttérről, a törvény oldaláról is sokat hallhatunk, olvashatunk a médiában.

Dolgozatom célja, hogy felvázoljam a holland drogpolitikát és összehasonlítsam a magyarországi droghelyzettel. Számszerű adatok bizonyítják a puha drogpolitika sikerét.

A holland és a nemzetközi tapasztalatok jól hasonlíthatók, adaptálhatók a magyar viszonyok ismeretében. Hollandia mintaértékű állam a drogkérdéssel kapcsolatban, ezért tartom fontosnak az ottani viszonyok megismerését. A Sátoraljaújhely–Franecker Baráti Társaság pályázata által szociálpedagógiai gyakorlatomat Hollandiában töltöttem. Közvetlen tapasztalataimat és elméleti, szakirodalmi ismereteimet hasznosítottam a dolgozat megírásakor. Bemutatom a hatékony, jól működő holland drogpolitikát, az ide vonatkozó törvényeket, jogszabályokat, a két ország eltérő szociális háttérét. Beszámolok az eddigi eredményekről, tervekről, az eltérő helyzetből adódó különbségekről. A két ország drogpolitikájának közelítése az Unióhoz való csatlakozás miatt is indokolt. Alapvetően arra kérdésre keresem a választ, vajon a „puha” drogpolitika vagy a „drogháború”, az „elrettetés” politikája-e a célravezetőbb Magyarországon.

Vizsgálom a két országban kialakított intézmények hálózatát, és a segítségnyújtás különféle módját. Keresem a szociálpedagógus feladatait az adott intézmények hálózatában.

Témavezető: Balogh Éva főiskolai adjunktus

SZABÓ ATTILA

Rendőrtiszti Főiskola, Budapest

A BÉKÉS MEGYEI CIGÁNYSÁG HELYZETÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA A RENDSZERVÁLTÁS ELŐTT ÉS UTÁN

Jelen társadalmunkban a cigányság jelentős politikai-társadalmi szerepet foglal el. Valójában azonban nem sokan ismerik ezen népesség eredetét és szokásait, hitvilágát. Dolgozatomban igyekeztem bemutatni a cigányság származását, eredetét, mely népesség valóban már a magyar állam történetének XI. századától kezdve államalkotó tényezőként szerepel, habár nem mindig kapott, illetve kaphatott politikai súlyának megfelelő szerepet.

Dolgozatomban megpróbáltam összehasonlítani a cigányság helyzetét a '90-es évek előtti és utáni években, és sajnálatosan azt tapasztaltam, hogy jelentősebb javulás nem következett be a cigányság helyzetében, sőt a munkanélküliség érzékenyebben érintette ezen rétegeket, mivel a cigányság iskolázottsági szintje jóval alacsonyabb a társadalmi átlagnál. Emiatt a munkanélküliségi ráta is magasabb. A '70-es években a Kádár-rendszerben történtek törekvések a cigányság lakáskörülményeinek változtatása érdekében az ún. „cs” értékű lakások építésével, azonban ez nem jelentett megoldást a cigányság lakásproblémájának megoldásában. Maga a cigányság beillesztése a magyar társadalomba mentalitásánál fogva nehézségekbe ütközik, mivel értékrendjük bizonyos fokig eltér a társadalmilag megszokott normáktól. A rendszerváltás után pozitívumként megemlíthető a cigányság aktív bevonása a politikai életbe a kisebbségi önkormányzatok megalakításával, amelyek arra ösztönzik a cigány népességet, hogy ne csak a külső segítség igénybevételével próbálja a problémáit megoldani. Az európai integráció útján történő fejlődés során elengedhetetlen a cigány kisebbség bevonása az aktív politikába, és nem kívánatos, hogy

a cigány kisebbség a társadalom perifériájára szoruljon, és eltartottá – s ezáltal társadalmi problémák gyökereivé – váljon. A mai magyar társadalom számára előnyösebb a cigányság problémáinak preventív megoldása, mint utókezelése, ami a társadalom számára nagyobb anyagi terhet jelentene.

Témavezető: dr. Tarján Gábor főiskolai docens

SZABÓ IVETT

József Attila Tudományegyetem, Szeged

CSALÁDI SZOCIALIZÁCIÓ

Dolgozatom az „emberré nevelés” társas meghatározottságú folyamatával, a gyermekkori szocializáció családon belül zajló történéseivel foglalkozik. Pályamunkámon végigvonul a családi szocializáció interdiszciplináris megközelítése a fogalmi alátámasztások, valamint a vizsgálati megközelítések alapján. Úgy gondolom, hogy a szocializáció elemzésekor nem lehet az egyént kiragadni környezete kontextusából. A társadalom és az egyén közötti kölcsönhatás megértésének alapja, hogy tudjuk, mi zajlik az egyén belső világában.

A gyermeki személyiség fejlődésének útját, a szociális viselkedés kialakulását pszichológiai aspektusból ismertetem. Kiemelten foglalkozom az anya-gyermek kapcsolat kialakulásával, valamint annak zavaraiival. Közvetlen megfigyelésen és mélyinterjúkon alapuló munkám során bemutatom Cs. Anita leányanyát, aki gyermekotthonban élt. Ezáltal célom, hogy a családi szocializáción belül felhívjam a figyelmet a „család nélküli” szocializáció problémakörére. Ennek tárgyalásakor a pedagógia tudományát hívom segítségül. A család fogalmát szociológiailag a legnehezebb definiálni, hiszen ahány iskola, annyiféle irányzat létezik. Ezek különbözősége abban rejlik, hogy milyen kiemelt jellegzetességek alapján vizsgálják e rendkívül fontos közösséget. Végső következtéseimet – családszociológiai ismereteim alapján – azzal a szándékkal vonom le, hogy egy nagyon összetett társadalmi kontextusban elemezve megállapítsam mi szükséges ahhoz, hogy az ember társadalma értékes tagjává tudjon válni.

Témavezető: dr. Pászka Imre egyetemi docens

TÓTH K. JÓZSEF

József Attila Tudományegyetem, Szeged

A KÁRPÁT MEDENCÉBEN LAKÓ ÖRMÉNYEK AZ EZREDVÉG ELŐTT

Az örmény etnikum már évszázadok óta jelen van a Kárpát-medencében, és a napjainkig folyamatosan tartó bevándorlás következtében az itt élő örmények, illetve örmény származású magyarok az asszimiláltság különböző fokozatait képviselik. Jelenleg Romániában az erdélyi területeken, Magyarországon a nagyobb városokban élnek örmények. Ott örmény katolikus egyházközösség létezik: Budapest, Gyergyószentmiklós, Szamosújvár, Erzsébetváros, Csíkszépvíz.

A Kárpát medencébe vándorló örmény etnikum sorsát a megtelepedés történetétől a jelenkorig a dolgozat röviden végigkíséri. A szakirodalom alapján történő történelmi áttekintés lehetőséget ad arra, hogy a jelenkori állapothoz (identitástudat, társadalmi-gazdasági státus, kultúra) vezető utat bemutassuk. A dolgozat középső részében *oral history* interjúk alapján az örmények etnikai tudatának elemeiről (nyelv, vallás, szokások) példákkal illusztrálva olvashatunk. Emellett a kisebbségpszichológiai jellemzők nézőpontjából (diszkrimináció, csoportszolidaritás, szegregáció) is megvilágítjuk a témakört. Végezetül a harmadik részben a jelenleg működő örmény szervezetekről (kisebbségi önkormányzatok, kulturális egyesületek) olvashatunk.

Témavezető: dr. Pászka Imre egyetemi docens

AGG ILDIKÓ

Széchenyi István Főiskola, Győr

A MUNKAERŐPIACRÓL TARTÓSAN KISZORULÓK HELYZETE KIEMELTEN

Tolna megye

A munkanélküliség tényével, hatásával foglalkozom e dolgozat keretében, különös figyelemmel követve a tartós munkanélküliség alakulását Tolna megyében. Ennek a témának a tárgyalását nem csak azért választottam, mert napjainkban rendkívül aktuális, hanem mert közvetlen környezetem révén is megérintett.

Dolgozatomban célul tűztem ki a munkanélküliség mint társadalmi jelenség globálisabb szemléletű megközelítését részben az európai országok, részben pedig Magyarország példáján keresztül, de fontosnak ítéltém bemutatni azt a helyzetet is, amelyet az egyén élhet át, ha szembeesül a (tartós) munkanélküliség problémájával. Lényeges, hogy az olvasók és hallgatók megértsék: a munkanélküliség – különösen annak kialakult „kemény magja” – gazdasági, társadalmi probléma, melyet nemcsak állami, intézményi szinten kell orvosolni, hanem a személyközi kapcsolatok jellegének, az előítéleteknek és a munkanélküli személy megítélésének is változni kell.

Tolna megyében mintavételes eljárással vizsgálat alá vettem a jövedelempótló támogatásban részesülőket. Általánosításokat kívántam levonni az összetételükre, helyzetükre vonatkozóan, melyek révén a helyi tartós munkanélküliségi sajátosságokat próbáltam feltárni.

Témavezetők: Barsiné Pálmai Éva főiskolai adjunktus, dr. Honvári János főiskolai tanár

BARACSI KRISZTINA

Széchenyi István Főiskola, Győr

A HATÁRMENTI KISVÁLLALKOZÁSOK

(A női egyéni vállalkozások)

A dolgozat témája személyes tapasztalaton alapul: 1998 nyarán a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Nyugat-Magyarországi Tudományos Intézete által vezetett tudományos kutatásban vettem részt. A kutatásban a feladatom Győr-Moson-Sopron megye határmenti településeinek kérdőívek felvétele volt, az egyéni vállalkozókkal készített interjúk alapján.

A dolgozat első részében az MTA RKK NYUTI kutatásának témáját, célját, hipotézisét részletezem. A kutatási térséget jellemzem, a vizsgált falvak vállalkozói környezetét mutatom be nemek és gazdasági szektorok szerinti megoszlás alapján.

Ezután a nők helyzetének elemzésére térek rá: a rendszerváltás előtti és utáni helyzet bemutatásában részletesen kitérek a női foglalkoztatás helyzetének alakulására, a részmunkaidős foglalkoztatásra, a női és férfi munkamegosztás különbségeire.

A dolgozat fő egysége a határmenti női vállalkozások elemzésével foglalkozik. Ehhez szükséges a határmentiség kérdésének közelebbi bemutatása, valamint a határmentiség vállalkozásokra gyakorolt pozitív és negatív hatásainak elemzése. Bemutatom a határmenti női vállalkozások jellemző működési területeit, ezeket összehasonlítom a férfi vállalkozások tevékenységi területével. A kutatási terület falvait több szempont alapján tipizálom – zsákfalvak, nagy tranzitforgalmú falvak, turisztikai települések – és az így képzett csoportokból 3 települést választok ki a női vállalkozások jellemző tevékenységi köre alapján. Ezekről a településekről 3 különböző termelési szektorban működő női vállalkozó történetét mutatom be: hogyan kezdték vállalkozásukat, miért azt a tevékenységet folytatták. A családtól, férjüktől milyen segítséget kaptak a vállalkozás kezdetekor, valamint hogyan befolyásolja családi életüket, a női–férfi munkamegosztást a vállalkozás.

Témavezetők: dr. Barsiné Pálmái Éva főiskolai adjunktus, Szőrényiné dr. Kukorelli Irén tudományos főmunkatárs, MTA RKK NYUTI

BEDE HAJNALKA

Pannon Agrártudományi Egyetem, Kaposvár

A FALUSI TURIZMUS MINT A TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS ESZKÖZE

(Mike példája)

Mike község Somogy megye déli részén, a Zselici tájegység északnyugati szélén helyezkedik el. Földrajzi adottságai kedvező alapot nyújtanak a falusi turizmus kialakításához. A szervezett falusi turizmus, mint a települési integrációs formák egyike alapvető változást hozhat Mike társadalmi, gazdasági életében, a település gondolkodásában, a humán erőforrás fejlesztésében, az önmegvalósítási folyamatok megindításában, a szociális-, kulturális-, ökonómiai- és ökológiai tényezők együttes kezelésében és hatékonyságában. A falusi turizmus iránt egyre nagyobb igény mutatkozik külföldön és belföldön egyaránt. Azok a települések, így Mike is, amelyek csak most alakítják ki idegenforgalmi fejlesztési elgondolásaikat, nem kerülnek hátrányos helyzetbe, mert egyfelől a fejlesztés már az új keresleti tendenciák figyelembevételével kezdhető meg, másfelől a térségi- és településfejlesztési tevékenység a turizmus céljaival és szükségleteivel összhangban valósulhat meg. Az idegenforgalmi kereslet a fogadóhelyre irányuló igényeket fogalmaz meg, s ezen igények is formálják a települést, javítják az életminőséget, munkahelyeket teremtenek, s különböző belső és külső erőforrásokat lokalizálnak. A lakossági összefogás települési-, gazdasági érdekszövetséggé válhat, amely a falu fejlődésének további mozgatója. Fontos tehát az értékek, a hagyományok és a gazdasági érdekek kapcsolódási pontjait feltárni, terméké formálni, piacosítani.

Dolgozatom célja mindazon természeti és kulturális lehetőségek feltárása, amelyek a falu adottságaira, meglévő társadalmi-, gazdasági szerkezetére épülnek, s amelyekkel a település a falusi turizmus rendszerébe integrálódhat.

Témavezető: Horváth József szociológus

BENE GYÖRGYNÉ MÁTÉ CSILLA
Miskolci Egyetem, Miskolc

KUTYAVÁSÁR – NEM CSAK BUDÁN

A kutyapiac és a kutyavásárlási szokások, valamint ezzel összefüggésben a kutya mint presztízsjóság vizsgálata

Tudomásom szerint nem született még szociológiai szempontú kimutatás arról, hogy az emberek hogyan, miért és miféle kutyát vásárolnak. Pedig a „kutyapiac” alakulása – ha nem is lényeges, de érdekes – vizsgálódási alap lehet, amely adalékokkal szolgál egy társadalom ízléséről, igényeiről, életmódjáról, szokásairól, viszonyairól. A téma tehát méltatlanul elhanyagolt (mondhatni „kutyába sem vett”). E hiány pótlásához szeretnék hozzájárulni dolgozatommal.

Írásom első részében azt mutattam ki, hogy – hipotézisemet igazolva – a kutyapiac 1986 és 1995 között Magyarországon mind mennyiségi (megvásárlásra kínált kutyák száma), mind minőségi (kutyafajták) szempontból bővült. Emellett a fajták népszerűségét is megvizsgáltam. Mind ebben a tartalomelemzés módszere segített: a *Kutya* című folyóirat hirdetéseit számláltam össze.

Vajon milyen társadalmi tényezők vannak hatással a kutyavásárlásra a piaci mechanizmusok mellett? A második részben a társadalom egyenlőtlenségi viszonyaira próbálok következtetni a kutyapiac tendenciái mögött. A fogalmak, az elméleti háttér rövid felidézése után célom annak bemutatása, hogyan befolyásolja a társadalmi réteghelyzet, a lakhely, a foglalkozás stb. a kutyatartást.

Témavezető: Szántó Zoltán egyetemi docens, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem

CSERE GÁBOR
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

PREDIKTIKUS MATEMATIKAI MODELL

Az elmúlt egy évben olyan programot fejlesztettem ki, amely az időben lejátszódó folyamatok speciális statisztikai elemzését teszi lehetővé, egy sokdimenziós absztrakt térben elhelyezkedő cellák értékeiben bekövetkezett időbeli változást alapul véve.

Ez a program olyan adatbázisok feldolgozásánál nyújt segítséget, ahol a sokdimenziós tér változóinak együttes eloszlása időegységenként változik. A program két időegység között megfigyelt változást egy meghatározott ciklusszámban érvényesíti a kiinduló megoszláson. Így jobban „láthatóvá” válnak az időegységek közötti trendek, „lényeges” változások, erőhatások.

A Magyar Háztartás Panel vizsgálat adatai alkalmasak arra, hogy ezzel a programmal feldolgozzuk őket. Előadásom ezt a programot, illetve a létrejött eredményeket mutatja be.

Témavezető: dr. Székelyi Mária docens

HENCZ ISTVÁN

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

MUNKANÉLKÜLISÉG ÉS ÉLETMÓD

A munkanélküliség súlya és aránya miatt is a magyar társadalom egyik kiemelten kezelendő problémája. Krónikus formája a tartós munkanélküliség, melynek számszerű csökkentése mindannyiunknak érdekében áll. Ezt a munkanélküliek helyzetének, életkörülményeinek pontos és részletes ismeretével, és az ezen alapuló célirányos, egyénre szabott, egyszerre több területen nyújtott segítséggel érhetjük csak el. A cél a tartós munkanélküliek helyzetének, életkörülményeinek, hátrányainak csökkentése, elhelyezkedési esélyeik növelése, illetve munkaközvetítésük, valamint olyan tulajdonságok kialakítása és megerősítése, amelyekkel a munkaerőpiaci tartalék szerepét be tudják tölteni, és lemaradásukat behozhatják. Ehhez kívánok hozzájárulni dolgozatommal, mely a tartós munkanélküliek életmódját vizsgálja kérdőíves és interjú módszerekkel.

A kutatás részben leíró, részben felderítő jellegű; új szempontokkal és probléma megfogalmazással szolgálja a munkanélküliség mélyebb összefüggéseinek megismerését. Célja az empirikus adatfelvétel során összegyűjtött adatok új szempontokkal történő feldolgozása. A munkanélküliség feltárásában az életmódkutatás módszereinek, szemléletének szélesebb körű használatára is újabb példa.

Témavezető: dr. Kéri Teréz Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola, Esztergom

HORDÓS ZSUZSANNA

Rendőrtiszti Főiskola, Budapest

A RENDŐRSÉG ÚJ FELADATAI CSONGRÁD MEGYÉBEN

A rendszerváltás utáni magyar társadalom igényt tartott arra, hogy a pártállami rendőrség helyett egy olyan demokratikus rendőrség működjön, ami nem az állampolgárok mindennapi életét vonja ellenőrzés alá, hanem biztonságot ad, szolgál és véd. Azonban a rendőrség a rendszerváltás utáni időpontban sem struktúrájában, sem munkamódszereiben nem készült fel a gyökeres fordulatra.

1990-ben a Team Consult cég jóvoltából a testület egy egzakt elemzés, állapotanalízis alá került, és prioritásként a lakossággal való kapcsolataink új alapokra helyezését határoztuk meg. Sorra születtek koncepciók, melyek az új rendőrségi image kialakítását célozták. Mivel a közterületen megjelenő, intézkedő egyenruhás rendőr tevékenységét megkülönböztető figyelem kíséri, és megítélése transzformálódik az egész testület megítélésében, ezért az új rendőrségi reform elsősorban a közterületi szolgáltatást érinti.

A társadalom igényli a nyitottabb, társadalom által támogatott modern rendőrség létrehozását. Szegedi példán keresztül mutattam be azt a folyamatot, ami Csongrád megyében már elindult, a közösségi rendőrség képét, és az új típusú közterületi szolgálat polgárbarát jellegét, aminek célja a társadalom bizalmának megnyerése. A rendőrségnek erre nagy szüksége van, hiszen egyedül már nem képes fellépni a növekvő számú bűncselekmények ellen. A társadalom bevonásával, közösen tudunk csak szembeszállni a XX. század egyik legnagyobb és legveszélyesebb társadalmi betegségével, a bűnözéssel szemben.

Témavezető: dr. Tóth Sándor r. alezredes

HORVÁTH PÉTER

Államigazgatási Főiskola, Budapest

A KÖZIGAZGATÁS SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYÁNAK SZERVEZETI ÉS MUNKAHELYI BEILLESZKEDÉSE

A tanulmány célja, *a közigazgatás személyi állományának vizsgálata* a '90-es években jelentősen megváltozott, az újszerű igényeket és elvárásokat támaztó társadalmi, gazdasági környezetben, különös tekintettel a liberalizált munkaerőpiac versenyjellegű kihívásaira, az ennek következtében újradefiniált tartalommal és fokozott jelentőséggel bíró személyzet-politikai tevékenységre, és e két tényező hatására a szervezet-stratégiai tervezések és számítások során döntő szerephez jutó munkaerő-állomány helyzetére.

Az eredményes szervezeti működés kulcskérdése a személyi állománnyal való törődés, foglalkozás, amely nem szabad hogy csupán a formális struktúra (hivatali út, alá-, fölé-, mellérendeltségi viszonyok, információáramlás rögzített csatornái, feladat- és hatáskörök, döntési illetékesség és felelőség stb.) kialakításáig terjedjen, hanem magában kell hogy foglalja az odafigyelést az adott intézményen belül létező informális képződményekre, jelenségekre is. Ma, a XX. század végének nyugati társadalmában egyre hangsúlyosabban jelentkezik a közigazgatással szemben a teljesítményorientáltság, a költségkímélő hatékonyság követelménye, hogy az mindenkor meg tudjon felelni az aktuális kihívásoknak, és így nem hogy kolonc ne legyen a változó társadalmak nyakán, hanem éppen hogy maga járjon elől azzal, hogy megteremti a korkövetelményeknek való megfelelés tárgyi, infrastrukturális, jogi, intézményi feltételeit. Ehhez *egy jól képzett, professzionista közigazgatász rétegre van szükség, akik számára a közigazgatási pálya szakmai ambíciójuk megvalósításának optimális keretét jelenti.* Hogy ez így legyen, ahhoz az igazgatás szerveinek tudatos és minden körülményre figyelő személyzeti politikát kell ki-

dolgozni, amelyben kitüntetett figyelmet fordítanak arra, hogy vonzó munkalehetőséget kínáljanak a „megszerezni kívánt” szakemberek számára, illetve kidolgozott programmal rendelkezzenek a már munkába állt szakemberek érdekeltségének folyamatos fenntartására.

A tanulmány ennek lehetőségeit és szempontjait vizsgálja a vonatkozó elméleteken és egy empirikus (kérdőíves) felmérésen keresztül.

Témavezető: Tóth József János adjunktus

„BELVÁROS A KÜLVÁROSBAN”

Szociológiai körkép a bevásárlóközpontokról

E tanulmány célja a fejlett piacgazdaságú országokban megfigyelhető fejlődési tendenciák, jellemzők figyelembevételével a hazai nagy alapterületű bevásárlóközpontok működésének, hatásainak szociológiai elemzése. Törekszünk annak bemutatására, a bevásárlóközpontok hogyan változtatják meg fogyasztói szokásainkat és ezzel mindennapi életünket. Igyekszünk a pro és kontra érveket egyaránt érzékeltetni. Először bemutatjuk a fejlett piacgazdaságú országokban kialakult helyzet főbb jellemzőit. Magyarországon, bár már számos központ felépült, s még több áll tervezés alatt, igazán mélyreható következtetéseket csak hosszabb működés után lehet levonni. Mi éppen ezért behatóan a Pólus Centerrel, a Duna Plázával és az Európakkal foglalkozunk. Ez a három bevásárlóközpont alapvetően eltérő tulajdonságaik alapján rendkívül jól tanulmányozható mintát szolgáltat a hazánkban jelenleg a kialakulás stádiumában lévő kereskedelmi létesítmények legfontosabb tulajdonságaiból.

Témavezető: dr. Hoffmann Istvánné egyetemi tanár

RECIPROCITÁS ÉS REDISZTRIBÚCIÓ

„Az emberi gazdaság általában beágyazódik az ember társadalmi viszonyaiba.” Polányi Károly gondolata inspirált arra, hogy a gazdasági rendszerek vizsgálatát ne csak a közgazdaságtan általános eszméi felől közelítsem meg, hanem a „szegény, mostoha sorsú kistestvér”, a gazdaságantropológia szemléletmódját alkalmazva foglalkozzam nempiaci rendszerű gazdaságok bemutatásával. Ez az elhatározás viszont azt is jelenti, hogy az analízis során nem lehet csak a gazdasági szférára koncentrálni, mivel a premodern társadalmakban a gazdasági alrendszer nem vált külön a társadalom többi szférájától, a gazdasági relációk is igen gyakran a rokonsági kapcsolatokon keresztül nyilvánulnak meg. Munkám során a gazdaságantropológia két kulcsfogalmát igyekeztem körüljárni, a *reciprocitást* és a *redisztribúciót*. A dolgozat nagy részében e két, nem szigorúan gazdasági elv megjelenését és alakulását igyekeztem bemutatni a tudománytörténetben, elsősorban Mauss és Polányi munkásságára koncentrálni. Ezt kiegészítendő két jellemző társadalmat mutatok be – az antropológiában klasszikusként tartott – példa gyanánt: a Trobriand-szigeteket, ahol a reciprocitás elvére épül(t) a gazdaság, szemben az északnyugati parti indiánok társadalmával, ahol a redisztribúció elve a meghatározó. Ehhez a két kultúra legfontosabb – szélesebb körben is ismert – intézményét, a kulát és a potlacht igyekeztem felvázolni. A dolgozat további részében arról elmélkedem, hogy az említett elvek az elosztást meghatározva hogyan vezetnek el minket a társadalmi igazságosság kérdésköréhez. Ezt követően más olyan, korábban nem említett módozatokról szólok, amelyek, mint például az osztozás, a szerencsejáték, valamint a cserének speciális formái a javak mozgását elősegítik. Végezetül olyan jelenbeli, a piacgazdaságra épülő társadalmakban létező intézményeket és helyzeteket próbálok bemutatni, ahol a reciprocitás és a redisztribúció elve felbukkanhat, ilyen például a börtön.

Témavezető: dr. A. Gergely András kandidátus, MTA Politikatudományi Intézetének Etnoregionális Kutatóközpontja, megbízott igazgató

PATÓ ERIKA

József Attila Tudományegyetem, Szeged

AZ „ÁLMOS VÁROSFALU”, AVAGY EGY ALFÖLDI KISVÁROS URBANIZÁCIÓS PROBLÉMÁI

Ez a dolgozat az alföldi településrendszer sajátosságaiból adódó urbanizációs problémákkal foglalkozik, melyet egy kisváros, a szülővárosom példáján szeretnék szemléltetni. Arra kerestem a választ, hogy mi lehet az oka az elmaradottságnak; tipikusan alföldi vagy sajátos lokalizációs jelenség-e?

Kiinduló hipotézisem az volt, hogy ez a város egy nagy „álmos városfalú”, az emberek nem szeretnek itt élni, de a megszokás miatt el sem költöznek. Azt kívántam megvizsgálni, hogy mindezekből a problémákból a város lakói mit érzékelnek, milyen gondokat véltek felfedezni. Szeretnek-e itt élni, vagy inkább elköltöznének, mennyire érzik magukat elégedettnek?

Kutatásom kvantitatív és kvalitatív részből állt. A mérési eredménnyel bíró, statisztikai feldolgozásra készülő adatfelvétel technikája a kérdőívezés. A minta a város pedagógusainak csoportja volt. Azért választottam őket, mert ez a foglalkozási csoport jól reprezentálja a társadalom középső rétegeit, illetve főként ők képezik az értelmiségi réteget a városban; nem volt utolsó szempont a könnyű elérhetőség sem. A kvalitatív részt képezte kutatásomban a mélyreható, minőséget megragadó adatgyűjtés. Ezt a mélyinterjú-technikával valósítottam meg. Olyan embereket kérdeztem meg, akik aktívan részt vesznek a város életében, többek között a volt és a jelenlegi polgármestert. Az eredmények azt mutatják, hogy az emberek többsége szeret itt élni, igaz ennek fő oka az erős kötődés. A város fejletlenségét ők is látják, legfőbb problémának a munkahelyek korlátozott számát, illetve a művelődési lehetőségek hiányát tekintik. Elégedettségük összességében közepesnek mondható.

A jövőben tervezek egy nagyobb, sokkal átfogóbb kutatást a szülővárosommal kapcsolatban. Ezzel szeretnék segítséget nyújtani, hogy a város a kijelölt fejlődési útvonalon végre zökkenőmentesen haladjon.

Témavezető: dr. Feleky Gábor tanszékvezető egyetemi docens

PITTLIK TÍMEA

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

NŐI ÉLETUTAK: „SIKERES” NŐK SELLYÉN

Dolgozatom a nők helyzetével foglalkozik egy hátrányos helyzetű településen, Sellyén. Arra voltam kíváncsi, milyen munkavállalási lehetőségek adódnak a nők számára a gazdasági, társadalmi és kulturális életben, és milyen lehetőségeik vannak az adott intézményrendszer hierarchiájában való előrelépésben. Mindebben mennyire meghatározó a település helyzete, illetve a nőket érintő hátrányos megkülönböztetés. A nemekre érvényes különböző attitűdöket mennyire vonatkoztatják saját magukra.

A témaválasztásomat a nők társadalmi helyzetével, munkavállalásával, ezen belül a munkavállalói pozíciók differenciálódásával foglalkozó legújabb kutatások befolyásolták. A kutatás során a következő kérdésekre kerestem választ: milyen gyakorisággal és súllyal vesznek részt Sellyén a nők a társadalmi, gazdasági, kulturális életben, milyen a szerepvállalásuk természete? Hogyan érvényesül itt a vidéken élő asszonyok három hivatásának betöltése (mezőgazdasági feladatok, fő foglalkozású kereső tevékenység, családi és háztartási feladatok ellátása)? Az érintett témával kapcsolatos országos kutatások megállapításai mennyiben módosulnak ezen a hátrányos településen?

Hipotézisem megfogalmazásakor feltételeztem a nők alacsony szerepvállalását és konzervatív beállítódottságukat a mindennapi életükkel kapcsolatban. A kutatás során feldolgoztam a vonatkozó szakirodalmat, elvégeztem a témában megjelent tanulmányok másodelemzését, a helyi statisztikák segítségével pedig felmértem a kisvállalkozások nemek szerinti megoszlását. Végül életútinterjúkat készítettem a város vezető beosztású nőivel.

Hipotézisemmel ellentétben Sellyén rendkívül magas a nők gazdasági aktivitása, a településen előforduló vezető beosztások mindegyikét nő tölti

be. Ugyanakkor hipotézisem második felének érvényessége nem kérdőjeleződött meg, mivel a sikeres nők is a hagyományos női szerepet részesítik előnyben jelenlegi munkájuk, a céltudatosság helyett inkább a kényszer szerepel munkavállalásukban.

Témavezető: Schadt Mária egyetemi adjunktus

SZABÓ ALIDA – SZAKÁL ANGELIKA – SZEREPI ANNA –
TÓTH LÁSZLÓ

Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

A π^* -INDEX ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEI A TÁRSADALOMTUDOMÁNYOKBAN

Módszertani irányultságú dolgozatunk célja egy, az empirikus társadalomtudomány által haszonnal alkalmazható statisztikai módszer elméleti és gyakorlati bemutatása. A π^* -index egészen új eszköz, az elterjedt statisztikai programcsomagok még nem tartalmazzák algoritmusát. A π^* számolását egyelőre egyéni és eltérő programok segítik. A nehézségek ellenére a „gyermekcipőben” járó módszer új lehetőségeket mutat a többváltozós adatelemzés terén.

Az empirikus társadalomkutatások, vagy a másodelemzés során használt változóink túlnyomórészt alacsony mérési szintű, diszkrét változók. Ezek értelmezésére a táblaelemzéseket alkalmazhatjuk. A változók kapcsolatának vizsgálatára hagyományos eljárások a χ^2 -próba és az asszociációs mérőszámok. Ezek a próbák azonban nem használhatóak minden esetben, eredményeiket befolyásolja a mintanagyság, vagy csak megadott dimenziószámnál érvényesek.

A π^* eljárás algoritmus a változók megfigyelt eloszlásának távolságát méri valamilyen felállított modelltől. Ehhez a mintát két részre osztja: egy modellel leírható és egy „maradék” részre. A π^* értékét a modellel le nem írható rész aránya adja. A módszer előnye, hogy nagy és kicsi mintákra egyaránt alkalmazhatjuk, szemléletes képet ad a modell és a megfigyelések távolságáról, egymásba ágyazott függetlenségi modelleket hasonlíthatunk vele össze, s a „maradékok” keresztátlán belüli helye is fontos információkat közölhet a mintánkról.

Dolgozatunkban az elméleti áttekintés után, az alkalmazás folyamatát és eredményeit a statisztikával foglalkozó irodalom „klasszikus” példáin igyekszünk bemutatni, egymás mellé helyezve a hagyományos eszközök és az új módszer nyújtotta lehetőségeket.

Témavezető: Verdes Emese tanársegéd

TATÁR BABETT

Wesley János Lelkészképző Főiskola, Budapest

„ARANYVÍZ”

Egy falu a politika és az ár sodrásában

Nagygéc – nagyapám szülőfaluja – hét-nyolcszáz fős település volt Szabolcs-Szatmár megyében. Az ott lakókon kívül senki nem ismerte mesékkel átszótt történetét, román kori műemléktemplomát, lakosai – az észak-kelet magyarországi aprófalvakéhoz hasonló – szegényes, nyugodt életét. Így az is csak keveseknek tűnhetett fel, hogy az 1970-es tiszai árvíz pusztítása után nem épült, épülhetett újjá. Az épülő új gátrendszer miatt ugyanis Nagygécen, és még másik négy településen: Kishodoson, Nagyhodoson, Garbolcon és Komlódótfalun 1970-ben építési tilalmat rendeltek el, majd az Országos Településhálózatfejlesztési Koncepciónak megfelelően ezektől a szerepkör nélküli „egyéb településektől” megvonták a településfejlesztési hozzájárulást. A még működő intézményeket, szolgáltatásokat fokozatosan megszüntették, miközben félhivatalos intézkedésekkel – tiltásokkal és kedvezményekkel – próbálták elősegíteni, hogy az árvíz után épen maradt házak lakosai is elhagyják ezeket a falvakat, jól példázva ezzel a hatalomgyakorlás informális politikai eszközeinek működését. Nagygéc az öt szóban forgó település közül az egyetlen, amely ma már egyáltalán nem létezik. Dolgozatomban, a helyszínen készített mélyinterjúk, statisztikák és egyéb dokumentumok alapján arra keresem a választ, hogy kiknek, miért és hogyan sikerült letörölniük ezt a falut a térképről.

Témavezetők: Havas Gábor főiskolai tanár, Halmos Károly egyetemi adjunktus

TIMÁR KRISZTINA

József Attila Tudományegyetem, Szeged

A FOGLALKOZÁSI PRESZTÍZS ÉS A HAZAI ÜGYVÉDEK HELYZETE

„A magyar ügyvéd-nemzet” – tartja a régi mondás, feltehetjük azonban a kérdést, vajon mi biztosította e hivatásrend vonzerejét, s vajon e pálya kedvező megítélése az évtizedek során bekövetkezett társadalmi és gazdasági változások ellenére is töretlen maradt-e.

Dolgozatomban a hazai ügyvédek helyzetét a foglalkozási presztízzsel kapcsolatos vizsgálódások felől közelítem meg. Mivel az 1980-as évek előtti korszak tekintetében nem támaszkodhatunk magyar presztízsfelmérésekre, elsősorban a foglalkozási presztízssre vonatkozó elméleti anyagot tekintem kiindulópontnak. Ebből kiemelem azokat a kategóriákat, melyek egy-egy foglalkozás presztízisének körülhatárolását teszik lehetővé, s a későbbiekben ezek segítségével elemzem azokat a hazai írásokat, amelyek az ügyvédek helyzetét ismertetik.

Az elméleti anyag áttekintésének eredménye a presztízis négy meghatározó elemének (pénz, tudás, hatalom, hasznosság) elkülönítése, illetve annak a megállapításnak a hangsúlyozása, miszerint a foglalkozások presztízisét nem lehet az adott országra jellemző politikai, gazdasági struktúrától teljes mértékben függetlenül szemlélni.

A fenti négy dimenzió mentén végzett vizsgálódás alátámasztja azt a feltevést, miszerint a századfordulótól kezdve a hazai ügyvédek presztízse igen magas volt. A ránk maradt korszakokból továbbá kiolvashatjuk az ügyvédek csoportjának kifelé történő elzárkózását, a hivatásrenden belül pedig felfedezhetjük az előnyös keresetszerzési lehetőségek monopolizálásának Weber által is elemzett stratégiáját. A két világháború közötti időszakban az ügyvédek presztízse továbbra is magas maradt, a rendszerváltás korai szakaszában azonban jelentős presztízscsökkenést regisztrálhatunk, ami igazolja a társadalmi-gazdasági helyzet és a foglalkozási presztízis összefüggését. Az 1980-as években – az ekkor végzett

presztízsvizsgálatok tanúsága szerint – az ügyvédi pálya megítélése újra kedvezően alakult.

Dolgozatom eredményei összehasonlítási alapul szolgálhatnak más értelmiségi pályák rekrutációjának, a hivatásrendi elzárkózás és a mobilitási esélyek összefüggésének vizsgálatához is.

Témavezető: dr. Utasi Ágnes egyetemi docens

TOLONICS MÓNICA

Pannon Agrártudományi Egyetem, Mosonmagyaróvár

PUSZTASZABOLCS AGRÁRSZOCIOLÓGIAI JELLEMZŐI

Pusztaszabolcs község 100 évvel ezelőtt alakult ki, laza szerkezetű tanyai és uradalmi településből vált közigazgatási egységgé. A hűbéri rendszer felbomlása közben számottevő gazdasági fejlődés és változás csak a kiegyezés után indult, elsősorban mezőgazdasági jelleggel, amely a mai napig meghatározó. A II. világháborút követő tulajdonváltások tovább erősítették az agrárius jelleget, azzal együtt, hogy a vasúti közlekedés kialakulásával meghatározóvá vált a településen az alkalmazotti viszony, megjegyzendő azonban, hogy a lakosság zöme melléktevékenységként mezőgazdasággal, kertészettel foglalkozott. Az 1950-es évek végén kialakult szövetkezeti forma ezen a helyzeten csak annyiban változtatott, hogy magasabb lett az alkalmazotti rétegek aránya. A község megtartotta mezőgazdasági jellegét, amely a hagyományokban napjainkban is fellelhető. Népeségének fejlődése 100 év alatt megtízszereződött: 650 lélekszámról 6 021-re változott. Pusztaszabolcs foglalkozási struktúráját módosították a 90-es évek politikai és gazdasági változásai, azonban ma is megtartotta mezőgazdasági jellegét. A lakosság nagy százaléka fő munkaidőben, illetve részmunkaidőben mezőgazdasági termeléssel foglalkozik, amelyben meghatározó a mezőgazdasági szövetkezetben folyó termelés; a részmunkaidős gazdálkodás nagyrészt háztartásellátó, kisebb hányadában árutermelő. A mezőgazdasági termelés feltételrendszere a község gazdaságföldrajzi adottságaiból fakadóan kiváló. Szükség lenne a feltételrendszerhez megfelelő gazdálkodási formákat megtalálni. Ezért kívántuk feltárni nemcsak a gazdasági, hanem a társadalmi formulákat is. A vizsgálataink eredményéből kapott következtetések lehetőséget adhatnak egy ésszerű és célszerű településfejlesztéshez. A dolgozat empirikus vizsgálatokra támaszkodva bizonyítja, hogy Pusztaszabolcs mezőgazdasági termelési kultúráját rövid távon hozzá lehet igazítani a jövőben

elvárt uniós követelményekhez, amennyiben ezt makroszinten a kormányzat is elősegíti. Összefoglalva megállapítható – ismerve Pusztaszabolcs társadalomtörténeti háttérrel – hogy a mezőgazdálkodás fejlesztése hozzájárulhat a vonzásközponttá váláshoz, amelynek bizonyos foglalkozáspolitikai, és ennek hatására migrációs hatásai jelenleg már érzékelhetők.

Témavezető: dr. Veszeli Tibor tanszékvezető egyetemi tanár